

BOJ O MOC

---

a t a j n á s l u ž b a

venujem
Jánovi Čarnogurskému

© Vladimír Palko, 2004
© Matúš Zajac, foto na obálke, 2003
© Miroslav Cipár, výtvarné riešenie, 2004
© Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004

Vydavateľstvo Michala Vaška
Prešov 2004

Úvod

Ked' sa tu po novembri 1989 začalo spoločne hovoriť o veciach verejných, používali sa aj slová ako slušnosť, pravda, mravnosť, občas dokonca zaznel pojem láska. Bol to dôsledok zázračnej atmosféry vtedajších námestí – a určite to bolo v mnohom nezrelé. Ale bol to aj prejav hlbokej túžby po lepšej, spravodlivejšej spoločnosti, než bola tá komunistická – a toto určite nebolo naivné.

Keď ale dnes niekto hovorí o politike, sú už pojmy spred štrnástich rokov takmer smiešne. Realistickejšie znie cynizmus, kompromis, korupcia, lož, demagógia. Áno, je to dôsledok vytriezvenia z detských snov, ktoré neboli kryté realitou, a v tomto zmysle je to zdravé. Ale je to aj prejav nášho hlbokého zlyhania, pretože dnešné smutné pomery sme si tu vytvorili my sami, vedome a úplne dobrovoľne. Prečo sa nám to stalo?

Často počuť, že to nie je nič vážne. Vraj sa len stávame normálnou demokraciou, a tá je predsa zlou, hoci stále ešte najlepšou formou usporiadania slobodnej spoločnosti. Majitelia tohto pohľadu na svet najčastejšie tvrdia, že skutočná pravda neexistuje, a že teda základom vecí verejných je kompromis medzi rôznymi pravdami. Vravajú, že v politike takmer nikdy nevíťazí dobro, ale nanajvýš menšie zlo, a že tí, ktorým sa to zdá úbohé a ešte stále snívajú o slušnosti, iba zbytočne prekážajú pokroku.

Lenže to, čo sa nám stalo, vážne je, akokoľvek sa z toho chceme akademickými rečami vyklamať. Ak veci verejné

ovládli ľudia, ktorých obzorom sú už len moc a peniaze, ak sa z politiky stal najmä výhodný kšeft, a ak z nej tí, čo to vidia inak, postupne odchádzajú, potom tu niečo kľúčové nefunguje.

Kniha Vladimíra Palka *Boj o moc a tajná služba* je opisom onoho štrnásťročného príbehu Slovenska. Je to kniha o spoločnosti, ktorá si neváži svoju slobodu, o politikoch, ktorí si nectia dohody, o médiách, ktoré kašľú na pravdu, o elitách, ktoré sa klaňajú moci. A je to kniha o Vladimírovi Palkovi, o KDH a o ich vlastnej slabosti.

Možno z mnohých strán tejto knihy cítiť smútok. Ale napriek tomu je to podľa mňa najmä kniha o nádeji. Ak ešte vieme pomenovať vlastné zlyhania, ak ešte cítime, že svet menšieho zla nie je v poriadku, ak sme sa ešte neutopili v strednom prúde, ktorý za plnosť považuje prázdnotu, a ak sme to napriek slabosti ešte úplne nevzdali, potom sme ešte nestratili dušu.

Vladimír Palko je politik a o politikoch je zdravé pochybovať. Urobím politicky nekorektnú výnimku – nepochybujem, že táto kniha vznikla z jeho túžby po pravde.

Štefan Hríb

Predhovor autora

Na vydanie tejto knihy ma nakriatli František Mikloško a Milan Krajniak, čím na nich nechcem zvaľovať zodpovednosť. Je to kniha článkov, ktoré som publikoval v rozpätí šiestnástich rokov. Najstarší vyšiel ešte v Černogorského samizdate Bratislavské listy v roku 1988 pod pseudonymom V. J., najmladšie sú z tohto roku. Okrem Bratislavských listov vychádzali prevažne v týždenníkoch Fakty a Domino fórum a v denníku Sme. Toto šestnásťročné obdobie chápem ako obdobie svojho pôsobenia v politike.

Je to obdobie pádu komunizmu v Európe i na Slovensku, budovania demokracie, štátnosti a integrácie Slovenska do medzinárodnej politiky. O tomto období vyšlo na Slovensku veľa kníh. Nazdávam sa, že väčšinou ich písali ľudia, ktorí od komunizmu, a teda i od postkomunistického obdobia, nemajú patričný odstup, pretože sami boli v minulosti spätí s komunistickým režimom. I to prispelo k môjmu rozhodnutiu vydať túto knihu.

Články do nej zaradené sa delia na tri skupiny. V prvej sú príspevky, ktoré sa venujú zápasu s komunistickými a postkomunistickými silami o víťazstvo demokracie a právneho štátu na Slovensku. Pováčšine ide o pohľad cez prizmu mojej skúsenosti z pôsobenia v spravodajskej službe, vo Výbore NR SR na obranu a bezpečnosť a napokon vo funkcii ministra vnútra. Pozornosť venujem najmä vývoju v spravodajských službách po roku 1989 a spôsobu, ako sa tým ovplyvňoval

celkový vývoj spoločnosti. Nosný článok „Boj o moc a tajná služba“ prepožičal názov celej knihe. Je príjemné skonštatovať, že z pohľadu autora bol tento zápas s postkomunizmom víťazný.

Články v druhej časti sa venujú KDĽ, ktorého podpredsedom som od roku 1996. KDĽ je dnes jedinou stranou prítomnou v slovenskom parlamente po všetkých voľbách od roku 1989. KDĽ v podstate vznikalo už pred novembrom 1989 aktivitami Jána Čarnogurského a ľudí okolo neho. KDĽ významne ovplyvňuje už jeden a pol desaťročia osudy Slovenska. Asi v roku 1988 som si prvýkrát uvedomil, že raz tu takáto strana vznikne a že budem jej členom. Vnútorňý zápas v KDĽ o charakter strany a o postavenie KDĽ na pravej strane slovenského politického spektra patrí k vzrušujúcim udalostiam slovenskej politiky. Tento zápas vyvrcholil koncom deväťdesiatych rokov do zápasu o samotnú existenciu KDĽ. Opäť je príjemné skonštatovať, že aj to bol víťazný zápas. Strana, ktorá mala zaniknúť, stala sa súčasťou vládnej koalície, dokonca presne takej, akú predvídala ako jediná, a stala sa stabilizujúcim prvkom vládnej koalície.

Články v tretej časti sa venujú úvahám o postavení Slovenska v Európe a vo svete, o slovenskom národnom záujme, o zápase medzi kresťanskou civilizáciou a jej liberálnoľavicovými oponentmi. V tomto zápase je Slovensko malým hráčom, o KDĽ ani nehovoriac, ale civilizácia za zápas stojí. A čosi mi našepkáva, že i tento zápas bude úspešný. Neostalo iba pri úvahách. Viedli ku konkrétnym politickým iniciatívam KDĽ, ako Deklarácia o zvrchovanosti členských štátov EÚ v kultúrno-etických otázkach, ktorú schválil parlament v roku 2002, ďalej k návrhu zákona o zabezpečení zvrchovanosti SR, ktorý bol odozvou na prijatie zákona o zahraničných Maďaroch. Tento prerokoval parlament v roku 2002 a neschválil ho.

Príjemnou súčasťou predhovorov autorov bývajú poďakovania.

Ďakujem predovšetkým svojim rodičom. Keby ma neboli naučili istým veciam, nebolo by o čom písať. Ďakujem svojej manželke Vierke za nekonečnú všestrannú a trpezlivú podporu, ktorej sa mi od nej dostáva.

Osobitné poďakovanie patrí Jánovi Čarnogurskému, ktorému vďačím za základnú politickú orientáciu.

Za veľa vďačím Františkovi Mikloškovi. Myslím, že stál za všetkými zlomovými bodmi mojej politickej dráhy.

Za dlhoročnú podporu v ťažkých politických chvíľkach ďakujem Milanovi a Andrei Krajniakovcom, Jánovi Ondrejškovi a Márii Homolovej.

Moje poďakovanie patrí i všetkým, ktorí mi poskytli pomoc či radu pri tvorbe niektorých dokumentov.

Danielovi Lipšicovi, ktorý pretransformoval myšlienku ústavného zákona o zrušení amnestií V. Mečiara do paragrafového znenia zákona.

Anne Záborskej a Alojzovi Rakúsovi za rady pri formulovaní textu Deklarácie o zvrchovanosti v kultúrno-etických otázkach a pri vypracovaní jej dôvodovej správy.

Milanovi Krajniakovi za spoluprácu nad návrhom Tolerančnej zmluvy.

Jaroslavovi Daniškovi, Vladimírovi Pčolinskému a Borisovi Ažaltovičovi za redakčné práce na knihe.

Napokon ďakujem Vydavateľstvu Michala Vaška za vydanie knihy. Osobitne ďakujem Štefanovi Hríbovi za láskavosť, ktorú mi preukázal napísaním predhovoru ku knihe.

Vladimír Palko
Bratislava február 2004

Časť prvá

**Slovensko
v zápase
s postkomunizmom**

Boj o moc a tajná služba

„Havran sa milosti dočká, ale holubica je tu stíhaná“
Juvenalis: Satiry

V roku 2002 po desaťročných prieťahoch Najvyšší súd SR definitívne odsúdil posledného šéfa komunistickej politickej polície ŠtB Alojza Lorenca, i keď iba na podmienčný trest odňatia slobody za zneužívanie svojej funkcie. Naproti tomu Okresný súd Bratislava III zastavil trestné stíhanie desiatich bývalých príslušníkov SIS, z nich niektorí sú aj bývalí príslušníci ŠtB, ktorých prokurátor obžaloval z trestného činu zavlečenia Michala Kováča ml. do cudziny. Trestné stíhanie bolo zastavené z dôvodu amnestie udelenej Vladimírom Mečiarom v roku 1998, keď vykonával právomoci prezidenta SR. Niektorí z nich sú však naďalej stíhaní za ďalšie trestné činy, ktorých sa mali dopustiť v SIS. Na Okresnom súde Bratislava V sa konalo aj zopár pojednávaní v spore medzi HZDS a pisateľom týchto riadkov, v ktorom HZDS neúspešne žiadalo ospravedlnenie za pisateľovo tvrdenie, že HZDS touto amnestiou kryje zločinca na úteku. V médiách ožila i diskusia o pôsobení bývalých príslušníkov ŠtB v bezpečnostných zložkách súčasnosti. V témach sa diskutovalo niekedy vcelku intenzívne, v diskusii však nebolo vidno súvislosti súčasného stavu s udalosťami spred viacerých rokov. Dajme teda do súvislosti udalosti, ktoré sa odohrali v období za vyše desaťročie.

Ako som sa stal námestníkom v spravodajskej službe

Rok 1990 bol prvým rokom protikomunistickej revolúcie. Búrlivý vývoj prebiehal i v bezpečnostných zložkách. Sledoval som ho iba cez médiá, osobne sa ma nedotýkal. Zmenu spôsobilo až novembrové ráno roku 1990, keď mi domov zatelefonoval môj priateľ František Mikloško, vtedy predseda slovenského parlamentu, a požiadal ma, aby som ho navštívil. Na stretnutí v SNR mi ponúkol miesto námestníka riaditeľa v novoutvorenej spravodajskej službe Úrad na ochranu ústavy a demokracie, ktorý bol zriadený po zrušení Štátnej bezpečnosti ako spravodajská služba demokratického štátu. Funkciu námestníka riaditeľa dovtedy vykonával od leta 1990 Ladislav Pittner, ktorý sa však v novembri stal slovenským ministrom vnútra. Mikloškovu ponuku som prijal s vedomím, že revolučné časy sú naklonené takýmto rýchlym osobnostným vzostupom, ako i s vedomím, že to isté platí pre cestu opačným smerom.

Táto ponuka bola pre mňa príkladom zaujímavých zákrut osudu. V tom čase som sa už angažoval v KDĽAP, ako predseda okresu Bratislava V. Nebyť známosti s F. Mikloškom, zostal by rezort vnútra mimo môjho záujmu. S F. Mikloškom som sa zoznámil dôsledkom politiky komunistickej strany na Elektrotechnickej fakulte v Bratislave, kde som pôsobil do roku 1987 v dočasnom pracovnom pomere. Získať trvalé pracovné miesto na fakulte a venovať sa matematickej vede bolo vtedy mojím životným snom. Komunisti mi však naznačili, že trvalé miesta sú viazané so vstupom do KSS. Keď som nereflektoval, v lete 1987 som dočasné miesto stratil a po šiestich rokoch som musel odísť. Bol to pre mňa dosť veľký úder. Začal som pracovať ako vedecký pracovník v Ústave technickej kybernetiky SAV, kde vládlo veľmi slobodné myšlienkové prostredie, v ktorom sa celkom otvorene v neformálnych dis-

kusiách pomenovávala kríza komunistického režimu a tvorili sa zárodky budúcej opozície. Kolovali tam samizdaty, chodieval tam František Mikloško, ktorý tam kedysi tiež pracoval a s ktorým som sa tam zoznámil. Niektorých kolegov som stretával na súdnych procesoch z konca 80. rokov, kam sme spolu chodili podporovať ľudí nespravodlivo súdených režimom. Na procese s Ivanom Polanským v roku 1988 som sa stretol s kolegom, ktorý pracoval o dve poschodia nižšie. Mal dlhšie vlasy, volal sa Ján Langoš.

Na ruinách ŠtB

Po Mikloškovej ponuke som strávil niekoľko dní v Univerzitnej knižnici nad rešeršami tlače roku 1990 na tému vývoj v našich spravodajských službách, ktoré vznikli po novembri 1989 na ruinách zrušenej ŠtB. Nespomínam si, že by sa názov Štátna bezpečnosť za komunistického režimu často používal v oficiálnych médiách. Okolo skratky ŠtB vládlo skôr oficiálne mlčanie. Nepochopiteľne frekventovanejším bol názov ZNB – Zbor národnej bezpečnosti, jednotný policajný zbor, ktorého jednou súčasťou bola ŠtB a druhou Verejná bezpečnosť – VB. O tom, ako ŠtB porušuje ľudské práva, za komunizmu bolo možné sa dozvedieť z vysielania Slobodnej Európy a Hlasu Ameriky, svoje osobné skúsenosti z výsluchov mi spomínali priatelia F. Mikloško a Ján Langoš. Niečo som vedel z publikovaných pamätí príslušníkov ŠtB, ktorí ešte za komunizmu utiekli na Západ. Klasickým čítaním sa stala kniha Jozefa Frolíka Špion vypovíada. (Jeho synovec rovnakého priezviska sa stal po novembri 1989 riaditeľom archívnej služby Federálneho ministerstva vnútra.)

Pre naše rozprávanie je užitočné ozrejmiť si štruktúru ŠtB v poslednom desaťročí komunistického panstva. V zásade ako vo všetkých satelitných štátoch Sovietskeho zväzu i ona bola

organizovaná podľa sovietskeho vzoru. Delila sa na tzv. správy, ktorých názvy sa občas pozmeňovali, občas sa zlučovali, v iných obdobiach sa zase delili. Uvediem aspoň hlavné z nich:

I. správa – rozviedka (ruská terminológia bola samozrejmosťou). Pôsobila v zahraničí najmä proti západoeurópskym krajinám a USA, proti rozhlasovej stanici Slobodná Európa (občas sa ŠtB darilo infiltrovať do nej, zo 70. rokov si pamätám veľký hit komunistickej propagandy – návrat agenta ŠtB Minaříka, pôsobiaceho niekoľko rokov v Slobodnej Európe), proti Vatikánu, proti českej a slovenskej emigrácii a jej združeniam. Podliehala priamo federálnemu ministrovi vnútra.

II. správa – kontrarozviedka, pôsobila na území Československa jednak proti zastupiteľským úradom západných štátov, proti vnútornému nepriateľovi, ktorým bol ktokoľvek, kto si len dovolil vyslovovať iné ako oficiálne názory komunistickému režimu, napr. disidenti, kresťanskí aktivisti, cirkvi atď.

III. správa – vojenská kontrarozviedka. Pôsobila v rámci armády.

IV. správa – sledovací útvar ŠtB, servis pre II. správu. Sledovaním sa rozumie nepretržité utajené alebo i neutajené sledovanie osoby, trvajúce i niekoľko dní.

V. správa – ochrana straníckych a vládnych činiteľov.

VI. správa – servisná zložka, zabezpečujúca výrobu a nasadzovanie odpočúvacích zariadení, spracovanie informácií z odposluchov, kontrolu pošty, utajené vniknutie do bytov atď.

XII. správa – „slovenská“ kontrarozviedka ŠtB, podliehala politickému vedeniu Predsedníctva KSS, ktoré tiež chcelo mať „svoju“ spravodajskú službu. Okrem toho však pôsobili na Slovensku i krajské správy ŠtB, podliehajúce II. správe.

II. správa aj niektoré servisné správy podliehali prvému námestníkovi federálneho ministra vnútra. V období tesne pred novembrom 1989 ním bol Slovák Alojz Lorenc. Pred novembrom jeho meno nikto nepoznal, po novembri sa stal mediálnou hviezdou. Občas ho vídam v uliciach bratislavského Starého mesta. Solídny postarší pán v okuliaroch sa prechádza so svojim psom. Pri svojej obhajobe v médiách neustále zdôrazňoval, že ŠtB iba pôsobila podľa vtedy platných zákonov. Samozrejme, klamal.

Gigantický represívny aparát ostal po novembri 1989 ochromený. Bývalí prenasledovaní rokovali s komunistickými pánmi o odovzdaní moci, ktoré požadovali davy na námestiach. Začiatkom decembra 1989 vydal Alojz Lorenc rozkaz na rozsiahlu skartáciu materiálov ŠtB, aká nemala obdobu. ŠtB zahladzovala stopy po svojej činnosti, resp. stopy po takej činnosti, za ktorú by mohli byť neskoršie trestne stíhaní priamo jej príslušníci. I táto skartácia spôsobila ťažkosti pri neskoršom stíhaní príslušníkov ŠtB, pretože sa nenašlo dost dôkazov. Lorenc v nasledujúcich rokoch veľakrát opakoval v mediálnych vyjadreniach, že je nevinný, lebo on i jeho ŠtB konala presne podľa zákonov vtedajšieho komunistického režimu. Z toho by plynulo, že síce prenasledovanie slobodymilovných občanov je neslávnou činnosťou, nemožno však za ňu nikoho trestne stíhať. To, samozrejme, nebola pravda. Predstavitelia komunistického režimu na jednej strane prijímali zákony, ktoré boli v rozpore s svedomím ľudí, na druhej strane však tak či tak vlastné zákony porušovali. Napr. aj vtedajšie zákony umožňovali odpočúvanie iba v rámci trestného stíhania, ŠtB však odpočúvala i mimo neho, čo bol i vtedy trestný čin. Aj vtedy bolo trestným činom utajené vniknutie do bytu sledovaných osôb, ŠtB to však robila. Nazývalo sa to „výjem“. Rovnako vydieranie bolo vždy trestným činom. Oficiálne smernice ministra Obzinu upravujúce prácu s taj-

nými spolupracovníkmi uvádzali vydieranie kompromitujúcimi faktami ako jednu z možností na získanie spolupracovníka ŠtB. Pritom Trestný zákon i vtedy označoval vydieranie za trestný čin. Rovnako neprijemnosti, ktoré spôsobovali príslušníci ŠtB niektorým ľuďom v zamestnaní, čo viedlo až k strate zamestnania, boli protizákonné. V kompletných materiáloch ŠtB by nebola núdza o dokumentáciu konkrétnych činov.

Slovník základných pojmov

Spravodajská služba pracuje s informáciami. Kľúčové slovo pri spracovaní informácií je zväzok. Je to fascikel, do ktorého sa postupne zakladajú nové informácie o osobe alebo veci – objekte, na ktorý sa zväzok vedie. Môže ísť o sledovanú osobu nepriateľskú, ale do zväzku sa zakladajú aj informácie o tajnom spolupracovníkovi služby (informácie, ktoré podal, dátumy a miesta schôdzok s jeho riadiacim orgánom – pracovníkom služby, ktorý ho získal – zverboval pre spoluprácu atď.) Zväzok sa môže viesť na skupinu ľudí, trebárs na teroristickú organizáciu, alebo na neosobný objekt, napr. ambasádu štátu. Tajná služba pracuje s tajnými informáciami, a preto narábanie s nimi podlieha prísnemu režimu. Zväzok neputuje z ruky do ruky, vedie ho jeden pracovník služby a nanajvýš doň nahliadajú jeho nadriadení. Zväzok obsahuje presný zoznam informácií a dokumentov, ktoré sa v ňom nachádzajú, obsahuje i záznam, kedy doň niekto nahliadol atď. Založenie zväzku schváli príslušný nadriadený, o všetkých zväzkoch služby musí mať služba prehľad na ústrednom evidenčnom mieste.

Kontrarozviedka ŠtB (II. správa, XII. správa a krajské správy ŠtB) viedla v každom kraji Československa knihu nazývanú register zväzkov (registračný protokol). Predstavte

si roztvorený hrubý zošit s riadkami cez oba listy. Každý riadok v registri bol evidenciou jedného zväzku. Obsahoval registračné číslo zväzku – poradie, pod ktorým bol zaevidovaný, druh zväzku (mohol to byť zväzok tajného spolupracovníka, zväzok nepriateľskej osoby, zväzok vedený na neosobný objekt atď.), názov spravodajskej línie – témy, ktorej sa daný zväzok týkal. Témou mohla byť napr. rímskokatolícka cirkev, slovenský separatizmus atď. Zväzok nepriateľskej osoby Ján Čarnogurský bol vedený po línii slovenský separatizmus. Celkom pikantné vzhľadom na očierňujúce obvinenia z protislovenskosti, ktorými ho neskôr zahrnulo HZDS plné komunistov. Ďalej zápis – riadok obsahoval meno osoby alebo objektu, jeho krycie meno, meno príslušníka ŠtB, ktorý zväzok viedol. Keď sa usúdilo, že už nemá zmysel viesť zväzok (osoba umrela, emigrovala, spolupracovník už neprinášal zaujímavé informácie atď.), živý zväzok sa stal mŕtvym zväzkom, uložil sa do archívu, dostal nové archívne číslo a to sa tiež uviedlo v registri zväzkov na konci riadku. Pod novým archívnym číslom sa zapísal do archívneho registračného protokolu. I v ňom platilo – čo riadok, to zväzok. Tento systém fungoval od päťdesiatych rokov nepretržite takmer štyridsať rokov. V Západoslovenskom kraji mal posledný zväzok zaevidovaný v registri zväzkov číslo okolo štyridsaťtisíc, v Stredoslovenskom a Východoslovenskom kraji to bolo okolo dvadsaťtisíc. Pochopiteľne, všetky tie zápisy sa v rámci jedného kraja nezместili do jednej knihy. Keď sa jedna vypísala, zapísavalo sa do novej. Za každým z týchto osemdesiatitisíc zápisov si predstavte zväzok s desiatkami a stovkami strán. Pochopiteľne, evidencia na úrovni kraja nepostačovala, musela existovať i centrálna evidencia na úrovni štátu. Ku každému zväzku – osobe pri založení vypísali aj registračnú kartičku, obsahujúcu základné údaje o osobe, na ktorú sa zväzok viedol. Registračné kartičky viedli tak na úrovni

kraja, kde sa zväzok nachádzal, ako aj na úrovni ústredia ŠtB v Prahe. Takýto spôsob evidencie platil pre kontrarozvedku ŠtB. Okrem neho, samozrejme, existoval evidenčný systém I. správy, evidenčný systém VKR atď. Osobitnú kapitolku si zasluhuje slovo lustrácia.

Lustrácie

Keďže, ako už bolo povedané, v každej spravodajskej službe sa pracuje tajne a nikto sa ani s kolegom z vedľajšej kancelárie nebaví o tom, koho začal rozpracovávať (rozumej zbierať o ňom informácie), služba musí mať systém zabraňujúci kolízii záujmov o tú istú osobu dvoma rôznymi orgánmi služby a zabraňujúci zbytočnej námahe pri získavaní informácií, ktoré už získali iní pracovníci. Na to slúžili lustrácie (z latinského lustró – posvietim si). Skôr ako príslušník ŠtB začal rozpracovávať osobu, dal si ju vylustrovať, čiže posvietil si na ňu. Vyplnil lustračný lístok, v ktorom uviedol základné údaje o osobe. Keď jeho nadriadený lustráciu schválil, lustračný lístok odoslal na cestu cez ústredné evidenčné oddelenia jednotlivých zložiek ŠtB. Pracovník v ústrednom evidenčnom oddelení prehľadal kartičkový evidenčný systém a na lustračnom lístku vyznačil buď negatívny výsledok, alebo číslo zväzku osoby v prípade pozitívneho nálezu. Ak sa pri pozitívnom náleze vyskytol prípadný konflikt záujmov v súvislosti s touto osobou, rozhodol o nej nadriadený orgán.

Aby to nebolo také jednoduché, ako som to popísal, všetko mohol komplikovať systém blokácií. V prípade spravodajsky významnejšej osoby, na ktorú bol vedený zväzok, ale záujem o ňu mal byť čo najviac utajovaný aj pred inými príslušníkmi služby, príslušný orgán mohol rozhodnúť o jej blokácii. To znamenalo, že ak dal neskôr iný príslušník prelustrovať túto osobu, pracovník evidenčného oddelenia bol povinný de facto

oklamať ho a vrátiť mu lístok s negatívnym výsledkom lustrácie. Bol však povinný informovať toho, kto rozhodol o blokácii a ten určil, čo ďalej.

Systém blokácií mechanicky fungujúci ešte v polovici roku 1990 už po faktickom zániku ŠtB sa postaral o absurdnú komédiu v súvislosti s prvými slobodnými voľbami. V tom čase už bolo zrejmé, že existuje problém tajných spolupracovníkov ŠtB a politické strany v snahe demonštrovať svoju čistotu žiadali o prelustrovanie všetkých svojich kandidátov na poslancov. Vedenie Federálneho ministerstva vnútra (FMV) súhlasilo, a tak sa na ústredné evidenčné oddelenie FMV začali valiť stovky žiadostí o prelustrovanie kandidátov. Mnohí z kandidátov, samozrejme, boli evidovaní ako spolupracovníci ŠtB, ale na mnohých z nich existovalo staré, ale stále platné rozhodnutie o blokácii. A tak sa pracovníci evidencie, samozrejme, všetci pred novembra 1989, zahrli na hlúpych (alebo nimi boli) a postupovali presne podľa predpisov. Na lustračný lístok buchli pečiatku NEGATÍVNE. A voliči sa tešili. Do federálneho i národných parlamentov sa tak dostalo mnoho spolupracovníkov ŠtB.

Prvý rok demokracie

Začal sa vlastne decembrom 1989 a nástupom vlády Mariána Čalfu. V tých dňoch prebiehala v ústredí ŠtB, ale aj na krajských správach a na okresných oddeleniach ŠtB Lorencova skartácia. Bola masívna. Ak ste šéfom ŠtB, ktorej príslušníci páchajú trestné činy uznávané za trestné aj v komunistickom režime, tak vám neprekáža, keď vyjde v materiáloch ŠtB najavo, kto bol tajný spolupracovník, koho ŠtB sledovala a koho nie. Odsúdiť vás môžu iba za, povedzme, konkrétne nelegálne odpočúvanie, za konkrétne nelegálne vniknutie do bytu, za konkrétne vydieranie s cieľom zastrašiť

alebo získať na spoluprácu atď. A o tom boli informácie priamo vo zväzkoch. Na základe Lorencovho skartačného rozkazu boli zničené obsahy zväzkov. Samotný zväzok sa teda zachoval, bolo z neho evidentné, na koho bol vedený, ale väčšina informácií bola zničená. Na registračné protokoly sa nesiahlo nikde s výnimkou Západočeského kraja, kde boli skartované i tie. V rôznych častiach Československa si vykladali Lorencov rozkaz rôzne. Preto sa krajské archívy zachovali v rôznych stavoch.

Po nástupe Čalfovej vlády pár týždňov riadil rezort vnútra triumvirát Čalfa, Čarnogurský, Komárek. Krátko po Novom roku bol menovaný riadny federálny minister vnútra R. Sacher, politik Lidovej strany Národného frontu.

Hneď po páde komunistického režimu začal sa v ŠtB pomalý personálny pohyb. Situácia si objektívne vyžadovala príchod nekomunistov – demokratov do riadiacich funkcií. Tí sa tam však ešte mesiace neobjavili. Prví pochopili šancu bývalí príslušníci ŠtB, ktorých vyhodili po čistkách po okupácii Československa, a v tomto období v roku 1989 sa tzv. reaktivovali. Ťažko ich nazvať demokratmi. Jedným z reaktívovaných, ktorý sa už v decembri 1989 vrátil po dvadsiatich rokoch do ŠtB v Bratislave, bol Jaroslav Svěchota. To meno si zapamätajme.

17. februára 1990 minister Sacher zrušil ŠtB. Šlo o formálnu vec. Neznamenalo to odchod jej príslušníkov z vnútra. Namiesto správ ŠtB vznikli iné útvary, v nich však boli staré tváre. Z I. správy – rozviedky sa stal ÚZSI – Úrad pre zahraničné styky a informácie. Kontrarozviedka ŠtB (II., IV., VI., XII. správa) sa zmenila na Úrad na ochranu ústavy a demokracie – ÚOÚD. Obe inštitúcie boli dlho pod drobnohľadom médií, čo prispievalo k tlaku na ich personálnu očistu. Pozornosti tak trochu unikla VKR tým, že z rezortu vnútra bola preradená pod novým názvom Vojenské obranné spravov-

dajstvo tam, kam patrila, do rezortu obrany. Žiadny demokrat zvonka však nikdy nezhodnotil, čo sa dialo vo VKR pred novembrom.

Skutoční demokrati začali prichádzať do spravodajských zložiek až na jar 1990. Pozitívnu zmenou bol príchod anti-komunistického disidenta Jana Rumla do funkcie námestníka ministra na FMV. Niekoľko týždňov pred voľbami bol aj riaditeľom ÚOÚD. Na Slovensku bol šéfom ÚOÚD Svěchota. Preto logicky v Bratislave zostal ÚOÚD útočiskom eštébakov. Inak to však vyzeralo v Banskej Bystrici a v Košiciach. Revolučnou VPN boli navrhnutí do funkcií riaditeľov Vladislav Chlipala v Košiciach a Pavol Katreniak v Bystrici. Obaja prepustili všetkých príslušníkov ŠtB v ich právomoci. Tým odštartovali zaujímavý jav. Zatiaľčo Slovensko zaostávalo za českou nežnou revolúciou v mnohých oblastiach, v očiste nových spravodajských služieb od ŠtB to začalo vyzeráť opačne. K určitej očiste však došlo napokon všade. Federálne zhromaždenie prijalo totiž 9. mája 1990 zákon o občianskych komisiách pôsobiacich v rezortoch ministerstiev vnútra. Komisie pôsobili v celom Česko-Slovensku a na základe ich posudkov museli niektorí príslušníci ŠtB odísť z rezortu vnútra. Zďaleka však nešlo o faktické rozpustenie ŠtB.

Ešte pred prvými slobodnými voľbami na jar 1990 došlo k zaujímavému medializovanému konfliktu vo vnútri demokratického tábora. Predstavitelia Občianskeho fóra, hlavnej revolučnej sily v Čechách, najmä kooptovaný poslanec Federálneho zhromaždenia Ladislav Lis, právom napádali ministra Sachra za pomalosť pri očiste vnútra od ŠtB. Na druhej strane Sacher mal zase pravdu v tom, keď upozorňoval, že nová spravodajská služba sa nedá budovať na reaktivovaných príslušníkoch ŠtB, ktorí sa hneď po novembri 1989 začali vracáť do rezortu ako demokrati, hoci niektorí z nich začínali v ŠtB v 50. rokoch v čase najväčšej brutality ŠtB.

Inak vládol na jar 1990 v ÚOÚD roztomilý chaos. Spravodajskej službe nebolo dosť jasné, čo vlastne má robiť. Až neskôr začiatkom roka 1991 som sa dozvedel, že pražskí eštébáci v ÚOÚD zbierali informácie o KDĽH a o Jánovi Čarnogurskom (vtedy už bol I. podpredsedom federálnej vlády) pre hrozbu slovenského separatizmu, čím vlastne pokračovali v tom, čo robila ŠtB do novembra 1989. Tieto informácie sa zakladali do zväzku s názvom Dunaj.

Po prvých slobodných voľbách v júni 1990, v Čechách zvíťazilo Občianske fórum a na Slovensku VPN pred KDĽH, bola vytvorená nová federálna vláda. Ministrom vnútra sa stal Ján Langoš z VPN. Šéfom ÚOÚD sa stal Jiří Müller, bývalý disident z OF, ale s komunistickou minulosťou spreď roka 1968. Miesto jeho námestníka pripadlo KDĽH. Tak sa jedným z Müllerových námestníkov stal Ladislav Pittner. V podstate vystriedal Jaroslava Svěchotu, ktorý v lete 1990 odišiel robiť námestníka ministra vnútra SR. Federálny minister Langoš po niekoľkých mesiacoch zhodnotil ÚOÚD kvôli množstvu príslušníkov ŠtB v jeho radoch ako inštitúciu nezodpovedajúcu novým demokratickým pomerom a dospel k rozhodnutiu ÚOÚD úplne zrušiť a vybudovať novú spravodajskú službu z nových ľudí. Toto rozhodnutie uskutočnil a 19. decembra 1990 ÚOÚD zrušil. Podľa mňa to bol zásadný čin, ktorý fakticky skoncoval s ŠtB v Česko-Slovensku. Ešte dlhé roky potom existoval spor o toto rozhodnutie medzi Langošom a mnou na jednej strane a L. Pittnerom na druhej strane. L. Pittner zastával názor, že v dlhšom prechodnom období má aj demokratický štát využívať služby bývalých príslušníkov ŠtB.

Od FIS k FBIS

Medzitým na Slovensku dozrel konflikt medzi predsedom vlády SR Mečiarom z VPN a ministrom vnútra SR Antonom Andrášom z KDH. Bývalý komunista Mečiar inštinktívne nenávidel KDH a v novembri 1990 postavil ultimátum. Buď odíde A. Andráš, alebo on. VPN sa ešte proti Mečiarovým manierom nevzbúrilo, KDH tiež ustúpilo a Andráš odišiel z funkcie. Andráš totiž siahal na isté osoby, ktoré boli oporou Mečiarovi na ministerstve v čase pred voľbami, keď bol ministrom sám Mečiar. Jedným z nich bol napr. Dezider Kóňa, bývalý predseda organizácie KSS na ministerstve. Andráš bol jasne v práve. Na tom nemení nič, že, bohužiaľ, nebol osobou s pevnými názormi, čo ukázal neskôr, keď sa stal členom odštiepeneckej KSÚ a v roku 1994, keď bola KSÚ blízko k HZDS, v médiách absurdne vykresľoval svoj spor s premiérom ako nedorozumenie vyvolané intrigami košických príslušníkov ÚOÚD na čele s Chlipalom.

Uvoľnilo sa kreslo ministra vnútra SR a za nového ministra KDH navrhlo L. Pittnera. Jeho vymenovaním sa zase uvoľnilo miesto námestníka riaditeľa ÚOÚD a na toto miesto som nastúpil ja. Lepšie povedané, od 1. januára 1991 som nastúpil na miesto námestníka riaditeľa Federálnej informačnej služby (FIS), ktorú federálny minister vnútra Langoš vytvoril hneď po zrušení ÚOÚD.

Podporné zložky v ÚOÚD, akými boli sledovačka (bývalá IV. správa) a spravodajská technika (bývalá VI. správa), ponechal Langoš v rezorte ako samostatné útvary pod názvami Pátracia služba FMV, resp. Úrad zvláštnych technických služieb FMV. V nich ešte pôsobili príslušníci ŠtB zo IV. a VI. správy. Šéfom sledovačky v Bratislave bol Gejza Valjent, starý harcovník z ŠtB. Pracovníkov kontrarozvedky ÚOÚD z radov bývalej ŠtB však prepúšťali a do FIS neprešli. FIS sa

mala budovať z úplne nových ľudí a mala si postupne vybudovať i vlastnú sledovačku a spravodajskú techniku. 19. decembra Ján Langoš prepustil cca 150 príslušníkov ŠtB zamestnaných v ÚOÚD Bratislava. Ich prepúšťaniu asistovali „noví“ košickí pracovníci ÚOÚD na čele s Chlipalom, Útvar rýchleho nasadenia z Prahy a oddiel vojska Ministerstva vnútra. O niekoľko dní slovenské médiá informovali o celej záležitosti veľmi zvláštne. Interpretovali ju tak, že zlí chlapci z Prahy ublížili dobrým chlapcom zo Slovenska. Že tí „naši slovenskí“ boli napospol príslušníci ŠtB, sa akosi nespomínalo.

1. januára 1991 som nastúpil s prepožičanou hodnosťou majora na tabuľkové miesto námestník riaditeľa FIS. FIS na Slovensku pozostávala v tom okamihu zhruba z tridsiatky pracovníkov. Bol som zodpovedný za budovanie FIS na Slovensku a rozhodol som sa s niektorými najbližšími spolupracovníkmi, že ju vytvoríme z nových ľudí a budeme dôslední. Z prepustených príslušníkov ŠtB sme prijali do FIS iba štyroch, jeden bol odborníkom na terorizmus oblasti Stredného východu, ostatní boli zaradení ako šoféri. V Čechách bola situácia iná. Bývalých eštébakov stále ostávala vo FIS viac ako stovka.

Vo FIS bolo treba hneď na začiatku odpovedať na pár výziev, ktoré pred nami stáli. Minister Langoš rozhodol, že FIS nemá byť súčasťou jeho ministerstva, ale pod novým názvom Federálna bezpečnostná informačná služba (FBIS) bude samostatným centrálnym štátnym orgánom podliehajúcim federálnej vláde ako celku. Ministerstvo vnútra pripravovalo nový zákon o FBIS. Ako mala byť nová služba koncipovaná, aké mala mať úlohy, aké mala mať právomoci? Aj v demokratických krajinách sa spravodajské služby navzájom dosť líšia úrovňou svojich právomocí. Niektoré služby disponujú i takými právomocami, aké má policajný zbor, teda

môžu vypočúvať osoby, zatýkať ich, zadržiavať veci, robiť osobné prehliadky, prehliadky bytov, a najmä vyšetřovať trestné činy spadajúce do ich pôsobnosti. Takouto službou je napr. americká FBI, ktorá je americkou federálnou políciou i federálnou kontrarozviedkou v jednom. Takou je napr. ruská Federálna bezpečnostná služba, nástupkyňa II. správy KGB, a takou je i poľský Úrad na ochranu štátu. Opakom spravodajských služieb policajného typu sú služby čisto informačné. Na rozdiel od predchádzajúcich nie sú oprávnené robiť žiadne bezpečnostné opatrenia proti istým rizikám, iba o nich zbierajú informácie a informujú štátne orgány, ktoré už potom sami rozhodnú, ako s nimi naložia. Informačné služby získavajú informácie jednak od štátnych orgánov, ktoré sú im povinné vyjsť v ústrety, jednak od občanov, ktorí im však nie sú povinní informácie poskytnúť. Informačné služby teda nesmú vykonávať žiadnu inú činnosť, ako tú, ktorá smeruje k získaniu prvotnej informácie alebo analýzy takýchto informácií. Existujú však i služby, ktoré sú niekde uprostred. Tak napr. britská kontrarozviedka SS (Security Service) známa aj ako MI 5 nie je službou policajného typu, ale má aj oprávnenie vykonávať opatrenia proti bezpečnostným rizikám.

V demokratických štátoch býva zvykom, že spravodajská služba má stanovené svoje povinnosti, pracovnú náplň a i metódy práce a kontrolné mechanizmy popísané v zákone. Vždy to tak však nebolo. Britská rozviedka MI 6 a kontrarozviedka MI 5 existujú už od začiatku 20. storočia, ale k britskej politickej tradícii dlho patrilo, že verejne ani len nepripúšťala ich existenciu a zákony o nich boli schválené až v 90. rokoch.

V roku 1990 padlo politické rozhodnutie, že FBIS bude službou čiste informačnou, ktorej úlohou bude zbierať informácie o činnosti cudzích spravodajských služieb na našom území, o nebezpečí terorizmu, ekonomické informácie o ohroze-

ní hospodárstva krajiny a informácie o činnostiach smerujúcich k ohrozeniu demokratického poriadku v krajine. Zákon o FBIS bol schválený a stal sa účinným od 1. júla 1991.

Za pol roka existencie FIS však bolo treba vyriešiť jeden závažný problém. V celom štáte už rezonoval problém štátoprávneho usporiadania, tak sa i vo FIS diskutovalo o vzťahu Čechov a Slovákov a o lokalizácii útvarov FIS v Čechách a na Slovensku a o právomociach „slovenského námestka“, ktorým som bol ja. Riaditeľom FIS bol 32-ročný Jiří Novotný, ktorý prišiel s Janom Rumlom na vnútro z prostredia Občianskeho fóra. Jeho námestníkom pre výkon (čím sa myslí samotná spravodajská činnosť) bol Jaroslav Bašta a námestníkom pre tylové zabezpečenie Zdeněk Vodsloň, syn bývalého poslanca FZ Vodsloňa, jedného zo štyroch poslancov FZ, ktorí po okupácii Československa Sovietskou armádou odmietli hlasovaním legalizovať okupáciu. Všetci pochádzali z pražských disidentských kruhov, bohužiaľ, všetci sa tiež zhodovali v tom, že služba má byť organizovaná centralisticky so značne malým počtom pracovníkov na Slovensku. Hneď v prvých januárových dňoch som pochopil, že mám byť námestníkom iba pre okrasu, aby Slovensko bolo nejako zastúpené vo vedení. Január 1991 bol obdobím zrážky názorov. Presadzoval som, aby boli dvaja námestníci pre výkon, Bašta pre Čechy a ja pre Slovensko, a aby slovenské útvary podliehali mne, a aby sa pomer počtu pracovníkov služby v Čechách a na Slovensku nelíšil zásadne od pomeru 2 ku 1. Organizačný odbor služby každú chvíľu kreslil nové organizačné „pavúky“ s tabuľkami zloženia a počtov. V prípade, že by som nepresadil tieto normálne požiadavky, bol som pripravený vzdať sa funkcie a vrátiť sa do civilu. O všetkom rozhodol minister Langoš. Po počiatčom nesúhlase napokon súhlasil s mojimi požiadavkami. Boli mi podriadené všetky slovenské útvary a ich tabuľkové počty predstavovali zhruba jednu tretinu celej služby.

Na Slovensku sme službu budovali pomaly a zásadne z nových ľudí. Útvary boli v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach a počet ich príslušníkov do konca roku 1992 nepresiahol dvesto. Počas roka 1991 sa ukázalo, že s pádom komunizmu ešte nepadli komunisti. Bývalí príslušníci ŠtB, ktorých prepustil Langoš v roku 1990 sa začali domáhať svojich ľudských práv. Vraj boli porušené tým, že ich prepustili z výkonu služby. Generálna prokuratúra ČSFR, ktorú viedol Ivan Gašparovič, s touto ich interpretáciou vyslovila súhlas a všetci dostali státisícové sumy ako odškodné (!) za ušlú mzdu. Aby sme ich nemuseli prijať späť do služby (aj to hrozilo), riaditeľ FBIS vydal nové tabuľky zloženia a počtov tak, aby boli zhodné s aktuálnym počtom pracovníkov služby a aby žiadne miesto nebolo voľné. Na jar 1992 prezident Havel odvolal Gašparoviča z funkcie práve pre takéto postojе prokuratúry. Ten sa následne ocitol na kandidátke HZDS. Médiá šíрили mýty o tom, že príčinou bolo odmietnutie trestného stíhania Mečiara, nad čím som sa mohol len útrpne usmievať.

Stretnutia s ľuďmi

Práca v službe bola pre mňa príležitosťou na zaujímavé ľudské stretnutia. Šéfom bratislavskej kancelárie FBIS bol Jozef Klein, rozvážny a charakterný človek, ktorý prišiel do služby ešte s Ladislavom Pittnerom. Jeho zástupcom bol Juraj Kohutiar, mladý disident z okruhu Jána Čarnogurského, v časoch komunizmu člen Hnutia za občiansku slobodu, o aktivitách ktorého som v roku 1989 počúval na vlnách Slobodnej Európy. Útvar v Banskej Bystrici viedol Pavol Katreniak, ktorý bol neskôr manažérom Rádia Lumen. V Košiciach bol riaditeľom Ladislav Chlipala, mladý búrlivák, ktorý už máji 1990 vyčistil Košice od ŠtB. Nebola s ním vždy ľahká spolupráca, ale malo by byť zaznamenané, že Chlipala bol prvým

človekom v novom spoločenskom establišmente, ktorý zbadal, že pôsobenie V. Mečiara je rizikom. Ešte pred voľbami 1990 upozorňoval lídrov VPN, že Mečiar ako minister vnútra SR nominovaný revolučnou VPN robí zvláštnu personálnu politiku napr. tým, že vymenoval predsedu Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie KSS J. D. za veliteľa pohotovostného útvaru v Košiciach. Mečiar sa o tom dozvedel a nezabudol mu to.

Dobré ľudské vzťahy so slovenskými funkcionármi boli pre mňa dôležité, cítil som sa istejšie v komplikovanom pražskom prostredí. Pražská centrála bola zaujímavou zmesou rôznych ľudských typov. Boli tam disidenti vo svetoch, ktorí sa začínali preorientovávať na obleky, bolo tam zopár rozhladených pražských intelektuálov, boli tam krotko sa tváriaci príslušníci ŠtB ako i „reaktívovaní“. V prvých mesiacoch roku 1991 hral významnú úlohu v centrále jeden z reaktívovaných, major Julius Vostrý, s čím boli veľmi nespokojní všetci antikomunisti. Napätie medzi antikomunistami a bývalými príslušníkmi ŠtB bolo trvalé a začalo sa ventilovať aj v médiách.

Konflikt vznikol i v súvislosti s prijatím zákona o FBIS, ktorý stanovil, že riaditeľ menovaný prezidentom bude mať dvoch námestníkov. Jedného vymenuje na návrh slovenskej vlády, jedného na návrh českej vlády. Predsedom slovenskej vlády už bol Ján Čarnogurský a slovenská vláda ma bez prieťahov navrhla. Jeden z mojich českých kolegov, Vodsloň alebo Bašta, však o námestnícke miesto musel prísť. Česká Pithartova vláda navrhla Baštu, riaditeľ Novotný, vtedy ešte iba poverený vedením, ho však nemenoval. Pražský hrad stál totiž za Vodsloňom. V súboji zvíťazil Hrad, česká vláda zmenila svoj návrh na prospech Vodsloňa a riaditeľ ho vymenoval. Kauza posilnila najmä moje postavenie, lebo Vodsloň sa cítil dobre s kompetenciami námestníka pre tylové zabezpečenie, a tak som prebral i pôvodné Baštove kompetencie a

stal som sa námestníkom pre výkon v celej federácii. Bašta zo služby odišiel, neskôr pôsobil v sociálnej demokracii a v Zemanovej vláde sa stal ministrom zodpovedným za koordináciu spravodajských služieb. Dnes je veľvyslancom ČR v Moskve.

Po prvom júli 1991 som navrhol novú organizačnú štruktúru služby, kontraverzný Vostrý odišiel. Začala sa etapa budovania samostatnej služby nezávislej od FMV. Pre službu tým však vznikol problém, lebo nemala priame politické krytie. Pozícia Novotného bola oslabená. V lete 1991 došlo v Sovietskom zväze k starokomunistickému antigorbačovskému prevratu, ktorý po niekoľkých dňoch skrachoval. Myslím, že i našej službe sa podarilo dosiahnuť v tejto súvislosti niekoľko zaujímavých informácií o tom, že kríza bude rýchlo zažehnaná v neprospech pučistov. Napriek tomu nás v médiách verejne kritizoval Langošov námestník Jan Ruml, ktorého som si inak vážil. Jiřího Novotného koncom roka odvolali a prezident vymenoval za riaditeľa Štefana Bačinského, poslanca Federálneho zhromaždenia za VPN.

Po celý čas svojho pôsobenia v Prahe som cítil istú opatrnosť voči mojej osobe ako voči človeku, ktorý prišiel z prostredia KDH, teda z potenciálne separatistického prostredia. Dokonca som zistil na jar 1992, že istý pracovník inšpekcie riaditeľa zbiera o mne a dokonca o slovenských politikoch operatívne informácie. Intervenoval som u riaditeľa a dotýčanému pracovníkovi prehľadali trezor, v ktorom sa skutočne našli jeho písomné záznamy s takýmito informáciami. Vyšetrovacía komisia, ktorú ustanovil riaditeľ, napokon ani nenavrhol prepustenie dotýčaného zo služby, lebo českí členovia komisie sa snažili jeho vinu maximálne zľahčovať.

Zaujímavé bolo nadväzovanie spolupráce s niektorými zahraničnými spravodajskými službami a zápas s inými službami. To, kto je priateľ a kto je nepriateľ pre službu, sa odví-

ja od zahraničnej politiky štátu. FBIS mala kontakty najmä so CIA a s britskou MI 6, o niečo menej s nemeckým Úradom na ochranu ústavy. V centrále CIA v Langley som sa stretol s DDO, teda s námestníkom riaditeľa pre operácie, navštívil som centrály MI 5 a MI 6 v Londýne, centrálu FBI na Pennsylvania Avenue vo Washingtone. V Quantico vo Virginii som obdivoval neuveriteľnú vybavenosť Akadémie FBI. Sprewádzal nás riaditeľ Akadémie, ktorý si niekoľko mesiacov predtým zahral sám seba v niekoľkosekundovej scéne vo filme Mlčanie jahniat s Jodie Fosterovou.

Američania a Briti mali záujem najmä o informácie z oblasti terorizmu. Vo FBIS bolo zopár starých príslušníkov ŠtB, ktorí mali s touto oblasťou skúsenosti. Za komunizmu bolo v Zastávke pri Brne školiace stredisko, kde absolvovali kurzy ŠtB členovia talianskej teroristickej organizácie Červené brigády, ktorá sa dopúšťa dodnes politických vražd. ŠtB monitorovala i prechod medzinárodne známych teroristov cez územie Československa. Podplukovník N., pracovník FBIS, sa v osemdesiatych rokoch osobne stretol s Carlosom, ktorý si dnes odpykáva dlhoročný trest vo Francúzsku. Spriatelenným službám FBIS poskytla informácie zo starých zväzkov ŠtB, ktoré pomohli objasniť atentát na lietadlo, čo sa zrútilo v roku 1988 na škótske mesto Lockerbie a zahynulo pri ňom vyše dvesto ľudí. Definitívny rozsudok nad jedným z páchatelov, líbyjským občanom Abdel Basset Al-Megráhim, vyriekol súd až v roku 2002. Spriatelenné služby poskytovali FBIS predovšetkým pomoc vo forme spravodajských školení našich príslušníkov. Raz nás však spriatelenná služba požiadala o pomoc, ktorá sa mi videla nad rámec zákona. Žiadosť sa našťastie stala neaktuálnou, ale v prípade jej opakovania by sme asi museli pomoc odmietnuť.

Britské služby nám umožnili zaujímavé stretnutie s jedným z najznámejších defektorov z I. správy KGB. Jeho útek

na Západ v sedemdesiatych rokoch bol veľmi známym príbehom. Žije v Británii na trovy britského štátneho rozpočtu s plastickou operáciou tváre s novou osobnou identitou. V Rusku doteraz platí rozsudok, podľa ktorého je odsúdený na trest smrti. Jeho defekcia bola cenným úspechom MI 6. Ako vraveli Briti, s úpadkom komunizmu nastával aj úpadok KGB a koncom osemdesiatych rokov už vraj bolo defektorov z KGB ako maku.

Práca v službe mala aj všedné stránky, namáhavú tvorbu nových interných predpisov upravujúcich nový lustračný systém, evidencie informácií, používanie informačnotechnických prostriedkov (ITP), systém práce s prokuratúrou, ktorá povoľovala ITP, vypracovanie dohôd o spolupráci s inými štátnymi orgánmi ako polícia, štátna správa atď.

Mečiarova fóbia

Úlohou spravodajskej služby bolo informovať i najvyšších predstaviteľov federácie a národných republík, čiže okrem iného aj predsedu slovenskej vlády. Tým bol v čase môjho nástupu do funkcie Vladimír Mečiar. Hneď v januári 1991 som sa mu šiel predstaviť na Úrad vlády. Stretli sme sa medzi štyrmi očami v polhodinovom rozhovore, sťažoval sa na košického šéfa FIS Chlipalu. Prekážali mu jeho výroky vyslovené ešte pred voľbami 1990. Ubezpečil som ho, že služba mu bude v zmysle zákona dávať informácie a priateľsky sme sa rozišli. O dva mesiace vo VPN prepukol otvorený rozkol a vznikla vládna kríza. Predsedníctvo SNR v zmysle ústavy Mečiarovu vládu odvolalo a novým premiérom sa stal Ján Čarnogurský. Mečiar založil okamžite HZDS a začal ťaženie proti vláde. Aký som bol prekvapený, keď Mečiar verejne obvinil službu, že ho dáva sledovať a zodpovedným urobil i mňa osobne. Nie po prvýkrát sa ukázal ako človek, ktorý označí za nepriateľa

i toho, kto mu vôbec neublízuje. Odvtedy Mečiar minimálne raz za dva roky ohlasoval intrigy, sledovanie či dokonca pokusy o atentát, ktoré proti nemu osnovali menované alebo nemenované spravodajské služby. Vydržalo mu to celé desaťročie.

V októbri 1991 svoje obvinenia proti FBIS zopakoval a dokonca pritvrdil. Vraj FBIS naňho pripravuje atentát. V Rádiožurnále Slovenského rozhlasu som ho otvorene označil za luhára. Vzápätí prišiel na generálnu prokuratúru podnet na trestné stíhanie mojej osoby pre nactiutrhánie, ktorý on sám podpísal. Stíhanie príslušníkov bezpečnostných zložiek vykonávala vojenská prokuratúra, a tak som na pražskom Pankráci absolvoval výsluch. Obvinenie proti mne však nebolo vznesené, lebo som sa obhájil. Opätovné Mečiarove obvinenia proti nám sa objavili na jar 1992 a Mečiar podal druhé trestné oznámenie, po ktorom som opäť absolvoval výsluch pred prokurátorom.

Už koncom roka 1991 som zistil, prečo má Mečiar zo spravodajskej služby takú fóbiu. Rok a pol predtým, ešte v lete 1990, urobil vtedajší bratislavský šéf ÚOÚD Miko inventúru v krajskom archíve ŠtB. Inventúra zistila, že v registroch zväzkov, obsahujúcich tisíce listov, sú na troch miestach vytrhnuté dva za sebou idúce listy, teda dohromady šesť listov. Rovnako v archívnom protokole zväzkov boli na troch miestach vytrhnuté dva za sebou idúce listy. Práve na základe tohto faktu, že z registrov sa trhalo, minister Langoš rozhodol previesť registre zväzkov zo všetkých krajov do Prahy, kde boli uložené v budove FIS (FBIS) na Majakovského ulici.

Ak niekto chcel utajiť existenciu zväzku vedeného na nejakú osobu, tak musel prekonať niekoľko prekážok. Po prvé, ukradnúť alebo zničiť samotný zväzok. Po druhé, vytrhnúť dva listy z registra zväzkov, na ktorých sa nachádzal zápis o zväzku (dva preto, lebo informácia o zväzku predstavovala

jeden riadok tiahnucci sa cez obe strany roztvorenej knihy – registra zväzkov). V prípade už zaarchivovaného zväzku bolo treba vytrhnúť ešte dva listy z archívneho protokolu. Po tretej, musel zničiť evidenčnú kartičku v krajskom archíve. A ani to ešte nestačilo. Ďalšia evidenčná kartička existovala i v ústrednom archíve v Prahe, okrem toho v Prahe sa nachádzali i počítačové databázy s údajmi o zväzkoch.

Vytrhnuté listy nasvedčovali, že ktosi sa pokúsil zatajiť spojitosť troch osôb s ŠtB. Ktoré to boli, to sa ukázalo neskôr. Koncom roku 1991 našiel minister Langoš súbor viacerých evidenčných kariet, ktoré z ústrednej evidencie vybral ešte minister Sachr, medzi nimi i kartičku s menom Vladimíra Mečiara. Bol na nej i dátum narodenia, z ktorého vyplývalo, že ide o expremiéra. Ako riadiaci orgán bol na nej podpísaný kpt. Ivan Horňák, príslušník okresnej štruktúry ŠtB v Trenčíne. Kartička uvádzala registračné číslo zväzku Západoslovenského kraja 31048. Keď mi ukázal kartičku, videl som, že číslo 31048 je zo série nachádzajúcej sa na vytrhnutých listoch. Otázka znela, o aký druh zväzku išlo? Nepriateľská osoba, alebo tajný spolupracovník? Odpoveď nám dala počítačová databáza, z ktorej vyplynulo, že chýbajúci zväzok bol označený ako KTS (kandidát tajnej spolupráce) s krycím menom Doktor. V databáze bolo uvedené aj archívne číslo zväzku Doktor. Pri najbližšej návšteve Bratislavy som nazrel do archívnych protokolov zväzkov a hľadal som riadok s týmto číslom. Samozrejme, že som ho nenašiel. Bol práve na vytrhnutých listoch.

A kde bol samotný zväzok Doktor? V krajskom archíve, tam, kde mal byť, nebol. Bolo jasné, čo sa stalo. Nieкто v období od marca až do leta 1990 ukradol alebo zničil Mečiarov zväzok kandidáta tajnej spolupráce, z registra zväzkov i z archívneho protokolu vytrhol dva listy so zápisom zväzku a v krajskom archíve zlikvidoval evidenčnú kartu zväzku. Na

informácie v Prahe však nemal dosah. A kto boli ďalšie dve osoby, kvôli ktorým sa trhali ďalšie listy v registri? A kto to urobil?

Podobne ako v Mečiarovom prípade sa zistilo, že na druhej dvojici vytrhnutých listov sa nachádza Jaroslav Svěchota. Jeho záznamy boli vo zväzku tajného spolupracovníka ŠtB v kategórii agent. Kedysi v šesťdesiatych rokoch bol Svěchota kmeňovým príslušníkom ŠtB, ale prepustili ho po čistkách začiatkom normalizácie po okupácii Československa. Na ďalšej dvojici sme identifikovali M. Š., ktorý prišiel pracovať na Ministerstvo vnútra s ministrom Mečiarom. No a kto to urobil? Ten musel mať motív a príležitosť urobiť to. Jedinou osobou, ktorá mala motív aj príležitosť vytrhnúť listy, bol sám Svěchota. V čase od decembra 1989 až do leta 1990 bol predsa šéfom ÚOÚD na Slovensku a úradoval na Račianskej ulici niekoľko metrov od miestnosti, kde sa nachádzal bývalý krajský archív ŠtB.

Keďže listy sa vytrhávali i z archívneho protokolu, neobstojí námietka, že možno ich vytrhávali kvôli iným menám. Poradie, v akom boli zapisované zväzky do registračného protokolu, totiž nijako nesúvisia s poradím, v akom sa zapisovali v archívnom protokole. Neskôr niektoré médiá uvádzali, že Mečiar bol agentom ŠtB. Tu treba byť presný. Dokázalo sa iba to, že bol kandidátom na spoluprácu, čo samo osebe nič neznamená. Podstatná v tomto prípade bola samotná manipulácia s materiálmi ŠtB po novembri 1989, ktorú na prospech Mečiara robili eštébáci. V čase, keď sme objavili tieto veci, dostala sa k nám i informácia, že Svěchota robí Mečiarovi akéhosi bezpečnostného poradcu. Z Ministerstva vnútra SR už musel medzičasom odísť práve pre odhalenie, ktoré ukazovalo isté súvislosti medzi ním a vytrhnutými listami.

Vzápätí vyšla najavo ďalšia kauza v súvislosti s Mečiarom a neoprávnenou manipuláciou s materiálmi ŠtB. Začiatkom

roku 1990, keď sa Mečiar stal ministrom vnútra SR, jeho veľmi blízkym spolupracovníkom bol bývalý príslušník ŠtB Leonard Čimo. Mečiar ho urobil šéfom inšpekčnej skupiny. Koncom januára 1990 ho poveril, aby vnikol do tzv. Tisovej vily v Trenčíne, v ktorej bolo okresné sídlo ŠtB a priniesol mu odtiaľ akési zväzky. Čimo túto úlohu splnil. Šofér Ján Rezník ho odviezol do Trenčína a späť k Mečiarovi aj s hrbou zväzkov. (Keďže Slovensko je malé, šlo o toho istého šoféra Rezníka, ktorý havaroval na jeseň 1992 s Alexandrom Dubčekom.) Akciou Tisova vila bol porušený zákon, lebo okresné správy ŠtB podliehali Federálnemu ministerstvu vnútra. Čimo si to uvedomoval. Neskôr upadol u Mečiara do nemilosti.

Na jednej strane boli pokusy zničiť alebo ukradnúť materiály ŠtB a tak zatajiť spojitosť medzi Mečiarom a ŠtB, na druhej strane Mečiar sám zneužíval materiály ŠtB vedené o iných osobách v politickom boji. Treba zdôrazniť, že to boli kópie ukradnutých materiálov, ktoré chýbali v archíve ŠtB, a niekedy to boli dokonca ukradnuté originály. Na jar 1991 po svojom odvolaní z postu premiéra ukazoval Mečiar na tlačovej besede kópiu agentúrneho zväzku Ivana Čarnogurského, ukradnutého v období do leta 1990. Výsledok Mikovej inventúry ho už vykazoval ako chýbajúci. Netreba ani dodávať, že človek, ktorý nosil zväzky na HZDS, mohol byť Svěchota. Mečiar tvrdil, že materiály našiel na stole. Výraz „nájsť na stole“ sa odvtedy na Slovensku používal ako eufemizmus, ktorý znamenal, že zdroj informácie ostáva tajný. Na jar 1992 ukazoval kópiu tohto zväzku, overenú rakúskym notárom, priamo v Národnej rade poslanec HZDS Hofbauer.

Keď som si začal dávať tieto veci do súvisu koncom roku 1991, videl som, že situácia sa stáva pre FBIS trochu delikátnou. Pol roka sme na verejnosti pravdivo tvrdili, že proti Mečiarovi nič nerobíme, ale teraz sme na neho začali narážať

v súvislosti s ničením a zneužívaním materiálov ŠtB v politickom boji a boli sme povinní objasniť to. Keďže najlepšie je hovoriť pravdu, verejne som sa vyjadroval, že FBIS zbiera informácie o krádežiach a zneužívaní materiálov ŠtB. V decembri som podal na Federálny úrad vyšetrovania podnet na trestné stíhanie neznámeho páchatela vo vecí krádeží a ničenia materiálov ŠtB. Viem, že v prvom polroku 1992 vyšetrovatelia vypočuli vo veci Tisovej vily Čima, Rezníka i viacerých vtedajších a bývalých policajtov. Čimo hovoril úplne otvorene a výpovede iných sa zhodovali s jeho výpoveďou. Čimo začal hovoriť i v médiách o tom, ako ho Mečiar poslal po zväzky do Trenčína pod zámienkou, že tam dochádza k nezákonnej skartácii. Čimo tvrdil, že mu priviezol 18 zväzkov priamo do služobného ministerského bytu v Bratislave v noci. Ešte vraj upozorňoval Mečiara, že vec treba dať do poriadku s FMV, čo sa nikdy nestalo. Viacerí policajti, ktorí boli predvolaní na výsluch v súvislosti Čimovou výpoveďou, potvrdzovali kontakty s trenčianskou ŠtB pred novembrom 1989. V rozhovore pre *Prostor* 14. 4. 1992 Čimo tvrdil, že Mečiar sa asi dva mesiace pred novembrom 1989 stretol na východnom Slovensku s viacerými funkcionármi KSS, medzi inými s V. Mitrom, ktorý bol vtedy poradcom ministra vnútra SSR Lazara a s J. Demikátom. Čimo tvrdí, že Mečiar sa v tom období chcel opäť dostať do KSČ, z ktorej bol vylúčený po roku 1968, a že Mitro s Demikátom sa bavili o tom, že toho Vlada treba dostať znova do strany.

Pred federálnym vyšetrovateľom vypovedal aj trenčiansky policajt Ján Mano, ktorý ešte v decembri 1989 pred vymenovaním Vladimíra Mečiara za ministra vnútra napísal list premiérovi Čičovi, Alexandrovi Dubčekovi a Václavovi Havlovi, v ktorom označil Mečiara za nevhodného človeka na túto funkciu. Kvôli listu bol vo februári 1990 zbavený výkonu funkcie a po ďalšom tlaku sám odišiel od polície. Tvrdil, že

Mečiar sa pred novembrom 1989 bežne kontaktoval s príslušníkmi trenčianskej ŠtB, najmä s J. Mikšíkom. Mikšík pracoval v trenčianskej kriminálke až do roku 2001, keď musel odísť, pretože spôsobil dopravnú nehodu. V roku 2001 si už nikto nespomenul, že ide o policajta, o ktorom v roku 1992 pred voľbami noviny zoširoka písali.

Začiatkom roku 1992 sa na FBIS oficiálne obrátil predseda Branno-bezpečnostného výboru SNR František Javorský so žiadosťou o informácie, ktoré chcel použiť v správe o činnosti ministerstva vnútra po novembri 1989. Jej vypracovaním ho poverila SNR. FBIS mu oficiálne dala informáciu o kauze vytrhnuté stránky i o kauze Tisova vila. Tú istú informáciu som v mene FBIS odovzdal i predsedovi Federálneho zhromaždenia Alexandrovi Dubčekovi. Fakty z tejto informácie sa objavili v správe výboru, ktorú F. Javorský na jar 1992 čítal v pléne SNR, čo nesmierne pobúrilo poslancov za HZDS. Spomínam si, ako v rozhlase poslanec Jozef Moravčík oznamuje, že HZDS dáva podnet na trestné stíhanie F. Javorského za nactiutrhanie.

Bolo niekoľko týždňov pred voľbami, Slovensko už nechcelo počúvať, hoci fakty boli zrejme. Mečiarove reakcie v médiách boli dosť neisté, najmä na otázky, ako to bolo s jeho kontaktmi s trenčianskymi eštébákmi, neodpovedal priamo. Situáciu obrátili na jeho prospech médiá, najmä Rádiožurnál SRo pod vedením Ivana Mjartana. Mečiar mal vtedy absolútnu podporu väčšiny novinárov, ktorí sa vôbec nenamáhali s akýmkoľvek objektívnym informovaním o kauze.

V období rokov 1990–1992 sa v Mečiarovom okolí pohybovala ďalšia zaujímavá osoba z prostredia bývalej ŠtB. Bol to redaktor Národnej obrody Igor Cibula. Cibula bol príslušníkom I. správy ŠtB – rozvedky krátky čas od roku 1968. Vstúpil do nej ako mladý dubčekovec. Po začiatku normalizácie ho z rozvedky odstránili. V rokoch 1990–1991 boli jeho

komentáre v Národnej obrode v podstate hlásaním Mečiarových názorov. Zohral úlohu aj pri organizovaní povestného demagogického televízneho vystúpenia Milana Kňažka na jar 1991 na podporu Mečiara, ktoré odštartovalo záverečnú fázu rozkolu vo VPN s následným vznikom HZDS. Nikto netušil, že popri tom je Cibula i pracovníkom Úradu pre zahraničné styky a informácie, teda novej československej rozvedky. Po vzniku samostatnej SR sa Cibula stal šéfom rozvedky v SIS, ale s Mečiarom sa už vtedy rozišiel. S Cibulom som sa po prvýkrát stretol a rozprával v roku 1995. Zdôrazňoval mi, že by sme ho nemali dávať na jednu úroveň s ľuďmi typu Svěchotu.

V druhej polovici 80. rokov sa kontaktoval Cibula s Jozefom Moravčíkom a spolu s ďalšími ľuďmi z ľavicového komunistického prostredia vytvorili Klub leninskej iskry (názov si dali zrejme z recesie), v rámci ktorého diskutovali o budúcom politickom vývoji. Boli predmetom sledovania ŠtB, ktorá na nich založila zväzok s názvom Skarabeus. Keď Moravčík opustil Mečiara a stal sa premiérom, Mečiar naňho okamžite vytiahol Klub leninskej iskry, i keď je jasné, že o tejto informácii vedel už roky.

Vôbec okolo Mečiara sa vždy potulovali bývalí príslušníci ŠtB. V roku 1991, rok po svojom prepustení z rezortu vnútra, sa v Banskej Bystrici bývalý kapitán ŠtB Ján Miadok priamo podieľal na zakladaní HZDS.

Slovenskí novinári neboli schopní rozoznať nebezpečenstvo, ktoré pre Slovensko znamená mečiarizmus. Jednou z mála výnimiek bol Milan Žitný, ktorý toto nebezpečenstvo zavčasu pomenoval v jednom známom interview v televízii na jar 1991 a v mnohých reportážach. Jeho varovania však nenašli odozvu. Žitný do decembra 2003, keď skončilo vysielanie slovenského servisu, pôsobil ako redaktor Slobodnej Európy so zameraním na bezpečnostnú problematiku.

HZDS výrazne zvíťazilo v júni 1992 v parlamentných voľbách. Leonard Čimo okamžite emigroval do zahraničia. Nikdy som už o ňom nepočul. Vyšetrovanie vo veci ničenia a krádeží materiálov ŠtB bolo postúpené z Federálneho úradu vyšetrovania na vyšetrovačku na MV SR, ktorej v tom čase velil V. Mitro. Tu bolo vyšetrovanie zastavené. Podľa Milana Žitného vyšetrovanie zastavil prokurátor C. Košťál, a to až v prvom polroku roka 1993.

Problém s lustráciami

Štátna bezpečnosť mala tisíce tajných spolupracovníkov v rôznych kategóriách. Najviac ich mala kontrarozvedka. Jednou z kategórií bol napr. KTS, teda kandidát tajnej spolupráce. Už z názvu vyplýva, že ide iba o kandidáta, a nie človeka, ktorý spolupracoval. Za kandidáta si ho totiž vyhliadla ŠtB, on sám k tomu nemusel zadať žiadny dôvod, ani o tom, že si ho vyhliadli, nemusel vedieť. Niekedy si ŠtB vyhliadla za KTS i človeka, ktorý vôbec nemal sympatie ku komunistickému režimu. KTS bol i prezident Václav Havel, hoci bol vodcom protikomunistickej opozície a viacnásobným politickým väzňom. KTS bol i Vladimír Mečiar. O niečo vážnejšou kategóriou bol dôverník. Za takými ŠtB chodilo po informácie, ale nekonšpiračným spôsobom. Nuž a potom už nasledoval agent. Ten buď podpísal záväzok spolupracovať s ŠtB, alebo tak aspoň ústne slúbil pred dvoma príslušníkmi ŠtB. S ŠtB sa stýkal konšpiratívnym, utajeným spôsobom.

Domnievam sa, že žiadny človek evidovaný ako agent ŠtB by nemal vystupovať v zodpovednej politickej funkcii. Neznamená to však, že každého takéhoto človeka treba považovať za obludu, ktorá udávala nič netušiacich spoluobčanov, a privádzala ich do nešťastia. Tak si to totiž často vysvetľuje neinformovaná verejnosť. Iste, bolo nemálo i takých. Niektorí

ľudia jednoducho v styku s ŠtB podľahli v slabej chvíľke a zaviazali sa k spolupráci, hoci neskôr fakticky vôbec nespocovali. Niekedy sa na základe chvíľkovej slabosti stali evidovanými agentmi i osoby, ktoré boli úprimnými odporcami režimu. Myslím si, že toto bol prípad neskoršieho lídra nežnej revolúcie Jána Budaja.

Niektorí agenti vykonávali špinavú prácu i po novembri 1989. Spomeniem kňaza A. S., ktorý rád poskytoval v roku 1992 škandálne interview, v nich štvál proti KDĽ a Jánovi Čarnogurskému; alebo mladého novinára R. M., ktorý robil to isté na stránkach Zmeny. Obaja mali spoločný riadiaci orgán. Agent M. D. v roku 1995 označil biskupa R. Baláža na stránkach denníka Slovenská republika za slobodomurára. Biskupa Baláža v tom čase vnímala verejnosť ako opozíciu voči Vladimírovi Mečiarovi. Agent F. H. sa pred voľbami 1998 podieľal na výrobe škandálneho materiálu STV, v ktorom boli viacerí politici KDĽ, napríklad Čarnogurský, Šimko a ja, obvinení z pašovania umeleckých predmetov. V období 1991–1992 vynikal aktivitou v kritike Čarnogurského vlády agent novinár D. M. V rokoch 1991–1992 veľké škody napáchali v Rádiožurnále Slovenského rozhlasu redaktor dôverník M. T., dôverníci I. M. a B. G., ktorý sa neskôr stal hovorcom Vladimíra Mečiara, potom riaditeľom televízie VTV. Spolupracovníkov ŠtB bolo možné nájsť i v Konfederácii politických väzňov Slovenska. Na tragickej príľnavosti tejto organizácie k HZDS to bolo cítiť. Agentov ŠtB nachádzame napr. medzi advokátmi Ivana Lexu.

Lustrácie sa stali politickým problémom hneď vo voľbách 1990, keď sa prevalila kauza Jána Budaja. Už vo vláde premiéra Čiča vymenovanej v decembri 1989 sa vyskytovalo niekoľko agentov ŠtB. Jeden z nich skončil s politikou dobrovoľne veľmi rýchlo a ani nekandidoval vo voľbách v júni 1990. Domnievam sa, že zavčasu zistil, že problém lustrácií pre-

pukne. Inak to bolo s ďalším členom Čičovej vlády, Jozefom Markušom. Po voľbách sa mal stať členom federálnej vlády, ale objavený lustračný záznam agenta tomu v poslednej chvíli zabránil. Jozef Markuš sa vzápätí stal predsedom Matice slovenskej a začal presadzovať prijatie jazykového zákona o používaní slovenčiny ako úradného jazyka na území SR bez výnimky. Spor „maticný“ verzus „koaličný“ návrh jazykového zákona bol vari hlavnou témou jesene 1990. Predseda vlády Mečiar sa vtedy s Markušom ostro zrazil v televízii, neskôr sa dokonca vyhrážal krátením rozpočtu pre Maticu slovenskú a robil narážky na Markušovu spoluprácu s ŠtB. Okamžite po odvolaní Mečiara z funkcie premiéra na jar 1991 však došlo medzi nimi k zmiereniu. Mimochodom, v Markušovom zvolení za šéfa Matice bola hlboká symbolika. Matica bola doslova prešpikovaná spolupracovníkmi ŠtB. Ona za to nemohla. Z hľadiska ŠtB, ktorá mala na starosti i potlačanie slovenskej národnej myšlienky, bola Matica, podobne ako cirkev, nebezpečnou inštitúciou, ktorú si bolo treba podmaniť. Ale hlavne Matica mala styky so slovenskou emigráciou.

Ďalšou, zriedkavejšou kategóriou spolupracovníka bol majiteľ prepožičaného bytu. Keďže spravodajské služby pracujú so svojimi agentmi utajene, potrebujú na stretnutia utajené priestory. Takým môže byť napr. konšpiračný byt. Zopár takých bytov vlastnilo ministerstvo vnútra, niekedy však ŠtB dobre padlo, keď im niekto taký byt na tieto účely prepožičal. Majiteľom prepožičaného bytu, lepšie povedané chaty, bol populárny slovenský herec Š. K. (krycie meno Harmónia), po voľbách 1990 poslanec SNR za SNS.

Nepriateľom č. 1 bola cirkev, či už katolícka alebo iná, a preto tu bola snaha o infiltráciu vari najväčšia. Občas sa ŠtB podaril slušný prielom. Osobitne tragicky na mňa zapôsobil prípad vysokého katolíckeho hodnostára, ktorý podpísal záväzok ŠtB niekoľko dní pred 17. novembrom 1989. Iný, ten-

toraz evanjelický činiteľ, ma upútal objemnosťou svojho zväzku. Za možnosť cestovať do zahraničia na rôzne medzinárodné cirkevné podujatia bol tam ochotný šíriť chválospevy na komunistický režim.

V zásade možno povedať, že väčšina spolupracovníkov ŠtB, ktorí sa po novembri 1989 angažovali vo verejnom živote, sa rýchlo ocitla na strane HZDS, proti KDĽ. HZDS to však neškodilo, pretože mu stačilo poukázať na niekoľko ojedinelých prípadov, keď to bolo naopak. To bol prípad brata predsedu KDĽ Ivana. Kauzou Ivana Čarnogurského sa oháňal Mečiar po svojom odvolaní na jar 1991 a o rok na to pred voľbami 1992 poslanec HZDS Hofbauer zverejnil overenú kópiu agentúrneho zväzku Ivana Čarnogurského. Originál v archívoch ŠtB chýbal, čiže bol ukradnutý v prvej polovici roku 1990 pred Mikovou inventúrou v lete 1990.

Vo verejnosti sa vytvorilo na spolupracovníkov ŠtB niekoľko extrémnych názorov. Jeden ich úplne bagatelizoval, opačný ich automaticky označoval za najväčších vyvrhelov spoločnosti. V skutočnosti však tajný spolupracovník ŠtB nemusel mať väčšiu morálnu vinu ako členovia komunistickej strany. Obraz komunistu vyznieval na verejnosti lepšie, lebo členov komunistickej strany každý poznal, veď ich mal prinajmenšom vo vzdialenejšej rodine, zatiaľčo spolupracovníkov ŠtB nikto nepoznal, takže obrazotvornosť verejnosti pracovala v ich neprospech. Vždy ma poburovalo, keď som počul z úst komunistov, a to dokonca zďaleka nie radových, dištancovanie sa od ŠtB a od ľudí, u ktorých sa ukázala spolupráca s ŠtB. Vrcholom zvrátenosti bola kauza dočasného riaditeľa NBÚ zo začiatku roka 2001. Za komunistického režimu bol pracovníkom ŠtB, ale venoval sa výlučne problematike šifri. Prezident Rudolf Schuster, člen Ústredného výboru KSS, sa nechal počuť, že ľudia s takouto minulosťou by nemali pôsobiť v čele NBÚ. Nuž, naozaj

by nemali. Ale že by o tom mali hovoriť bývalé komunistické špičky?

Problém s lustráciami si vyžadoval riešenie. Stal sa ním tzv. „lustračný zákon“, ktorý schválilo Federálne zhromaždenie na jeseň 1991, s účinnosťou od 1. januára 1992. V slovenskej časti FZ ho schválili hlasy KDĽ a ODÚ-VPN, proti boli HZDS a KSS-SDL. Zákon stanovoval podmienky, aké musel spĺňať ten, kto chcel vykonávať funkcie vo vláde, v štátnej správe a v bezpečnostných zložkách. Podmienkou bolo, že dotýčaný nesmel byť za komunistického režimu vysokým funkcionárom komunistickej strany, príslušníkom ľudových milícií, ŠtB, absolventom niektorých vysokých škôl KGB a tajným spolupracovníkom ŠtB, pričom pod tajným spolupracovníkom sa chápala nielen kategória agent, ale aj dôverník a kandidát tajnej spolupráce. U dôverníkov a kandidátov však mohla komisia zriadená zákonom po preštudovaní materiálov ministerstva vnútra na požiadanie osoby, evidovanej v týchto dvoch kategóriách, skonštatovať, že s ŠtB fakticky nespôlupracovala, a potom sa na ňu hľadalo ako na osobu neevidovanú. Takouto procedúrou musel prejsť i prezident Havel. Federálne ministerstvo vnútra dostalo úlohu vydávať lustračné osvedčenia osobám, ktoré oň požiadali, aby mohli vykonávať funkcie vymenované v zákone. Zákon mal platiť päť rokov. Zákon, nanešťastie, neznamenal úplnú očistu tajných služieb, pretože udeľoval výnimku tým bývalým príslušníkom ŠtB, ktorí v čase prijatia zákona pôsobili v bezpečnostných zložkách. O rok nato Ústavný súd ČSFR zrušil túto výnimku a zrušil i podmienku nebyť evidovaný ako dôverník alebo KTS. Tým stratila opodstatnenie i uvedená komisia.

Českej i slovenskej verejnosti sa dostali do rúk zoznamy spolupracovníkov II. správy ŠtB publikované v antikomunistickom časopise Rudá kráva, ktorý vydával známy disi-

dent Petr Cibulka. Tieto zoznamy považujem za pravé, ale neúplné a domnievam sa, že počas roka 1991 ich dodal jeden člen Komisie pre 17. november. Nestretol som sa so žiadnym menom, ktoré by bolo v zoznamoch Rudej krávy neoprávnene.

Vo FBIS sme museli riešiť problém, či pôsobenie spolupracovníkov ŠtB po novembri 1989 v médiách predstavuje ohrozenie mladej demokracie, a teda či máme v zmysle zákona o FBIS zmapovať ich súčasné pôsobenia, alebo nie. Zhromaždili sme informácie, ktoré sme mali dovtedy k dispozícii, a dali sme ich všetkým trom premiérom, federálnemu M. Čalfovi, českému P. Pithartovi a slovenskému J. Čarnogurskému a požiadali sme ich o rozhodnutie v zmysle zákona o FBIS. Petr Pithart úplne zlyhal. Nenapadlo mu nič iné, ako oboznámiť s problémom celú Českú národnú radu, čo znamenalo, že naša informácia sa ocitla ešte v ten deň v médiách. Výkonný politik musí vedieť znášať i bremeno riadenia spravodajskej služby.

Kontrarevolúcia v spravodajskej službe

V júni 1992 zvíťazilo vo voľbách na Slovensku HZDS a v Čechách ODS. Z prvých rokovaní medzi víťazmi bolo jasné, že vznikne samostatná Česká republika a samostatná Slovenská republika. Mne bolo jasné i to, že v oblasti spravodajských služieb na Slovensku to bude znamenať kontrarevolúciu. Požiadal som riaditeľa Bačinského o prepustenie zo služobného pomeru k 31. 8. 1992. Nová federálna vláda HZDS a ODS premiéra Stránskeho z ODS potom odvolala z funkcie i Štefana Bačinského. Na jeho miesto vymenovali bývalého krajského riaditeľa polície Stredoslovenského kraja Pavla Slováka. FBIS zanikla zákonom k 31. decembru 1992 spolu s celou federáciou.

Vznikom samostatných republík zanikli všetky federálne bezpečnostné zložky. Ich kompetencie prevzali orgány národných republík. Popri FBIS to boli celý Federálny policajný zbor i federálna armáda. Českí, respektíve slovenskí príslušníci federálnych zložiek sa stali príslušníkmi českých, respektíve slovenských bezpečnostných zložiek. Pre väčšinu z nich to znamenalo len formálnu zmenu. Koncom roka 1992 odišli na sviatky ako federálni príslušníci spravodajských služieb, polície alebo armády a po Novom roku sa vrátili k tomu istému písaciemu stolu ako pracovníci zložiek národných republík. Jedinou výnimkou bola FBIS, lepšie povedané jej slovenská časť. Slováci z FBIS sa mohli ísť hlásiť na úrady práce ako nezamestnaní. Ich kolegovia z Čiech automaticky pokračovali v práci ako príslušníci BIS ČR. Pritom zo všetkých bezpečnostných zložiek na Slovensku to bola práve slovenská časť FBIS, ktorá bola vybudovaná z nových ľudí, neskompromitovaných v minulom režime. Príslušníci ŠtB v slovenských zložkách Federálneho policajného zboru, napr. v sledovačke (známy Gejza Valient) alebo v spravodajskej technike mohli bez problémov pokračovať v zložkách MV SR, antikomunisti z FBIS skončili. Je tragédiou Slovenska, že aj toto boli sprievodné znaky začiatku slovenskej samostatnosti. Bola to predzvesť niečoho ešte horšieho.

Hneď po víťazstve HZDS vo voľbách sa v médiách objavovali špekulácie, že Mečiar presadí okamžite do spravodajskej služby svojich ľudí, pričom sa uvádzalo najmä Svěchotovo meno, ktoré bolo veľmi frekventované v súvislosti so správou F. Javorského. Takú chybu však Mečiar neurobil. Budovaním novej spravodajskej služby SIS poveril Vladimíra Mitra, ktorý sa stal jej prvým riaditeľom. Najprv však chcel Ivana Lexu za riaditeľa SIS, čo prezident Michal Kováč odmietol.

Zákon o SIS bol v podstate podobný zákonu o FBIS. SIS bola koncipovaná ako čisto informačná agentúra bez výkon-

ných policajných právomocí. Tiež nebola súčasťou žiadneho ministerstva, ale bola ústredným orgánom podliehajúcim vláde SR. Rozdiel bol v tom, že SIS bola súčasne rozvedkou i kontrarozvedkou. Šéfom rozvedky sa stal Igor Cibula, tiež Mečiarov človek. Čas pre Svěchotu ešte neprišiel. Najprv mali ľudia zabudnúť.

V promečiarovských médiách sa začali objavovať články spochybňujúce zločinecký charakter ŠtB. Na jar 1993 priniesol denník Republika škandálny rozhovor s Alojzom Lorencom, v ktorom redakcia netajila sympatie k nemu. Republiku vtedy vydávala TASR, bola teda financovaná zo štátneho rozpočtu. Poslanci za KDH na protest proti tomuto škandálu opustili rokovanie Národnej rady SR.

Ďalším neblahým javom sa stalo otvorené porušovanie lustračného zákona. Ľudia evidovaní ako spolupracovníci ŠtB začali zastávať niektoré funkcie v štáte v rozpore so stále platným lustračným zákonom. Do SIS protiprávne prijímali príslušníkov ŠtB.

V roku 1993 došlo k istým rozporom medzi mnou a Ladislavom Pittnerom, ktorý bol poslancom NR SR za KDH. S mojimi bývalými kolegami z FBIS som zastával jasne názor, že nová spravodajská služba sa má budovať z nových ľudí, a nie z bývalých príslušníkov ŠtB. Pittner, naopak, zastával svoje názory ešte z čias ÚOÚD. Na stránkach týždenníka Domino fórum dosť nešťastne obhajoval, prečo ponechal v čase svojho ministrovania Svěchotu na ministerstve, hoci už boli o ňom známe fakty neskôr publikované v Javorského správe.

V roku 1994 dal opäť Mečiar, tentoraz už po tretí raz, podnet na trestné stíhanie bývalých príslušníkov FBIS. Viacerí z nich absolvovali výsluch na vojenskej prokuratúre.

Medzitým v marci 1994 v dôsledku štiepenia HZDS odvolali druhú Mečiarovu vládu a na desať mesiacov ju nahradila

vláda premiéra Moravčíka, zložená z KDĽ, SĽĽ a DÚ, vzniknutej odštiepením od HZDS. Trpkým dôkazom úpadku zákonnosti na Slovensku bolo to, že i do tejto vlády boli menovaní niektorí ministri za SĽĽ, napr. Peter M., evidovaný ako agent ŠtB, v rozpore s lustračným zákonom. Po voľbách v decembri 1994 nastúpila tretia Mečiarova vláda. Otrasy v HZDS zrejme naštrbili vzťahy Mečiara k mnohým dovtedajším spolupracovníkom, dôsledkom čoho sa zrodila jeho nedôvera k vedeniu SIS, hoci sám ho inštaloval zo svojich kedysi blízkych spolupracovníkov. Každopádne, Mitro i Cibula sa stali jeho nepriateľmi a podľa toho sa k nim začal správať. Bolo fascinujúce, ako ich na jar 1995 obvinil z toho, že ho sledujú. Situácia z rokov 1991 a 1992 sa úplne zopakovala. Tie isté nezmyselné, ničím nepodložené obvinenia, lenže teraz nie proti FBIS, ale proti svojej vlastnej SIS. Mitro i Cibula čoskoro odstúpili.

Mečiar chcel za Mitrovho nástupcu svojho verného pobočníka Ivana Lexu, inak evidovaného ako dôverníka ŠtB. Podľa zákona o SIS menoval riaditeľa SIS prezident. Michal Kováč bol v tom čase už dávno s Mečiarom v konflikte a nechcel mu vyhovieť. Vládna koalícia preto v roku 1995 promptne zmenila zákon tak, aby riaditeľa SIS menovala vláda. Vzápätí vláda vymenovala Ivana Lexu do funkcie riaditeľa SIS. Krátko nato tlačou prebehla správa, že do SIS bol prijatý a za námestníka riaditeľa vymenovaný Jaroslav Svěchota. Na správu branno-bezpečnostného výboru z roku 1992 si už veľa ľudí nepamätalo.

S Lexovým a Svěchotovým príchodom sa začala už bezťak nie ktovieaká personálna skladba SIS ešte viac zhoršovať. Vysokými funkcionármi SIS sa stali skompromitované typy z ŠtB Budaváry, Kurajda a ďalší. František Budaváry bol zástupcom náčelníka XII. správy do roku 1989.

V lete 1995 polícia vykonala prehliadku na banskobystrickom biskupskom úrade, čo nemalo obdobu od komunistické-

ho prenasledovania cirkvi po roku 1948. Vyšetrovateľ polície vzniesol obvinenie proti správcovi úradu Hrtúsovi. Zámienkou bol predaj obrazu Klaňanie troch kráľov istému Grabnerovi. Vzápätí vysvitlo, že celý predaj vyprovokovala SIS.

V tom istom čase prepadli a zbili Františka Mikloška vo večerných hodinách pred vchodom do domu, kde býval. Rýchlosť a profesionalita celej akcie vylučovali, že by mohlo ísť o náhodných výtržníkov.

Koncom augusta 1995 ostalo celé Slovensko ohromené únosom Michala Kováča mladšieho, syna slovenského prezidenta. Neznáme komando ho prepadlo na ceste z domu, omráčilo ho a prebral sa až v Rakúsku v batožinovom priestore auta. Už po niekoľkých dňoch vyšetrovania narazil vyšetrovateľ Jaroslav Šimunič na stopy vedúce k páchatelom, ktorí boli zo Slovenskej informačnej služby. Len čo sa o tom zmienil v médiách, odvolali ho z vyšetrovania. Jeho nástupca Peter Vačok však prišiel k tým istým záverom. Vladimír Mečiar ohlásil na verejnom mítingu HZDS aj jeho odvolanie. Až tretí vyšetrovateľ Číž pochopil, že jeho úlohou je celú vec zatušovať. Vedenie ministerstva vnútra hrubou manipuláciou prinútilo viacerých policajtov odísť z policajného zboru. Odišli Šimunič, Vačok, ich šéf Jozef Šátek a ďalší. Neskôr sa dostala na verejnosť škandálna nahrávka telefonického rozhovoru medzi ministrom vnútra Hudekom a riaditeľom SIS Lexom, v ktorom sa vulgárne dohovárali, že odstránia vyšetrovateľov z prípadu. Po zverejnení nahrávky Hudek v prvom momente prekvapenia nepoprel, že sa jedná o autentický rozhovor medzi ním a Lexom, až o pár dní sa spamätal a začal autenticitu rozhovoru popierať.

Na stránkach SME sa objavilo svedectvo príslušníka SIS Oskara Fegyveresa, ktorý sa priznával, že sa zúčastnil na únose ako príslušník sledovačky SIS. Fegyveres zo strachu

pred pomstou kolegov zo SIS emigroval do zahraničia. Opakoval sa osud Leonarda Čima z roku 1992.

Vo februári 1996 som sa ako člen predsedníctva KDH zúčastnil na pravidelnej televíznej diskusnej relácii Kroky. Obvinil som vládu, že kryje zločin únosu, ktorý spáchala SIS. Vláda na mňa podala trestné oznámenie za trestný čin nactiutrhania, v dôsledku čoho som absolvoval výsluch na okresnom úrade vyšetrovania Bratislava IV u vyšetrovateľa Hanulu. Obvinenie však voči mne nevzniesol.

Zato sa však opäť pohla situácia vo veci trestného oznámenia, ktoré podal V. Mečiar proti príslušníkom FBIS v roku 1994. Absolvoval som výsluch na vojenskej prokuratúre v Trenčíne. Odmietol som vypovedať s odvolaním na príslušné ustanovenia Trestného poriadku, ktoré hovoria, že vo veciach štátneho tajomstva nemôže vypovedať ten, kto nebol zbavený mlčanlivosti. Tvrdil som, že ma ani nikto mlčanlivosti zbaviť nemôže, lebo žiadny riaditeľ FBIS už neexistuje a že FBIS nemá nijakého právneho nástupcu. Prokurátor mi predkladal rôzne rozhodnutia o zbavení mlčanlivosti podpísané raz Lexom, raz Hudekom, z čoho bolo zrejmé, že sám nemal vo veci jasno. Udelil mi poriadkovú pokutu tritisíc korún s vyhrážkou, že môžem dostať pokutu až päťdesiat tisíc korún. Obrátil som sa na advokátsku kanceláriu Dr. Detvaia, ktorá podala na Najvyšší súd SR sťažnosť pre porušenie zákona. Ten vyhovel sťažnosti a pokutu zrušil.

Medzitým sa kauza únos čoraz viac komplikovala. Spojku medzi Oskarom Fegyveresom, skrývajúcim sa v zahraničí, a Slovenskom robil Fegyveresov známy, mladý muž menom Róbert Remiáš. V apríli 1996 Remiášovo auto explodovalo práve v čase, keď sa v ňom nachádzal. Remiáš zhorel zaživa. Po analýze o pár mesiacov dospel Kriminallistickoexpertízny ústav ministerstva vnútra k presvedčeniu, že výbuch spôsobila nastražená výbušnina. Jedného z autorov tejto analýzy,

pracovníka KEÚ Tibora Šmidu, vzápätí vyštvali z KEÚ. Občania vztýčili na mieste Remiášovej smrti na nábreží Dunaja kríž, ktorý tam stojí dodnes. Kauzu únosu a kauzy s ňou súvisiace podrobne opísala v dvoch knihách novinárka Luba Lesná.

Niekoľko týždňov po Remiášovej smrti vystúpil v Národnej rade SR s pravidelnou každoročnou správou o činnosti SIS jej riaditeľ. Bez obalu označil novinárov, viacerých kňazov, politikov, príslušníkov FBIS za ľudí, ktorí sú objektom záujmu služby.

V marci 1997 sa konal pri príležitosti výročia sviečkovej manifestácie míting KDH v športovej hale na Pasienkoch. Počas mítingu sa našla na toaletách výbušnina danubit. Neskôr po voľbách 1998 bolo vznesené obvinenie za nastraženie tejto výbušniny proti niekoľkým príslušníkom SIS.

Na jeseň toho istého roku sa v tej istej hale konal míting HZDS, na ktorom ma obvinil Mečiar, že som na zasadnutí predsedníctva KDH navrhoval jeho zavraždenie. Dodnes nie som si istý, či to bol od neho prejav chorobnej podozrievavosti, alebo kalkulovaná lož.

V marci 1998 sa skončil päťročný mandát prezidenta Michala Kováča. Medzitým sa ukázala slabosť ústavy z roku 1992, pretože podľa nej nebolo možné zvoliť nového prezidenta. Po odchode Kováča ostala funkcia hlavy štátu neobsadená a niektoré právomoci prešli podľa ústavy na predsedu vlády Mečiara. Okrem iného to bolo i právo udelenia amnestie. Mečiar ho okamžite využil a udelil amnestiu všetkým páchatelom trestného činu únosu i trestných činov s únosom súvisiacich (čiže pravdepodobne i Remiášovej vraždy). Na druhý deň protestovalo na Námestí SNP v Bratislave asi desaťtisíc ľudí proti Mečiarovej amnestii. Mečiar potom svoju amnestiu poopravil v júni toho istého roku, zmysel sa však zachoval.

V septembri 1998 sa konali parlamentné voľby. Po nich vznikla vláda SDK, SDL, SOP a SMK. HZDS sa ocitlo v opozícii. Bola tu nádej na porážku kontrarevolúcie v spravodajskej službe.

SIS s ľudskou tvárou. 1998–2002.

Po voľbách v septembri 1998 vysvitlo, že HZDS nie je schopné zostaviť vládu. Zostavila ju dovtedajšia opozícia v zložení SDK, SDL, SMK a SOP. Na začiatku svojho vládnutia mala nová vláda premiéra Dzurindu pohodlnú ústavnú väčšinu 93 poslancov. Na ustanovujúcej schôdzi nového parlamentu v októbri 1998 sa predseda HZDS Mečiar vzdal poslaneckého mandátu. HZDS určilo, že na jeho uprázdnené poslanecké miesto nastúpi Ivan Lexa, ktorý bol na kandidátnej listine HZDS na nezvoliteľnom mieste a ktorý sa medzitým vzdal funkcie riaditeľa SIS.

Nová vláda vymenovala za riaditeľa SIS Vladimíra Mitra. Považoval som to za kompromis, ktorý zodpovedal pestrému zloženiu vládnej koalície ľavicou počínajúc, pravicom končiac. Do služby sa mohlo vrátiť aj malé torzo bývalých príslušníkov FBIS, niektorí z nich obsadili aj vysoké funkcie. Budovanie spravodajskej služby začiatkom 90. rokov teda predsa nebolo úplne márne. Zároveň s príchodom nového vedenia dobrovoľne odišla zo služby takmer stovka príslušníkov. Boli to tí, ktorí mali prsty v nekalej činnosti služby počas uplynulých rokov.

Zmeny nastali i na ministerstve vnútra, takže už nič nestálo v ceste ani trestnému stíhaniu páchatelov kriminálnych trestných činov z radov SIS. Ministrom vnútra sa stal Ladislav Pittner, riaditeľom sekcie vyšetrovania na ministerstve sa stal Jaroslav Ivor. Vyšetrovatelia, ktorých vyštváli z polície v roku 1995 v súvislosti so zavlečením prezidentov-

ho syna, dostali možnosť vrátiť sa do polície. Možnosť využil napríklad Jozef Šátek, ktorý sa stal šéfom Odboru vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti (OVOZTČ) povereného vyšetrovaním káuz SIS.

Pri vyšetrovaní káuz SIS bolo treba vyriešiť problém Mečiarovej amnestie. Hoci sa vzťahovala iba na jednu z nich, ale práve na tú najzávažnejšiu – na únos. V tom čase Slovensko nemalo prezidenta, takže o prezidentské právomoci sa delili predseda vlády a predseda parlamentu. Právomoc týkajúca sa amnestií patrila premiérovi. Nevieť, s akými právnikmi sa radil Mikuláš Dzurinda, v každom prípade vychádzal z úvahy, že ak prezident môže udeliť amnestiu, tak ju môže i zrušiť. Preto Mikuláš Dzurinda ako zastupujúci prezident na jeseň 1998 Mečiarove amnestie svojím rozhodnutím zrušil. Hneď sa však ukázalo, že vládna koalícia nebude celá ochotná nekompromisne vyriešiť siskárske kauzy. Z radov SDL zaznela kritika Dzurindovho rozhodnutia, označila ho ako neústavné. Proti sa jasne vyjadrovali Ladislav Orosz a Róbert Fico. Poriadok, ktorý Fico sľuboval pred voľbami 2002, sa nemal týkať potrestania brutálneho zločinu spáchaného tajnou službou.

SDL bola v celom nadchádzajúcom období slabým článkom pri nastoľovaní elementárnej spravodlivosti. Nezákonnosti Mečiarovho obdobia by neboli možné, keby v tom čase nebol generálnym prokurátorom Michal Vaľo, poslušne sa podriaďujúci Mečiarovi. Po voľbách SDL nesúhlasila s tým, aby Vaľu parlament odvolal. Vaľo napokon odišiel z funkcie dobrovoľne po dohode so SDL (!). Novým generálnym prokurátorom sa stal Milan Hanzel, ktorý bol v roku 1994 v Moravčíkovej vláde ministrom spravodlivosti za SDL.

Ďalšou prekážkou pri vyšetrovaní siskárskych káuz bola skutočnosť, že v niektorých bol podozrivým Ivan Lexa, v tom čase už poslanec parlamentu, na ktorého sa vzťahovala imu-

nita. Kandidoval síce za HZDS na nevoleiteľnom mieste, ale Vladimír Mečiar sa po voľbách vzdal poslaneckého mandátu a na uvoľnené miesto HZDS určilo Ivana Lexu. Preto v zmysle ústavy a rokovacieho poriadku parlamentu bolo možné začať trestné stíhanie až po súhlase parlamentu. Celý rok 1999 prebiehal v parlamente v znamení udeľovania súhlasu na začatie trestného stíhania. Rokovania boli pritom veľmi búrlivé a trvali do noci, pretože HZDS v rozprave kládlo hlboký odpor. Na jar 1999 bol Ivan Lexa zbavený imunity v kauze únos i v niektorých ďalších. Okrem toho bol potrebný súhlas parlamentu i na vzatie I. Lexu do väzby. Parlament súhlas udelil.

Situácia sa však začala komplikovať. V lete okresný súd v Bratislave prepustil Ivana Lexu z väzby s odôvodnením, že dôvody na väzbu už pominuli. Laická verejnosť, ktorá nechápe, že vzatie alebo nevzatie do väzby nesúvisí s vinou alebo nevinou, tým ostala zneistená. Ivan Lexa čoskoro nato ušiel do zahraničia a nebolo známe, kde sa nachádza. Bol naňho vydaný medzinárodný zatykač. V roku 2000 vyšetrovatelia ukončili vyšetrovanie únosu a odovzdali spis prokuratúre. Prokurátor ešte v tom istom roku podal v kauze únos obžalobu na súde. Obžalovaná bola desiatka bývalých príslušníkov SIS, vrátane Lexu, Svěchotu. Postupne sa ukončili vyšetrovania a boli vznesené obžaloby na súde v ďalších kauzách: triptych, defraudácia finančných prostriedkov SIS, nelegálne obchodovanie so zbraňami atď.

Ďalšie komplikácie spôsobilo to, že viacerí ľudia obvinení v týchto kauzách sa obracali na Ústavný súd so sťažnosťou, že trestné stíhanie proti nim v kauze únos porušuje ich ľudské práva, pretože podľa nich Mečiarova amnestia platí a Dzurindovo zrušenie amnestií je neplatné. V lete 1999 sa zaoberal takýmto podaním Ivana Lexu senát Ústavného súdu, ktorému predsedal sudca Drgonec. Drgoncove senát

podanie odmietol, z jeho odôvodnenia bolo zrejmé, že v zmysle Dzurindovho rozhodnutia považuje Mečiarove amnestie za neplatné. Výslovne uvádza, že postup vyšetrovateľov, prokuratúry a parlamentu je správny. Totožné podanie však podal na Ústavnom súde iný obvinený, náš starý známy J. Svěchota. Týmto podaním sa zaoberal iný senát, ktorému predsedal sudca Šafárik. V decembri 1999 prišla ako blesk z jasného neba správa, že Šafárikov senát vyhovel Svěchotovmu podaniu, že považuje Mečiarove amnestie za platné a že zastavuje trestné stíhanie proti Svěchotovi. Vznikla tým chaotická situácia. Svěchota nesmie byť podľa Ústavného súdu stíhaný za únos, ale Lexa a ďalší, tiež podľa Ústavného súdu, za únos stíhaní byť môžu. Bolo mi však jasné, že ak si v budúcnosti sudca, ktorému kauzu únos pridelia, bude chcieť umyť ruky ako Pilát, tak verdikt Šafárikovho senátu mu umožňuje zastaviť trestné stíhanie všetkých páchatelov únosu. Preto bolo treba hľadať riešenie.

Východisková situácia bola jasná. Po rozhodnutí Šafárikovho senátu bola už prekážkou objasnenia kauzy únos na súde samotná ústava, pretože umožňuje prezidentovi udeliť amnestiu. Ak teda chceme amnestie zrušiť, ideme proti ústave. Proti ústave možno ísť iba jediným spôsobom – ústavným zákonom, ktorý ju môže zmeniť. Musíme preto navrhnuť ústavný zákon, ktorý napriek amnestiám umožní dokončenie vyšetrovania únosu a objasnenie na súde. V ten večer, keď médiá priniesli správu o rozhodnutí Šafárikovho senátu, som na stretnutí u Františka Mikloška navrhol Jánovi Čarnogurskému takéto riešenie. Paragrafové znenie zákona vypracoval Daniel Lipšic. Bolo jednoduché. Mečiarove i Dzurindova amnestie sa rušia, všetky rozhodnutia štátnych orgánov, ktoré bránia vyšetrovaniu únosu, sa rušia. Vládna koalícia mala k dispozícii stále prinajmenšom 90 poslancov, takže bolo to iba v jej rukách. Námietky, že zákon je protiústavný, boli

nezmyselné. Ústavný zákon má takú istú silu ako ústava sama. Napokon, existovala analógia. Ústava hovorí, že volebné obdobie parlamentu trvá štyri roky. V roku 1994 však parlament ústavným zákonom ukončil parlamentné obdobie po necelých dvoch rokoch. Ústavný zákon o zrušení amnestií podporili i viacerí renomovaní ústavní právnici, napr. prof. Prusák alebo doc. Kresák.

Najprv sme sa pokúsili presadiť zákon formou vládneho návrhu. Ján Čarnogurský ho predložil v januári 2000 na schválenie vláde. Tá ho však zamietla po nesúhlase ministrov za SĎL a SOP. Preto sme ho vzápätí predložili v parlamente ako poslanecký návrh za KDH. Keď som ho za navrhovateľov odôvodňoval v pléne Národnej rady, ešte som netušil, že tak vo volebnom období budem robiť vcelku päťkrát (trikrát v prvom a dvakrát v druhom čítaní). Návrh však nebol schválený do druhého čítania. HZDS malo spojencov v poslancoch SĎL a SOP, ktorí boli proti. Veľmi zlú úlohu zohral poslanec SĎL Ladislav Orosz. Jeho zásluhou sa SĎL postavila proti.

Druhý raz sme zákon predložili na jeseň 2000. Tentokrát už SOP hlasovala za a zákon postúpil do druhého čítania, ale tam zabránila jeho schváleniu SĎL. V roku 2001 sa stalo to, čo sme očakávali. Okresný súd Bratislava III zastavil trestné stíhanie v kauze únos s odvolaním sa na Mečiarove amnestie. V roku 2002 sme predložili zákon po tretíkrát. Dostal sa do druhého čítania, ale neprešiel. Po prvý raz ho však podporili i viacerí poslanci SĎL. Postoj tejto strany k zákonu bol nepochopiteľný. Jediným vysvetlením je pre mňa nechuf bývalých komunistov podporiť čokoľvek, čo navrhuje KDH. Väčšina poslancov za SOP tentokrát, pre zmenu, zákon opäť nepodporila.

V lete 2000 som na tlačovej besede KDH povedal, že HZDS podporuje zločinca na úteku. HZDS ma zažalovalo a žiadalo ospravedlnenie. Myslím si, že ak predseda strany udelí

amnestiu páchatelovi únosu a celá strana ako jeden muž opakovane hlasuje proti zrušeniu tejto amnestie, tak snáď možno povedať, že kryjú zločinca. Tak akosi to vyplýva zo základnej logiky. Žalobu v mene strany podal ústredný tajomník Grapa, dnes člen Gašparovičovho HZD. Na jeseň 2002 Okresný súd Bratislava V žalobu zamietol.

V máji 2001 odstúpil z funkcie ministra vnútra Ladislav Pittner. Nový minister Ivan Šimko z SDKÚ odvolal z funkcie šéfa sekcie vyšetrovania Jaroslava Ivora. Sčasti mohlo ísť o vyhovenie náladám verejnosti, frustrovanej nepotrepaním týchto káuz. Verejnosť nebola schopná rozoznať, že potrestanie páchatelov si vyžaduje postupne účasť polície, potom prokuratúry a napokon súdu. Pritom ministerstvo vnútra svoju povinnosť splnilo. Mohlo však ísť i o dôsledok tzv. vojny policajtov, o ktorej sa zmienim ďalej.

Výmenu ministrov sprevádzalo napätie medzi KDH a SDKÚ. Podľa počtu poslancov za jednotlivé strany bolo zrejme, že KDH má nárok na kreslo ministra vnútra. Napokon, bolo to KDH, čo navrhovalo do tejto funkcie i L. Pittnera. Premiér Dzurinda konal z pozície moci a dosadil do funkcie I. Šimka. O rok vyšla premiérova kniha Kde je vôľa, tam je cesta, v ktorej sa vyjadril, že som bol preňho ako minister vnútra neprijateľný.

V júli 2002, pár dní po ostatnom hlasovaní o ústavnom zákone, Ivana Lexu po vyše dvoch rokoch na úteku zadržali v Južnej Afrike a eskortovali ho na Slovensko, kde sudkyňa rozhodla o jeho vzatí do väzby. Celú udalosť sprevádzali, ako inak, nepravdy Lexu, politikov HZDS a Lexových advokátov.

Lexa sa vrátil za nesmierneho, i keď čiastočne nekompetentného záujmu médií. Bolo smutné sledovať novinárov, ktorí nevedeli, čo sa vlastne majú Lexu spýtať, a boli schopní iba reprodukovať jeho výmysly a lži jeho advokátov. O udalostiach roku 1995 toho veľa nevedeli. O súvislostiach siahajú-

cich ešte ďalej ani nehovoriac. V auguste senát Najvyššieho súdu rozhodol o Lexovom prepustení z väzby. Dôvodom bolo to, že o vzatí do väzby rozhodol súd, ktorý nie je vecne príslušný.

Ministrom vnútra

Koncom septembra 2002 sa konali na Slovensku parlamentné voľby, po ktorých vznikla väčšinová vláda SDKÚ, KDH, SMK a ANO. Stal som sa jej ministrom vnútra. Začiatkom decembra 2002 vzniesol vyšetrovateľ Odboru vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti voči Ivanovi Lexovi obvinenie z ďalšieho trestného činu – z vraždy Róberta Remiáša spolupáchateľstvom. V uznesení sa uvádza, že podľa svedkov Lexa si mal vraždu objednať u dnes už mŕtveho predstaviťela podsvetia Sýkoru. Priamymi vykonávateľmi vraždy boli Roháč a Oláh. Sudca Kemeny vyhovel návrhu prokurátora a uvalil na Ivana Lexu väzbu. Ivan Lexa sa tak dostal za mreže po tretí raz. Bol som zvedavý, či ho súd z väzby neprepustí ešte pred konaním súdneho procesu. Istý otáznik bol ukrytý už v samotnom rozhodnutí sudcu. Na návrh vyšetrovateľa žiadal prokurátor uvaliť väzbu na Ivana Lexu na základe všetkých ustanovení paragrafu 67 Trestného poriadku. Do úvahy prichádzali ustanovenia podľa odseku 1, písmeno a) (ak hrozí, že obvinený ujde alebo sa bude skrývať), písmeno b) (ak hrozí, že bude ovplyvňovať svedkov) a podľa odseku 2 (ak je obvinený stíhaný za trestný čin s dolnou sadzbou trestu odňatia slobody aspoň osem rokov). Sudca ho však vzal do väzby iba podľa odseku 2. Nepreukázal vari v minulosti, že je schopný utiecť a skrývať sa a že má na to aj dosť finančných prostriedkov? Vyšetrovateľ a prokurátor žiadali pred uplynutím polročnej lehoty predĺženie väzby a žiadali i uvalenie útekovej väzby, teda i podľa písmena a). Stalo sa

však to, čo nikoho neprekvapilo. 2. júna 2003 sudca Dutko rozhodol o prepustení Ivana Lexu z väzby. V odôvodnení tvrdil vyslovené nepravdy, napr. že podozrenie voči Lexovi sa zoslabilo vyšetrovaním po vznesení obvinenia a že vyšetrovatelia nezopakovali niektoré úkony. Podľa sudcu vraj nemožno použiť vyšetrovacie úkony z iného trestného konania proti Roháčovi a Oláhovi. Aj to bola nepravda, lebo tieto úkony boli vykonané v tej istej veci vraždy R. Remiáša.

Nehorázne rozhodnutia sudcov sú bežnou praxou. Rovnako až koncom roka 2003 sa začali pojednávania v prípadoch iných trestných činov, z ktorých bol Lexa obžalovaný a na ktoré sa nevzťahujú Mečiarove amnestie. Pritom obžaloby podal prokurátor už pred troma až štyrmi rokmi.

Na jeseň 2003 bratislavský okresný súd nariadil týždenníku Domino fórum, aby sa ospravedlnil I. Lexovi za to, že ho nazval darebákom a aby dal Lexovi náhradu milión korún. Sudkyňa asi nepočula rozhovor Lexu s Hudekom.

Ako minister vnútra som sa už od jesene 2002 musel potýkať s niektorými personálnymi ambíciami strany ANO. Požadovala odo mňa, aby som do funkcie riaditeľa finančnej polície obsadil kandidáta, ktorého mi navrhne. Odmietol som, lebo obsadzovanie postov v Policajnom zbore na základe politických dohôd pokladám za rozpor so zákonom o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru. Ten totiž upravuje podmienky odvolávania policajných funkcionárov z funkcie. Mrzelo ma, že ostatní koalíční partneri neboli ochotní podporiť ma v tomto spore. Odvtedy sa strana ANO začala ku mne správať nepriateľsky.

Kauza odpočúvanie

Začiatkom roka 2003 vypukol škandál s odpočúvaním Pavla Ruska. Koncom prvej januárovej dekády sa ma Rusko medzi štyrmi očami po skončení koalície rady spýtal, či viem o nahrávke telefonického rozhovoru medzi ním a redaktorom SME z obdobia pred Vianocami 2002. Pritom naznačoval, že rozhovor nahráli zložky Ministerstva vnútra, a nie trebárs SIS. Pravdivo som mu odpovedal, že o takejto nahrávke neviem a vyzval som ho, ak ňou disponuje, aby ju vydal orgánom MV. Vzápätí som nariadil inšpekcii MV, aby na Úrade operatívnej techniky Policajného zboru (ÚOT PZ) preverili, či Pavla Ruska odpočúvali. Inšpekcia vykonala pohovory so zodpovednými funkcionármi ÚOT, ktorí tvrdili, že odpočúvaný nebol. O pár dní už malo vysvitnúť, že čosi tajili.

Tri dni od prvého rozhovoru som Ruska informoval v prítomnosti ďalších dvoch osôb o negatívnom výsledku inšpekčnej previerky. Opäť som ho vyzval, aby vydal kazetu s nahrávkou. Znova odmietol. Tváril sa však priateľsky a naznačoval, že žiadne problémy nebudú v prípade, ak sa dohodneme na nominovaní ľudí do vysokých policajných funkcií, ktorých on navrhuje. V nasledujúcich dňoch som stále vysielal signály, že nesúhlasím. Asi po desiatich dňoch Rusko na sobotňajšej tlačovej besede bombasticky vzniesol obvinenie proti Ministerstvu vnútra SR z nezákonného odpočúvania. Tvrdil, že má kazetu s nezákonným odposluchom od človeka z ministerstva vnútra. Bolo mi jasné, že jeho hrám treba čeliť priamo. V pondelok som zavolať vyšetrovateľa Policajného zboru a podal som trestné oznámenie na neznámeho páchatela za nezákonné odpočúvanie Pavla Ruska. Na druhý deň v utorok sa Pavol Rusko správal na koalície rade suverénne a naznačoval, že prídem o ministerské kreslo. Jeho kolega Ľubomír Lintner tvrdil, že na ÚOT sa konala

pred časom porada, kde si účastníci púšťali inkriminovanú nahrávku. Ešte v ten večer pred polnocou som si zavolať riaditeľa ÚOT Hrotku a v prítomnosti policajného prezidenta Kulicha som sa ho spýtal, či sa na ÚOT nenachádza akýkoľvek legálne či nelegálne odpočutý rozhovor Pavla Ruska. Ubezpečoval ma, že nie.

Na druhý deň to bolo inak. Ráno ma najbližší Hrotkov nadriadený, viceprezident Spišiak, telefonicky informoval, že takáto nahrávka na ÚOT predsa len existuje. Okamžite som si predvolal Hrotku a po prvýkrát v živote som na svojho podriadeného zvýšil hlas. O hodinu mi Hrotka predložil písomnú správu.

Tu sa treba pristaviť pri opise odpočúvacieho systému mobilných telefónov. Je to v podstate zložitý počítačový systém zložený z mnohých komponentov navzájom drôtovo i bezdrôtovo spojených. Spojené sú i s ústredňami mobilných operátorov. Odpočúvanie je zautomatizovaný proces. Poverený pracovník zadá do počítača, tzv. backendu, telefónne číslo s príkazom na odpočúvanie a ostatné je vecou počítačového programu. Na ústredni sa začne nahrávanie všetkých telefonátov z daného čísla. Nahrávka vznikne na zariadení frontend, ktoré je napojené na ústredňu mobilného operátora. Nahrávka je v podstate počítačovým súborom špeciálneho formátu. Pozostáva zo štyroch častí, v ktorých sa skrývajú rôzne informácie. V prvej časti sú digitalizované sprievodné údaje o číslach volaného, volajúceho, čas, kedy sa rozhovor uskutočnil atď. Štvrtou časťou je samotný audio – zvukový záznam. Celý súbor v takomto formáte vzniká na frontende a automaticky putuje na backend, kde si ho v počítači nájde pracovník ÚOT na pracovisku, ktoré sa venuje vyťažovaniu rozhovorov. Nasadí si slúchadlá, vypočuje si nahrávku a jej obsah alebo celý súbor na diskete poskytne útvaru, ktorý o odposluch žiadal. V správe ÚOT sa uvádzalo, že 18. decem-

bra „prítiekol“ z frontendu na backend ministerstva vnútra súbor netypického formátu. Všimol si to pracovník vyťažovacej smeny bratislavského odboru ÚOT 19. decembra. Sprievodné údaje uvádzali, že ide o legálny odposluch v akomsi bežnom kriminálnom prípade. V zvukovej časti sa však za rozhovorom po minúte ticha nachádzali ďalšie hovory oddeľené od seba niekoľkominútovým tichom. Sprievodné údaje k nim chýbali. Ako keby ste dostali do rúk obálku, na ktorej je uvedený odosielateľ Jozef Mrkvička a adresát Jozef Ovečka, a po jej rozlepení by ste zistili, že v nej sa skutočne nachádza list Mrkvičku Ovečkovi, ale že sú tam aj nejaké ďalšie listy neznámych odosielateľov neznámym adresátom.

Pracovník podľa hlasu rozpoznal, že účastníkom jedného rozhovoru je podpredseda parlamentu Pavol Rusko. Bol to predvianočný rozhovor s novinárom SME. Informoval svojho nadriadeného a obaja konštatovali, že s takýmto prípadom sa ešte nestretli. K prípadu privolali príslušníkov SIS, čo bolo bežné v prípade porúch systému. Ministerstvo vnútra a SIS totiž mali svoje vlastné backendy, ale frontendy boli v správe SIS. SIS teda bola správcou celého systému a mala vyššie prístupové práva do systému ako MV. Táto postupnosť sa historicky vyvinula od polovice 90. rokov, keď SIS kúpila systém od izraelského dodávateľa, firmy Verint.

Mal som problém. Ministerstvo vnútra, a teda najmä minister sa ocitli v postavení človeka, ktorého pri odchode z obchodu pristihnú s nezaplateným tovarom vo vrecku. Ťažko sa vysvetľuje, že máte v systéme odpočutý Ruskov rozhovor, hoci ste ho neodpočúvali, a neviete, ako sa vám ta dostal. A predsa to tak bolo.

Okamžite som prepustil z Policajného zboru Hrotku a šéfa bratislavského odboru ÚOT, pretože vedeli alebo mali vedieť o nahrávke, ale neinformovali o nej inšpekciu, ktorá sa na ňu na môj pokyn pár dní predtým pýtala. Či z ich strany

išlo o zámer alebo nedbalosť, neviem. Na tlačovej besede som priznal existenciu nahrávky a vyslovil som názor, že vysvetlenie by mal podať správca celého systému. O niekoľko hodín mal tlačovú besedu aj riaditeľ SIS, Vladimír Mitro, prvú po štyroch rokoch pôsobenia vo funkcii. Tvrdil, že SIS Ruska neodpočúvala (nič také som netvrdil) a vraj odpočúvacie systémy SIS a vnútra sú od seba úplne oddelené. To bola evidentná nepravda, ktorá sa dala dokázať zverejnením schémy systémov. Tá je však utajovanou skutočnosťou. Večer som sa stretol v tvrdej zrážke s Pavlom Ruskom v diskusnej relácii Sito. Upozornil som ho, že pred vyšetrovateľom ešte stále neuviedol, od koho nahrávku dostal. Neskôr Rusko vypovedal, že ju dostal od svojho šófera, ktorý ju našiel v schránke. Predtým však verejne vyhlasoval, že ju má od človeka z ministerstva vnútra. Rusko jednoducho nehovoril pravdu a v nepravdách sa zaplietal.

Bezprostredne po objavení nahrávky v backende MV som dal pokyn pracovníkom ÚOT, aby preverili v elektronickej pamäti systému, či do nej bolo vložené číslo inkriminovaného Ruskovho mobilu s pokynom na odpočúvanie. Výsledok tejto elektronickej lustrácie bol negatívny. Niekoľko dní potom prišiel na generálnu prokuratúru a do redakcií viacerých médií fax, ktorým anonymný „občan“ podal na mňa trestné oznámenie za to, že som údajne dal pracovníkom ÚOT príkaz na zmazanie databázy odpočúvaných čísel. Neuplynula snáď ani hodina a dozvedel som sa, kto bol oným neznámym občanom. Niektorí novinári rádia Twist prejavili v okamihu, keď sa v ich faxe objavil anonym, značnú duchaprítomnosť. Podľa záhlavia zistili, že fax prišiel z Business centra v hoteli Danube. Jeden z nich okamžite zatelefonoval do Business centra a od úradníčky si vypýtal k telefónu osobu, ktorá rozposiela tieto oznámenia. Podľa hlasu, ktorý sa mu ozval v slúchadle, na svoje prekvapenie spoznal novinára Petra Tótha,

hoci tento sa snažil zmeniť hlas. Peter Tóth povedal iba jednu vetu: „Vy si konáte svoju povinnosť, ja si konám svoju občiansku povinnosť.“ Ďalší novinár okamžite vyrazil do Danubu a videl odchádzajúceho Petra Tótha. (Úradníčka z Business centra neskôr podľa predloženej fotografie identifikovala Petra Tótha.) Ďalší novinár mi hodinu po prijatí faxu oznámil tieto fakty. Na všetko som upozornil vyšetrovateľa. Neviem, prečo to P. Tóth robil. Kedysi bol spriaznený s KDĽ, jeho matka bola dlhé roky sekretárkou Jána Čarnogurského a nikdy som mu nijako neublížil. Spomínam si, ako som ho v rokoch 1992–1993 po návrate z FBIS upozorňoval ako začínajúceho novinára v bezpečnostnej oblasti na niektoré súvislosti. Po roku 1998 ma Peter Tóth ako komentátor SME vo svojich komentároch kritizoval za údajnú politickú neznášanlivosť. V tom istom čase Tóth vo svojich komentároch podporoval súdeného mafiána Mikuláša Černáka a spochybňoval dôkazy proti nemu.

Po niekoľkých týždňoch prenikla na verejnosť správa, že Vladimír Mitro vymenoval za šéfa kontrarozviedky SIS Petra Tótha. Vzápätí bolo voči Tóthovi vznesené obvinenie z trestného činu útoku na verejného činiteľa, ktorého sa mal dopustiť faxovaním spomínaných oznámení. Pre KDĽ bolo jasné, že po tomto nemôže ostať Mitro vo funkcii. Oznámili sme to na koalíčnej rade. Prichystal som návrh na Mitrovo odvolanie a bol by som ho predložil vo vláde, keby to nebol urobil sám premiér Dzurinda. Na tlačovej besede však zdôraznil, že jeho dôveru Mitro nestratil. Mitro bol odvolaný a na jeho miesto nastúpil Ladislav Pittner, ktorý okamžite P. Tótha odvolal. V júli 2003 Peter Tóth zverejnil, že Dzurinda bol informovaný o jeho menovaní za šéfa kontrarozviedky a že toto menovanie odobril.

V prípade sa vyskytli aj peripetie v súvislosti s vyšetrovateľmi. Pôvodne vyšetrovala prípad dvojica Karnasová,

Hanula. Keďže Slovensko je malé, bol to ten istý Hanula, pred ktorým som vypovedal v roku 1996. Spis prideliť Karnasovej. Podľa mňa nezvládali situáciu a chcel som, aby sa kvôli rýchlosti a závažnosti prípadu zapojil do vyšetrovania väčší vyšetrovací tím. Prípad prevzal Šátekov Odbor vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti, ktorý mal výberovú právomoc, t. j. mohol prevziať prípad, aký chcel. Pri ustanovení vyšetrovacieho tímu som rozhodol, že v ňom musí byť Karnasová, aby nikto nemohol tvrdiť, že spis jej bol ako vyšetrovateľke odňatý. Karnasová sa však neskôr prípadu vzdala. Ruskove médiá Markíza a Národná obroda začali celkom nepravdivo hovoriť o odvolaní vyšetrovateľov a začali pripodobňovať záležitosť k odvolaniu vyšetrovateľov kauzy únosu Michala Kováča ml. v roku 1995. Tiež naznačovali, že v kauze odpočúvanie je podozrivý práve Šátekov odbor. Jednak to bol holý nezmysel, lebo tento odbor nemá s odpočúvaním spoločné nič, jednak celé „podozrenie“ bolo založené iba na Ruskovom pociť, ktorý uviedol pri jednom výsluchu, ale nebol schopný doložiť ho žiadnym argumentom. Na kampani týchto médií mali svoj podiel i Hanula s Karnasovou. Hanula pôsobil do roku 1989 vo Vojenskej kontrarozviedke, teda v III. správe ŠtB.

Pozornosť si zasluhuje aj postoj dodávateľskej firmy. Krátko po vypuknutí aféry som dostal správu od jej experta Wisnievského. Tvrdil, že nie je možné, aby sa nejaké nahrávky dostávali zo systému SIS do systému vnútra a obvinil pracovníkov ÚOT z nekalého zasahovania do systému. Vyšetrovanie však neskôr ukázalo čosi iné.

Prípad dozorovala vojenská prokuratúra, ktorá neskôr sama prevzala celé vyšetrovanie. Trestný poriadok umožňuje takéto rozhodnutie prokuratúry. V máji 2003 ma generálny prokurátor a hlavný vojenský prokurátor informovali, že výsledky vyšetrovania nasvedčujú tomu, že Ministerstvo

vnútra SR je v kauze odpočúvania Ruska mimo podozrenia. Na verejnosť tiež prenikli informácie, že v podozrení sú istí príslušníci SIS, medzi nimi bývalý šéf útvaru vykonávajúceho odpočúvanie počas riaditeľovania Lexu i Mitra, ktorého Pittner odvolal. Po nástupe Pittnera sa spolupráca pri vyšetrowaní so SIS zlepšila. V SIS došlo k významným personálnym zmenám. Odvolali riaditeľa sekcie, ktorá sa zaoberala odpočúvaním. Jeho krycie meno bolo Urban. Bol to bývalý príslušník ŠtB. Práve v súvislosti s touto sekciou som od konca roka 2002 dostával informácie, že jej pracovníci nezákonne odpočúvajú a s týmito informáciami sa obchoduje.

Médiá tiež zverejnili, že riaditeľ Pittner poskytol prokuratúre informáciu, že jeden príslušník SIS fyzicky vypočul rozhovor niektorých pracovníkov Urbanovej sekcie. Boli veľmi znepokojení vyšetrowaním a vyslovovali obavy, či sa neodhalí nelegálne odpočúvanie v SIS.

V júli 2003 vojenská prokuratúra prekvapujúco prerušila vyšetrowanie. Zároveň hlavný vojenský prokurátor Trnka informoval listom troch najvyšších ústavných činiteľov a predsedu Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť o výsledkoch vyšetrowania. Niečo však zverejnil na tlačovej besede. Potvrdil, že policajti z Ministerstva vnútra SR sú mimo podozrenia. Potvrdil, že odpočúvacie systémy vnútra a SIS sú prepojené a že správcom celého systému je SIS, preto nevyučuje, že inkriminovaný súbor mohol niekto poslať do podsystému MV zvonku. Povedal, že z odpočúvania sú podozriví príslušníci SIS, ale nepodarilo sa zozbierať dosť dôkazov na obvinenie konkrétnych osôb.

Tento vývoj vo vyšetrowaní som, pochopiteľne, uvítal. Nerozumel som však, prečo prerušili vyšetrowanie. Navrhol som generálnemu prokurátorovi Hanzelovi, aby vo vyšetrowaní pokračovali vyšetrowatelia ministerstva vnútra, keďže vnútro už malo byť mimo podozrenia. Generálny prokurátor

nesúhlasil a o pár dní vojenská prokuratúra obnovila vyšetrowanie. V ďalšej fáze vyšetrowania bolo vznesené obvinenie voči niekoľkým príslušníkom SIS. Vyšetrowanie dodnes nebolo ukončené.

Kauza Mojžiš

V auguste 2003 vypukla tzv. kauza „skupinka“. Premiér Mikuláš Dzurinda na tlačovej besede uviedol, že na Slovensku pôsobí skupinka ľudí proti záujmom SDKÚ a Slovenska. Vzápätí o veci vypovedal na prokuratúre. Nikdy verejne neuviedol, kto je podľa neho členom skupinky. Na druhej strane ani nepoprel slová predsedu Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť R. Kaliňáka, ktorý vyslovil názor, že členmi skupinky sú riaditeľ Národného bezpečnostného úradu Ján Mojžiš, šéfredaktor SME M. M. Šimečka, šéf OVOZTČ Šátek a niektorí podnikatelia, pričom najviac sa hovorilo o Milošovi Žiakovi.

Ján Mojžiš patril ku generácii mladých ľudí, ktorí sa po roku 1989 ako 18-20-roční začali angažovať v KDH, resp. v Kresťanskodemokratickej mládeži Slovenska. Po roku 1996 sa v mocenskom spore Dzurinda – Čarnogurský pridali na stranu Mikuláša Dzurindu. Po nástupe Dzurindovej vlády v roku 1998 a po návrate Mitra na čelo SIS sa stal Ján Mojžiš šéfom analytickej sekcie SIS. Na jeseň 2001 ho vláda na návrh ministra vnútra Ivana Šimka menovala za riaditeľa novovzniknutého NBU. Ako predseda Výboru pre obranu a bezpečnosť som s ním vychádzal dobre. Vedel som však, že Mojžiš spoločne s niektorými novinármi si neželal, aby som sa stal ministrom vnútra, a to ako po Pittnerovom odchode v roku 2001, tak po voľbách v roku 2002. Po voľbách v roku 2002 som zistil v rozhovoroch s M. Dzurindom, že Dzurinda prechováva voči Mojžišovi určitý hnev. Aj ja som mal voči

Mojžišovi určitú výhradu. Vytýkal som mu postup pri bezpečnostnej previerke istého bývalého policajného funkcionára. Mojžiš mi poskytol vysvetlenie, ktoré som akceptoval. S Mojžišom som začal viac komunikovať začiatkom roku 2003 po vypuknutí kauzy „odpočúvanie“. Vtedy mi začal naznačovať, že za kauzou vidí pracovníkov Urbanovej sekcie v SIS – bývalých príslušníkov ŠtB, ktorí podľa neho vykonávali dlhé roky nelegálne odpočúvanie kľúčových ľudí v štáte a ktorí začali mať obavy, že bezpečnostné previerky NBÚ ich odstránia z bezpečnostných zložiek, a tým ich zbavia ekonomického vplyvu. Naše pohľady na vec neboli ďaleko od seba.

Zakrátko po augustovej tlačovke Mikuláš Dzurinda ohlásil, že riaditeľ NBÚ Mojžiš naprosto stratil jeho dôveru a že navrhuje jeho odvolanie. Strana ANO ho podporila, SMK a KDH sa postavili proti. Pre KDH boli tieto dôvody na odvolanie nepostačujúce. Pri prvom hlasovaní vo vláde sa minister obrany Ivan Šimko (SDKÚ) zdržal hlasovania, čím rozhodol o zotrvaní Mojžiša v úrade. Premiér vzápätí po získaní súhlasu strany požiadal prezidenta republiky o Šimkovo odvolanie. Prezident odvolal Ivana Šimka. Na jednom z posledných zasadnutí mi Šimko povedal, že je znepokojený, že sa opäť vracajú časy, keď sú kriminalizované lobbistické skupiny, v demokracii bežné.

Po odstránení Šimka z vlády tvorili ministri SDKÚ s ministrami za ANO väčšinu a vláda odvolala Jána Mojžiša. Protestoval proti tomu, že riaditeľ SIS Pittner poslal premiérovi Dzurindovi informácie o Mojžišovej bezpečnostnej previerke. Myslím si, že ak SIS disponovala týmito informáciami už pred Mojžišovou bezpečnostnou previerkou, potom bolo poskytnutie informácií premiérovi v poriadku. Ak ich SIS získala v rámci previerky, potom ich nemala poskytovať nikomu okrem NBÚ. Mojžiš podal trestné oznámenie za tento únik údajov a vyšetrovateľ OVOZTČ začal trestné stíhanie vo veci.

Koncom októbra 2003 však riaditeľ Úradu špeciálneho prokurátora Bernát oznámil, že prokuratúra zastavuje trestné stíhanie. Bolo to skôr, než stihol vyšetrovateľ urobiť základné úkony.

Ján Mojžiš poskytol po svojom odvolaní médiám viacero rozhovorov. V nich ponúkol nasledovné videnie SIS.

Tvrdil, že ešte od Lexových čias SIS nelegálne odpočúvala tisíc najvýznamnejších ľudí v štáte. Táto prax mala pokračovať aj za Mitra v podstate až do konca Mitrovho obdobia. Tvrdil, že funkcionári SIS obchodovali s informáciami z odpočutých rozhovorov. Nákupcami mali byť najmä podnikateľské kruhy.

Tvrdil, že Mitro, Cibula a Majský mali spoločné ekonomické záujmy, ktoré malo ohroziť vyšetrovanie krachu nebankových inštitúcií. Vyšetrovanie viedol OVOZTČ a Majského v súvislosti s ním stíhali vo väzbe už od októbra 2002.

Tvrdil, že finančná polícia MV pod vedením bývalého príslušníka ŠtB Stieranku v období rokov 1998 až 2001 brzdila objasňovanie ekonomických trestných činov, čo malo vyhovovať Mitrovi a spriazneným podnikateľským skupinám.

Tvrdil, že Dzurinda ho pred voľbami 2002 presviedčal, aby zmenil stanovisko NBÚ v kauze budovania štátnej siete Govnet.

Tvrdil, že Cibula a Tóth ako novinári začali pred niekoľkými rokmi so snahami o diskreditáciu Šáteka, potom čo OVOZTČ vo vyšetrovaní prešiel od Lexových kriminálnych káuz k vyšetrovaniu závažných ekonomických káuz.

Tolko Mojžiš. Vo svetle jeho tvrdení je zaujímavé vrátiť sa k známemu rozhovoru Hudek – Lexa. Nešlo o jeden z nelegálne odpočutých rozhovorov SIS? Neprehodila si tým v roku 1996 skupina Urbanových príslušníkov SIS záchranný rebrík z Mečiarovej lode na loď nových vládcov, ktorí prišli po roku 1998? Verím, že to bolo tak.

Následky vojny policajtov

V rokoch 2000 až 2001 som ešte ako predseda Výboru pre obranu a bezpečnosť bol svedkom napätia, ktoré narastalo medzi Odborom vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti (OVOZTČ) a finančnou políciou. Finančná polícia bola útvarem kriminálnej polície, ktorý sa vyvinul postupne z Úradu na ochranu ekonomických záujmov SR. Vznikol v roku 1991, keď bol Ladislav Pittner po prvý raz ministrom vnútra SR. Od počiatku trpel na to, že jeho riaditeľmi boli bývalí príslušníci ŠtB. Prvým bol Ignác Behúl, po roku 1998 to bol bývalý príslušník ŠtB Stieranka. Podľa šéfa OVOZTČ Šáteka finančná polícia skôr skrývala informácie, namiesto toho, aby rozpracované prípady posúvala vyšetrovateľom na trestné stíhanie. Kríza vo vzťahoch vypukla, keď vyšlo najavo, že finančná polícia prostredníctvom ÚOT odpočúva advokáta Kvasnicu, ktorý zastupoval FNM a spolupracoval s OVOZTČ. Teda odpočúvala i viaceré telefonátov príslušníkov OVOZTČ a tiež telefonáty Jána Mojžiša, v tom čase príslušníka SIS. Tí totiž telefonovali s Kvasnicom.

Z celkom nevinnej poznámky Jána Mojžiša, ktorý v telefonáte odpovedal na Kvasnicovu domnienku, že je odpočúvaný slovami: „Áno, viem“, prokuratúra vyfabrikovala trestné stíhanie vo veci prezradenia štátneho tajomstva. Vari niečo prezradil? Odpočúvanie spomenul Kvasnica ako prvý. Trestné stíhanie v tejto veci ešte prokuratúra nezastavila.

Napätie vyvrcholilo pádom ministra Pittnera, ktorý spor neriešil. Minister Šimko vyriešil vojnu policajtov tým, že odvolal policajného prezidenta Piptu, ktorý stál na strane stierankovcov. Vzápätí Stieranka neprešiel bezpečnostnou previerkou NBÚ z dôvodov bývalej príslušnosti k ŠtB a musel z polície odísť.

Medzitým však začali kolovať po Bratislave fingované prepisy telefonických rozhovorov, kde jeden z účastníkov rozhovoru bol Šátek. Prepisy boli označené číslom akcie ÚOT a obsahovali i dátum a čas, keď sa mali uskutočniť. Obsah mal navodzovať dojem, že Šátek je namočený v nejakej korupčnej afére. Fiktívnosť sa však dala ľahko odhaliť porovnaním so skutočnými záznamami rozhovorov vedenými pod týmto číslom akcie. Sčasti to boli kompiláty skutočných rozhovorov, sčasti úplné výmysly.

Začiatkom roku 2004 som predložil na rokovanie vlády návrh na menovanie Jozefa Šáteka za generála. S povyšovaním do generálskej hodnosti sa za jedenásť rokov vo vláde nevyskytli žiadne problémy. Niekoľko dní po predložení návrhu som sa stretol s istým členom vlády a z rozhovoru s ním mi bolo jasné, že návrh vo vláde nebude schválený. Návrh som stiahol z rokovania vlády.

OVOZTČ a prokuratúra

Medzi OVOZTČ a generálnou prokuratúrou vládlo roky ľahké napätie, ktoré z času na čas zosilnelo. V roku 2001 bolo príčinou napätia trestné stíhanie Rudolfa Žiaka. Rudolf Žiak bol riaditeľom rozvedky SIS v čase, keď bol riaditeľom SIS Ivan Lexa. Po odchode zo SIS v roku 1998 sa Žiak stal podpredsedom HZDS. V roku 2000 vyšetrovateľ OVOZTČ vzniesol obvinenie voči Žiakovi z trestného činu sabotáže.

Vo vyšetrovacom spise bolo zdokumentované, že Žiak bol zodpovedný za vytvorenie Oddelenia špeciálnych operácií (OŠO) v SIS, ktoré sa zaoberalo v rokoch 1997–1998 prípravou a uskutočňovaním aktívnych opatrení v okolitých krajinách s cieľom ovplyvniť verejnú mienku v týchto krajinách proti NATO, resp. vytvárať o nich dojem, že majú problém s rasizmom atď. Jedna z nich, operácia Neutron, sa aj usku-

točnila. Spočívala v rozširovaní štvavých letákov v Českej republike v mene fiktívnej organizácie Stúpenci hnutia Iniciatíva za neutralitu. Letáky mali šíriť v Čechách náladu proti členstvu v NATO.

Trestný poriadok hovorí, že trestného činu sabotáže sa dopúšťa, kto „v úmysle poškodiť ústavné zriadenie ...zneužije... svoju funkciu, aby... spôsobil v činnosti (štátneho) orgánu... poruchu alebo inú závažnú škodu“.

Vyšetrovateľ vychádzal z týchto faktov:

- zákon č. 46/1993 o SIS hovorí o získavaní, sústreďovaní a vyhodnocovaní informácií ako o jedinej činnosti služby
- slovenská ústava hovorí, že SR je demokratický a právny štát a že štátne orgány môžu konať iba v rozsahu stanovenom zákonom
- programové vyhlásenie vlády, platné v období 1997–1998 si kladlo za cieľ priviesť Slovensko do NATO a deklarovalo priateľskú politiku voči susedom.

Na základe týchto faktov vyšetrovateľ usúdil, že ak mal Žiak podiel na vytvorení oddelenia, ktoré vyvíjalo aktívne opatrenia (jedným z nich bolo rozširovanie štvavých letákov proti NATO na území ČR, na čo sa minulo vyše milióna korún), tak tým spôsobil poruchu v činnosti slovenského štátneho orgánu SIS a tiež spôsobil závažnú škodu.

Dozorovým prokurátorom trestného stíhania Žiaka bol prokurátor Michal Serbin, ktorý dozoroval i kauzy Ivana Lexu. S postupom vyšetrovania v Žiakovej kauze súhlasil s vyšetrovateľom. Generálny prokurátor Hanzel Serbinovi spis odobral, vraj pre jeho zaneprázdnenosť. Hovoril som so Serbinom, o svojej zaneprázdnenosti nevedel. Dozor začal vykonávať JUDr. Šváby, ktorý vzápätí trestné stíhanie zastavil.

Základným argumentom pre zastavenie stíhania bolo, že páchatel sabotáže nemôže útočiť proti základom SR, keď koná na území iného štátu, napr. ČR, a že záujem ČR nie je

záujmom chráneným naším Trestným zákonom. Táto argumentácia je trikom, lebo sa tvári, že nevidí argumenty, ktoré vzniesol vyšetrovateľ.

Na podivuhodnosť postupu prokuratúry som listom upozornil generálneho prokurátora Hanzela.

Napätie medzi prokuratúrou a OVOZTČ sa prejavovalo aj v spôsobe, ako riaditeľ úradu špeciálneho prokurátora Bernát a generálny prokurátor Hanzel v septembri 2003 odmietli návrh vyšetrovateľa OVOZTČ na zbavenie imunity predsedu ANO Pavla Ruska. Stáva sa, že prokurátor odmietne návrh vyšetrovateľa, ale Hanzel na tlačovke vytvoril o vyšetrovateľovi nepriaznivý obraz nepravdivými tvrdeniami, že nesplnil príkazy, ktoré mu prokurátor dával. O niekoľko týždňov začali niektorí poslanci za ANO presadzovať v parlamente presne tie legislatívne návrhy, ktoré navrhoval pred pár mesiacmi generálny prokurátor na zasadnutiach vlády a ktoré vláda odmietla.

Napokon toto napätie možno súvisí aj s odňatím vyšetrovania kauzy „odpočúvanie“ šátekovcom a odovzdaním vyšetrovania vojenskej prokuratúre. Vyšetrovanie vojenskej prokuratúry hodnotím s ročným odstupom ako trochu rozporné. Na jednej strane prinieslo isté výsledky, ktoré som spomínal. Ukázalo sa, že možno posielatť súbory zo SIS do systému MV. Z toho mimochodom vyplýva, že expert Verintu mi poslal nepravdivú správu. Zatiaľ však ide stále o vyšetrovanie konkrétnej odpočúvacej kauzy Rusko/Sme, nerozširuje sa tým smerom, aby sa potvrdilo alebo vyvrátilo závažnejšie zneužívanie SIS v súvislosti s odpočúvaním, o ktorom sa zmieňoval Ján Mojžiš.

Naopak, vyslovene zarážajúci bol prístup prokuratúry k subkauze Tóth. Hoci som v trestnom oznámení, ktorým som inicioval vyšetrovanie kauzy odpočúvania, uviedol, že faxujúci anonym sa podľa môjho názoru dopustil trestného činu oho-

várania alebo krivého obvinenia, vojenská prokuratúra vzniesla voči Tóthovi obvinenie z útoku na verejného činiteľa. Na jar 2003 však parlament pri prerokovaní novely Trestného zákona na návrh poslanca Galbavého vypustila z Trestného zákona tento trestný čin s účinnosťou od 1. septembra. Už po tejto zmene prokurátor podal na Petra Tótha obžalobu za trestný čin. Takáto obžaloba však už bola iba fraškou. Bolo jasné, že súd nestihne Tótha odsúdiť. V septembri som na absurdný postup Hanzelovej prokuratúry upozornil na tlačovej besede. Rada prokurátorov proti tomu protestovala. Na moje slová došlo koncom októbra 2003. Okresný súd zastavil trestné stíhanie Tótha. Ako inak, veď obžaloba znela na už neexistujúci trestný čin a za existujúce ho prokurátor neobžaloval.

Stíhanie Tótha pritom bolo a je kľúčom k vyšetreniu odpočúvania. Vyšetrovať jeho činnosť ako jednotlivca nemá žiadnu logiku. Mohol svedčiť, v mene akej skupiny ľudí konal.

Koniec vyšetrovania však vidím vzdialený. Kto bol autom celej intrigy? Rusko asi nie. A kto Ruska nasmeroval proti mne? Podsunutá nahrávka do systému vnútra a únik informácií z ÚOT k Ruskovi boli súčasťou jednej hry, alebo šlo o nezávislé udalosti?

Koncom roka 2003 Národná rada SR volila nového generálneho prokurátora. Hlavnými kandidátmi boli Bernát a hlavný vojenský prokurátor Trnka. Najmä hlasmi Smeru, SMK a KDH bol zvolený Trnka. HZDS, SDKÚ a ANO hlasovali za Bernáta.

Koniec bez konca?

Príbeh zúčtovania s tajnou políciou komunistického režimu po jeho páde ani po trinástich rokoch nie je ukončený. Pritom začiatky príbehu už upadajú do zabudnutia. V záujme uchovania pamäti som príbeh stručne opísal najmä

s dôrazom na jeho začiatok. Zatiaľ je príbehom zla, ktoré sa nepodarilo celkom amputovať v dobe pred štrnástimi rokmi, zla, ktoré sa postupne zakoreňovalo a narastalo do netušených rozmerov. Občas je príbehom havranov, ktorí dostávajú milosť, a stíhaných holubíc.

Príbeh sa postupne vykoľajuje z dráhy, ktorú som mu chcel nalinkovať, keď som chcel, aby zostal iba príbehom tajnej služby. Stáva sa tým, čím potenciálne vždy bol. Príbehom postkomunistickej spoločnosti, ktorá čím viac kreslí hrubé čiary za minulosťou, tým viac k nej minulosť dolieha starými nešvármi, klamstvami, podvodmi a pohlcuje dnes i tých, ktorí priamo s komunizmom nič nemali. Ťažko sa hľadajú postavy, ktoré sa v príbehu vyskytujú po celý čas od roku 1989 a zachovali si čistý štít, i keď zopár takých poznám. Zato v ňom účinkuje viacero postáv, ktoré mali predpoklady zostať kladnými, ale neobstáli.

Dejú sa i pozitívne veci. V roku 2002 bol schválený zákon o vzniku Ústavu pamäti národa. Ústav sa už venuje výskumu represí komunistického režimu a poskytuje občanom informácie, ktoré o nich ŠtB viedla.

Vedenie SIS oznámilo, že k 1. 1. 2004 opustili SIS poslední príslušníci ŠtB. Pripravuje sa nový zákon o ochrane utajovaných skutočností, podľa ktorého žiadny bývalý príslušník ŠtB nemôže byť osobou oprávnenou oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami. Jeho prijatie bude mať za následok odchod v podstate všetkých príslušníkov ŠtB z bezpečnostných zložiek.

Príbeh (post)komunistickej tajnej služby sa pomaly končí. Do čoho prerastie? Poznáte závery filmových thrillerov? Keď sa zdá, že hlavný netvor je už zlikvidovaný, náhle sa ešte vzchopí a zaútočí. Máme to už za sebou? Snáď áno.

Bratislava február 2004

Malá exkurzia do dejín absurdnosti

Čo je absurdnosť? Ľudovo povedané je to vec, nad ktorou vám zostáva rozum stáť. Vec, z ktorej už ani neviete, či ste. Ak sa vám náhodou stane, že natrafíte na absurdnosť, potichu sa zaradujte. Znamená to, že myslíte. Na to, aby ste rozpoznali absurdnosť, treba myslieť. Hneď na to, ako sa zaradujete, pozorne preskúmajte svoje vnútro: či vám objavená absurdnosť nie je nepríjemná, či necítite nutkanie rýchlo zahnať čo len pomyslenie na ňu. Ak to tak nie je, potom máte čisté svedomie. Rozpoznali ste absurdnosť, a to znamená, že čosi viete. Znamená to, že ten, kto sa stará o prídela vašich informácií, je nedokonalý, že predsa len nedokáže dobre podať to, čo máte, alebo nemáte vedieť. Môžem vám teda zablahoželať – aspoň vo svojom vnútri ste slobodný, nezávislý človek. Ale dodám malé varovanie! Takých, čo vidia okolo seba absurdnosť, u nás už štyridsať rokov obviňujú zo skostnateného, metafyzického myslenia, z nedostatku dialektiky, skrátka ich označujú za hlupákov. Nebudte však márnomyseľný a nevšímajte si to. Pre pokoj vášho svedomia, prípadne, ak ste veriaci, pre spásu vašej nesmrteľnej duše, je lepšie nechať sa nazvať skostnateným hlupákom ako, dajme tomu, dialekticky mávnuť rukou nad miliónmi zničených ľudských životov. Vezmime si takého Bucharina. Bol odporcom násilnej kolektivizácie, ktorú presadil Stalin a ktorá priniesla utrpenie či smrť miliónom sovietskych roľníkov. Lenin ho označil za najvynikajúcejšieho teoretika strany,

zároveň však o ňom povedal, že asi nikdy úplne nepochopil dialektiku. Ktovie, keby bol býval lepším dialektikom, možno by bol pochopil, aké vetry začínajú duť, a nebol by ho Stalin v roku 1938 dal popraviť. Takto ho však aspoň môžeme považovať za relatívne slušného človeka.

Niektoré absurdnosti si všimnete hneď. Iné nadobudnú zreteľné obrisy až po desaťročiach. Tento národ je tisíc rokov kresťanský. Pred štyridsiatimi rokmi nám zrazu začali tvrdiť, že náboženstvo je naše ópium, že cirkev (najmä katolícka) je zločinecká organizácia a pápež imperialistický agent. Ako náhradu za kresťanstvo nám vnucovali vieru v Stalina. (To, že uctievanie Stalina malo naozaj charakter náboženský, nie je len môj názor, mohli ste si to prečítať aj v článku „Kult osobnosti – príčiny a dôsledky“, ktorý v marci prevzala so sovietskej tlače Pravda na nedeľu.)

Dnes, na pozadí odhaľovaných SKUTOČNÝCH zločinov sovietskych stalinistov (na našich zatiaľ ešte nedošlo), pôsobia vtedajšie „odhalenia“ a obvinenia voči cirkvi priam ako paródia. Nič z nich nebolo odvolané. Naopak, niektoré z nich z času na čas znovu oprášia, i keď sa už používa krotkejšia formulácia.

Najvydávanejšou knihou v histórii je Biblia. Aj triezvy a vzdelaný ateista vie, že je to jeden z pilierov európskej kultúry. V kníhkupectve u nás si ju nekúpíte. Spomínam si, že v strednej škole na hodinách literatúry sa jej venovalo asi toľko priestoru ako staroindickým eposom Ramajána a Mahabharáta. Bolo toho tak na dva riadky..

V tohtoročných novinách ste sa mohli dočítať, že pri plnení úloh sa naša spoločnosť spolieha nielen na uvedomelých občanov, ale aj na veriacich. Dočítate sa, že veriacim treba pomáhať vymaniť sa zo zajatia deformovaných predstáv. Zvlášť komicky vyznievajú takéto reči z úst mladých agitátorov, ktorí boli sami staršími generáciami svojich súdruhov

uvrhnutí do zajatia deformovaných predstáv napríklad o nedávných dejinách ČSSR a ZSSR a ich komunistických strán. Títo ľudia budú propagovať marxizmus ako vzor humanizmu a keď im spomeniete gulag, nebudú vedieť, o čo ide. Budú vás neúnavne oslobodzovať od náboženského tmárstva, pričom ich argumentom bude, prirodzene, všeobecne veda. Ale už vôbec ich nezaujíma, že konkrétne, všeobecne prijímané teórie, napr. princíp „veľkého tresku“ v astronómii alebo tzv. antropický princíp skôr zodpovedajú kresťanskému pohľadu na svet ako marxisticko-leninskému.

Marxistických rečníkov nezaujíma ani to, že medzi veriacimi je veľa umelcov, vedcov, kandidátov a doktorov všelijakých vied. Neustále bohorovne a protektorsky rozprávajú o veriacich asi tak, ako Európan o príslušníkoch indiánskeho kmeňa z amazonského pralesa. Pritom v Pravde sa dočítate, že k veriaciim treba pristupovať citlivo... Nuž, vďaka za tú citlivosť... Náboženská sloboda v Československu. Kto vidí do vecí, vie, že tieto štyri slová sú absurdnosť sama. Je to vlastne štvorslovný vtip. Samozrejme, z oblasti čierneho humoru.

V marxistickom chápaní náboženskej slobody u nás skutočne nie je o absurdnosti núdza. Keď sa 25. marca manifestovalo so sviečkami za náboženskú slobodu, spievala sa aj štátna hymna. Ak ste potom čítali Pravdu, vynoril sa pred vašimi očami bizarný obraz. Klérofašistickí pohrobkovia, zástancovia podpaľačov slovenských povstaleckých dedín spievajú československú štátnu hymnu... Tí sú ale rafinovaní! O niekoľko dní na to nám v televíznej pseudobesede prof. Čelko povedal, že tí demonštranti sú vlastne teroristi, proti ktorým treba brániť demokraciu. Predstavte si pokojne sa modliacu babičku-teroristku, v rukách sviečku a ruženec, ako zákerne ohrozuje naše ľudovodemokratické zriadenie! Predstavte si trojročného teroristu v bugine! Však to nedokázete? Tak to ste slabí! Prof. Čelko s tým nemá žiadne problémy. (Problémy s tým nemal ani kano-

nik Štefan Záreczký, ktorý si s Čelkom v onej televíznej relácii veľmi dobre rozumel. Je v tom akási zvrátená logika. Keď môžu byť teroristami starenky a mladé mamičky s deťmi, prečo by nemohla zavládnuť zásadná názorová zhoda aj medzi katolíckym kňazom a človekom, ktorý zasvätil život boju proti Bohu?) Mali sme ešte živú spomienku na štípajúci plyn z policajných sprejov v nose, hrdle a očiach, keď zrazu minister kultúry v zhode s našou tlačou tvrdil, že tam žiadny slzný plyn nebol použitý. Vzápätí si poťažoval, že našinec viac verí zahraničným oznamovacím prostriedkom ako našim...

Načrime teraz do štyridsaťročného registra absurdností z iného konca. Kedysi bolo u nás zvykom oslavovať Povstanie, zatiaľ čo jeho účastníci sedeli vo väzení. V Čechách zase oslavovali španielskych interbrigadistov, pričom mnohí z nich tiež sedeli. Oslavovalo sa aj oslobodenie a osloboditelia a generál Svoboda robili kdesi účtovníkov. Apropos, oslobodenie... V juhozápadných Čechách doteraz každoročne ďakujú za oslobodenie Červenej armáde, hoci ich oslobodili Američania.

Proklamujeme priateľstvo a bratstvo s národmi iných svetadielov, o živote ktorých nevieme takmer nič. Naproti tomu susedné Rakúsko je vraj pre nás cudzí svet, na hraniciach s ktorým je potrebná neustála ostražitosť. Tak sa nedávno vyjadrila na stránkach Pravdy nejaká dobrovoľná pomocníčka Pohraničnej stráže.

Vždy sme sa učili, že pred vojnou boli uvedomelí tí, ktorí boli členmi KSČ. Zároveň je zrejme, že to boli práve tí ľudia, ktorí považovali najväčšieho zločinca ľudských dejín (tak označil nedávno Stalina sovietsky časopis Ogoňok) za najväčšieho dobrodinca ľudstva a Sovietsky zväz za raj na zemi. Čiže pojmy „uvedomelý“ a „úplne pomýlený“ sa nemusia navzájom vylučovať...

Dnes existuje veľmi jednoduchý recept na odhaľovanie absurdít. Stačí vziať dva články z novín, jeden prevzatý zo

sovietskej tlače a druhý z našej, aby mali nejaký styčný bod. Nebudete sa stačiť čudovať. Dozviete sa napríklad, že po roku 1939 náš národ v dobe temna vzhliadal k Sovietskemu zväzu ako k svojej nádeji (tak sa vyjadril pred pár mesiacmi Jozef Lenárt).

Zdôrazňujem, že tu nikto neglorifikuje slovenský štát! Vieme o odsune Židov, vieme o ňom aj iné veci. Vieme však i to, že počas jeho trvanie tu bolo až do Povstania obdobie relatívneho pokoja. Traduje sa, že za slovenského štátu nebol až do Povstania udelený žiaden trest smrti. Zo sovietskej tlače sa dozvedáme (vedeli sme to aj predtým), že v tých rokoch v Sovietskom zväze – v tom „zdroji nádeje“ – živorili v lágroch milióny nevinných ľudí a denne sa konali desiatky popráv (v roku 1937 to boli vari stovky popráv denne). Ono nie je temno ako temno. Je také temno, že v spoločnosti priateľov prídete do kaviarne a pokritizujete ľudákov, kým vám čašník neprinesie kávu. A je aj také temno, že vás o druhej v noci vyťahnu z postele a už vás NIKDY NIKTO viac neuvidí.

Netvrším, že na výroku J. Lenárta nebolo nič pravdivé. Samozrejme, že ani zďaleka nie celý národ, ale boli takí, čo tak dúfali. Absurdnosť je v tom, že toto ich trápne alebo skôr tragické nepochopenie skutočnosti, túto ich neznalosť faktov podáva J. Lenárt ako jednoznačne pozitívnu vec. Ktovie, koľkým z tých, čo sa tak nádejali, priniesol stalinizmus väzenie alebo smrť...

Ináč sa v článkoch zo sovietskej tlače dočítate, že po druhej svetovej vojne bol stalinizmus exportovaný aj do krajín, ktoré oslobodila Červená armáda. V našich novinách zas nedajú dopustiť na pokrokové gottwaldovské tradície...

V súvislosti s dvadsiatym výročím okupácie vojskami Varšavskej zmluvy si v sovietskej tlači prečítate, že Brežnev a spol. boli nezodpovední cynici, demagógovia, klamári, úplatkári, protekcionári, ochrancovia zločineckých mafii,

uzurpátori nezaslúžených vysokých vyznamenaní, tvorcovia systému, v ktorom všetku moc zhromaždilo vo svojich rukách pár stoviek ľudí a obyčajný občan neznamenal NIČ. A v našej tlači stojí napísané, že títo istí ľudia v roku 1968 s obavami o osud nášho pracujúceho ľudu a osud socializmu u nás sledovali vývoj v Československu, trpezlivo a jemne nás varovali, otcovsko-bratsky upozorňovali, a keď to už ináč nešlo, ochotne a nezištne sa nám ponáhľali na pomoc. Asi to boli schizofrenici... Alebo sme už schizofrenici my?

Spisovateľ Miloš Krno si pri príležitosti tohto neblahého výročia v Pravde na nedeľu postažoval, že v roku 1968 naša tlač očierňovala Sovietsky zväz, hoci sme vtedy nepísali ani desatinu toho, čo teraz píšú o svojej minulosti v samotnom Sovietskom zväze. Miloš Krno si v tomto článku spomína tiež na to, ako sa obával o budúcnosť vlasti spolu s kolegom Milanom Lajčiakom, ktorý pätnásť rokov predtým napísal oslavnú báseň, v ktorej sa raduje nad popravou Šlinga, Clementisa a nad uväznením Husáka...

Ono tak či tak nie je v ľudských silách vymenovať všetky tieto veci. A čo si o tom myslí národ? Nuž, mienka národa – to je ťažká vec! Na jednej strane síce počúvame, že národ je uvedomelý, podporuje politiku strany a pod vedením komunistov plní náročné úlohy, ktoré pred nás kladie prestavba. Na druhej strane sa zase dočítame, že táto uvedomelosť má veľmi krátku záručnú lehotu. Vraj stačí pár relácií vo vysielaní zahraničného rozhlasu a národ je hneď rozoštvaný, demonštruje po tisícoch a po státisícoch podpisuje petície. V posledných mesiacoch sa mi vidí, že národ medzi uvedomelou zomknutosťou na jednej strane a rozoštvanosťou na strane druhej priam kmitá... No veď uvidíme.

V. J.
Bratislavské listy, samizdat, 1988, č. 2

Mýtus o modernej európskej ľavici

Po 17. novembri 1989 spolu s totalitnou mocou KSČ rozpadla sa i mohutne rozvinutá komunistická mytológia, ktorá sa počas desaťročí infiltrovala do filozofie, politiky, histórie, ekonómie a vôbec celého nášho života. Dnes sme svedkami, ako si KSČ s námahou, takpovediac za pochodu, vytvára a šíri nové mýty. Okrem mýtu o väčšine poctivých a spravodlivých komunistov, ktorí boli podvedení, ale sami čestne obstáli, komunisti v súčasnosti propagujú ideu modernej európskej ľavice, ktorá je vraj v našej spoločnosti neodmysliteľná, a ktorou sa podľa slov Vasila Mohoritu i Petra Weissa chce stať práve KSČ. O nevyhnutnosti modernej demokratickej ľavicovej strany tu nechcem pochybovať, ale to, že by sa ňou mohla stať KSČ, je iluzórne. Túto rolu si komunistická strana prisúdila sama, ale hrať ju nevie, občas dokonca ani vtedy, keď chce.

Strana, ktorej predsedom je Ladislav Adamec, nemôže byť moderná. Isteže, Adamec nie je Jakeš. V čase revolúcie zohral dôstojnú úlohu, ale to nič nemení na tom, že bol a ostáva mužom normalizácie. Husársky kúsok, ktorý sa mu podaril, keď označil Václava Havla za politickú nulu a o dva mesiace na to mu blahoželel k zvoleniu do funkcie prezidenta republiky, vojde do učebníc politiky. Ale problém nespočíva v Adamcovi, ktorý je zrejme len ďalším dočasným riešením.

Aké záruky modernosti však dáva nová komunistická reprezentácia na Slovensku? Jej predstavitelia vehementne

budujú svoj „image“ ako reformátori, ľudia noví a nezaťažení minulosťou. Nie sú to však vôbec „nepopísané listy.“ Majú svoju minulosť a tá obsahuje pramálo reformátorstva. Nedávno som s pobavením študoval knihu Dejinné poučenie (Pravda, 1980), ktorá, ako už každý uhádne, je rozpitvávaním a prežúvaním biľakovského Poučenia z krízového vývoja. Ešte väčšmi než samotná kniha ma zaujala jej recenzia Poučenie a dnešok (Nová mysl, 4, 1981), ktorej autor tiež velebí onen neslávny dokument a sťažuje sa, že „znovu silnejú útoky proti reálnemu socializmu, vedené pod rúškom akýchsi osobitných, najmä „pluralitných“ ciest socializmu.“ Týmto autorom je súčasný prvý muž KSS Peter Weiss, z ktorého sa po 17. novembri stal veľký priateľ plurality.

Proklamovaná demokratickosť KSS je v rozpore s vierohodnosťou jej zástupcov, ale predovšetkým s jej nechutou a podľa všetkého i bytostnou neschopnosťou demokraticky konať. Príkladov je veľa. Od neochoty deliť sa o najvyššie politické funkcie na Slovensku, cez obštrukcie s rozdeľovaním novinového papiera, až po torpédovanie rekonštrukcií národných výborov. So svojou minulosťou sa KSS takisto nemieni vyrovnáť. Agilné odhaľovanie afér okolo víl a iných hniezdčiek jej bývalých funkcionárov na stránkach Pravdy je iba odvádzaním pozornosti od oveľa vážnejších previnení, akými bola kolaborácia s okupačnou mocou, a hlavne krvavý teror päťdesiatych rokov. Týchto tém sa Pravda radšej nedotýka a pokiaľ áno, tak iba v súvislosti s obeťami z komunistických radov.

Neutešený je i pohľad na síce zdecimovanú, ale stále masovú členskú základňu KSS. Obávam sa, že tendenciu neopúšťať stranu majú najmä takí komunisti, ktorých myslenie je produktom dlhoročnej komunistickej propagandy. Je tragikomické počuť mladého človeka s komunistickej rodiny, ktorý vyhlási: „S tým Havlom to aj tak všetko nie je v poriadku.

Predsa len musel mať nejaké spojenie so Západom...“ Optika takéhoto myslenia mení i obyčajný telefonický rozhovor s redaktorom západného rozhlasu na čosi temné, podlé, hraničiace s prípravou vpádu vojsk NATO. Takýchto obetí sú medzi komunistami tisíce. Nemá zmysel si nahovárať, že títo ľudia majú poňatie o tom, čo je to moderná ľavica. Militantných typov je v KSS tiež nemálo. Zatiaľ čo si vedenie strany už nasadilo masku trpiteľstva, po slovenských mestečkách a dedinách zaznievajú agresívne výkriky urazených milicionárov a príslušníkov červenej šľachty: „Veď my sa vrátíme a potom uvidíte!“

Pri istom zjednodušení sa súčasná KSS zdá byť bizarnou kombináciou napochytre zrodených (a preto podozrivých) reformátorov vo vedení so „zdravým jadrom“ (v zmysle normalizačnej terminológie) v členskej základni. Rovnako ako predtým pripomína mafiu.

Občas sa hovorí o zmene názvu komunistickej strany. Samotná zmena názvu nestačí. KSČ by sa mala na svojom zjazde rozpustiť, len na jej troskách by mohla vzniknúť moderná ľavicová strana, ktorá by sa dištancovala od leninizmu, triedneho boja a iného ideologického šrotu. Nutnosť takého kroku pochopili už dávno bývalí maďarskí komunisti. KSČ je podľa všetkého zatiaľ od takého rozhodnutia ďaleko.

Bratislavské listy, 4. 4. 1990

Faktografia praktík postkomunizmu na Slovensku

Ako už vyplýva z názvu tohto príspevku, reč bude o praktikách, teda o zle. Každá doba má svoje dobro i zlo, pričom niektoré dobrá i zlá prežívajú z dôb minulých a iné sú zase nové a pre svoju dobu špecifické. Zlo obdobia komunizmu sa nevytratilo, jeho nositeľmi boli a sú ľudia a títo ľudia tu žijú ďalej.

Ak hovorím o postkomunizme, mám na mysli obdobie vlády postkomunistických síl, ktoré majú korene v komunistickej strane a jej ideológii a po jej zrútení si hľadajú identitu. Pod praktikami postkomunizmu mám teda na mysli praktiky týchto síl. Dovolím si tu ponúknuť klasifikáciu týchto praktík, tak ako ich vidíme na Slovensku:

- 1) Nezákonosti
- 2) Lož
- 3) Uvoľňovanie negatívnych emócií
- 4) Predstieraný nacionalizmus
- 5) Revanš a eštabácke metódy
- 6) Manipulácia s ľuďmi
- 7) Snaha o zdetinšovanie spoločnosti

Tieto praktiky sa navzájom prelínajú a nemožno ich od seba celkom oddeliť. Môj pohľad čiastočne súvisí so skutočnosťou, že v r. 1991–1992 som zastával funkciu námestníka riaditeľa Federálnej bezpečnostnej informačnej služby, z väčšej časti je to však pohľad ovplyvnený informáciami dostup-

nými každému občanovi. Je snáď zbytočné dodávať, že predkladaná faktografia nie je a ani nemôže byť úplná.

1. Nezákonnosti

Vlastnosťou komunistického režimu bolo, že nielen nemal dobré zákony, ale vnútorná lživosť ho nútila k porušovaniu aj tých zákonov, ktoré si sám určoval. Jedným zo záverov pádu komunizmu preto v každej krajine bolo úsilie o nastolenie právneho štátu. Ako vyzerá vláda zákona na Slovensku? Bohužiaľ, verejné a vedomé porušovanie zákona štátnymi orgánmi alebo ústavnými činiteľmi je bežným javom.

Nedodržiava sa lustračný zákon, protiprávne zastávajú svoje funkcie predseda NKÚ, jeden zo štátnych tajomníkov vlády a mnohí bývalí príslušníci ŠtB v SIS. Kto si už dnes spomenie na to, ako v r. 1993 vtedajší premiér nepodpísal zmenu zákona, upravujúceho vyplácanie rodinných prídavkov, a tak obmedzil vôľu parlamentu, na čo nemal žiadne ústavné právo? Spomeňme tri protiústavné zákony, ktoré prijala parlamentná väčšina počas noci z 2. na 3. novembra 1994, podľa rozhodnutia prokuratúry protizákonné odvolanie riaditeľov školských správ ministrom školstva M. Kučerom. Bežné je i znásilňovanie ústavy obyčajnými zákonmi, napr. prezidentovi odnímajú možnosť menovať vyšších štátnych úradníkov, hoci podľa ústavy na to má právo. Ako ukázalo rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, protizákonným bolo i uvalenie nútenej správy na Prvú slovenskú investičnú spoločnosť Ministerstvom financií SR.

Ako nedávno rozhodol Ústavný súd SR, všetky predvolávaní občanov pred „Macuškovu komisiu“ boli podľa ustanovení Trestného poriadku protiústavné. Macuškova komisia si však predvoláva ľudí naďalej. V lete 1995 sa dopustili orgány činné v trestnom konaní nariadením policajnej prehliadky

banskobystrického biskupského úradu porušenia § 84 Trestného poriadku, ktorý ukladá možnosť prehliadky iba po predchádzajúcom výsluchu osôb, u ktorých sa má prehliadka vykonať. Nehovoriac, že celá kauza triptychu Kľaňanie sa troch kráľov je nehorázna od samého začiatku a nehorázne je i vznesenie obvinenia voči riaditeľovi biskupského úradu Hrtusovi na základe § 258 Trestného zákona – zneužitie vlastníctva, ktoré sa týka vecí, požívajúcich ochranu podľa zvláštnych predpisov, pričom je známe, že triptych takouto vecou nie je.

Vo vymenovaných prípadoch zrejme nejde o porušenia zákona postihované trestným zákonníkom, verejnosti je však známe i priame páchanie trestných činov. Od roku 1990 HZDS verejne a opakovane svojim správaním dokazovalo, že má prístup k materiálom bývalej ŠtB (nie ku kópiám, ale k originálom), ktoré verejne používalo v politickom boji proti svojim protivníkom na ich kompromitáciu. Tie boli jednoducho ukradnuté z archívov ŠtB. Kópiu agentúrneho zväzku č. 20 075 Inžinier, týkajúceho sa bývalého podpredsedu SNR, HZDS použilo prvýkrát na jar 1991 a potom ešte raz ako notársky overenú kópiu pred voľbami 1992. Tento zväzok je od r. 1990 ukradnutý.

Naopak, materiály, ktoré svedčili o kontaktoch V. Mečiara s ŠtB, počas roka 1990 zničili. Vytrhli strany z registračného a archívneho protokolu ŠtB bývalého Západoslovenského kraja, na ktorých bol evidovaný Mečiarov zväzok kandidáta tajnej spolupráce ŠtB, krycie meno Doktor, registračné č. 31048, archívne č. 97472.

Jediný človek, ktorý mal súčasne motív aj možnosť spáchať tieto trestné činy, bývalý príslušník ŠtB do r. 1970 a potom tajný spolupracovník ŠtB Jaroslav Svěchota, sa dnes teší vymenovaniu do funkcie riaditeľa kontrarozvedky v SIS. Ako to vždy býva, nepotrestanie páchatelov trestných činov

pred očami verejnosti, má zničujúci účinok na verejnú morálku. Dôsledkom toho sa objavujú nové trestné činy, oveľa závažnejšie, a to trestné činy násilia. Na Primaciálnom nám. v Bratislave v marci 1994 po odvolaní V. Mečiara zbili mečiariovcí novinárov Hríba, Žitného a Sámelovú. Zatiaľ čo tento incident zrejme páchatelia neplánovali, vo februári 1995 už išlo o pripravenú akciu, keď zbili zberača podpisov pod Petíciu za slobodu slova. V lete uniesli prezidentovho syna za účasti príslušníkov SIS. Namiesto toho, aby rýchlo zatkli vinníkov, postihli vyšetrujúcich policajtov. O dva týždne po únose došlo k organizovanému prepadnutiu F. Mikloška, o ďalší mesiac bol opäť naplánovane napadnutý novinár Peter Tóth, píšuci o únose M. K. ml. 30. 11. 1995 denník SME priniesol na prvej strane článok s titulkom „Svedkov v kauze M. Kováča ml. zastrešujú granátmi“.

Aké sú reakcie vládnúcich postkomunistických štruktúr na toto násilie? S agresívnym davom, ktorý napadal novinárov, sa minister vnútra porozprával na ulici, útok na novinárov V. Mečiar jednoducho poprel, únos občana vláda komentuje ako samoúnos, zbitie poslanca komentuje premiér zhovádlými žartami na mítingu HZDS, o napadnutí novinára píše Slovenská republika zhruba v tom zmysle, že nespratný mladík dostal pár zaúch.

Zvláštnu kapitolu by si zaslúžila tzv. privatizácia, ktorá spočíva v rozdávaní mnohomiliónových podnikov politikom a bývalým politikom HZDS a ich príbuzným za zlomok ich ceny.

2. Lož

Lož sprevádza ľudstvo od jeho počiatkov. Zdá sa však, že až 20. storočie poslalo do výslužby nedôsledných poloklamárov, ktorí pri prvom odhalení sklopia oči a zmĺknu. Toto storočie

nás obdarilo vodcami, ktorí s krvavými rukami sedeli na kostiach miliónov svojich obetí a chladnokrvne opakovali donekonečna, že nič zlé sa nedeje. Zástupy užitočných idiotov, tak ich nazval Lenin, im tleskali. Špecifikom postkomunistického Slovenska sú ľudia, ktorí klamú aj nad rakvou mŕtveho. Tu nejde o metaforu. Spomeňte si na výrok V. Mečiara z augusta 1992, že A. Dubček by ako prezident narobil viac zla ako dobra, a ako v novembri nad jeho rakvou v Národnom divadle tvrdil, že HZDS ho chcelo navrhnuť za slovenského prezidenta. V očiach mal pritom slzy. V období komunizmu dbali komunisti, aby ich mediálne klamstvá neodhalili v iných médiách. Platnosť svojich lží projektovali takpovediac na večnosť. Dnešní postkomunisti používajú lži „na jedno použitie“, to znamená priamo rátajú s ich odhalením už o 24 hodín alebo trebárs už o pár sekúnd.

Poslankyňa HZDS A. Bieliková obvinila v parlamente predstaviteľov KDH, že zlikvidovali Kultúrny život, hoci zanikol za vlády HZDS. Denník Slovenská republika publikuje vymyslené listy neexistujúcich nitrianskych kňazov, neprekáža, že prehrá na súde, obviní biskupov z príslušnosti k slobodomurárskej lóži, publikuje falošný výpis z údajného prezidentovho bankového konta, neprekáža, že už o dva dni sa lož prevalí. Šéfredaktor nactiutrhačského denníka sa dokonca tvári ako veľký chytrák. Juraj Fuchs píše 13. 12. 1995 v Slovenskej republike o akýchsi obštrukciách, ktorými po voľbách 1994 bránila dovtedajšia vládna koalícia terajšej vláde prevziať moc. Pritom si všetci pamätáme, že to bolo presne naopak. Premiér Moravčík v parlamente vyzýval víťazné zoskupenie, aby „vystúpilo z tieňa“ a konečne vytvorilo vládu a prevzalo moc. V posledných týždňoch si niektorí predstavitelia HZDS, napr. I. Gašparovič, zvykli úplne cynicky tvrdiť, že im nikdy ani len nenapadlo vylučovať poslancov DÚ z parlamentu. Pritom tisíce občanov boli svedkami úvah

podpredsedníčky vlády K. Tóthovej, ktoré rozvíjala na televíznej obrazovke, ako sa budú uvoľnené kreslá po poslancoch DÚ deliť „per analogiam legis“ medzi ostatné parlamentné strany. A čo povedať na premiérove mítingové tvrdenia, že kandidatúru M. Kováča za prezidenta SR neschválil žiadny orgán HZDS? Veď stačí nazrieť do novín spreď troch rokov.

Tu už ide o lož bez akejkoľvek ambície na utajenie jej lživosti, lož tu hrá skôr úlohu nadávky, úderu v zápase bez pravidiel.

Od vzťahu k pravde a lži sa odvíja i vzťah k médiám. Na Slovensku existuje mnoho slobodných novín, ale nemáme slobodnú verejnoprávnu televíziu. V STV pôsobia prisluhovači HZDS, ochotní zohrať v deň volieb scénu o Mečiarovi, ktorému zlá vláda nedovolila voliť. STV zamlčava správy, ktoré by boli za normálnych okolností hlavnými správami dňa, napr. list biskupov na podporu prezidenta, správy o účasti SIS na únose človeka, privatizačné rozkrádanie atď. Opozičné médiá sú postkomunistom trňom v oku a pokúšajú sa ich zlikvidovať. Pokiaľ má v médiách účasť štát, usilujú sa ich likvidovať personálnymi zásahmi ako v Smene začiatkom r. 1993. Dochádza aj k takým javom, že tlačiarne nečakane vypovedajú spoluprácu a pod., uvažuje sa o obmedzení počtu denníkov ekonomickými pákami a pod. Likvidujú sa úspešne humoristické programy, lebo je v nich príliš veľa ostrej pravdy.

3. Uvoľňovanie negatívnych emócií

V. Mečiar si prvýkrát vyskúšal pózu vodcu stojaceho na čele zástupu rozhnevaných v marci 1990 mítingovým výrokom „Komunisti, vo väzniciach máme miesta dost!“ a už vtedy iste pochopil, že v úlohe politického katalyzátora ľudských vášní je mimoriadne silný. Sám sa nikdy nerozpakoval

byť v zákulisí surový a vulgárny, viď príhoda z r. 1990, keď napadol televízneho moderátora v Prahe slovami: „Skopem ti riť, ty sviniar!“ Vulgárnosti sa nevyhýba ani na verejnosti, predovšetkým na mítingoch HZDS, viď surovosti na adresu zbitého F. Mikloška. Takéto správanie je signálom pre istú časť verejnosti, udrením na nižšie pudy slabej ľudskej povahy výzvou: „Budte vulgárni, hrubí, budte takí, ako som ja!“ V tomto jave spočíva občasná úprimnosť postkomunistov oproti škrobenej pseudodôstojnosti bývalých komunistických vodcov.

V úprimnom zhadzovaní masiek sú ešte dôslednejší Mečiarovi žiaci. Ich slovník je nielen judáši, janičiari, zradcovia, nepriatelia Slovenska, diabli, h...ná (slovník Slotu, Mórica a Slobodníka), ale i k...vy vy...ané špinavé (slovník pána Ľuptáka) a potrati a bastardi (slovník pána Andela). Priatelia, ste šokovaní? Len citujem dvoch podpredsedov NR SR. Vrcholným momentom zhadzovania masiek bolo Slotovo a Móricovo správanie vo chvíli, keď im Mikuláš Dzurinda odhalil ich privatizačné aktivity. Čo máme, máme! A kto nám to vyčíta, je choromyselný hlupák! O národe už nehovorili.

Ťažko vyčíslíť, koľko negatívnych emócií, obáv, hnevu, frustrácie vyvolali lživé, ale presvedčivé pózy V. Mečiara pred očami televíznych divákov, ušami rozhlasových poslucháčov či v priamom kontakte na mítingoch. Všetci majú zafixovanú jeho ukrivdený, skoro uplakaný výraz tváre, ktorý hovorí: Pozrite sa, čo mi urobili! Len preto, že chcem dobre pre Slovensko! Andráš sa bol kúpať! Černák ukradol milión! Roman Kováč päť miliónov! A dolárov! Čarnogurská mafia! Sleduje ma FBIS-ka! Sleduje ma SIS-ka! „Nedovolili mi voliť!“ atď, atď. Hovorí to bývalý komunista, kamarát eštechákov, absolvent komsomolského kurzu v Moskve. Aké to úžasné posolstvo pre všetkých s podobným osudom! Ale sú to zlí ľudia, ktorí tomu Vladovi tak ubližujú! Dobre, že sme ich za

komunizmu zatvárali! Dáme im znova! Rady týchto ľudí posilnia neschopní, ktorí za socializmu žili na úkor iných, a nevedomí.

Uvoľňovanie negatívnych emócií dnes spôsobuje, že niektorí ľudia takmer nemôžu verejne chodiť po ulici. Napáda ich kdejaká spodina, ktorú Mečiar naučil, že tak sa treba správať. Preto musel emigrovať zo Slovenska Fedor Gál. Preto dav bije novinárov, preto máva transparentom „Radšej občiansku vojnu ako prezidenta!“ Preto niektorí občania verejne schvaľujú zákerné prepadnutie poslanca NR SR.

Softver pre všetkých agresívnych ľudí netreba nijako namáhavo pripravovať. Stačí použiť starý dobrý obraz nepriateľa, len ho treba mierne pozmeniť. A tak nám tu defilujú namiesto protisocialistických protislovenské sily a v hofbauerovských víziách sa to tu len tak hemží agentmi CIA a iných tajných služieb, západnými monopolmi, vo valutách platenými novinármi, americko-česko-maďarsko-židovskými sprisahaniaми. Tuposť, s akou sa kopíruje bývalý komunistický obraz nepriateľa, je až zarážajúca.

4. Predstieraný nacionalizmus

Predstieraným som ho nazval predovšetkým preto, lebo jeho nositelia sú takmer napospol bývalí internacionalisti z radov KSČ a až do roku 1989 sa podieľali na dlhoročnom potieraní všetkého slovenského, slovenskými symbolmi počnúc a falšovaním slovenských dejín končiac. V zoznamoch nepriateľských osôb, ktoré ŠtB sledovala po pracovnej línii slovenský separatizmus, som nenašiel žiadneho z dnešných hejslovákov, zato som tam našiel meno Ján Čarnogurský. Postkomunisti naskočili na vlnu nacionalizmu až po r. 1989, niektorí ešte neskôr, Mečiar definitívne až v r. 1991 po svojom odvolaní, Jozef Markuš v lete 1990, keď sa pre spoluprácu s ŠtB

nemohol stať federálnym ministrom za KDĽ. Dovtedy sa vo funkcii podpredsedu slovenskej vlády ani najmenej neprejavil ako nacionalista. Jozef Prokeš ústami bojuje proti zahraničnému kapitálu, ale jeho manželka vlastní firmu spolu s českým a nemeckým účastníkom. Dve známe nacionalistické figúrky, ktoré sa už medzičasom vytratili, bývalý pplk. ZNB Veselovský a agent ŠtB D. M., sa v časoch normalizácie prejavovali ako pragofili.

Vlastnosťou postkomunistického nacionalizmu je, ako rýchlo sa objaví, tak rýchlo sa občas stratí, napr. keď Mečiar podpíše zmluvu s Hornom. Vtedy ľudia typu Garajovej a Hornáčka mlčia. Keď vláda predloží do parlamentu zákon o štátnom jazyku, títo ľudia prepuknú v nacionalistické orgie.

Ako bývalého funkcionára Federálnej bezpečnostnej informačnej služby (FBIS) v r. 1991–1992 ma o neúprimnosti nacionalizmu dnešných vládcov presvedča ich z nacionalistického hľadiska úplne nelogický postoj k príslušníkom bývalých spravodajských služieb, a to komunistickej ŠtB do r. 1989 a FBIS z r. 1991–1992. Tzv. „slovenský separatizmus“ bol jedným z pracovných zameraní ŠtB, v rámci ktorého ŠtB sledovala nielen osoby so separatistickým presvedčením, ale každého, kto prejavoval odlišný názor na „slovenskú otázku“ ako bol oficiálny. Pochopiteľne, po páde komunizmu v r. 1989 sa stalo aj separatistické presvedčenie úplne legálnym politickým presvedčením a možnosť rozdelenia federácie napr. na základe referenda sa stala súčasťou právneho systému federácie. Preto FBIS nemohla a ani nechcela sledovať nikoho na základe jeho separatistického presvedčenia. Pre úprimných nacionalistov by teda príslušníci ŠtB logicky mali byť tými najopovrhnutiahodnejšími ľuďmi. Skutočnosť je však taká, že príslušníci ŠtB sa vo veľkom vracajú do SIS a šéfa ŠtB, námestníka federálneho ministra vnútra Lorenca, sa usilovala Slovenská republika už pred tromi rokmi rehabilitovať.

Na druhej strane HZDS argumentuje, že v Osobitnom kontrolnom orgáne na kontrolu SIS nemôže byť zástupca KDĽ, lebo KDĽ je spojená s bývalou FBIS, čím zrejme narážajú na pisateľa tohto textu. Nuž, to je ale argument!

Lživosť tohto nacionalizmu spočíva i v tom, že vo svojej neoddeliteľnej črte – v nepriateľstve k iným národom, je naprosto výberový. Je protičeský, protimaďarský, protizápadný a protiamerický, mierne formulácie o znepokojení v demaršoch ho privádzajú k hnevu, ale tisícnásobne tvrdsie vyhlásenia politikov Ruska o neprípustnosti vstúpenia do NATO ho nechávajú chladným. Z času na čas k nám pripláva z Ukrajiny po niektorej z riek ropná škvrna, čo sa zaobíde bez komentára. Viete si predstaviť, čo by sa dialo, keby priplávala po rieke Morave?

Treba povedať, že predstieranosť nacionalizmu neznamená menšiu nebezpečnosť. Predstieraným je aj nacionalizmus mnohých Srbov a Chorvátov. A možno, že každý nacionalizmus je do istej miery predstieraný, lebo umelo zaplňa vzniknutejšiu prázdnotu, tak ako u mnohých našich ľudí zaplňa prázdnotu po komunizme.

5. *Revanš a eštabácke praktiky*

Predmetom revanšu za pomoci špinavých praktík, ktoré pracovne nazývam eštabáckymi, sú na postkomunistickom Slovensku predovšetkým ľudia, ktorí boli aktívnymi odporcami komunistického režimu. Postkomunistické sily si počínali veľmi zdatne v kompromitovaní jednej z najčistejších postáv, ktorú poznám, a síce Jána Čarnogurského.

Kontinuita očierňovania jeho rodiny komunistami pred r. 1989 a postkomunistami po r. 1989 nebola v podstate nikdy prerušená. V r. 1988 ešte za vlády KSČ vyšiel v Pravde veľký článok „Kto je Pavol Čarnogurský?“ útoiaci na jeho otca, ale

i naňho samého. Obsahoval nepravdy o údajnej otcovej arizácii židovského majetku. Patril do väčšej série článkov, ktoré vznikali priamo v dielni ŠtB a povinne ich uverejňovalo Rudé právo aj Pravda. Keď vypukla „nezná revolúcia“, už na druhom veľkom mítingu na Nám. SNP v Bratislave 23. novembra 1989, teda v čase, keď bol J. Čarnogurský ešte vo väzení v Justičnom paláci, jeden z rečníkov na tribúne, synovec Vladimíra Clementisa, označil J. Čarnogurského za extrémistu a protestoval proti požiadavke jeho prepustenia z väzenia. Spomeňme známy článok v Práci zo začiatku r. 1991, ktorý absolútnymi výmyslami špinil jeho otca. Vyše troch rokov trval súdny proces J. Čarnogurského s Pracou, kým dosiahol očisťujúci rozsudok. Jednoznačne nesie pečať bývalej ŠtB séria znevažujúcich článkov a rozhovorov z prelomu rokov 1991–1992 napr. v týždenníku Zmena a v denníku Pravda, kde zohral svoju úlohu rímskokatolícky kňaz A. S., ktorý prirovnával J. Čarnogurského k diablovevi a pod. Pochopiteľne, lustrácia ukázala, že A. S. je agentom ŠtB a takisto novinár R. M., ktorý s ním robil rozhovor pre Zmenu. Už pred rokom 1989 existoval spojovací článok medzi nimi dvoma. Obaja mali ako agenti toho istého riadiaceho dôstojníka ŠtB.

Pokiaľ ide o fantastické obvinenia predsedu KDĽ, že získal obrovské majetky, ktoré sa šírili od r. 1990, je zložité dokumentovať organizovanosť šírenia týchto fám, pretože sa šíria takmer výlučne ústne. Osobne som sa stretol trikrát so šíritelmi takýchto fám, ktorí nevedeli, že J. Čarnogurského osobne poznám. V jednom prípade to bol bývalý komunistický riaditeľ podniku, v ďalšom prípade mi komunálna poslankyňa HZDS, pracovníčka v súdnictve, smrteľne vážne naznačovala, že J. Čarnogurský sa dostal do väzenia v r. 1989 za ekonomické delikty. Netušila, že z titulu svojho pôsobenia v FBIS som mal možnosť oboznámiť sa s jeho vyšetrovacím

spisom, nehovoriac o tom, že bolo snáď stokrát publikované, že ŠtB ho stíhala za paragrafy poburovanie a rozvracanie republiky (predstavte si, už vtedy rozvracal ...). V treťom prípade šlo o bývalého príslušníka ŠtB T., prepusteného po r. 1968, ktorý sa vrátil na FMV do funkcie námestníka riaditeľa rozviedky. Začiatkom r. 1991 som s ním šiel služobne v aute okolo Palisád v Bratislave. Ten človek, s ktorým som sa dovtedy vôbec nepoznal, ukázal hneď na dom, v ktorom bývala rodina Pavla Čarnogurského za vojny a okamžite poznamenal: „Čarnogurský už tvrdo ide po tom dome!“ (Bol to v podstate ten istý argument ako v onom článku z pera ŠtB z r. 1988.) Sú to iba epizódky, ale o podobných som počul od desiatok priateľov z celého Slovenska.

Spomeňme nactiutračský článok M. D. v Slovenskej republike z júna 1995, kde obviňuje Čarnogurského a biskupov zo slobodomurárstva. Nikoho neprekvapí, že M. D. je tiež agent ŠtB.

Žiadne fámy nie sú príliš stupídne, aby sa nepoužili proti bývalým disidentom. Spomeňme obvinenia proti J. Langošovi, že inicioval podpálenie leopoldovskej väznice, ktorým sa zaoberala prokuratúra. Novinár P. J., ktorý túto tému smrteľne vážne naniesol na tlačovej besede s Langošom v Bratislave v januári 1991, bol dôverníkom ŠtB. O pár dní nato som ho videl v televíznom spravodajstve, ako stojí na schodoch bývalej Krajskej správy ZNB na Februárke a dramaticky informuje o akýchsi nekalých činoch FMV proti slovenským bezpečnostným orgánom. V skutočnosti išlo o prepúšťanie bývalých príslušníkov ŠtB.

Pomste však nie sú vystavené iba známe osobnosti. Revanš starých štruktúr pocítili stovky verejnosti neznámych ľudí, napr. moji bývalí spolupracovníci vo FBIS na Slovensku. Museli sme čeliť obvineniam z akéhosi nikdy bližšie nešpecifikovaného sledovania V. Mečiara. Prvý výsluch

u prokurátora v tejto veci som absolvoval ešte počas svojho pôsobenia vo FBIS, niektorých kolegov predvolávali ešte v priebehu rokov 1994–1995. Pritom sme sa nedopustili ničoho nezákonného. Naopak, len sme v súlade so zákonom zbierali informácie o krádežiach, ničení a zneužívaní materiálov ŠtB, s čím som sa nikdy netajil. Neprijemnosti, ktoré nám z toho vyplynuli, sú toho istého charakteru ako neprijemnosti, ktoré okusujú vyšetrovatelia Šimunič a Vačok. Policajt je postihovaný zato, že si plní svoju povinnosť.

Bývalí príslušníci ŠtB používali proti FBIS obľúbený trik, ktorý spočíval v šírení fám o funkcionároch FBIS, označovali ich za tajných spolupracovníkov ŠtB do r. 1989. Tento trik použili v prípade vysokého funkcionára FBIS v Košiciach a v Bratislave. NR SR sa uzniesla, že treba vyšetriť činnosť FBIS na Slovensku od 1. 1. 1991. To je v podstate dátum očistenia spravodajskej služby na Slovensku od príslušníkov ŠtB. NR SR sa odmieta zaoberať zjavnou účasťou SIS na únose občana.

Postupne sa používanie takýchto špinavých praktík stalo bežným nielen voči bývalým odporcom komunistického režimu, ale všeobecne. Už sme hovorili o manipulácii v STV, na objasnenie čakajú dočasne zabudnuté aféry, ako napr. „Paničov“ list, ale i aféra falšovania kolkov, ktorú podľa istých informácií vyprovokoval v súčasnosti vysokopostavený príslušník SIS. Najnovšou televíznou hviezdou je bývalý príslušník ZNB a kriminálnik P. K., ktorý si po rokoch spomenul, že prezidentov syn je vraj jeho spoluvinníkom. Takisto si treba počkať na objasnenie účasti SIS na pokuse skompromitovať predsedu biskupskej konferencie Baláža. Účasť STV objasňovať netreba, tá bola zjavná. Okaté podvody sa stali súčasťou verejného života.

6. Manipulácia s ľuďmi

Ide o komplikovaný problém, pre politiku typický. Mám na mysli metódu získavania politických stúpencov ich protežovaním, vydieraním či podplácaním. Niektorí slovenskí politici sa v tomto smere dopracovali k majstrovstvu.

Neodškriepiteľným faktom je, že V. Mečiar vzal pod ochranu mnohých skompromitovaných príslušníkov polície, ŠtB a tajných spolupracovníkov ŠtB a to v čase, keď ešte posielal na námestí komunistov do väzníc. O tajných spolupracovníkoch ŠtB som sa už zmienil viackrát. Zďaleka to nie sú všetko kreatúry, ktoré s radosťou udávali svojich blízkych. Sú to poväčšine ľudia, ktorí v minulosti v styku s ŠtB prinajmenšom raz zlyhali. Poznám osudy desiatok z nich a dnes vo väčšine prípadov vidím súvislosť medzi ich vtedajším a dnešným zlyhaním. Len málokto sú dnes narovnanými ľuďmi, ale poznám aj takých. Vyniesť jednoznačný morálny rozsudok nad všetkými nie je jednoduché.

Vzťah Mečiara k lustráciám bol dvojaký. Prvé „divoké“ lustrácie na Slovensku vykonávala skupina príslušníkov ŠtB, prepustených po r. 1968, ktorí sa do ŠtB vrátili začiatkom r. 1990. Mečiar mal informácie o lustračných materiáloch ešte v čase, keď politické špičky VPN o tomto probléme nemali tušenia. Pokiaľ bol lustrovanou osobou jeho oponent, neváhal ho tvrdo napadnúť trebárs aj verejne. Tak sa správal voči podpredsedovi Slovenskej národnej rady. Ak lustrovaného potreboval, zastal sa ho. Po lustračnej afére Jána Budaja v lete 1990 vydal vtedajší šéf Úradu na ochranu ústavy a demokracie (predchodca FBIS) na Slovensku Jaroslav Svěchota verejné probudajovské stanovisko. Prepojenie Svěchotu a Mečiara sme už spomínali. Vtedy potreboval Mečiar Budaja proti ostatným špičkám VPN, neskôr ho už nepotreboval. Na svojho ministra spravodlivosti šiel najskôr tvrdo, potom sa ho

pokúsil získať. Dnes už znie takmer neuveriteľne, že to bol práve V. Mečiar, ktorý ako prvý, i keď nepriamo, obvinil J. Markuša zo spolupráce s ŠtB.

Podstatný však bol nakoniec rázny postoj HZDS proti lustračnému zákonu a jeho faktické zlikvidovanie. Preto dnes väčšina ľudí, ktorých poznám ako agentov ŠtB, stojí za HZDS. Nie som priateľom teórií o sieti eštechákov, ktorí sú výlučne zodpovední za všetko dianie na Slovensku. Je však pravda, že títo ľudia zohrávajú dôležitú úlohu na prospech postkomunistických síl. V osobe A. M., podpredsedu HZDS, majú aj priame zastúpenie vo vedení HZDS.

Z denníka Slovenská republika menujme na ilustráciu trojicu agentov ŠtB J. Č., M. P., M. D. V r. 1992 bol v redakcii Slovenských národných novín každý druhý redaktor agentom ŠtB. Vulgárny protidurayovský inzerát publikovaný v týchto novinách dokonale korešponduje s duchovným svetom redakcie. Tento stav sa týka Matice ako celku. Napriek tomu, že v radoch Matice sú i slušní ľudia, ako vlastenec si trúfam povedať, že táto inštitúcia má s Moyzesovou a Kuzmányho Maticou málo spoločné. Prítomnosť lustrovaného Markuša na čele Matice, ktorého napokon vzal Mečiar na milosť, je už iba tragickou bodkou za celou záležitosťou.

Obrovskou oporou pre Mečiara pred voľbami 1992 bol Rádiožurnál Slovenského rozhlasu, kde zohrali kľúčovú úlohu dvaja dôverníci ŠtB, I. M. a B. G., ktorí mali spoločného riadiaceho dôstojníka ŠtB. Práve títo dvaja páni zapríčinili najviac dezinformácií občanov v čase zverejnenia správy Branno-bezpečnostného výboru SNR na jar 1992, v ktorej sa hovorilo o už spomínaných nezákonnostiach týkajúcich sa vykrádania a ničenia materiálov ŠtB. I. M. sa na jar 1992 vo vysielaní Rádiožurnálu srdečne porozprával so šéfom ŠtB Lorencom, čím sa začal proces, ktorý sa usiloval doviesť do konca denník Slovenská republika na svojich stránkach o rok

neskôr, t.j. proces premeny šéfa zločineckej organizácie v distingvovaného a osvieteného džentlmena. Už v roku 1991 dali v Rádiožurnáli priestor J. D., bývalému príslušníkovi ŠtB a Mečiarovmu chránencovi. Tak nás začali eštebáci ani nie dva roky od „nežnej“ učiť, čo sa patrí a čo nie. Zvláštny postoj vedenia Konfederácie politických väzňov Slovenska, ktoré podporuje myšlienku zákona na ochranu republiky, tiež korešponduje s prítomnosťou spolupracovníkov ŠtB v konfederácii.

V súčasnosti sa čoraz viac preukazuje ochrana nad samotnými príslušníkmi ŠtB, ktorí sa teraz vracajú do SIS. Pochopiteľne, začínajú oživovať svoju starú agentúrnu sieť. Ochrana príslušníkov ŠtB je však staršieho dáta. Presne v čase, keď na jar roku 1990 V. Mečiar slovne posielal komunistov do väzníc, ako minister vnútra vymenoval už spomínaného J. D., mimochodom bývalého predsedu Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie ÚV KSS, do vysokej policajnej funkcie v Košiciach. Koho nepresvedčili faktické činy, nech uverí samotným premiérovým slovám, ktoré o tajných spolupracovníkoch ŠtB povedal na zasadnutí vlády koncom r. 1993 (záznam zverejnil denník SME 16. 1. 1995): „Veď logicky, programovo sme im najbližší, najviac ich chránime.“ Milý čitateľ, čo ešte chceš?

Ďalšou formou manipulácie je podplácanie. Ku korupcii sa Mečiar otvorene prihlásil v Zlatej Idke, kde hovoril o podplácaní Matice predajom Neografie a o podplácaní politikov SNS.

Vyhlásil o nich: „...rozprávať s ich funkcionármi (rozumej SNS) tak, aby rešpektovali nás, pretože v centre môžu bežať také peniaze, za ktoré sa každá politika obracia inde. To si treba na rovinku povedať.“ A naozaj, ak treba, SNS je ochotná hoci hlasovať za slovensko-maďarskú zmluvu. Prejdime si vývoj vzťahu V. Mórica k V. Mečiarovi. Na jeseň 1990 Móric

vyhlasoval, že Mečiar odvoláva ministra vnútra Andráša preto, aby sám ovládol ministerstvo vnútra, aby mohol zabrániť emancipačným snahám Slovenska. Dnes je Móric na čele podnikateľského klanu a plní želania vodcu.

Podplácanie nemusí byť založené len na hmotných statkoch. Dnešní vodcovia vedia polichotiť, dať ľuďom nádej na čokoľvek, po čom túžia, naznačiť, že sa s nimi ráta. Vedia zariadiť, ak človek túži dostať priestor v televízii, rozhlase, v novinách, tak ho dostane, dokonca o ňom nakrúčia film, šíria sa reči, kto by mohol byť slovenským prezidentom po Kováčovi a tak podobne.

Za zmienku stoja i pokusy o manipuláciu s cirkvou. Dnešní lídri HZDS neprikladali vždy snahe získať cirkev na svoju stranu taký význam ako v posledných rokoch. V r. 1990 v Bánovciach odhalili pamätnú tabuľu prezidentovi Tisovi za prítomnosti kardinála Jána Ch. Korca. Čerstvý slovenský premiér Mečiar sa nechal počuť, že červenú diktatúru nevystrieda hneď (kohože to dnes národovci obviňujú, že večne vyvoláva dojem o Slovensku ako o fašistickom štáte...?). Samému kardinálovi sa ušlo vtedy od neho pár neprijemných slov. Pravda, vtedy ešte postkomunistické sily neboli sformované a neboli ešte rozhodnuté, že svoj zápas zohrajú na nacionalistickom ihrisku. Až neskôr predseda HZDS pochopil, že televízne zábery biskupa, ktorý ho s úsmevom a otvorenou náručou víta vo svojom sídle, majú preňho cenu zlata. Dnes si môže hoci ministerka vlády ísť do Altöttingu, jemu to už neprekáža. Okázalým prihlasovaním sa ku kresťanstvu (človek si nevdojak spomenie na Gottwaldovu účasť na slávnostnom Te Deum v svätovítskej katedrále) sa čisto postkomunistické hnutie snažilo získať si cirkev za spojenca. Keď sa však ukázali problémy najmä v Banskej Bystrici, zaútočilo hnutie v súlade so svojimi reflexami presne po komunisticky, čím potvrdilo, že nebude zo psa slanina, ani

z vlka baranina. Spojenectvo s cirkvou sa teda, chvalabohu, nekoná. Spojenectvo totiž znamená spojenectvo vo všetkom.

7. Úsilie o zdetinštenie spoločnosti

„Našiel som ich na stole,“ odpovedal smrteľne vážne V. Mečiar v r. 1991 na otázku, odkiaľ vzal dokumenty ŠtB, ktoré použil proti nepohodným ľuďom. Rok po tejto stupídnej, detinskej odpovedi zdrvivúco vyhral voľby. Cesta k zdetinšteniu bola rázne nastúpená. Koncom r. 1993 zverejnili tajne zhotovenú nahrávku prejavu predsedu HZDS v Zlatej Idke, v ktorom ohlásil prevalcovanie Slovenska a využitie privatizácie na korupciu obrovských rozmerov. Tento neuveriteľný škandál už nemusel vtedajší premiér vysvetľovať vôbec. Po zverejnení prejavu boli rozhovory novinárov s premiérom v štýle „ako keby nič“. Jediný z nich, kto naozaj rázne žiadal vysvetlenie, bol mladý novinár Peter Tóth.

V súvislosti s mohutným nástupom všetkých spomínaných praktík sa stretávame s neuveriteľnou dezorientovanosťou ľudí, ktorí by mali byť na základe svojich životných skúseností voči nim najcitlivejší. Keď v decembri 1990 minister Langoš prepúšťal príslušníkov ŠtB, postkomunistické a nacionalistické sily sa to usilovali prezentovať ako protislovenský ťah Prahy(!). (Jerguš Ferko vtedy napísal úplne lživý článok o zlých českých bezpečákoch, ktorí sa na taxíkoch (!?) prirútili z Prahy do Bratislavy a robili zle dobrým Slovákom.) Pritom sa, pochopiteľne, prepúšťalo aj v Čechách. Propaganda sa ujala a o pár týždňov som sa stretol s rodinným priateľom, starým politickým väzňom z 50. rokov, kresťanom katolíkom a ten sa ma spýtal: „Ako je to možné, že Langoš toto vyviedol našim slovenským chlapcom v Bratislave?“ Vysvetľoval som mu, že tí „chlapci“ sú príslušníci ŠtB, ktorí ešte pred dvoma rokmi naháňali každého katolí-

ka, ktorý na púti vytiahol slovenskú zástavu. „To nie je možné,“ povedal mi.

Tesne po voľbách v r. 1992 známy kazateľ, dlhoročný bojovník proti totalite, vyhlásil, že kresťania neprehrali voľby, lebo sú vo všetkých stranách, a vyzval nás k modlitbe za novú vládnú reprezentáciu. Vo chvíli, keď som v rozhlase počul jeho slová, spoľahlivo som vedel, že táto nová vládna reprezentácia odstráni zo spravodajskej služby všetkých, ktorí tam prišli po r. 1989, a zabezpečí návrat príslušníkov ŠtB, dôsledkom čoho bude i porušovanie demokracie a kriminálne činy. Všetko sa splnilo.

Po únose M. Kováča ml. poskytuje už Slovensko obraz značne zdetinštenej krajiny, rezignujúcej na vlastnú dôstojnosť. Do šokujúcich podrobností bola zdokumentovaná účasť SIS na únose, vrátane mien jej príslušníkov a čísiel áut. Spojte si obraz titulnej strany denníka SME s fotografiou stretnutia predsedu KDĽ s príslušníkom SIS Oskarom F., priznávajúcim sa k účasti na únose a skrývajúcim sa pred kolegami v zahraničí, s obrazom dobrotivo sa usmievajúcего Ivana Gašparoviča, želajúceho v prvých minútach Nového roka občanom všetko dobré. Ako keby nič. Zaplaví vás pocit neskutočnosti.

Vyhláseniami vládnych predstaviteľov sa na nás rinie prúd nekonečných hlúpostí. Vymýšľajú sa nezmyselné pojmy ako „priateľský demarš“, objavujú sa úplne protichodné postoje predsedu SNS, ktorý je proti NATO, a ministra obrany SNS, ktorý zodpovedá veľkou mierou za začlenenie Slovenska do NATO, od ZRS počúvame trvalú kritiku privatizácie, hoci sa na nej podieľa atď. Na vymenovanie všetkého niet času ani miesta.

Prielom by mohli dosiahnuť známe morálne autority stojace mimo politiky, ale nepočuť ich. Situáciu vystihol zahraničný žurnalista, ktorý mi povedal, že v jeho krajine mu

kladú otázku: „Prosím vás, a tie informácie zo Slovenska, o tom únose, sú naozaj pravdivé?“ Pochybnosti týchto ľudí vyplývajú z jednoduchého presvedčenia, že „také čosi predsa nie je možné“. Ale je to možné. Možno aj niekto z čitateľov si nad touto staťou povie: „Toto všetko je naozaj pravda?“ Áno, je to pravda.

Čo povedať na záver? V celom článku sa hovorilo o nekalých „praktikách“, teda o zle, čo môže u niekoho vyvolať pesimizmus. Bol by to omyl. Jednoducho ma iba požiadali, aby som na túto tému hovoril na konferencii Človek a spoločnosť 50 rokov od druhej svetovej vojny, ktorá sa konala 30. 11. 1995 v Bratislave. Tak ako som hovoril o nezákonnosti a lži na Slovensku, mohol by som hovoriť i o obrovskom zápase za pravdu a spravodlivosť, lebo aj ten prebieha na Slovensku. Nemáme tu len nacionalistov, ale aj vlastencov. Nemáme len manipulátorov a manipulovaných, ale aj ľudí, ktorí sa zmanipulovať nikdy nedajú. Aj v tom možno nájsť zdroj optimizmu. V poslednom čase sa často stretávam s citovaním známeho pápežovho výroku „Nebojte sa!“ z jeho známej knihy. Priznám sa, že ani mne na záver tohto článku nič iné nepriháda na um. Tak sa teda nebojme!

FAKTY 28. 2., 6. 3., 13. 3., 20. 3. 1996

Lamačková hranica

Rôzni ľudia majú rôzne hranice, pokiaľ sú ochotní páchať zlo, alebo s ním aspoň spolupracovať. Niekto oklame, ale neokradne, ďalší zase kradne, ale nezabije, a sú aj takí, ktorí ako keby nemali nijakú hranicu. Pred pár dňami minister vnútra Ľ. Hudek odvolal z funkcie riaditeľa sekcie vyšetrovania a kriminalisticko-expertíznych činností V. Lamačku. Pripomeňme si, že to bol ten istý V. Lamačka, ktorý obhajoval postup polície po nelegálnej prehliadke úradu banskobystrického biskupa R. Baláža a na tlačovej konferencii napádal riaditeľa biskupského úradu Hrtúsa.

Podporiť hanebnú kampaň proti biskupovi, ktorú začalo HZDS už dávnejšie predtým v denníku Slovenská republika, teda nebol pre V. Lamačku nijaký problém. Prešlo len pár týždňov a Lamačka musel znovu skúmať, kde je tá jeho hranica. Teraz už nešlo o to, šprihnúť pár slov proti nejakému cirkevnému hodnostárovi, teraz už bolo úlohou dňa kompletne ututlať účasť štátneho orgánu na trestnom čine únosu, a teda ísť priamo proti zmyslu svojho povolania. Ak si myslel, že postačí ukázať dobrú vôľu voči moci tým, že nakydá verejne na prvého vyšetrovateľa únosu prezidentovho syna J. Šimuniča, tak sa veľmi mýlil. Tamtým nikdy nestačí prst, vždy chcú celú ruku. A tak V. Lamačka objavil svoju hranicu. Neodišiel s veľkou ctou, po dohode s ministrom sa dal preraďovať na iný úsek, ale i tak pánboh zaplať. Keď niekto nedoká-

že nahlas zakričať pravdu, nech ju aspoň nesúvislo zamrmle. Môžeme len dúfať, že ľudí, ktorí si povedia, že toto je už priveľa, bude postupne pribúdať. Bolo by vhodné, keby sa zopár takých našlo už na zasadnutí Národnej rady SR. Pravda, priveľmi optimistický byť nemôžeme. Poslanec Ján Smolec má svoju morálnu bariéru kdesi v nedohľadne. Úspešne sa od nej vzdaluje tým, že sa podpísal pod cudzie texty, vymyslel list neexistujúcich kňazov, takže publikovaním falošného faksimile údajného konta slovenského prezidenta v rakúskej banke nás vlastne ani ničím novým neprekvapil.

FAKTY, 12. 10. 1995

Čo teda máme robiť? (Dohodnite sa)

Zlo sa môže v spoločnosti presadzovať rozlične, pričom jeho otvorené podporovanie občanmi zďaleka nemusí byť hlavný spôsob. Na Slovensku si v posledných mesiacoch zlo upevňuje pozície okrem iného vzrastajúcou únavou ľudí, ktorí s ním síce nesúhlasia, ale už nie sú ochotní postaviť sa proti nemu. Ľudí naozaj poburuje, keď vláda kryje únosy ľudí alebo keď vládne noviny klamú tak otvorene, že s odhalením lži už dopredu rátajú. Deprimovaní nezadržateľným postupom arogancie moci, ktorá si z ich kritiky ťažkú hlavu nerobí, v tichom zúfalstve z veľkého sklamania začínajú sa hnevať už na všetko a na všetkých, dokonca i na tých, ktorí proti pôvodcom ich zúfalstva urputne bojujú.

Ako ináč si možno vysvetliť slová renomovaného komentátora známeho denníka, ktorý píše o HZDS a KDH ako o dvoch konfrontačných póloch slovenskej politiky? Pritom o tomto komentátorovi je známe, že pred rokom ho na parlamentnej pôde fyzicky napadol poslanec jedného zo satelitov HZDS a sám sa musel brániť? Dnes hádže HZDS s KDH do jedného vreca i keď mu musí byť jasné, že od KDH by mu určite nič podobné nehrozilo.

Známy slovenský spisovateľ, ktorého netreba podozrievať zo sympatií k vláde, píše v Literárnom týždenníku, že dnes už nielen opozícia má čo vyčítať koalícii, ale už i koalícia môže vyčítať opozícii niektoré jej výroky. Ktoréže výroky má na mysli? Protesty proti zneužívaniu polície na kontrolu akých-

si petičných hárkov a na nelegálne prehliadky, protesty proti rozkrádaniu majetku, proti zneužívaniu SIS?

Keby sa KDH priamo spýtalo týchto ľudí, čo teda má robiť, možno by vyhrkli: „Dohodnite sa!“ V poriadku, dohoda je v podstate kompromis, kde každý trochu zľaví zo svojich predstáv. Na čom sa teda máme dohodnúť s HZDS? HZDS nám sľúbi, že nebude unášať ľudí, a KDH na oplátku súhlasí, že HZDS môže rozkradnúť štát? HZDS sľúbi, že biskupa Baláža už nechá na pokoji, a KDH zase nebude protestovať proti klamstvám v Slovenskej republike?

KDH v skutočnosti robí len to najnevyhnutnejšie preto, aby o pätnásť rokov nemuselo zalamovať rukami: „Ako sme len mohli dopustiť čosi také?“ A od takéhoto zalamovania rukami chce ušetriť aj všetkých slušných ľudí.

FAKTY, 19. 10. 1995

Už zase dovezli kapustu

Fúzatý vtíp z päťdesiatych rokov hovoril, že na dverách obchodu sa zjavila ceduľa s oznamom: „Doviezli kapustu.“ Vzápätí ktosi pripísal: „Ďalšia rana americkému imperializmu!“ Už druhý demarš Európskej únie, v ktorom členské štáty EÚ vyjadrili znepokojenie nad stavom demokracie na Slovensku, a následné pripojenie amerického ministerstva zahraničných vecí k tomuto demaršu nás pomaly, ale iste navracajú do oných hrdinských čias, keď komunistický svetový tábor tak dlho uštedroval prehnitému západnému imperializmu jeden ťažký úder za druhým, až kým sa v roku 1989 premožený únavou z udatných bojov sám nezrútil. Z vládnych kruhov už bežne zaznieva názor, že ktosi nám na Západe závidí naše úspechy a samostatnú politiku. Niet najmenších pochyb, že denník Slovenská republika zaznamená nad týmito neprajníkmi mnoho slávnych víťazstiev. Výroky o mafiánskom talianskom štátnom aparáte a napoleonskej francúzskej rozpínavosti sú sľubné a určite dôjde i na kritiku americkej politiky voči Komančom a Siouxiom v minulom storočí.

Napriek tomu by bolo omylom obviňovať propagandistov HZDS z bezduchého kopírovania komunistického systému klamstiev. Sú to poctiví marxisti a v súlade s dialektickým zákonom negácie negácie chápú, že po vynútenej pauze je dobré oprášiť staré melódie, ale že ich treba obohatiť o novú kvalitu, a tou je všeobjímajúca schizofrénia. Za komunizmu

boli síce klamstvá žiaduce, ale nie aby sa v tom istom čase objavovali dve rôzne navzájom si odporujúce klamstvá. Dnes táto bariéra padá. Vládna propaganda súčasne spochybňuje, že sme vôbec nejaký demarš dostali, pretože vraj išlo o aide memoire, vysvetľujúce stanovisko ... (doplňte si hocičo) a že to vlastne je náš zahraničnopolitický úspech, a súčasne hovorí, že Západ nám krivdí, lebo nám poslal demarš. Na jednej strane HZDS, ZRS a SNS hovoria o sprisahaní Západnej Európy a USA proti Slovensku, na druhej strane vyhlasujú, že stále platí ich programové vyhlásenie vlády, podľa ktorého naším konečným cieľom je vstúpiť do NATO a Európskej únie, a tak zakotviť v náručí našich škodcov a nepriateľov.

Tieto navzájom si odporujúce tvrdenia nemajú síce nič spoločné so zdravým rozumom, ale dokonale vystihujú myšlienkový svet najpopulárnejšieho slovenského politika.

FAKTY, 2. 11. 1995

Slovensko-slovenský slovník

Ako vyplýva z nadpisu, reč bude skutočne o jazyku a jeho problémoch na Slovensku, ale nie o jazykových problémoch slovensko-maďarských, ale slovensko-slovenských. Občas sa totiž zdá, ako keby existovali dva slovenské jazyky s tými istými slovami, ale s odlišným zmyslom. V poslednom čase to platí o slove „nenávisť“. Zdanlivo ide o všeobecne zrozumiteľné slovo, ktorého význam všetci poznajú, ale vládni politici a novinári zo Slovenskej republiky ho dokázali naplniť doteraz nevídaným obsahom. Radi napr. hovoria o „nenávisťnej opozícii“, „nenávisťnom KDĽ“ a o „nenávisťných novinároch“. Označenie „nenávisťný“ automaticky prisudzujú práve tým, ktorých surovo prepadávajú a bijú na uliciach (štyria novinári na Primaciálnom námestí v Bratislave v marci 1994, zberači podpisov pod petíciu Za slobodu slova vo februári tohto roku v Trenčíne, poslanec František Mikloško v septembri a novinár Peter Tóth minulý týždeň) alebo proti tým, ktorých už rok bez preukázaného dôvodu vyhánajú z parlamentu. Týmto rozdávačov prívlastkov však ani nenapadne, aby slovíčkom „nenávisťný“ počastovali politikov, ktorí sa verejne vyznali z túžby pokrájať svojich maďarských kolegov do guláša (Ján Slotka), alebo aby označili za nenávisťných tých návštevníkov mítingov HZDS, ktorí na adresu opozičných politikov radi vykrikujú: „Obesiť! Zastreliť!“

Ak títo „lingvisti“ zavádzajú babylonské zmätenie jazyka, mali by byť teda dôslední. Ak sú prepadávaní novinári a

poslanci „nenávistní“, prečo potom neoznačiť za nenávistných aj kresťanov, ktorí sa dali polievať a zatvárať eštébákom 25. marca 1988? Koniec koncov, veď títo kresťania poväčšine chodia na mítingy KDĤ a tí, čo ich vtedy zatvárali, sú oporami HZDS.

Najväčšími przniteľmi nášho rodného jazyka sú teda tí, ktorí sa vyhlasujú za jeho najväčších ochrancov. Z poctivej slovenčiny robia hatlaninu, ktorou už nie je možné dohovoriť sa. Podstatná je však otázka, či si tieto jazykové patvary definitívne osvojí i tých tridsať percent voličov HZDS. Tomu totiž odmietame uveriť a v tejto viere spočíva jediná nádej pre Slovensko.

FAKTY, 9. 11. 1995

Slovensko '95

Aký bol tretí rok samostatnej Slovenskej republiky? Čo všetko nám priniesol či vzal? Podľa významu si hlavné udalosti roka netrúfame zoradiť, ani podľa časovej postupnosti to akosi nejde, pretože sa navzájom prelínajú. Zoberme to teda podľa abecedy.

Akčné päťky. Boli sme presvedčení, že sa s nimi budú stretávať už iba naše deti na dejepise, keď budú preberať víťazný február, ale mylili sme sa. Päťice (niekde štvorice či trojice) predstaviteľov HZDS, SNS, ZRS a RSS začali od začiatku roka vo všetkých okresoch Slovenska rozhodovať o odvolávaní vedúcich pracovníkov štátnej správy, počnúc prednostami okresných a obvodných úradov a končiac riaditeľmi okresných knižníc a cestných správ. Vzápätí uvoľnené miesta obsadzovali priaznivcami vládnej koalície. Nebolo vôbec nič výnimočné, keď obsadili vedúcu funkciu, na ktorú sa požaduje vysokoškolská kvalifikácia, človekom bez maturity. Takto vymenili asi 600 pracovníkov štátnej správy na celom Slovensku.

Ešte vo februári pán A. M. Húska tvrdil, že akčné päťky neexistujú, ale vzápätí denník SME publikoval záznam z rokovania topolčianskej akčnej päťky s uvedenými personálnymi dohodami s pečiatkami a podpismi. Podpredseda KDĤ Ivan Šimko prečítal zoznam príslušníkov akčných päťiek v parlamente, zopár šikovných redaktorov STV nakrútilo o ich pôsobení dokumentárny film, ktorý vedenie STV najprv zakázalo

odvysielat', aby ho potom pod tlakom povolilo, pravda s patričným komentárom.

Či akčné pätky neexistujú, alebo existujú a je to tak dobre, na tom sa vládnej koalícii nepodarilo dohodnúť do dnešných dní.

Barbari. Reč už nebude o akčných pätkách, aj keď by mohla byť. Trend ku krčmovým manierom, ktorý začal Ján Slota minulý rok svojím výrokom na adresu niektorých novinárov: „S h...ami sa nebavím,“ sa tohto roku definitívne presadil. Postarali sa o to najmä podpredsedovia NR SR M. Anđel („Potrati a bastardi“) a J. Lupták („Chytím, kopnem, hodím do škarpy“). Predseda Ivan Gašparovič sa uspokojil len s poznámkou: „S...e ma to“. Ako poľahčujúcu okolnosť treba uviesť, že nevedel, že mikrofón je zapnutý. Sem zapadá i Luptákova odpoveď na otázku novinára, prečo bol neprítomný v rokovacej sále pri prejave prezidenta: „Bol som na WC.“ To sme sa už ale spustili naozaj dosť nízko, a tak túto problematiku opustme, i keď je pre súčasnú slovenskú politiku veľmi príznačná.

Cirkev. Každý ku každému sa správal po celý rok stabilne, len HZDS voči cirkvi nastavovalo dve rôzne tváre. Tvár č. 1 predstavovala typ KSČ-ŠtB a tvár č. 2 roduverného katolíka. Zatiaľ čo do tohto roku vchádzalo HZDS s tvárou č. 2, po svätej omši, ktorú odslúžil na Úrade vlády biskup Hrušovský, po vyjadrení podpory prezidentovi biskupskou konferenciou ukázalo tvár č. 1. Premiér začal hovoriť, že cirkev sa nemá miešať do politiky a v júni vyšiel neveriteľne stupídny článok agenta ŠtB M. D. v Slovenskej republike, v ktorom obvinil biskupov z členstva v slobodomurárskej lóži. O týždeň nato prišiel na Slovensko pápež Ján Pavol II. a s ním tvár č. 2 – dobrí katolíci z HZDS, všetci komunisti vo vláde bozkávali vzácnemu hosťovi ruku, až mu ju takmer zadržali. Dva týždne po tejto návšteve urobila polícia domovú prehliadku

na banskobystričkom biskupskom úrade a koncom roka kauza vyvrcholila vznesením obvinenia voči riaditeľovi biskupského úradu pre údajné spáchanie trestného činu zneužitia vlastníctva, ktorého sa mal dopustiť predajom obrazu z vlastníctva biskupstva. Jedna z týchto dvoch tvári HZDS je pravá. Háďajte, ktorá.

Demarš. Po roku to bol už druhý demarš krajín Európskej únie. Európe sa nepáči spôsob, ako náš premiér účtuje s prezidentom, a spôsob, ako sa u nás vyšetruje únos človeka. K tomuto demaršu sa pripojilo i Ministerstvo zahraničných vecí USA a o pár dní prišla i rezolúcia Európskeho parlamentu. Vzťah vládnej koalície a jej služobníkov k demaršu je podobný ako k akčným pätkám. Nevedia sa rozhodnúť medzi tromi možnosťami:

1. Bol to demarš zlej Európskej únie, ktorá nám chce diktovať ako Hitler, Stalin, Brežnev...
2. Žiadny demarš nebol.
3. Demarš bol, ale priateľský.

Ekonomika. Začiatkom roka ešte vláda tvrdila, že kupónovú privatizáciu pozastavila iba preto, aby ju lepšie pripravila. O pár mesiacov ju však zrušila celkom a zaviedla dlhopisy. Štatistiky hovoria, že tento rok bol podobne ako ten minulý rokom rastu hrubého domáceho produktu. Logická je potom otázka, prečo sa nezlepšuje životná úroveň občanov a premiér ohlásil budúci rok ako rok skromnosti. Vysvetlenie treba hľadať pod písmenom R.

Fantazmagórie. V HZDS o ne nikdy nebola núdza, ale tento rok sa to prudko zhoršilo. Prím hral Roman Hofbauer, ktorý vo svojom seriáli „Otázky spravodajských hier“ v týždenníku Extra Slovensko odhaľoval protislovenské sprisahania zosnované USA, KGB, CIA, Maďarmi, Čechmi a Sorosom. Tvrdil napríklad, že nájdenie odpočívacieho zariadenia na americkom konzuláte v Bratislave koncom r. 1992 bolo proti-

slovenskou provokáciou USA. Práve tých USA, ktoré sú vedúcim prvkom NATO, kam nás chce táto vláda viesť. Blysol sa i anonymný Ján Čavoj v Slovenskej republike nedávnym seriálom „Únos...Únos?“, v ktorom naznačuje, že Michal Kováč ml. sa uniesol sám, a to v súčinnosti s KDH. Sám premiér siahol k už osvedčeným fantazmagóriám. Tak ako v roku 1991 tvrdil, že ho sledovala FBIS, tohto roku tvrdil, že ho sleduje SIS pod vedením V. Mitra, ktorého pred dvoma rokmi sám vybral za jej riaditeľa. Mohli by sme pokračovať veľmi dlho, ale v záujme zachovania duševného zdravia radšej skončíme.

Gangsterizmus. O tom, že Mitrova SIS sledovala Mečiara, akosi chýbajú konkrétne fakty, ale zato je nadostač dôkazov o sledovaní prezidentovho syna SIS-kou pod vedením I. Lexu, a to pred jeho únosom aj v čase únosu. Priznal sa k tomu príslušník jej sledovacieho útvaru Oskar F., ktorý sa pred svojimi kolegami v súčasnosti skrýva v zahraničí. K účasti SIS na tomto trestnom čine neomylnne dospeli prví dvaja vyšetrovatelia Šimunič a Vačok. S neomylnou dôslednosťou ich vzápätí odvolali, rovnako parlamentná koalícia neomylnne hlasovala proti akémukoľvek pokusu KDH diskutovať o tom v parlamente. Teda tento gangsterizmus je štátnym gangsterizmom. Prepadnutie podpredsedu KDH Františka Mikloška a novinára Petra Tótha bolo logickým pokračovaním.

Humoristi. Mali to tohto roku ťažké. Pán Darmo im zrušil Halušky, Večery Milana Markoviča aj Apropo TV, vraj vôbec nie z politických príčin, ale preto, že boli drahé, že diváci protestovali atď. Podozrivé však bolo, že o ich zrušení rád rozprával predseda HZDS na verejných mítingoch už niekoľko mesiacov predtým. Nepomohla ani petícia Za slobodu slova, ktorú podpísalo stodvadsať tisíc občanov, ani mnohotisícové mítingy za slobodu slova v Bratislave a v Košiciach.

Markovič si v televízii ani nepípne, bábky z Halušiek trčia v sklade, Filip s Radičom sa na štvrt' roka uchytili vo VTV, ale už skončili i tam. Ich zásadný postoj voči STV aj VTV patril k pozitívam roka. Prídu hviezdne chvíle Ivana Krajíčka?

Investičné fondy. Štátny tajomník Ministerstva financií SR Jozef Magula ich nemá rád a na jar uvalil nútenú správu na Prvú slovenskú investičnú spoločnosť. Správcom sa stali Harvardské fondy (nie všetky fondy pán Magula nemá rád). Vieme, že keď zakričíme do lesa „Harvard“, ozvena odpovie „Vladimír Lexa“. V dôsledku nútenej správy sa tisíce podielnikov Sporofondu nemohli dostať k svojim peniazom. Našťastie, Najvyšší súd SR zrušil rozhodnutie ministerstva ako nezákonné. Takže zostáva PSIS a zostáva i Sporofond. Zostáva i Jozef Magula.

Jazyk. Zákomom o štátnom jazyku berie HZDS maďarskej menšine to, čo jej chce trojnásobne vrátiť pod písmenom **Z**. Za tento zákon okrem vládnej koalície hlasovali v novembri i DÚ a SDL. Doteraz všetkým vysvetľujú, ako bolo dobre, že tak urobili.

Koalícia. Pôvodne sme chceli uviesť heslo komunisti, ale bolo by to nepresné, lebo tí sú aj v SDL. Politológovia si po celý rok lámali hlavu, čo ju vlastne spája. SNS sa tvári ako pravica, ZRS je ultraľavica, HZDS je všetko. Pre Ľuptáka je najčiernejším obdobím Slovenska čas od novembra 1989 do vstupu ZRS do vlády, teda obdobie, počas ktorého bol väčšinou na čele vlády terajší premiér. SNS sa kresťanstvom zadúša, ZRS vo svojom týždenníku Hlas robotníkov neúnavne bojovalo proti pápežovej návšteve. Napriek tomu koalícia po celý rok hlasovala jednotne. Zázračné lepidlo, ktoré ju spája, treba opäť hľadať pod písmenom **R**.

Lži. Lož sa presadila ako pracovná metóda a niektorí sa napracovali až-až. Za celé more lží, ktoré odzneli, uveďme aspoň jednu reprezentačnú. Denník Slovenská republika obvi-

nil v októbri Michala Kováča, že má v rakúskej banke konto s 23 miliónmi šilingov. O dva dni už bolo všetko inak.

Mítiny. Po niekoľkých rokoch opäť začali chodiť na námestia slušní ľudia a nebrali si servítku pred ústa. Po mítingoch za slobodu slova v marci a apríli nasledovali mítiny za prezidenta republiky v Bratislave, Košiciach, Prešove a B. Bystrici, v novembri sa konali mítiny k výročiu nežnej revolúcie. Nie sú všetci Slováci apatickí.

Nezákonnosti. Už sme spomínali účasť štátnej inštitúcie na únose občana. I v tomto roku sa porušoval lustračný zákon. V rozpore s ním sú vo svojich funkciách predseda Najvyššieho kontrolného úradu a štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí SR. Nebuďme však pesimisti! Niektoré nezákonnosti sa odstraňujú. Na jar vyhlásil Ústavný súd za protiústavné niektoré akty terajšej koalície zo slávneho nočného parlamentného zasadnutia.

Opozícia. Jej vedúcou silou je KDĽ, čo zhodne tvrdí KDĽ i HZDS. KDĽ bolo jedinou politickou stranou, ktorá bola schopná zapojiť sa do petície Za slobodu slova, malo najvýraznejší podiel na organizácii veľkých mítingov na námestiach. Vo všetkých prieskumoch preferencií sa pohybovalo na druhom mieste za HZDS.

Demokratickú úniu po celý rok zamestnávalo dokazovanie toho, že svoje predvolebné povinnosti, a to získanie desaťtisíc podpisov, si splnila.

SDĽ bola síce opozičnou stranou, ale mala bližšie k HZDS ako ku KDĽ. Hlavnou starostou P. Weissa bolo po celý rok odlíšiť sa od KDĽ. Vo vnútrostraníckom zápase mu to však nepomohlo a ohlásil, že na sneme sa už nebude uchádzať o post predsedu strany.

Prezident. Okrem toho, že mu uniesli syna, vládna koalícia mu ešte vyhlásila v parlamente nedôveru. Nikto nevie, čo to znamená. Kopal doňho tohto roku kde-kto. Okrem vlády aj

riaditeľ STV a Slovenská poisťovňa. Zastali sa ho KDĽ, DÚ a biskupi.

Rozkrádanie. Ako vidíte, vôbec neprekáža, že písmeno P, pôvodne určené pre privatizáciu, sme už minuli na prezidenta. Najlepšie vystihol situáciu Ján Čarnogurský, keď povedal, že rozdávanie štátneho majetku priaznivcom vládnej koalície a ich rodinným príslušníkom nadobudlo obľudné rozmery. Robí to Fond národného majetku, bez akejkoľvek kontroly verejnosti, dňom i nocou. Babkami demokratkami to neotriaslo.

SIS. Tohto roku sme mali dve SIS-ky. S tou prvou, Mitrovou, premiér nebol spokojný, lebo V. Mitro chcel ostať v spore premiér-prezident neutrálnym. Premiér ho zlikvidoval osvedčeným spôsobom. Vtrhol do parlamentu, dramaticky vyhlásil, že ho SIS sleduje, a odišiel. Jeho slová sa snažil o pár týždňov dodatočne potvrdiť predseda OKO Urban svojou známou správou, ktorej obsah si už dnes nikto nepamätá. Vieme len, že tam vystupovali Tiger, Orol a Jazvec.

Odkedy sa stal riaditeľom SIS I. Lexa, túto inštitúciu zaplavili bývalí príslušníci ŠtB a de facto stojí nad zákonmi. Nad Trestným zákonom a Trestným poriadkom určite.

Televízia. J. Darmo z nej urobil čosi neopísateľné. Autor publikácie Lenin a žurnalistika naplnil Iljičovu myšlienku, že médiá nemajú informovať, ale propagovať politiku strany. Kriminálnik K. mal preto viac priestoru ako predsedovia všetkých opozičných strán za celý rok dohromady. Pre STV vôbec neexistujú veci, o ktorých sme hovorili pod písmenami B, G, L, R a problematike A, M, N sa venovala len minimálne. O bodoch C, D, H často klamala. Posledné výroky pána riaditeľa Darma o totalitnej opozičnej tlači spadajú pod písmeno F a podľa toho vyzerá aj celá STV.

Ústavný súd. Predseda vlády sa definitívne utvrdil v názore, že ide o chorý prvok na scéne.

Vyšetrovacie komisie. Zo všetkých sa nám najviac vryla do pamäti tá, ktorú sme pre dĺžku a nezmyselnosť jej názvu nazvali Macuškovou, mala vyšetriť príčiny „ústavnej krízy“ z marca 1994. Komisia bola vlastne verziou Andersenovej rozprávky Cisárove nové šaty. Šaty sa aj nosili, aj žiadne neboli. Komisia aj vyšetrowala, aj nebolo čo. Prepisy zvukových nahrávok z výsluchov komisie, ktoré z času na čas publikovala denná tlač, však boli celkom zábavné.

Zmluva. Samozrejme, slovensko-maďarská. Pri nej jedinej hlasovací parlamentný automat viazne. Po trištvrte roku od podpísania sa napokon dostáva na ratifikáciu do NR SR. SNS a časť HZDS sa domnieva, že zmluva je proti národnoštátnemu záujmu SR. Logická úvaha, že v takom prípade by mali vyhlásiť jej signatára za Judáša, janičiara, zapredanca atď., je však nad ich sily. Keby tak tú zmluvu bol podpísal dajme tomu Ján Čarnogurský, tak to by Hofbauer, Garajová a Slota inak roztáčali. Takto len šomrú po kútoch.

Takí sme teda boli v roku 1995. Zdá sa vám, že sme zažili veľa klamstiev, podvodov, hlúpostí a nehorázností? Zaiste. Bol tu však i obrovský zápas o slušné Slovensko s vypätím všetkých síl a tento zápas sa nekončí. Slovensko žije.

FAKTY, 21. 12. 1995

O Slovákoch – Protislovákoch

Ôsmi slovenskí biskupi, ktorí vyjadrili znepokojenie nad novelou Trestného zákona, sa prejavili jednoznačne protislovensky – tvrdí sa vo vyhlásení Politického grémia SNS, ktoré podpísal predseda Ján Slota a nám neostáva nič, len skonštatovať, že toto vyhlásenie obsahuje kus poctivej priamočiarosti a ešte väčší kus poctivej hlúposti, tým teraz nemáme na mysli len to, že biskupov bolo desať, a nie osem. Tvrdenie absolútnych hlúpostí sa stalo pre vládnú koalíciu úplnou samozrejmosťou.

Jednak nevedno, čo má vlastne spoločné vyslovená obava z nových gumenných paragrafov v Trestnom zákone s nejakou slovenskosťou. Jednak delenie národa na Slovákov – Slovákov a Slovákov – Protislovákov začína podliehať vďaka vláde takým prísnyim kritériám, že sa čoraz viac znižuje počet Slovákov – Slovákov a hrozí, že tu budú už o chvíľu iba Protislováci. Osud biskupov to potvrdzuje, veď ešte pred dvoma rokmi si A. M. Húska pochvaľoval ich národnú uvedomelosť a dnes, tu ho máš, úplne sa národne zhumpľovali.

Slota nebol sám, kto zaútočil, v podobnom duchu sa ozval i Ján Cuper z HZDS a ďalšie takéto útoky sa v budúcnosti stanú pre nich typickými. Typickým sa však stane aj iný jav, ktorý potvrdilo aj spomínané vyhlásenie SNS. Slota totiž vyjadril potešenie z toho, že v Biskupskej konferencii sú aj také sily, ktoré zastávajú odlišné stanoviská. Podobne sa Ján Smolec v Slovenskej republike tešil z toho, že medzi podpis-

mi biskupov chýba podpis kardinála Korca. Smolec hneď pochleboval kardinálovi pomenovaním svätý muž Slovenska. Či sa to niekomu páči, alebo nie, budeme sa musieť všetci zmieriť s tým, že v najbližšom čase budú najrôznejší kriminálni, komunisti a eštabáci pochodovať po Slovensku s vysoko vztýčenou zástavou s kardinálovým menom, i keď je zrejme, že takéto čosi si za svoje celoživotné dielo nezaslúži.

FAKTY, 10. 4. 1996

Halové preteky

Urputný politický zápas sa viedol v uplynulých týždňoch nielen v parlamente, ale aj v športových halách Bratislavy a Košíc, ktoré praskali vo švíkoch počas mítingov KDĽ 25. marca a 11. apríla. HZDS sa im na Pasienkoch pokúšalo kontrovať tradičným stretnutím so svojimi priaznivcami, ale Mečiarovi ich prišla len polovica z toho, čo Čarnogurskému. Pravda, o čo bolo mečiarovcov menej, o to boli zlostnejší. Na vlastnej koži pocítili ich hnev mladí odvážlivci, ktorí nápisom na transparente, ktorý rozvinuli, pripomenuli šéfovi HZDS, akí vtáčikovia ešte pred ním tvrdili, že republiku si rozvrátiť nedajú. Mečiarovci ich zbili a potom sa zborovo zhodli, že všetci okrem nich sú nenávisťní.

Niekoľko by mohol tvrdiť, že mladíci sa nemajú, čo sťažovať, veď tam nemali čo hľadať. Nie je to celkom pravda. Aj majiteľ zlého psa musí mať na bráne tabuľku s nápisom: „Pozor, zlý pes!“ Podobne i organizátori mítingov vládnuceho hnutia by snád mohli rozostavovať výstražné tabule podobného typu, potom by už istotne nikto nemal právo sťažovať sa, že ho tam zbili.

Mítingy ukázali aj to, že KDĽ je hlavným protihráčom HZDS. KDĽ to tvrdí priamo, HZDS nepriamo, pretože na nikoho iného už ani neútočí. Tretí kandidát do silnej trojky, SDĽ, si svoju pozíciu komplikuje sám svojou nerozhodnosťou. Provládny i protivládny prúd sú v SDĽ dosť silné a oba sa zrejme zachovajú po akejkoľvek voľbe nového predsedu stra-

ny. Viacerí predstavitelia malých strán si pred touto dominantnosťou väčších strán nezakrývajú oči. Ján Klepáč vystúpil z KSÚ a verejne dal najavo, že je nezmyselné budovať kresťanskú demokraciu s HZDS proti KDH. Súdni ľudia to vedeli vždy, ale i tak mu to slúži ku cti. Iné starosti tohto druhu má Ján Ľupták, ktorý tiež pochopil, že väčšinový volebný systém znamená koniec ZRS, a vyhlásil, že túto myšlienku nepodporí.

Tak ako v ľahkej atletike platí, že víťazstvo v halových pretekoch je cenné, ale víťazstvo na otvorenom štadióne ešte cennejšie, i KDH musí ukázať silu nielen v hale, ale i na námestiach a napokon vo voľbách. Prirovnanie s atletikou má však i svoje logické pokračovanie. Kto vyhráva v hale, obyčajne vyhráva i na otvorenom štadióne.

FAKTY, 17. 4. 1996

Špecialisti na umelý povrch

Niektorí tenisti hrajú výborne na trávnom povrchu, iní sú špecialisti na antukové ihriská a iným zase vyhovuje umelý povrch v halách. V súťaži družstiev je bežné, že hostiteľská krajina vyberie pre súťaž taký povrch, aký vyhovuje práve jej hráčom. Ani v politike to nie je ináč. Každý politik sa usiluje hovoriť pred voličmi o téme, v ktorej sa cíti najistejší. V tomto smere to súčasná vláda skutočne nemá ľahké. Nemá úspechy ani v zahraničnej politike, ani v sociálnej, ani v boji proti zločinu (to už skôr v boji za), a jej maniere v privatizácii radšej ani nespomenieme. Skrátka, nevyhovuje jej hra na žiadnom normálnom povrchu. Preto potrebuje „umelý“ povrch, čiže vymyslené témy, presnejšie povedané, vymyslené problémy, a najpresnejšie povedané, vymyslených nepriateľov. Preto sa predposledné Kroky STV venovali Gabčíkovu, ktoré dnes už nepredstavuje väčší politický problém. Jednoducho to bola možnosť opäť oživiť slovensko-maďarské napätie. Treba povedať, že aj na druhej, na maďarskej strane sa tiež vždy nájde ktosi, kto to uvíta. Preto sa posledné Kroky STV venovali vzťahom Slovenska a Európskej únie, ktorú mohli Ľupták a Slobodník vykresliť aspoň v náznakoch ako ďalšieho nepriateľa. Preto nechalo Ministerstvo kultúry SR oblepiť Bratislavu veľkými plagátmi, ktoré sa pýtajú občanov, ako je možné, že za pol storočia sa maďarská menšina na Slovensku zachovala, zatiaľ čo slovenská menšina v Maďarsku prakticky vymizla. Prečo sa to

pán Hudec pýta nás, prečo sa nespýta bývalých pohlavárov maďarskej a československej komunistickkej strany, ktorej bol aj on nomenklatúrnym kádrom? Prečo? Nuž, v tom je práve ten trik. V tom spočíva princíp hry „na umelom povrchu“.

Úlohou opozície je teda najmä preniesť hru opäť na „normálny povrch“. Využívať každý okamih v médiách, ktorý sa jej naskytne. Vláda to neurobí nikdy. Viete si predstaviť, že súčasné vedenie STV zorganizuje diskusiu na tému čistota privatizácie?

FAKTY, 6. 11. 1996

Námestie svätej Anny

Piatich príslušníkov bývalej Federálnej bezpečnostnej informačnej služby, pôsobiacej v ČSFR v rokoch 1991–1992, predvolávali na vojenskú prokuratúru v Trenčíne, lebo istý V. Mečiar sa domnieva, že ho sledovali (on sa to domnieva o najrôznejších spravodajských službách pomerne často), a dostali pokutu 3000 korún, pretože odmietli vypovedať s odvolaním na povinnosť mlčanlivosti.

Sú známi konkrétni ľudia, ktorých do r. 1989 zatýkali konkrétni príslušníci ŠtB v konkrétnych dňoch. Konkrétni eštébači vypracovali obžalobu proti J. Čarnogurskému v r. 1989. Rok predtým konkrétni eštébači prepadli na ulici biskupa Korca a zabránili mu odísť na púť. Konkrétni eštébači nakladali pokojných demonštrantov do policajných antonov po rozohnaní „sviečkovej manifestácie“ 25. marca 1988. Týmto ľuďom sa nič nestalo. A keby len to. HZDS im znova dalo možnosť vrátiť sa do spravodajskej služby, teda do SIS. A keby len to. Oni dnes znova páchajú trestné činy. Nemajú problémy.

A kto má problémy? Bývalí príslušníci FBIS, ktorí nikoho nezatvárali a ktorých sa nikto nemusel báť. Mečiar tvrdí, že ho sledovali. Nevie kto, nevie kde, nevie kedy a nevie ako. Ale je presvedčený, že ho sledovali! Jeden z týchto príslušníkov FBIS, Juraj Kohutiar, bol do novembra 1989 jedným z najaktívnejších členov Hnutia za občiansku slobodu na Slovensku. Po zatknutí J. Čarnogurského on podpisoval vyhlásenia tejto

skupiny, ktoré potom vysielala Slobodná Európa a Hlas Ameriky. ŠtB ho evidovala ako nepriateľskú osobu a pochopiteľne ho predvolávala na výsluchy. Jeden zo zodpovedných za túto perzekúciu, bývalý zástupca riaditeľa XII. správy ŠtB F. Budaváry je dnes v SIS riaditeľom odboru. J. Kohutiar chodí znova na výsluchy.

Čo sa teda vlastne zmenilo? Niečo predsa. Námestie, na ktorom sa nachádza trencianska vojenská prokuratúra, sa už nevolá Gottwaldovo, ale Námestie svätej Anny. Ale ináč je naozaj všetko po starom.

FAKTY, 24. 4. 1996

Bozkávanie druhého konca palice

Ked' som si šiel v minulých dňoch pozrieť výstavu Dokumenty a svedectvá o protikomunistickom odboji na Slovensku a v zahraničí v Bratislave na Štefánikovej ulici, tušil som, že niečo s ňou nebude v poriadku a tušil som aj čo. Moje obavy sa odvíjali od prostého faktu, že jej usporiadateľom je Konfederácia politických väzňov Slovenska (KPVS), jej vedenie zastávalo posledné tri roky postoje, ktoré vôbec nesvedčia o tom, že ide o organizáciu združujúcu odporcov komunistického režimu.

Hneď na prvom paneli vás čaká fotografia Dušana Slobodníka. Je síce pravda, že patril k tisícim odvečených do Sovietskeho zväzu, ale pravda je i to, že on, ktorý prežil na vlastnej koži utrpenie v lágri, ešte v osemdesiatych rokoch neváhal preložiť do slovenčiny pamflet východonemeckého režimného spisovateľa Harryho Thürka Kaukliar. Tento titul bol súčasťou kampane proti Alexandrovi Solženicynovi, autorovi knihy Súostrovie Gulag, opisujúceho práve utrpenie nevinných obetí komunizmu. Toľko k úvodu výstavy.

Neodmysliteľnou súčasťou výstavy boli faktografické a memoárové knižné publikácie, venované prenasledovaniu kresťanov a cirkvi. Vystavené boli knihy msgr. V. Trstenského Nemohol som mlčať, kardinála Korca Od barbarskej noci, spomienky S. Krčméryho To nás zachránilo a Svetlo z hlbín jáchymovských lágrov A. Srholca. Tušil som, že dve knihy tam budú chýbať, a nemýlil som sa. Chýbali knihy

F. Mikloška Nebudete ich môcť rozvrátiť a J. Čarnogurského Väznili ich za vieru. Pritom práve tieto vznikali už za komunizmu a tá druhá dokonca stihla aj vyjsť v zahraničí a na Slovensku bola tajne distribuovaná.

Tušil som i to, že na výstave nebudú bohato zastúpené dokumenty o domácom protikomunistickom odboji v 70. a 80. rokoch, a opäť som sa nemýlil. Neboli tam vôbec. Nebol tam ani jeden samizdat z tohto obdobia, ani zmienka o hviezdnom okamihu Slovenska, ktorým bolo zhromaždenie veriacich za náboženskú slobodu a ľudské práva 25. marca 1988. Keďže tieto udalosti sú neodmysliteľne späté s ľuďmi, ktorých mená sa na výstave nesmeli objaviť, lebo ŠtB ich považovala za svojich najvýznamnejších protivníkov, sledovala ich a komunistická tlač proti nim štvla. Mimochodom, vystaviť časopis Horizont, ktorý v tom istom čase vychádzal za oceánom v Kanade, usporiadateľom nerobilo nijaký problém.

Okrem toho, čo na výstave chýbalo, bolo oveľa zaujímavejšie to, čo tam bolo navyše. Pár krokov od panelu s tvrdou kritikou ŠtB dominovali fotografie z otvárania pamätníka obetí komunizmu v Bratislave – Ružinove. Ústrednou postavou na nich bol Ivan Gašparovič. Pritom naprosto zreteľnou črtou politiky HZDS v spravodajských službách je odstraňovanie všetkých ľudí, ktorí tam prišli po novembri 1989, a masový návrat príslušníkov ŠtB. Organizátori výstavy to vedia, nevedia alebo nechcú uveriť? Keď minister Langoš koncom r. 1990 poprepúšťal tisíce príslušníkov ŠtB, mnohí z nich sa odvolali proti jeho rozhodnutiu ako nezákonnému a Generálna prokuratúra ČSFR im v r. 1991 vyhovel. Prinajmenšom desiatkam z nich, ak nie stovkám, vyplatili náhradu ušlej mzdy vo výške vyše stotisíc (!) korún. Pre tieto postoje prokuratúry Ivana Gašparoviča v r. 1992 odvolali z funkcie generálneho prokurátora. Zabudli ste, páni z konfederácie? Hneď na ved-

ľajšom paneli je nadpis, ktorým konfederácia hovorí: „Sme svedomie doby.“ Ach, Bože môj!

Pritomnosť Jozefa Markuša, o ktorom možno v súvislosti s ŠtB tiež kadečo povedať, na vystavenej fotografii sa stáva na podobných podujatiach už nevkusnou tradíciou. Už pred štyrmi rokmi na výstave prejavov nezávislého myslenia v komunistickom období vystavil svoju oficiálnu publikáciu z osemdesiatych rokov, ktorá bola v súlade s komunistickou ideológiou prešla komunistickou kontrolou, hneď vedľa samizdatov, ktorých autorov naháňala ŠtB. Tí svoje exponáty potom z výstavy radšej stiahli.

Ani jeden zo spomenutých paradoxov nepovažujem za náhodný, pretože korešponduje s dlhodobými postojmi KPVS. Vedenie KPVS tri roky mlčí nad všetkými tými nehoráznosťami komunisticko-eštebáckej mafie, počnúc rabovačkou majetku a únosmi končiac. Zato z vedenia KPVS počuť hlasy podporujúce HZDS, že vraj nám treba zákon na ochranu republiky. Z tohto hľadiska je fotografia D. Slobodníka na začiatku výstavy symbolická. KPVS totiž nastúpila ako organizácia tú cestu, ktorú Slobodník už dávno prešiel ako osoba. Obete komunizmu vyslovujú súhlas s metódami svojich učiteľov, spájajú sa s ich priamymi dedičmi proti tým, ktorí v ťažkých časoch šírili pravdu aj o ich utrpení. História takú organizáciu doteraz nezaznamenala.

Zoči-voči desiatkam tisícok rokov väzenia, ktoré si členovia konfederácie odsedeli, by som si nikdy netrúfol použiť tieto tvrdé slová, keby som sa neporadil so samotnými členmi KPVS, ktorí vidia situáciu rovnako. „Bozkávame druhý koniec palice, ktorou nás bili,“ povedal mi jeden z nich. A potom tvrdosť slov je adekvátna morálnej katastrofe, ktorá hrozí. Duchovný poklad, ktorý nastrádali svojim utrpením tisíce ľudí, sa môže v jednej tragifraške premeniť v ničotu.

FAKTY, 31. 1. 1996

Zvuky roka 1996

Milí priatelia, ak ste počas roka počuli explodovať autá a bomby pohodené pri domoch, počuli ste dobre. Okrem vraždy R. Remiáša bol zaujímavý i výbuch pred domom riaditeľa VSŽ. Možno šlo o výstrahu, že ďalší rast vplyvu VSŽ v štáte je už nežiadúci. Keďže bolo nevyhnutné usmerniť ďalších možných odpadlíkov z radov vládnej koalície, bomba musela vybuchnúť aj pri dome poslanca Gauliedera, ktorý sa bol vzdal mandátu. Viem, že posledná uvedená veta nie je v súlade so slovenskou gramatikou, ale povedzte, dá sa táto udalosť vôbec popísať v normálnom jazyku? Ak ste v tej súvislosti počuli škriपा-vý zvuk, ako keď sa rúca budova, tak to práve praskala slovenská parlamentná demokracia.

Bez prestania po celý rok sa Slovenskom linul s ničím nezameniteľný zvuk, ktorého intenzita silnela so znižujúcou sa vzdialenosťou k budove Fondu národného majetku SR. Bolo to mliaskanie vyvolencov vládnej koalície, ktorí usilovne „papkali“ nenechajúc sa vyrušiť nikým a ničím. Ak ste z úst vysokých štátnych predstaviteľov ako riaditeľ SIS, minister vnútra a predseda Národnej rady SR počuli obzvlášť vulgárne sexuologicko-anatomické výrazy a nechceli ste uveriť vlastným ušiam, pokojne uverte! Spomeňte si pri tom na minuloročného televízneho Silvestra, v ktorom pani Zelenayová viedla dialóg s paviánom usilovne si poťahujúcim čosi medzi nohami. Možno v tom vtedy bolo isté proroctvo.

Chvalabohu, boli tu aj iné zvuky. Skandovanie ľudí na námestiach, ktorí majú o Slovensku úplne iné predstavy, bolo tiež často počuť široko-ďaleko.

Príslušníci vládnej koalície žiadne zvuky nepočuli. Nepočuli explózie, nepočuli slová Lexu, Hudeka a Gašparoviča, nepočuli, ako ich kolega Gaulieder kričí, že sa nevzdáva mandátu.

Ak v tomto roku išlo o to, ako rýchlo obráť obyčajných ľudí o majetok, v tom budúcom pôjde dnešným mocným o to, ako ich obráť o ich dušu, ako ich všetkých prerobiť na svoj obraz, aby si na všetko zvykli a považovali to za normálne. Úlohou všetkých ľudí dobrej vôle bude nepoddať sa tomuto tlaku a dosiahnuť, aby nenormálne zostalo nenormálnym, zlo zlom. Tým sa zároveň vytvorí priestor pre dobro.

FAKTY, 18. – 31. 12. 1996

Čaro starých textov

Ked' ma pán Milan Resutík požiadal o príspevok do Dilemy na tému spravodajské služby, mal som isté problémy, aby som mu vyhovel, lebo sa mi zdalo, že všetko, čo som z titulu bývalého námestníka riaditeľa Federálnej bezpečnostnej informačnej služby (FBIS) chcel na túto tému povedať, som už povedal, a nevedel som, od čoho sa mám odraziť. Problém mimovoľne vyriešil sám Milan Resutík, keď v ostatnom čísle Dilemy publikoval päť rokov starý text dnes už nebohého Ladislava Mňačka „Fenomén Vladimír Mečiar“. Hneď bolo od čoho sa odraziť. Čaro starých textov okrem iného spočíva i v tom, že občas veľmi jasne objasnia prítomnosť. Resutík nazval Mňačkov text „až prorockou úvahou“. Keďže nijako nechcem ubližovať autorovi, ktorý patril k mojim obľúbeným, rád mu spolu s Resutíkom istú prorockosť priznám. Charakterizovať Mečiara výrazmi „zžieravá túžba po pomste“, „narušený vzťah k slobode tlače“, „očividný strach z otvorenej slobodnej výmeny názorov“ atď, to nebolo tesne po voľbách roku 1992 bežné. A naozaj nemožno uprieť prorockosť jeho odhadu, že „(Mečiar)... privedie Slovensko, ktoré len nedávno vybrádklo z katastrofy, do novej pohromy“. Takže prorocká úvaha to je, lenže... Lenže je to všetko trošku zložitejšie. Popri istej dávke prorockosti, ktorú, opakujem, priznávam, vystúpila na mňa z jeho textu predovšetkým tragická nejasnosť.

Mňačko síce tvrdo kritizuje Mečiara z leta 1992, teda povolebného, ale zastáva sa Mečiara predvolebného, keď hovorí o „kampani“, ktorá sa proti nemu viedla, a o „fámach“, ktoré sa proti nemu rozširovali. Prečo to robí? Zastáva sa tým totiž sameho seba, lebo v r. 1991 Mečiarovo odvolanie odsudzoval. Píše, že „nešťastne zasiahol Milan Žitný uverejňovaním ... odhalením o boľševickom sprisahaní na Slovensku, ktoré malo ... za aktívnej pomoci „Východu“, ŠtB ... zvrátiť demokratický vývoj na Slovensku“ a označuje to za fámy. Hovoriť o bývalých komunistoch je pre mňa dnes v r. 1997 trochu únavné, ale keď už na to prišla reč, Žitný mal pravdu. Ľudia, ktorí tu dnes vládnu, sú väčšinou bývalí komunisti. Pokiaľ ide o zvrátenie demokratického procesu, o čom inom je celá Mečiarova politika? Mečiarovo napojenie na „Východ“? Dnes, šesť rokov po Žitného článkoch, úvahy na túto tému nemajú konca-kraja. ŠtB? Aké prosté. My sme ich v roku 1990–1991 poprepúšťali, dnes ich je plná SIS-ka a tak to v nej aj vyzerá. Prečo bola Žitného pravda v roku 1991 nešťastnou? Lebo Mňačko na ňu dozrel až o rok neskôr?

Najtragickejšou Mňačkovou vetou je však táto: „Odstavenie Vladimíra Mečiara je vzhľadom na nedemokratický a neústavný spôsob, akým sa vykonal, zahanbujúcim aktom slovenských dejín.“ (sic!) Má na mysli jeho prvé odvolanie z funkcie predsedu vlády na jar 1991. Spisovateľ Mňačkovho formátu, pokiaľ hovorí o ústavnosti, mal by si ústavu prečítať. On ju totiž nečítal. Mečiara odvolalo Predsedníctvo SNR presne v zmysle platnej ústavy, odvolal ho ten istý orgán, ktorý ho menoval. Odvtedy sme zažili aj druhé, „neústavné“ odvolanie Mečiara v r. 1994 a po ňom neuveriteľnú absurdnú macuškiádu – parlamentnú komisiu na vyšetrenie príčin neexistujúcej ústavnej krízy. Nebolo sa však čomu čudovať, keď Macuškovi vyšliapal chodníček vyššie uvedenou vetou už dávno predtým taký človek ako Mňačko.

Ako bývalého námestníka riaditeľa FBIS ma mimoriadne zaujalo, ako sa Mňačko vyjadroval o FBIS. Použil výraz „hlúpa škandalizačná správa riaditeľa FBIS Bačinského“, „trápna nevieryhodná úradná makulatúra“, „nepodložené tvrdenia o tom, že Mečiar bol spolupracovníkom ŠtB s krycím menom Doktor“, „Bačinského kampaň“. Opäť nemožno nevysloviť nepríjemnú pravdu. Mňačko tú správu nečítal, veď ani nebola publikovaná. Zrejme si ju pletie so Správou Branno-bezpečnostného výboru (BBV) SNR z apríla 1992 O činnosti Ministerstva vnútra SR po novembri 1989. Ale ani tú nečítal. Ako námestník som k Bačinskému nikdy nemal srdečný vzťah, ale aká Bačinského kampaň? Dostali sme od predsedu BBV SNR Javorského oficiálnu žiadosť, aby sme výboru poskytli informácie o ničení a krádežiach materiálov bývalej ŠtB a tejto žiadosti sme vyhovel. Informácia FBIS pre BBV obsahovala holé fakty, ktoré sa potom ocitli v správe BBV. Z informácie FBIS vyplývalo, že Mečiar bol kandidátom tajnej spolupráce ŠtB (nie spolupracovníkom, ako hovorí Mňačko), v tom však problém nebol. Problém bol v tom, že túto skutočnosť sa usilovali bývalí eštébači zatajiť po novembri 1989 i za cenu trestných činov krádeže a ničenia materiálov ŠtB. O tom bola informácia FBIS, nebolo v nej nič nedokázané. Vyplývalo z nej aj to, že jediným, kto mal možnosť aj motív spáchať tieto trestné činy, je Jaroslav Svěchota, ten Svěchota, ktorého urobil na jar 1995 Mečiar Lexovým námestníkom v SIS a s jeho menom je spojená kauza „Únos“. Toľko k „hlúpej správe“.

Prečo však vlastne píšem tieto riadky? Iste nie iba preto, aby som polemizoval s päť rokov starým článkom spisovateľa, ktorý už dnes nie je medzi nami. V celej záležitosti totiž vidím prvky, ktoré majú na dnešnom Slovensku všeobecnú platnosť.

1. Princíp nepotrestaného zla, ktoré sa zakoreňuje a narastá. Informácia FBIS bola o trestných činoch, ktoré sú z hľa-

diska Trestného zákona menej závažné (veď čože je to ukradnúť nejaký spis alebo vytrhnúť z registračného protokolu ŠtB niekoľko strán?). Ich páchatelia neboli potrestaní, naopak, presadili sa do vysokých funkcií. Tí, ktorí na tieto trestné činy upozorňovali, boli zosmiešňovaní. Dnes sa už nevytrhávajú akési strany, dnes už máme za sebou únos prezidentovho syna, bezbrehé manipulácie v kauze „triptych“, upáleného Remiáša, bomby na mítingoch atď. Ten istý princíp platí pre lož. Na jeseň 1990 som nemohol pochopiť, s akou ľahkosťou Mečiarovi odpustili drzú lož, že minister vnútra Andráš, ktorého odvolal, sa bol kúpať počas práce. Dnes lož na Slovensku narástla do neuveriteľných rozmerov, M. Kováč sa uniesol sám, KDĽ si samo kladie na mítingu bomby, za neprijatie do NATO môže opozícia. Logický vývoj od Mňačkovho tvrdenia o hanebnosti Mečiarovho odvolania k macuškiáde som už spomenul.

2. Pravda víťazí, ale nie tí, ktorí ju presadzovali, keď ešte prehrávala. Mňačko prisúdil politikom, ktorí boli pri moci do volieb 1992, politickú bezradnosť a diletantizmus. Prečo vlastne? Pre ich názory na Mečiara asi nie, veď tie od nich prevzal. Zrejme preto, lebo ho neboli schopní poraziť. To, že v tom zápase spočiatku on sám podporoval Mečiara, ostáva zamlčané. Takýto postoj je dnes na Slovensku bežný. Podobne Žitnému dnes málokto povie: Mal si pravdu. Nikto sa neponáhľa rehabilitovať J. Čarnogurského a F. Mikloška, na ktorých bola ťarcha zápasu s mečiarizmom práve v čase, keď bol Mečiar na vrchole popularity, hoci dnes už ľudia do značnej miery z Mečiara vytriezveli. Z času na čas sa opakuje ono Ficovo: „Nech už odídu všetci, nech prídu mladí!“ Ak chápeme dnešný zápas ako boj dobra a zla (autor týchto riadkov to tak nejako vidí), potom je Ficova požiadavka úplne absurdná, lebo dobro a zlo naraz nemôžu odísť. Ak je dnešný zápas marxistickým bojom protikladov, potom je tá požiadavka oprávnená.

3. Nechuť a neúcta k pravde. I vtedy, keď sú jej kontúry nadovšetko ostré. Mňačkovi padlo zaťažko priznať si, že Mečiar bol nešťastím od samého začiatku, preto si vymyslel dobrého Mečiara do istého dátumu a zlého po ňom. Tento trik neskôr použili mnohí. Namiesto poctivého skúmania faktov sme svedkami intelektuálneho ťažkania, založeného na sebaobhajobe a obviňovaní iných. Pamätám sa na televíznu diskusiu z decembra 1989, v ktorej mladý študent Milan Nič slušne, ale jednoznačne povedal nevkusne mentorujúcemu Vladimírovi Mináčovi, že im naozaj nemá čo udeľovať lekcie po tom dlhoročnom prevracaní kabátov. Prítomný mladý spisovateľ sa Mináča zastal. Nechuť k pravde sa vstepovala ľuďom ešte v novembrových dňoch. O päť rokov neskôr mladý spisovateľ napísal dlhý článok o neschopnosti opozície poraziť Mečiara. Táto epizóda zďaleka nebola jediná svojho druhu.

4. Frustrácia. Nekonečná frustrácia, netrpezlivosť a nechť priznať si, že táto nami prežívaná mizéria síce nie je dobrá, ale zato nevyhnutná vzhľadom na postoj či už obyčajných ľudí alebo elít v čase, keď sa táto mizéria začala rodiť. Mňačkov článok je toho príkladom. Frustráciou sú často postihnutí práve tí, ktorí zápasia s mečiarizmom ani nie tak dlho. Túto frustráciu občas vídam za častými hysterickými výkrikmi: Robte už niečo! Prečo ste sa už dávno nespojili?! Kde je líder päťkoalície?! Spoločnosť nezmenia frustrovaní ľudia. Nádej vidím v ľuďoch, ktorí vyrovnané, v súlade s pravdou idú za svojím cieľom.

DILEMA, júl 1997

Vyrovnanie sa s komunizmom

Vyrovnanie sa s komunistickou minulosťou, a to na pozadí striedania tisícročí, je vskutku intelektuálnou výzvou. Chcel by som túto tému rozdeliť na štyri časti: súčasný stav vnímania komunistického obdobia, príčiny stavu, ďalej naše nádeje a snahy do budúcnosti a v štvrtej časti, paradoxne, sa chcem zmieniť, za čo komunizmu vďačíme.

Podľa môjho názoru je lepšie začať pesimisticky a skončiť optimisticky ako naopak. Preto začnem s trochu pesimistickým pojmom banalita zla, ktorý zaviedla Hannah Arendtová, keď sa zamýšľala nad zločinmi nacizmu a uvedomila si, že ich páchatelia boli celkom obyčajní ľudia, nijako nepredurčení pôvodom, výchovou a životom v rodine, ani v práci na to, čoho sa neskôr dopúšťali. Zločinov sa dopúšťali každodenne, stali sa im všednosťou a banalitou.

Komunistický režim bol odhalený, bol zverejnený počet obetí, koľko ľudí bolo v bývalom Československu popravených, umučených, väznených, deportovaných. Otvorene sa povedalo, ako komunizmus ľudí perzekvoval v zamestnaní, ako ich klamal, ako ich nútil klamať, ako šíril strach. Napriek tomu, ak ktosi bol hoci aj vysokým funkcionárom komunistického režimu, dnes to nie je na prekážku v jeho politickej kariére, ani to neprináša morálne verejné odsúdenie. Títo ľudia normálne vystupujú na verejnosti, rozprávajú o demokracii, spravodlivosti, o práci pre občanov. Utrpenie,

ktoré pomáhali organizovať, bolo odhalené, ale spoločnosť nie je schopná vykonať akt skutočnej spravodlivosti. A tak sa zmieruje s neschopnosťou vykonať tento akt. Ako sprievodné javy sa dostavili nevedomosť, nezáujem a neschopnosť poučiť sa. To posledné som si uvedomil pri sledovaní diskusie mladých ľudí v STV venovanej desiatemu výročiu novembra. Na otázku moderátora, či pokladajú obdobie komunizmu za chybné uskutočnenie krásnej idey, väčšina prikývla áno. Pritom prenasledovanie ľudí ako súčasť komunistickej praxe bolo iba presným uskutočnením idey triedneho boja a teóriu triedneho boja ľuďom vtíkali do hláv desaťročia na všetkých druhoch škôl. Nevedomosť a nezáujem o utrpenie obetí komunizmu sa prejavil v tej istej diskusii, keď vysokoškolačka, mimochodom dcéra súčasného vysokopostaveného politika, spochybnila počet obetí komunizmu tvrdením, že to ešte nikto nespočítal. V podstate sa dopustila toho, čo sa v prípade obetí nacizmu nazýva „osviencímska lož“. Osviencímska lož znamená v západných demokratických krajinách naproti diskvalifikáciu toho, kto sa jej dopustil. V súvisi s komunizmom to nevzbudilo v diskusii ani po nej žiaden ohlas.

Zmierenie sa s nepotrepaním komunistického násillia, následné prejavy nezájmu, nevedomosti a nepoučiteľnosti – aj to je zlo, ale už ho vnímame ako vyblednutý nemý film, nevzbudzuje v nás ohlas, je to zlo všedné, banálne.

Aké sú príčiny tohto stavu? Pády brutálnych režimov niekedy sprevádzajú odporné lynčovania ich exponentov. Bolo to tak v Paríži na jar 1945 po oslobodení od nacistov, bolo to v tom istom roku v Čechách, ale bolo to i na uliciach Budapešti roku 1956, keď padol stalinistický režim. Komunisti sa po roku 1989 niečoho takého naozaj nemuseli obávať. Prečo to tak bolo? Alexander Solženicyn už dávno pred pádom komunizmu publikoval esej Nežiť v klamstve, kde opísal dve fázy komunistického režimu, ktorými prechá-

dza. Líšia sa tým, ktorá z dvoch hlavných zbraní režimu – násillie a lož – má prioritnú úlohu. V prvej fáze to býva násillie, v druhej lož. Druhá fáza sa začína na Slovensku koncom 50. rokov a jej metóda – lož sa naplno rozvinula v období normalizácie. Bohužiaľ, je to fáza, keď sa na lži podieľa aj obyvatelstvo, v čase, keď už nejde o život, ani o väzenie a je relatívny dostatok, tak mnohí ľudia vstupujú do komunistickej strany. Iní uzavrujú s režimom tichú dohodu, že si navzájom dajú pokoj. V takom prostredí zaniká nezmieriteľnosť s komunizmom a ani tí, čo chcú slobodu, nežiadajú ju dôsledne. Spomínam si, ako sa pred rokom 1989 v bratislavskom intelektuálnom prostredí diskutovalo, aké by to bolo krásne, keby sa stredná Európa finlandizovala, čiže keby sme mali pluralitný demokratický systém, ale zostali by sme v sfére vplyvu Sovietskeho zväzu. Dnes sa to už javí ako neprijateľné, chceme o sebe rozhodovať sami a chceme sa integrovať so Západom. Ďalšou príčinou bolo to, že v roku 1989 bolo pre rodiacich sa občanov psychologicky nemožné vyjsť na námestia a povedať: Všetci komunisti, okamžite odíďte z funkcií. Neboli pripravené elity, ktoré by ich na všetkých úrovniach nahradili. Okrem toho tu bol stále strach, na námestiach sme sa ešte stále trochu báli. Martin Šimečka nedávno výstižne poznamenal, že tá nežnosť námestí spočívala v tom, že občania a policajti reprezentujúci komunistický režim sa vtedy jedni druhých báli. Spomínam si, ako ľudia s úľavou zatlieskali na Elektrotechnickej fakulte v decembri 1989 predsedovi fakultnej organizácie KSS, keď oznámil, že KSS končí pôsobenie na pracovisku. Trochu odmeranejšia reakcia by bola bývala viac na mieste. Zmeniť režim znamenalo vtedy rokovať s komunistami o účasti na moci, čím sa ale komunisti legitimizovali aj v demokratickom režime. Ich legitimizácia sa dovърšila ich účasťou na kandidátke VPN, čím sa začal aj rozklad demokratického tábora. Preto od

roku 1992 budujú demokratické Slovensko aj, ba niekedy predovšetkým, bývalí komunisti, či už zo SDE alebo z HZDS. A podľa toho to aj vyzerá.

Možno tento stav zmeniť? Tento stav sa musí zmeniť. Anglický publicista Paul Johnson povedal, že civilizácia je trpezlivé hľadanie pravdy. My predsa chceme budovať civilizáciu. To, čo hovoria o komunizme a uplynulom desaťročí bývalí komunisti, nie je pravdou. Trpezlivosť nám zase pripomína, že ak sme doteraz neboli úspešní, ešte to nič neznamená. Je komunizmus uzavretým obdobím, skončenou kapitolou histórie? Myslím si, že nie. Bude to tak až vtedy, keď zmeníme vedomie ľudí do takej miery, že nepripustia, aby najvyššiu funkciu v štáte zastával človek, aký ju zastáva dnes. V 19. storočí komunizmus vznikol ako myšlienkový systém, v 20. storočí vznikol a zanikol ako politický režim, v 21. storočí odstránime jeho následky. Optimizmus je namieste. Aj teraz sú okamihy, v ktorých niet ani stopy po zmierení s komunizmom. Cítil som to počas 10. výročia novembra v médiách. Opäť som mal na chvíľu ten úžasný pocit zázračného vyslobodenia ako v roku 1989. Koľko trvalo Nemcom vyrovnanie s nacizmom? Razantne odsúdili vari po 20 rokoch, keď zrazu z mladej generácie vytryskol odpor voči reliktom nacizmu a zrazu bolo neprijateľné, aby predsedom CDU bol bývalý člen NSDAP Kurt Kiesinger. Takýto Zeitgeist, duch času, môže zaviať aj u nás.

Čo však možno robiť už teraz? Úrad pre dokumentáciu zločinov komunizmu predstavuje krok správnym smerom. Čakám, kedy sa problému minulosti ráznejšie chopí umelecká obec a spracuje ju. Bol by som rád, keby sa na niektorom z bratislavských námestí objavil pamätník obetí komunizmu. Rád by som však zdôraznil ešte jednu vec. Jedným zo spôsobov ako meniť veci, je i politika. Ťažko sa dá vyrovnať s komunizmom, keď sily novembra 1989 ako by rezignovali,

neuchádzajú sa o moc pod vlastnou vlajkou. SDK takouto silou nie je, čo sa prejavilo hneď po voľbách. Namiesto definitívneho víťazstva novembra 1989, sa ukázalo aj vďaka SDK ako nástup inej garnitúry komunistov k moci. Preto by som bol rád, keby sily novembra, za ktoré považujem KDH a DS, v roku 2002 vystupovali pod vlastnou vlajkou. Vyrovnanie sa s minulosťou je i vytlačenie síl minulosti z politického vplyvu. Demokratickými prostriedkami. Pochopiteľne, antikomunizmus nestačí. Treba ponúknuť celistvú pozitívnu víziu Slovenska. Ale nezataženosť komunistickou minulosťou musí byť podmienkou.

Nazdávam sa, že súčasťou vyrovnaní by malo byť i povedomie, že za tisíce rokov existencie nedostalo ľudstvo také výrazné praktické varovanie, ako boli režimy komunizmus a nacizmus. Ľudstvo by sa malo naučiť, že nekráča po rovine, kde možno meniť ľubovoľne smer a vyberať si len z množstva krásnych nových svetov. Skôr kráčame úzkym chodníkom a keď zmeníme smer, hrozí nám priepašť. Nezdá sa mi, že varovania si ľudstvo berie k srdcu. Domnievam sa, že v blízkej budúcnosti nás čaká dramatický zápas o rodinu, boj proti kultúre smrti, hrozba zneužívania médií a pod.

Ak uznávame nebezpečnosť cesty, po ktorej ľudstvo kráča, potom si uvedomujeme prospešnosť dávno overených pravidiel, a tými sa treba riadiť. Na úrovni filozofie i praktického života zároveň zrejme niet v týchto svetových končinách iných podobných pravidiel okrem kresťanstva. V súvislosti s komunizmom a nacizmom si vždy spomeniem i na slová P. Johnsona, ktoré ešte v 70. rokoch napísal v knihe Dejiny kresťanstva: „V priebehu minulej generácie sme zachytili prvý vzdialený náznak pochopenia toho, aký je svet zbavený kresťanstva – a nebolo na ňom nič povzbudivého.“ Pre nás je povzbudivé potvrdenie toho, čomu sme, dajme tomu, pred sto rokmi iba verili, ale dnes, na konci 20.

storočia, to môžeme pokladať za empiricky dokázané. Trpezlivo kráčať po úzkom chodníku vyzbrojení dobrými pravidlami, ktoré som spomenul, je krajšie, zmysluplnejšie a bezpečnejšie ako akékoľvek odbočenia k stále novým zdanlivo žiarivým utópiám.

LISTY, január 2000

Svetlo pravdy a Slovensko

Vydanie knihy Zločiny komunizmu na Slovensku je udalosťou takeého významu, že človek sa sám seba pýta, čo je nevyhnutné povedať a ako to povedať. V úsilí dôstojne sa zhostiť bremena, som prelistoval stovky strán a začítaval som sa do príbehov, z nich niektoré sme poznali už predtým, ale až teraz sa vynárajú pred nami vo svojej monumentálnej šírke. Kľúčové slová príbehov sú utrpenie, spravodlivosť, bezprávie, nádej a beznádej, pravda a lož, ľahostajnosť i zodpovednosť, vina a nevina, pamäť i zabúdanie, zmysel a nezmysel.

Utrpenie

Máme pred sebou knihu o utrpení slovenského národa v jednej epoche. Akým majstrovským perom treba vládnuť, akú treba mať schopnosť vcítania sa do osudov tisícov ľudí, ktorých mená nevieme ani vymenovať, aby sme opísali nezmernosť tohto utrpenia, aby sme mu vzdali hold, aby sme vyjadrili svoj súcit, ľútosť i rozhorčenie? Pred takouto úlohou pociťoval bázeň i geniálny Alexander Solženicyn, keď v úvode veľdiela Súostrovie Gulag adresoval obetiam komunizmu slová: „A nech mi odpustia, že nie všetko som uvidel, nie na všetko som si spomenul, nie o všetkom som sa dovtíпил.“ Tam, kde génus váhal, tam sa ani ja nepokúšam utrpenie opísať. Jednoducho sa pred ním iba skláňam so slovami, ktoré žalmista vložil do úst nevinne prenasledovaného:

*Pane Bože, k tebe sa utiekam,
zachráň ma pred všetkými,
čo ma prenasledujú
a vyslobod' ma,
aby ma neroztrhali ako lev,
aby ma neroztrhali,
a nik by ma nezachránil.*

Žiaľ nad ľudským utrpením bol od nepamäti predmetom literárneho spracovania. Mnoho storočí pred Kristom ospieval Homér v Iliade žiaľ Achilla nad smrťou Patrokla, dojal nás plačom kráľa Priama nad smrťou Hektora. Jedno však slepý básnik pri utrpení svojich postáv nedokázal, a s výnimkou Biblie to až do nášho letopočtu nedokázal ani nijaký iný autor. Nedokázali určiť zmysel utrpenia.

Zmysel

Časopis Domino fórum priniesol nedávno článok o diele psychológa Viktora Frankla, ktorý tvrdil, že ani vôľa po slasti, ani vôľa po moci nie sú hlavnou motivačnou silou v človeku, ale že touto hlavnou silou je túžba nachádzať a napĺňať zmysel vecí, že tento zmysel sa nenachádza v nás, ale mimo nás, že nás presahuje. Pri tomto videní sa nekladie otázka, čo očakávame od života. Kladie sa otázka, čo život očakáva od nás. Dnes hľadáme aktuálny zmysel utrpenia obetí komunizmu na Slovensku, zmysel, ktorý sa transformoval do zmyslu knihy o tomto utrpení. Aký je teda zmysel knihy na Slovensku začiatkom 21. storočia? Je to najnaliehavejšia otázka. Čo od knihy očakávame? Alebo, videné Franklovými očami, čo kniha očakáva od nás?

Kniha je časťou slovenskej histórie. O histórii hovorí Cicero, že je „svedkom čias, svetlom pravdy, živou pamäťou,

učiteľkou života a poslom minulosti“. Svetlo pravdy... Ten istý klasik tvrdí, že nič nie je milšie nad svetlo pravdy. Ako svetlo pravdy o zločinoch komunizmu dopadá na Slovensko? Je to svetlo Slovensku skutočne milé? Chce ho Slovensko poznať, aby sa, ako tvrdí evanjelista Ján, poznaním oslobodilo? A nie je to tak, ako drsne hovorí iný rímsky klasik, Ausonius, že pravda prináša nenávisť? Je to tak i onak. Jedni svetlo s úľavou vítajú, iní si s krikom zakrývajú tvár.

Keď ma pred časom vyzval František Mikloško, aby som predniesol príhovor, netušili sme, do akého absurdného rámca sa uvedenie knihy zasadí. Absolvoval som výsluch na Okresnom úrade vyšetrovania Bratislava IV. Vyšetrovateľ skúmal, či som sa nedopustil trestného činu ohovárania pána Antona Rašlu výrokom, že ak by sa na Slovensku postupovalo ako v Česku, tak by ho za jeho činnosť prokurátora v 50. rokoch súdili. Podnet na moje trestné stíhanie dal súčasnému generálnemu prokurátorovi sám Anton Rašla. Keď som čakal na vrátnici, kým si vyšetrovateľ po mňa príde, myslel som na mená Tunega, Tesár, Púčik, Jaško a Kalinaj, ktorých Rašla obžaloval a na základe jeho obžaloby ich popravili. Trest smrti povrazom. Hrozné slová a za nimi hrozná skutočnosť. Pri čakaní som cítil poníženie tých mŕtvych. Boli nevinní, ale dnes vraj treba skúmať, či sme sa náhodou nedotkli povesti ich žalobcu. Asi to nie je zrejmé, myslí si dnešný generálny prokurátor. Treba to starostlivo prešetriť. Aj pol storočia sa budú tváriť, že hlas nevinne preliatej krvi nepočujú. Čakal som na vyšetrovateľa a zdalo sa mi, že Slovensko akýmsi hlúpym spôsobom mlčí. Veď za jeho slobodu umreli. Vyšetrovateľ bol slušný, ale jeho otázky navodzovali absurdnú atmosféru. Ako keby tu šlo o akýsi rébus. Jedni hovoria, že tu boli zločiny komunizmu, popravy a väznenie nevinných. Iní hovoria, že to nie je také jednoznačné. Ktovie, ako to vlastne bolo. Pápež už jednu z obetí svätorečil, deň pádu komunizmu je už

štátnym sviatkom, ale generálny prokurátor, tiež člen KSČ, to ešte musí dať prešetriť. Ako keby tu vlastne boli dve pravdy. Ako keby to bola pravda-nepravda.

Kniha je i svedkom čias, a teda i svedkom viny. V koľkých ušiach by mal zaznieť Boží hlas: Kain, kde je tvoj brat Ábel? Lucanus hovorí: Vina spáchaná mnohými ostáva nepotrestaná. Na Slovensku vinníkov akoby ani vôbec nebolo. Najprv v roku 1990 sa niektorí nazdávali, že sa nepatrí hovoriť o morálnej vine radových komunistov. Dnes, zdá sa, nemožno už hovoriť ani o vine štátneho prokurátora. Klasik hovorí: Zdvojnásobuje svoju vinu, kto sa nehanbí za svoj čin. Na Slovensku sa nehanbí nik. Zločiny sa stali, ale vina je len takou vinou-nevinou.

Živá pamäť

Cicero povedal, že história je živou pamäťou. Rozmýšľal som, čo znamená, že pamäť je živá? Takáto odpoveď je možná – živé je to, čo prináša plody. Plodom živej pamäti je zodpovedný postoj dnes. Život národa so živou pamäťou je kráčaním po ceste, vedomie prejdenej cesty, vedomie cieľa, ku ktorému smerujeme. Je prijatím dobrého a odmietnutím zlého. Je hľadaním spravodlivosti i pravdy o sebe samom.

Pamäť Slovenska je však neduživá, a preto sme svedkami groteskného zmiešavania dobra a zla, pravdy a lži, infantilnej pamäti-nepamäti, a teda neschopnosti zaujať postoj. Postoj nie je schopný zaujať generálny prokurátor, prezident nie je schopný uvedomiť si, že nemožno byť súčasne komunistom a katolíkom. Rovnako je národ schopný citovo prežívať svätorečenie biskupa – obete komunizmu, ale od tohto citu sa nijako neodvíjajú jeho politické postoje. Podobne je možné väčšinovo sa hlásiť ku kresťanstvu a k národnej myšlienke a na druhej strane banovať za komunizmom, ktorý chcel zničiť oboje. Ako keby

boli možné viaceré nezávislé úrovne myslenia, navzájom sa vylučujúce. George Orwell vo svojej utópii 1984 zaviedol pojem doublethink – dvojité myslenie. Pomenoval tým správanie človeka, ktorý v strachu totalitnej spoločnosti inak myslí a inak hovorí. Čo si však počať so spoločnosťou, ktorá pestuje doublethink dobrovoľne v podmienkach slobody?

V roku 1996 prijala Národná rada SR zákon o protiprávnosti komunistického režimu. Iniciovali ho poslanci vládnej garnitúry, pričom veľká väčšina ministrov vo vláde boli bývalí komunisti. Tá istá garnitúra súčasne umožnila návrat mnohým bývalým príslušníkom komunistickej tajnej polície ŠtB do slovenskej spravodajskej služby. Na niektorých týchto príslušníkov ŠtB prokurátor podal obžalobu z trestného činu zavlečenia prezidentovho syna. Súd ich však nesúdi z dôvodov amnestie, ktorú udelila práve tá garnitúra, ktorá navrhla zákon o protiprávnosti komunistického režimu. Opäť tak má byť jeden zo zločínov príslušníkov komunistickej politickej polície naveky pochovaný, má sa stať pravdou-nepravdou. Nevidím rozdiel medzi pravdou-nepravdou tých, ktorí kryjú únos, a pravdou-nepravdou bývalého prokurátora Rašlu a súčasného generálneho prokurátora v otázke zločínov komunizmu. Metódy zločinu sú rovnaké, páchatelia sú rovnakí, spochybňovanie, či sa stali, je rovnaké.

Aj iné krajiny majú problém vyrovnáť sa s komunizmom. Problém Slovenska je však hlbší. Pozrime sa, ktoré postavy nedávneho obdobia sú nám predkladané sľaby naši národní veľikáni. Na Všetichsvätých priniesla televízia, ako to už v tento deň býva, sentimentálne zábery ľudí zapalujúcich sviečky na hrobch. Jeden záber ukázal hrob Alexandra Dubčeka, druhý záber hrob Vladimíra Mináča. Alexander Dubček bol mužom úsmevu, ale nikdy nebol mužom postoja. Vladimír Mináč bol pilierom komunistického režimu. S námahou hľadám osobnosť našich najnovších dejín, ktorá by mala aj autoritu vo väčšine

spoločnosti, aj by mala za sebou celoživotný príbeh zodpovedného postoja. Pozrime sa len na prototyp váženého slovenského intelektuála. Pred vojnou pokrstený ako katolík či evanjelik, v 50. rokoch člen KSS, v roku 1968 horliaci za Dubčeka, v 70. rokoch podpisujúci sebakritiku, v roku 1989 zaskočený pádom komunizmu, v roku 1991 národovec... Takáto kariéra sa dokonca romantizuje, považuje sa za životnú skúsenosť, múdrosť, ba až za akúsi spätosť s národom.

Väčšina poslancov parlamentu sú bývalí komunisti, komunistom bol každý druhý predseda politickej strany. Predseda Najvyššieho súdu, ktorého do funkcie presadili sily, samy seba nazývajúce národnými a kresťanskými, kritizuje ministra spravodlivosti za zriadenie Úradu na dokumentáciu zločinov komunizmu a činí tak na výročie okupácie Sovietskou armádou, ktorá zabila desiatky našich občanov. Komunisti nás vedú do NATO a učia nás demokracii. Samozrejme, privatizujú, zatiaľ čo národ si rozpráva legendy o neexistujúcom bohatstve tých, čo si v súlade so svojím celoživotným postojom nezobrali ani korunu.

Problém účasti komunistov na dnešnej moci však nespočíva iba v morálnom spore, problémom sú najmä preto, lebo dnes sú hlavnými nositeľmi slovenskej bolesti – neschopnosti zaujať zodpovedný postoj, neschopnosti vykonať, čo je potrebné.

Teraz prichádzam k najvlastnejšiemu zmyslu knihy. Najhlbšou vnútornou drámou Slovenska, prejavom podvyživenosti jeho živej pamäti, jeho komplexom, je neschopnosť zaujať trvalý zodpovedný postoj, neschopnosť obzrieť sa, znovupotvrdiť správnu cestu. Najhlbší zmysel tejto knihy je v tom, že svetlo jej pravdy sa neľútostne zrazí s rozmazanou pravdou-nepravdou o minulosti, jej živá pamäť sa zrazí s detinskou pamäťou-nepamäťou Slovenska, ako svedok čias ukáže prstom na nevinných-vinných. Ako posol minulosti nám prináša posolstvo, že od tradičných duchovných hodnôt sa neustupuje, čo je

dnes v zjednocujúcej sa Európe nanajvýš aktuálne. Ako učiteľka života nás učí, že v zložitom prostredí slovenskej politiky musíme dať prednosť vlastnej aktivite pred ocitnutím sa vo vleku postkomunistických síl. V istom zmysle sa táto kniha zrazí so samými základmi slovenskej duše, duše, ktorá stále chce zmierovať to, čo je mravne rozporné. Zmysel zrážky je však vznešený – urobiť tú dušu lepšou, krajšou a dospelou.

Tá zrážka sa skončí v okamihu, keď príde na scénu najväčšia zo všetkých cností – odpúšťajúca láska. Predzvestou jej príchodu bude, keď Slovensko prinavrátí do podobnenstva o márnotratom synovi nateraz amputovanú pasáž o pokání. Čo bude symbolom pokánia, neviem. Možno to bude zvolenie prvého nekomunistického prezidenta, možno iný symbol. Kým sa tak stane, budeme tvrdo zápasiť o náš sen o Slovensku – sen o krajine, ktorá bude poznať samu seba, svoju minulosť i svoju cestu do budúcnosti. Ten sen je krásny, s menším sme sa neuspokojili ani v minulosti, s menším sa neuspokojíme ani v budúcnosti.

Aké sú naše šance? Pri vyrovnaní sa s komunizmom u nás to nebude ako pri páde nacizmu v Nemecku. Tam víťazné zbrane spojencov určili ako podmienku prežitia Nemecka, aby sa všetci jeho občania do jedného stali antinacistami. Svetové médiá, ktorým záleží na tom, že zločiny nacizmu neostali zabudnuté, udržiavajú tento stav doteraz. Slovensko však bude ponechané samé na seba. Zmysel zápasu presahuje život každého z nás. S nádejou myslím na mladých ľudí, aj na tých mladých, čo sa podieľali na vytvorení knihy o zločinoch komunizmu. Lívius napísal, že pravda môže často strádať, potlačená však nemôže byť nikdy. I my budeme strádať, ale nikdy neprehráme. Aj v tom najväčšom strádaní nás Pán bude vodiť po zelených pasienkoch a dušu našu obcerstviť.

Ústavný zákon a demokratická korekcia štátnosti

Ešte len pár týždňov ubehlo odvtedy, ako na prvých stránkach denníkov a v titulkoch rozhlasových a televíznych správ zneli ako téma číslo jedna útek Ivana Lexu do zahraničia a nevyhnutnosť vyvedenia politickej zodpovednosti za tento útek. Uvažovalo sa, či je vinný minister vnútra, minister spravodlivosti alebo riaditeľ SIS. Ich hlavným previnením mala byť ich nepredvídavosť.

O predvídavosti a nepredvídavosti

Zauvažujme si na chvíľu o predvídavosti politikov i médií aj v trochu širších súvislostiach. Bývalý riaditeľ SIS Ivan Lexa je trestne stíhaný za takmer desiatku trestných činov. Medzi nimi sa vynímajú dva. Zavlčenia slovenského občana cudziny, na ktorý sa priamo vzťahuje Mečiarova amnestia, a trestný čin sabotáže, ktorého sa mal dopustiť zámerným sťažovaním práce prezidenta ako hlavy štátu. Vzhľadom na to, že zavlčeným občanom bol prezidentov syn a amnestia sa vzťahuje i na trestné činy súvisiace so zavlčením, logicky nemožno vylúčiť, že súd môže vyhlásiť, že amnestia sa vzťahuje i na trestný čin sabotáže. Ostatné trestné činy majú prevažne charakter ekonomických podvodov a defraudácií. Rozsahom spáchanej škody nepredstavujú v štatistike slovenskej kriminality nič mimoriadne a trest, ktorý za ne hrozí, nebude osobitne veľký. Jednoducho, Lexa bol hodný letného mediálneho huriavku iba

ako exriaditeľ tajnej služby trestne stíhaný za činy zavlčenia a sabotáže, naprosto sa vymykajúce z kriminálneho priemeru. Na pozadí tohto konštatovania vystupuje do popredia žalostná nepredvídavosť politikov i médií, ktorí ako keby nechápali, že vývoj s vysokou pravdepodobnosťou smeruje k okamihu, keď prokurátor podá na súd obžalobu I. Lexu, ale súd zastaví jeho trestné stíhanie, odvolá sa na platnosť amnestií. Potom sa dajú očakávať dramatické komentáre médií, ktoré nič nezmenia na debakli vládnej koalície. Pretože to najhoršie, čo tu hrozí, nie je to, že páchatelia nebudú za zavlčenie a sabotáž odsúdení, ani to, že sa budú do smrti skrývať v zahraničí. Útek z domova sám osebe je istým trestom. Hrozí tu najhoršie, že súd zastupujúci slovenskú spoločnosť vôbec nebude súdiť páchatelov týchto závažných trestných činov a nevyrieši ortiel nad pomermi, v ktorých sme žili za Mečiara. S odvolaním na amnestie ich súd neodsúdi napriek tomu, že vyšetrovatelia Policajného zboru (medzi inými aj tí, ktorých z polície odstránili už v roku 1995, pretože chceli objasniť tieto trestné činy) ich objasnili. To občania nikdy nepochopia. Tomuto debaklu možno zabrániť iba prijatím ústavného zákona o zrušení spomínaných amnestií, čo opakovane navrhuje KDH. Návrh KDH v marci NR SR neschválila a žatva tejto sejby sa dostavila o štvrt' roka neskôr, keď Okresný súd Bratislava I. zastavil trestné stíhanie voči Gustávovi Krajčimu za trestný čin zmarenia referenda s odvolaním sa na Mečiarove amnestie. Vzťahovali sa i na zmarené referendum z roku 1997. Po uplynutí polročnej lehoty KDH podáva svoj návrh opäť. Nádej na spravodlivosť stále žije a to je tá dobrá správa.

Zabudnutý (?) kríž a krátky dych našej demokracie

Spravodlivosť však na Slovensku prežije, iba ak sa úsilie o ňu neobmedzí iba na krátkodoché mediálne vlnky, ale bude

trvalá. Dnes si treba opäť položiť niekoľko otázok o charaktere slovenskej spoločnosti. Nad čím sa z dnešného pohľadu tak veľmi rozhorčovali slovenskí občania v máji 1997, keď na hlasovacích lístkoch v referende nenašli štvrtú otázku? Ved' odvtedy prešli iba tri roky... Čo ich tak veľmi pobúrilo v marci 1998, keď sa na Námestí SNP v Bratislave do 24 hodín po oznámení Mečiarových amnestií zišiel mnohotisícový protestný míting. Ved' odvtedy prešlo len dva a pol roka... Nie sú z dnešného pohľadu tieto udalosti len dôkazom našej slovenskej krátkodochosti a nedôslednosti? A podme ešte ďalej... Na jednom z bratislavských dunajských nábreží stojí kríž. Pripomína nám pamiatku mladíka, ktorý zhorel zaživa vo svojom aute po atentáte. Róbert Remiáš bol spojku so svedkom únosu, skrývajúcim sa v zahraničí. Politici vládnej koalície a veľká časť médií vždy (a nazdávam sa, že právom) tvrdili, že to bolo príčinou jeho smrti. Pred pár mesiacmi oznámila sekcia vyšetrovania MV SR mená osôb, proti ktorým začalo trestné stíhanie za vraždu Róberta Remiáša. Ich pobyt nie je známy a o niektorých z nich sa hovorí, že už sú po smrti. Ak ich aj raz polícia dolapí, stačí im, aby sa odvolali na Mečiarove amnestie, tie sa vzťahujú aj na Remiášovu vraždu, keďže súvisí so zavraždením. Aby to bolo celkom jasné. Táto vládna koalícia totiž odmietnutím zákona o zrušení amnestií okrem iného odmietla zaručiť aj trestnú stíhateľnosť Remiášových vrahov. Ako v tejto súvislosti vyznievajú opakované panychídy pri Remiášovom kríži? To už možno nie je iba o krátkodochosti a nedôslednosti, ale možno i o našom cynizme a pretváрке.

V súvislosti s uvedenými kauzami často zaznieva názor, že ľudia to už unavuje a vôbec nezaujima. Vzhľadom na postoje politických lídrov je takýto názor radových občanov pochopiteľný. To nič nemení na tom, že v takom prípade je ľuďom absolútne ľahostajný charakter spoločnosti, v ktorej budú sami žiť, a že obeťou pomerov v brutálnej spoločnosti môžu

byť (a pravdepodobne budú) i oni sami. Úlohou politických a názorových lídrov v takom prípade je takýto názor ľudí zmeniť, a nie sa mu prispôbovať.

Ak návrh KDĽH opakovane neprejde, položme si otázku, čo bude historika po desiatkach rokov viac udivovať. Či surový spôsob vykonávania moci bývalou vládnu koalíciou, alebo tápanie dnešnej, ústavnou väčšinou disponujúcej vládnej koalície pri naprávaní zdedeného stavu.

Demokratická korekcia štátnosti

Objavujú sa tvrdenia proti ústavnému zákonu, že také čosi je neobvyklé. Nuž áno, je to čosi neobvyklé. Neobvyklosť sama osebe však nemusí byť argumentom proti. Neobvyklý je i problém, ktorý riešime. Možno zaujať obvyklý postoj k únosu syna hlavy štátu, keď jeho páchatelmi sú príslušníci tajnej služby, a na tento trestný čin sa vzťahuje amnestia? Keď premiér je ochotný zmariť referendum o priamej voľbe prezidenta, len aby ostal úrad prezidenta neobsadený a aby tak naňho prešla prezidentská právomoc udeliť amnestiu?

Pred pár dňami, keď bolo ešte aktuálne prerokovanie novely ústavy v druhom čítaní, KDĽH v záujme urýchliť zrušenie amnestií navrhlo, aby sa presadilo zrušenie amnestií priamo do ústavy. Zrušenie amnestií – teda riešenie špecifického problému priamo v ústave? Mnohí to pokladali za silnú kávu. Mali by pravdu, ak by šlo o prípad obyčajných kriminálnikov. Išlo však o čosi viac. Pozrime sa na vec z hľadiska celého uplynulého desaťročia. Rok 1992, bohužiaľ, znamenal vyoranie brázdy rozdeľujúcej slovenskú spoločnosť. Samostatnú štátnosť, signalizujúcu neblahé recidívy minulosti, neprivítali mnohí takí, čo si ju už dávno predtým v srdci želali, vždy ju však spájali s predstavou demokracie a európanstva. Deklarácia zvrchovanosti, prijatie ústavy, rozdele-

nie federácie a vznik samostatného slovenského štátu 1. 1. 1993 a okolnosti, ktoré ich sprevádzali, vzbudzovali u mnohých obavy z historicky opakovanej a neželanej voľby medzi samostatnou slovenskou štátnosťou a demokraciou. Čas im dal čoskoro za pravdu. Dilema štátnosti a demokracie sa neskončila, našťastie, tragicky ako v prípade vojnového slovenského štátu, dilema však pretrváva. Treba ju ukončiť, treba prinavrátiť štátnosť všetkým občanom a možno to urobiť len tak, že obdobie mečiarovskej štátnosti sa uzavrie. Keďže táto štátnosť a s ňou spojená dilema sa začala ústavnými aktami z roku 1992, i demokratická korekcia by mala byť na úrovni ústavných aktov. Milan Šútovec raz povedal, že tento štát treba založiť znova. Doslovne s touto požiadavkou nemožno súhlasiť, ale ak mal na mysli symbolický akt, mal pravdu. Ústavný zákon o zrušení amnestií je teda i ústavným zákonom o ukončení obdobia mečiarizmu a symbolom nového začiatku.

SME, 3. 10. 2000

Mihotavý plameň

Dňa 25. marca 1988 sa na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave konalo zhromaždenie veriacich za náboženskú slobodu, obsadenie biskupských stolcov a za ľudské práva pre všetkých občanov. V dlaniach ľudí svietili plamene sviečok. Zapaľovali sa jedna od druhej. Mrholilo, kvapky dažďa zhasali sviečky, horúci vosk tuhol. Ale neprekážalo to. Vo vzduchu bola Nádej, a za obzorom času už Pán dejín chystal skvostný dar slobody pre svoj ľud.

V zmätku počas rozháňania zhromaždenia som videl mamičku s kočiaričkom, ako sa ponáhľala preč, videl som starú ženu s ružencom, ako trhanými pohybmi ruky znakom kríža prežehnávala policajnú Ladu, a tak odháňala našu malú, lokálnu ríšu zla. Videl som mladého policajta sediaceho v aute. Jeho tvár hovorila: Kto nás to sem nahnal? Videl som muža s čiernou bradou, ako natiahol ruku so sviečkou pred predné sklo policajného auta. Pokojné gesto triumfu. Videl som aj svoje zopäté ruky spolu s rukami troch iných mladých ľudí. Stáli sme pri fontáne pred Národným divadlom v malom kruhu. Otče náš... Zdravas Mária... Nech sa to už rýchlo skončí... Už nikdy ich nestretnem, ich tváre si nepamätám. Ale nezabudnem na nich do smrti.

V skutočnosti som nevidel hrdinov, ale obyčajných ľudí. Iste mali strach, ja som ho mal určite. Ale Pán dejín vie vykreslať i cez obyčajných ľudí príbeh o víťazstve pokoja a dobra nad zlobou a násilím. K sviatočnému plameňu onoho

príbehu sa budeme vracat' po voskovo všedných dňoch. Európa zažila 17. november 1989 v Prahe i pád berlínskeho múru. Ale ešte predtým videla bratislavský Veľký piatok. Bol to slovenský príbeh. Víťazstvo pokoja a dobra nad násilím a zlobou – tento odkaz 25. marca prijme Slovensko ako zjednocujúci. Už ho vlastne prijalo.

Je tu však aj iný odkaz. Organizátori zvolali zhromaždenie veriacich za náboženskú slobodu a ľudské práva pre všetkých. Kresťanstvo v ten deň ponúklo službu všetkým, ktorí túžili po slobode. Občas sa stretávam s novinárom, ktorý sa ku kresťanstvu nehlási, ale na zhromaždení bol. V ten deň bolo kresťanstvo i jeho hovorcom. A je to prirodzené. Kresťanstvo a obhajoba skutočných ľudských práv je totiž jedno a to isté. To je tiež odkaz 25. marca.

Je to odkaz, ktorý bude prijímaný kontroverzne a mnohí ho budú odmietat'. Pravdivosť alebo nepravdivosť tohto odkazu dnes nie je iba problémom Slovenska. Je to problém západnej civilizácie. Vidno to i z pokusov Európy zjednotiť sa nie na základe svojej kresťanskej tradície, ale na základe relativistickej koncepcie ľudských práv. Západná civilizácia prežije, ak sa o tento odkaz zvedie víťazný zápas.

Mihotavý plameň nádeje žije.

DOMINO FÓRUM, 13/2003

Pápež a dráma

Mladosť som prežil v komunistickom režime. Komunisti rozhodovali o kariére, v novinách, v televízii a v rádiu boli komunistické správy, v školách sa učila komunistická propaganda. S pápežmi sa nebolo kde stretnúť. Ako šesťročný som u susedov (mali televízor a chytali Viedeň) videl pohreb Jána XXIII. Vnímal som tú veľkosť, ale bol to iný svet, bez viditeľnej interakcie s tým, v ktorom som žil. Jeho nástupcu Pavla VI. som vídal najmä na fotografii v modlitebnej knižke v kostole. Zvolením Karola Wojtylu došlo k interakcii sveta pápežov a sveta, v ktorom som žil. Interakcia je dráma.

V roku 1979 som videl humornú bezradnosť komunistov počas jeho prvej návštevy v Poľsku a zrazu človeku napadlo, že komunizmus tu nemusí byť naveky. Občas to bol namiesto humoru dramatický konflikt. V Nikarague sa pokúsili sandinistickí zväzáci vziať réžiu pápežovho stretnutia s veriacimi do vlastných rúk skandovaním „mierových“ hesiel. Pápež prijal výzvu. Hovoril po španielsky, bojovne a rázne. Rozumel som iba dve slová: Cristo Rey. Kázať Krista komunistom, ktorí práve prišli k moci, je neľahké, ale dokázal to.

Dnes je komunizmus preč a pápež je v dramatickom konflikte s neopohanstvom. Drámu podčiarkuje jeho zdravotný stav. Čítam jeho nevyslovené posolstvo: „Myslíte si, že by som za Vami išiel v takomto stave, keby situácia nebola taká vážna?“

Mám rád tohto pápeža.

DOMINO FÓRUM, 38/ 2003

Časť druhá

Kresťanskodemokratické
hnutie
v politickom spektre

KDH v politickom spektre

Polroka po revolúcii sa na Slovensku etablovali popri starých i nové politické zoskupenia a s nimi i zaujímavý, neustále dynamicky sa meniaci systém ich vzájomných vzťahov a väzieb. Pokúsime sa zmapovať postavenie Kresťanskodemokratického hnutia medzi dominujúcimi stranami slovenskej politickej scény.

Vzťah KDH ku KSS je vymedzený odmietavým postojom komunistickej ideológie ku kresťanstvu i demokracii. V budúcnosti môžu v tomto smere niečo zlepšiť očakávané zmeny v KSS. Hovorí sa o premenovaní strany, podstatnejšie by však malo byť, či sa potvrdia zmeny v jej ideológii.

Po voľbách zostalo najsilnejším politickým činiteľom hnutie Verejnosť proti násiliu. Vzťahy medzi KDH a VPN boli veľmi dobré viac-menej až do začiatku volebnej kampane. Obe hnutia si boli duchovne blízke, obe vyrástli z novembrovej demokratickej revolúcie, ich poprední predstavitelia sa vzájomne poznali ešte z disidentských čias spoločného postupu voči diktatúre. V čase, keď VPN ešte združovala všetkých stúpcov demokracie, angažovali sa v nej i mnohí neskorší členovia KDH. Spomeňme len Jána Čarnogurského, ktorý bol nominovaný do vlády národného porozumenia za hnutie VPN. Vo VPN ešte stále pôsobí istý kresťanský prúd.

Za pár mesiacov sa však hnutie VPN zásadne zmenilo. Ku koncu minulého roka bolo ešte ideovo nevyhraneným širokým hnutím za demokraciu. Potom nasledoval odchod

niektorých kresťanov do KDH, prichýlenie bývalých komunistických prominentov M. Čiča a M. Čalfu, nárast vplyvu bývalých reformných komunistov ako V. Mečiar a s tým súvisiace ľavicové zafarbovanie hnutia. So zmenami vo vnútri VPN a s blížiacim sa dátumom volieb sa zmenili i vzťahy s KDH.

Na začiatku volebnej kampane nebolo napätie medzi KDH a VPN ešte viditeľné. Naopak, VPN vo svojich predvolebných televíznych šotoch dosť nepochopiteľne ponúkala zábery z rozháňania manifestácie kresťanov z 25. marca 1988, hoci oni poväčšine podporovali KDH, alebo sa v ňom priamo angažovali. Potom sa s fascinujúcim zrýchlením rozhorel konflikt, ktorý ťažko niesli tí, čo sympatizovali s oboma hnutiami. Mesiac pred voľbami bol náskok KDH podľa prieskumu verejnej mienky veľmi výrazný a VPN sa rozhodla zaútočiť. Najprv sa v televízii objavili neurčité narážky VPN a nepriame varovanie pred KDH a priehľadné tvrdenie, v tom čase už neobhájiteľné, že VPN je tiež kresťanským hnutím. Odpoveďou bol priamy, neprimerane ostrý (povedzme rovno nekresťanský) útok na Jána Budaja v Slovenskom denníku, ako i výčitky voči VPN, že zneužíva vo svoj prospech popularitu prezidenta republiky.

Týždeň pred voľbami nemala už VPN zábrany. Denník Verejnosť označil KDH za chobotnicu, ktorá bude našu spoločnosť zvierat vo svojich chápadlách. V rozhlasovom predvolebnom vysielaní VPN Ladislav Chudík pochmúrnym hlasom prezradil, že si vie predstaviť, ako by to tu vyzeralo, keby vo voľbách vyhralo KDH. Ako by to tu vyzeralo, samozrejme, nepovedal. Rozháňanie kresťanov už VPN neukazovala, keďže prinajmenšom niektorým z nich prisúdila úlohu novej totality.

Mimochodom, neustále obviňovania z nového totalitarizmu patria k trápnyim úkazom nášho politického života.

VPN, i keď predtým sama bola terčom takých obvinení, neodolala a použila ich voči KDH. Nečudo, že takýto postup VPN vzbudil pobúrenie u prívržencov KDH, u mnohých dokonca nesúhlas s tým, aby KDH vstúpilo s VPN do vládnej koalície. Pravda, treba povedať, že v súčasnosti by odmietnutie KDH vytvoriť koalíciu s VPN mohlo mať nepredvídateľné následky.

V blízkej budúcnosti bude vo VPN pravdepodobne pokračovať diferenciačný proces medzi jeho viacerými názorovými prúdmi, v ktorom kresťanský prúd bude zrejme ťahať za kratší koniec. Je namieste otázka, či jeho predstavitelia majú vo VPN nejakú budúcnosť. Už teraz možno badať, že s niektorými stanoviskami VPN sa nestotožňujú. Výsledky tohto procesu ovplyvnia i vzťah ku KDH. Ak sa vo VPN potvrdí ľavicový trend, možno očakávať ďalšie mierne názorové vzdalovanie. Ochota na spoluprácu by sa však stratiť nemala.

Štvrtou najsilnejšou stranou na Slovensku (vo voľbách do SNR dokonca treťou) sa stala Slovenská národná strana, a to vďaka tomu, že „slovenská otázka“ bola oveľa zrelšou, než to iné strany dokázali odhadnúť. Za volebným úspechom šla SNS dravo. Čas vyhradený v televízii sa nerozpačkovala využiť na útoky voči iným stranám, vrátane KDH, občas i na demagogické vyvolávanie vášní, napr. keď si staručký Lojzo Chvastek zaspomínal, ako za prvej republiky českí žandári strieľali do Slovákov, a vzápätí sa spýtal, či to tak opäť má byť.

SNS trpí nedostatkom osobností, ktoré by sa boli bývali angažovali za práva Slovákov ešte pred 17. novembrom. Naopak, i vo vedení SNS možno nájsť ľudí, ktorí boli do tohto dátumu členmi KSS. SNS má občas sklony riešiť túto svoju chybu krásy zdôrazňovaním, že tu nastal nový útlak Slovákov, či dokonca nová totalita, proti ktorej ona bojuje.

Tým sa usiluje získať nimbus hrdinstva dodatočne. To sa jej už asi nepodarí a, pravdu povediac, bez týchto priehľadných snáh by pôsobila sympatickejšie. Nemožno jej totiž uprieť aj isté zásluhy, napríklad pri uzákonení nového názvu republiky.

Vzťah SNS ku kresťanstvu je determinovaný tým, že SNS ako národná strana si uvedomuje, že kresťanstvo je na Slovensku javom národným. Preto sa stavia k nemu kladne. Občas, keď ide o hlasy kresťanských voličov, je ochotná sa k nemu až okato prihlásiť (viď miništrantské reminiscencie Stanislava Pánisa v televízii). Zároveň však hlása, že chce združovať ľudí bez rozdielu svetonázoru, čo skutočne aj robí. Členstvo i voličstvo SNS zahŕňa spektrum od bývalých komunistov, ateistov, ktorým je kresťanstvo ľahostajné, či dokonca proti srsti, až po kresťanov.

Trochu ináč sa javí SNS v Bratislave a ináč mimo Bratislavy. V Bratislave je nacionalistickejšia. Atmosféra na niektorých jej mítingoch v Bratislave bola miestami v rozpore s kresťanstvom, ale aj s národnými záujmami Slovákov. Jedna vec je dôstojné bránenie práv svojho národa a druhá vec je rozniecovanie vášní. Mimo Bratislavy je SNS kresťanskejšia. Zo slovenského vidieka sa dokonca ozývajú hlasy volajúce po zjednotení SNS a KDH. Takýto krok však nie je na programe dňa. Na jednej strane mnohým v SNS nie je kresťanstvo až tak po chuti, na druhej strane Kresťanskodemokratickému hnutiu môže na SNS prekážať istá infiltračia komunistami alebo už spomínané neprijateľné metódy. To by mali zvážiť všetci voliči KDH antivépeenkárskeho zmýšľania, volajúci po orientácii na SNS.

SNS sa po voľbách vyjadrila, že politicky k nej najbližšie stojí KDH. Programové ciele oboch strán sú si skutočne blízke a spolupráca v budúcnosti je možná, či snáď dokonca nevyhnutná. Pomôcť tomu môže i istá kultivácia SNS. Sú tu

isté náznaky, že búrliváctvo SNS sa zrejme znižuje úmerne s tým, ako sa SNS zmenila z outsidera na etablovanú politickú silu. V poslednom čase sme dokonca zaznamenali jej prekvapujúce opatrničtvo po udalostiach s pamätnou doskou v Bánovciach, keď SNS nebola schopná včas zaujať stanovisko a zaujala vyčkávací postoj.

Bratislavské listy, august 1990

Šľak ma ide trafiť, majstre...

*Venujem Júliusovi Satinskému za jeho článok
„Koho by som volil zajtra“*

Milý majstre! Neostáva mi nič iné ako zablahoželať Demokratickej strane, že má voliča, ako ste Vy, ako aj Vám, že sa nebojíte verejne ísť s kožou na trh, čo je dnes u ľudí Vášho rangu skôr vzácnosť. Škoda, že ste pritom zavrhnuli dobré pravidlo reklamy, ktoré hovorí, že prací prášok treba vychváliť len porovnaním s „bežnými“ pracími práškami, ale nikdy nie s konkrétnymi, ale čo už, stalo sa. Horšie je však to, že pri Vašej inventúre tej slovenskej politickej drogérie sa Vám podarilo (nech sa na to dívam z akejkoľvek strany, vždy mi to tak vychádza) uložiť KDH aj HZDS, keď aj nie hneď celkom vedľa seba, ale do toho istého regálu. A to už ma trochu zarazilo.

Doteraz som si myslel, že hlavný problém Slovenska spočíva vo valci, ktorý sa snažíme zastaviť všetci – KDH, DS, DÚ, mladí, starí, biskupi, umelci, intelektuáli a poručeno Pánu Bohu aj SDL, ak neodskočí. Po všetkých tých únosoch, rabovačkách za korunu, čistkách a novele Trestného zákona som bol presvedčený, že spolu s nami si to myslia i všetci prívrženci tábora, politológmi nazývaného štandardným. Ukázali ste nám, majstre, že je možné aj iné videnie. Ale tak nám treba. Stále iba organizujeme proti tomu valcovaniu nejaké mítingy v športových halách, z času na čas niekoho z našich zbije objednané komando, drieme do úmoru a potom

nechytáme politologické trendy. (Mali by nás sem-tam odbremeniť „bežné“ opozičné strany, schuti by sme si oddýchli, keby to občas urobili namiesto nás. Priznám sa, že doteraz sme nikdy takto neuvažovali, hovorili sme si, že dnes ťaháme všetci spolu a každý toľko, koľko vládze. Nuž ale keď nás už ani znalci života vo svojich úvahách nedokážu odlišiť od HZDS, akosi na nás padá únava.)

Vážený majstre! Tým ozajstným drôtom do oka však bolo Vaše naznačenie, že náš predseda Jano má akési problémy s chápaním demokracie. Veru, prečítal som si to zo desaťkrát, je to tam a iné tam v podstate už ani nie je... To ma už naozaj vyľakalo. Viete, keď človek nevstúpil do KSČ, škoda by mu bolo dnes byť členom strany, ktorá má problémy s demokraciou. A tak som rýchlo začal spomínať. Zistil som, že netreba čakať dlhé roky na predsedove vyjadrenie k prvému slovenskému štátu, stačí si spomenúť na jeho vyhlásenie k deportáciám Židov z roku 1987. Čo sa Rusov týka, v auguste 1989 šiel položiť kvety obetiam, ktoré Rusi zastrelili v roku 1968 a bolo to také JASNÉ, že ho na flaku zavreli. Keď bol slovenským premiérom, Slovensko bolo pokojnou demokratickou krajinou. Žiadne parlamentné noci, žiadne plány na znižovanie počtu denníkov, žiadne kubišoviny v televízii, žiadne z nehorázností, ktoré som spomínal už vyššie. Od roku 1988 verejne vydával slobodné noviny a veru priestor v nich dostávali nielen kresťanskí demokrati. Kultúrny život kreslil pred voľbami 1990 nášho Jana s cenzorskými nožnicami v rukách a do troch rokov bol zlikvidovaný. Pravda, nie Janom, ale Mečiarom. KDH v r. 1994 prispelo k jeho obnoveniu. (Viem, niekoho to neuspokojí a povie, že sú i takí, čo svoje totalitné bunky skrývajú tak rafinovane, že sa správajú demokraticky nielen v opozícii, ale i keď sú vo vláde!) Majstre, Vy ste na vlastnej koži pocítili, čo to znamená, keď moc znemožní umelcovi pôsobenie. Minulý rok to pocítili humoristi. KDH zozbie-

ralo na ich podporu stotisíc podpisov. (Aj teraz mi napadá, prečo sa aj „bežné“ opozičné strany nepokúsili čosi ... ale nechajme to!) Mohol by som ešte dlho pokračovať, zdá sa mi však po tom všetkom, že súdny človek uzná, že KDH je už roky baštou demokracie. No a vidíš ho, dá sa tvrdiť i čosi iné. Nuž a prečo? Nuž len tak! Ako vraví Satinský, šľak ma ide trafiť...

Milý majstre, mám podozrenie, že sa Vám šmyklo pero a nie v najvhodnejšom čase, ale nevadí. Tak akosi dúfam, že to aj sám uznáвате, a že ste to mysleli trochu inak. Vidím Vám do žalúdka. S pozdravom

Váš stály čitateľ
Vladimír Palko

SME, 20. 4. 1996

Identita ľudovej strany na Slovensku

Vážené dámy, vážení páni, milí priatelia!
Dovoľte mi, aby som sa úvodom svojho príspevku venoval vymedzeniu pojmu identita, špeciálne identita ľudovej strany, a keďže sme na Slovensku, hovorme o identite ľudovej strany na Slovensku. Bežne vyslovované a všeobecne akceptované sú výroky hovoriace, že slovenský ľud je kresťanský, že kresťanstvo je našou národnou tradíciou a podobne. Koniec koncov stačí prejsť naše mestá a dediny a uvidíme všade veže kostolov a na rázcestiach za dedinami nájdeme kríže s umučeným Spasiteľom s kyticami čerstvých kvetov. Logickým záverom je, že významnou súčasťou identity ľudovej strany na Slovensku je kresťanstvo. Uspokojme sa zatiaľ s týmto trochu všeobecným tvrdením. Teraz si pomôžem poéziou. Učenie Ježiša Krista žiari už dvetisíc rokov ako slnko, ale vieme, že človek vydrží pozeráť sa priamo do slnka iba niekoľko sekúnd a potom sklopí zrak. Touto metaforou prichádzame k onomu ohlasovanému protirečeniu medzi uchovávaním identity a ťahom k moci.

Nie je ľahké presadzovať v politike kresťanské zásady a zároveň si zachovať moc. Teraz nemám na mysli len politiku ochrany života a boj proti kultúre smrti, teda proti interrupciám a eutanázii, politiku ochrany rodiny (emancipačné snahy homosexuálov idúce k požiadavkám o zavedenie manželstva medzi osobami rovnakého pohlavia s právom vychovávať deti a pod.). Tieto otázky polarizujú spoločnosť. Už ani nehovorím

o snahách zamedziť razantný odklon od tradičnej sexuálnej morálky, t.j. boj proti pornografii, ktorý je skôr všeobecne nepopulárny. Mám však na mysli presadzovanie takých kresťanských cností, ako je šetrnosť, skromnosť, zásada nežiť nad pomery. Tak ako nebolo ľahké pre KDĽ presadzovať tieto zásady v ekonomickej transformácii po roku 1989, tak isto nie je ľahké presadzovať úsporné programy napr. pre Chiracovu vládu vo Francúzsku alebo pre CDU v Nemecku. Slabému človeku je ťažké dodržiavať poriadne čo i len jednu zásadu, už ani nehovoriac o viacerých. Platí to i pre nás tu zhromaždených. Ak teda politická strana príliš tieto zásady zdôrazňuje, získa prísnu mentorskú tvár, privedie si tým nepopulárnosť a neúčast na moci a napokon i nemožnosť svoje zásady vnášať do života. Toto je jeden krajný pól. Ako však vyzerá opačný krajný pól? Zrieknutie sa identity, orientovanie sa na politiku údavanú prieskumami verejnej mienky. Politická strana prestáva viesť spoločnosť, ale spoločnosť začína viesť stranu. Na konci je snaha o moc len pre moc samotnú, smutná samoobsluha, v ktorej moc obsluhuje samu seba. Bezútešný pohľad.

Napätie medzi identitou a mocou je tu teda prítomné a otázka je, ako ho riešiť. Občas sa pridržať kresťanskej etiky, občas nie? Ako teda? V každom prípade je jasné, že v každej kresťanskej demokracii je toto napätie zdrojom duchovného nepokoja, ktorý trvá roky. Desaťročia to tak bolo i v nemeckej CDU. Problém, čo vlastne má znamenať slovo „kresťanský“ v názve CDU a predovšetkým v jej politike, dostal názov „C – Problem“, podľa počiatočného písmena slova christlich – kresťanský. Pri štúdiu dejín CDU sme svedkami diskusií a opakovanej snahy znova a znova definovať obsah tohto slova v politike CDU. Už na sneme v Dortmunde v r. 1962 sa skonštatovalo, že to „C“ v názve CDU je pre voličov stále menej prevažujúcim motívom pre voľbu CDU. Hovorí sa, že kresťanstvo má byť čímsi esenciálnym, pôdou, na ktorej možno

robiť dobrú konkrétnu politiku. Berlínsky program z r. 1968 hovorí o orientácii na kresťanskú vieru a zmýšľanie. Až do dnešných dní zostáva v programových materiáloch CDU hlásenie sa ku kresťanskému obrazu človeka a zodpovednosti pred Bohom. Porovnajme tieto formulácie s čl. 1 Stanov KDH, ktorý hovorí, že KDH je zoskupenie občanov, ktorí sa usilujú o zveľadovanie Slovenska na zásadách kresťanstva, demokracie a plného rešpektovania ľudských práv. Pri tomto porovnaní žiadne zásadné rozdiely nevidím. Obrovský rozdiel je v inom. Zatiaľ čo CDU je vo vedomí širokej verejnosti stranou, ktorá „vie, ako na to“, stranou ktorá má dosť odborníkov a programov, schopných riešiť každodenné problémy, KDH je naproti tomu vnímaná ako strana, pre ktorú sú otázky kresťanstva prvoradé, a okrem tohto faktu sa už KDH nespája viac – menej s ničím iným. Tým už prichádzam k svojmu chápaniu, ak už nie riešeniu, tak aspoň istého zmäkčenia proti-rečenia medzi kresťanskou identitou strany a ťahom k moci.

Politika našej ľudovej strany by sa mala viesť v dvoch prúdoch, jeden z nich nazvem vrchným a druhý spodným. Vrchný prúd by mal byť viditeľný každodenným spôsobom širokým ľudovým masám. Jeho hlavné atribúty by mali byť: 1) silný sociálny náboj, pod čím mám na mysli neustále mapovanie problémov ľudí neustále držanie prstu na pulze ich starostí, 2) odbornosť, ktorá sa prejavuje predkladaním riešení týchto problémov, dobrá vecná politika 3) láska, solidarita a záujem, ktoré musia ľudia od takejto strany každodenne cítiť.

I tieto atribúty sú súčasťou kresťanskej identity strany. Koniec koncov, láska je hlavnou kresťanskou cnosťou. V tomto smere sa máme predovšetkým od CDU istotne veľa čo učiť. Strane s takouto tvárou ľudia radi zveria do rúk vládu. Vymenované atribúty tohto vrchného viditeľného prúdu sú zárukou nielen toho, že takúto politiku budú ľudia prijímať, ale i toho, že ľudové masy sa na tejto politike budú i aktívne

podieľať. Tento vrchný prúd, ktorý má byť z hľadiska vnímania zvonka dominantný, možno v našej politike doteraz nebolo príliš vidno a ukazovali sme iný prúd, ktorý nazývam spodným. Týmto spodným prúdom mám na mysli tú časť kresťanskej identity, v ktorej je reč výhradne o zodpovednosti, o povinnosti, o kresťanskej mravnosti, teda o veciach, ktoré moderný človek často považuje iba za bremeno. Spodný prúd nemusí, dokonca nemá byť každodenne viditeľný. Nemožno ho žiadnej strane naordinovať, jeho nositeľmi sú ľudia, buď v tej strane existuje alebo neexistuje, buď je silný alebo je slabý. Ako sa má zachovať spodný prúd, keď narazí na vyslovene protikresťanské trendy, ktoré v dnešnej pôvodne kresťanskej časti sveta objektívne existujú, sú výsledkom niekoľko storočného historického vývoja a logickým sprievodným javom pluralitnej demokracie? Má ich stále „obtekať“? Domnievam sa, že na jednej strane má s nimi vstupovať do dialógu, ale na druhej strane v prípade zlyhania dialógu sa nemá neustále vyhýbať zrážke. Vo chvíli zrážky vystupuje spodný prúd na povrch a stáva sa viditeľným. V tej chvíli strana potvrdzuje svoju identitu. Netreba sa báť zrážky i za cenu istých politických obetí. I schopnosť strany neuhýbať sa pre budúcnosť stáva devízou. Pri obhajovaní tohto názoru si dovoľím použiť obvyklý rečnícky trik, zaštitím sa autoritou, ktorá je nenapadnuteľná, čo bude ideálna príležitosť, ako môj príspevok ukončiť. Zakladateľ CDU a dlhoročný spolkový kancelár Nemecka Konrad Adenauer svojho času povedal: „Každodenné politické úspechy často v pamäti národa vyblednú. Čo ale zostáva a pôsobí ďalej, je sila a rozhodnosť postoja, postoja, za ktorým stojí idea.“

Ďakujem Vám za pozornosť.

Prednesené na seminári KDH ako ľudová strana
v Bratislave 13. 9. 1996.

Verím vo víťazstvo pravdy

Milí priatelia, bratia a sestry!
Pocitujem v tejto chvíli aj trochu trému, lebo doteraz som ešte na žiadnom sneme KDH nevystúpil s prejavom, takže toto je prvý a rovno predvolebný. Ale nakoniec, možno tak sa to má robiť.

Nie je jednoduché kandidovať na podpredsedu KDH a už vôbec nie namiesto takej legendy akou je František Mikloško. Nedávno sme s ním išli po ulici jedného mesta. Neznámi oproti idúci Františka Mikloška úctivo pozdravili, nás ostatných si ani len nevšimli. A potom kandiduj na podpredsedu! Fero Mikloško síce ešte nepovedal posledné slovo v slovenskej politike, ale keďže odchádza z postu podpredsedu, chcel by som mu poďakovať za všetko, čo doteraz pre KDH urobil. Ferko, ďakujeme.

Funkcia podpredsedu má tri rozmery. Jeden sa týka povinností v jeho vnútrostraníckom rezorte, druhý sa týka jeho pôsobenia v súčasnej aktuálnej politickej situácii a ten tretí sa týka základného zmyslu politiky KDH. Vyjadrím sa ku každému z nich.

Ako podpredseda pre médiá a vonkajšie pôsobenie by som chcel vniesť do vonkajšieho pôsobenia systém, ktorého vlastnosťami musia byť práca podľa dlhodobého plánu a zapojenie aparátu KDH na okresoch. Chcem zvýšiť aktivitu smerom k médiám, musíme dávať viac stanovísk, viac informácií, pretože možnosti na to sú. Chcem kvalitatívne zdvihnúť úroveň

práce zväzov. Zväzy sa musia odkryť slovenskej verejnosti a vytvoriť si k nej svoj samostatný vzťah i samostatnú mediálnu politiku. Chcem sa zasadiť o to, aby KDH preniklo do rôznych profesných a sociálnych skupín. S finančnou pomocou spriatelených nadácií môžeme organizovať konferencie, na ktoré pozveme odborníkov, aby hovorili na boľavé témy. Tým získame informácie o problémoch, zároveň návrhy riešení, ktoré môžeme zapracovať do našich programov a predovšetkým si tak môžeme pripútať mienkotvorných ľudí.

Stručne k postaveniu KDH v súčasnej politickej situácii. Slovensko zápasí s postkomunistickými silami. Alternatívou musí byť silné ľudové KDH samé osebe. Kým sa tak stane, KDH sa musí zhostiť úlohy vedúcej sily v slovenskej opozícii. Nesmieme sa dať pasívne tlačiť do volebnej koalície s DS, či dokonca DÚ, ale musíme sa sami rozhodnúť, ako chceme ísť do volieb a potom podľa nášho rozhodnutia prevziať aktivitu. Pasivita nás môže o postavenie najsilnejšej opozičnej strany pripraviť. Ako podpredseda by som sa chcel zasadiť o to, aby sme sa rozhodli čo najskôr a potom určovali tempo.

A teraz, milí priatelia, prikročme k najzávažnejšej téme tohto snemu! Kto sme my, KDH, a kam kráčame? Letmo sa dotknem hesiel, ktoré v našej diskusii odznievajú. KDH má byť silnou ľudovou stranou, samozrejme! S tým som kandidoval pred rokom na Rade KDH do Predsedníctva KDH! Nikdy som KDH ani inak nechápal. Súhlasím aj s tým, že treba dávať ľuďom nádej, že ich treba pohladiť. Trochu pochybujem o tvrdeniach, že sme príliš opoziční a málo konštruktívni. Obvinenia proti nám pre akúsi deštruktívnosť sa jedného dňa rozplynú ako trápne nezmysly. Je tu totiž zásadný fakt, že vláda už dva roky vedie studenú vojnu s celou spoločnosťou. K tomuto sa nemôžeme postaviť inak ako zásadne. Želám si zásadové KDH. V tom vždy bola sila KDH.

Okrem toho si želim aj KDH jednotné v priateľstve a láske. Netajme si, že táto diskusia vzbudila aj emócie. O chvíľu sa neviditeľne rozdelíme podľa toho, ako kto bude hlasovať vo voľbách predsedu. Za voličov Jána Čarnogurského odkazujem voličom jeho súpera: Priatelia, nezabúdajte, že Vás máme radi a že chceme s Vami naďalej budovať KDH. A čo si ešte želim v KDH? Predsedu Jána Čarnogurského, pretože z tých našich dvoch najlepších politikov, ktorí tu súťažia, on je zatiaľ stále tým lepším. Že je neoblúbený a očiernený? A ako sme si ho bránili? Priatelia, ak chcete poraziť Mečiara, musíte zbúrať pyramídu mečiarovských klamstiev. Podstavou tejto pyramídy sú klamstvá o Čarnogurskom. Aj preto nepovažujem výmenu predsedu za štart k víťazstvu. Predstavte si, že Mečiar po tom všetkom, čo dorobil, zostáva a Ján Čarnogurský odíde... Z rozhodnutia KDH. Ja si víťazstvo pravdy predstavujem inak a ja verím vo víťazstvo pravdy, nech už to znie akokoľvek pateticky. Jednoducho verím vo víťazstvo pravdy. Končím citátom Konrada Adenauera: „Úspechy každodennej politiky môžu vo vedomí národa vyblednúť. Čo ale zostáva a pôsobí ďalej, je sila a zásadnosť postoja, za ktorým stojí idea.“

A ja dodávam, že za zásadnými postojmi Jána Čarnogurského stáli vždy až tri idey: Slovensko, kresťanstvo a demokracia.

Preto mu patrí môj hlas. Ďakujem Vám.

Kandidačný prejav na sneme KDH
v Banskej Bystrici, 23. 11. 1996

O Slovenskej demokratickej koalícii a Čarnogurského hlasovaní

Hlasovanie Jána Čarnogurského o programovom vyhlásení vlády SR a následná mediálna diskusia o tomto hlasovaní poukázali na problém, ktorý by som nazval poslednou Mečiarovou pomstou slovenským demokratom. Je to problém strany SDK (s dôrazom na slovo strana, pretože s koalíciou SDK problém nebol). Strana SDK existuje ako šiesta strana vedľa piatich materských strán – KDH, DÚ, DS, SDSS, SZS – bez formálnych väzieb na ne. Formálna nezávislosť má tendenciu meniť sa i na nezávislosť faktickú. Dôkazom toho je nielen Čarnogurského hlasovanie, ale i ďalšie významné momenty, napr. to, že nezaradili J. Čarnogurského do skupiny vyjednávačov za SDK o zostavení vlády, ako i rozhodnutie SDK o podpore prezidentskej kandidatúry R. Schustera. V oboch prípadoch hlasoval člen SDK odlišne od názoru, ktorý prevláda v materskej strane. Ak nevzniknú formálne väzby medzi SDK a materskými stranami, za týmito tromi epizódami budú nasledovať ďalšie podobné, ani nehovoriac o tom, že najneskôr v budúcich voľbách by si SDK a materské strany navzájom konkurovali. Neriešenie tohto problému znamená prísť na politiku bez jasne stanovených pravidiel, čo, mimochodom, charakterizovalo obdobie mečiarizmu.

Riešenie problému má vecnú a psychologickú stránku. Z vecnej stránky ide o to, aby sa SDK zo šiestej vynútenej strany zmenila na dáždnik nad piatimi materskými strana-

mi. Foriem dáždника je viac, od SDK ako dohody piatich strán (ako ostatne existovala od leta 1997 do leta 1998, teda väčšinu svojho trvania, k čomu sa prikláňa i autor) až po akúsi federálnu stranu. Forma dáždnika však v tejto chvíli nie je podstatná. Podstatné sa javí začlenenie materských strán do SDK a na to je nevyhnutné, aby sa dnešní vládni a parlamentní politici SDK stali opäť členmi svojich materských strán. Inak sa nenaplní požiadavka vzniku formálnych väzieb medzi SDK a materskými stranami. Z vecnej stránky nejde o náročný problém.

Horšie je to s psychologickou stránkou veci. Tá časť spoločnosti, ktorá volila SDK, vníma hmlisto jednotu akejsi širšej SDK, ktorá zahŕňa aj materské strany, teda v podstate ju vníma ako koalíciu, si príliš nevšimla dramatický kvalitatívny skok pri prechode z koalície na stranu. Preto považuje stupeň jednoty SDK za vysoký a niekedy sa až úzkostlivo obáva o jednotu SDK, ktorá súvisí so stabilitou vlády. Objektívne však možno zhodnotiť prechod SDK z koalície na stranu v júli tohto roku nie ako prechod k vyššiemu stupňu integrácie, ale naopak, ako dezintegráciu spoločenstva, ktoré materské strany predtým vytvorili. Preto treba hovoriť o nevyhnutnosti reintegrácie SDK. Vstúpenie vládnych a parlamentných politikov SDK do svojich materských strán je reintegráciou SDK, a nie dezintegráciou. Materské strany potom budú mať svojich členov v poslaneckom klube SDK, a tak vzniknú formálne väzby medzi SDK a materskými stranami. Toto však treba ľuďom poctivo objasniť. Bohužiaľ, poctivé pristúpenie k problému sa občas vo verejnej diskusii hodnotí ako takmer hrozba rozbitia vlády, čo je neopodstatnené, pretože SDK aj materským stranám ide jednoznačne o stabilnú vládu s pevnou parlamentnou podporou, ktorá musí plniť počas štyroch rokov vážne úlohy. Objasnenie potreby riešenia tohto prob-

lému namiesto občas sa objavujúceho povrchného strašenia destabilizáciou vlády bude úlohou pre zodpovedné médiá a zodpovedných politikov.

SME, 1. 12. 1998

Prihovám sa za jednotu spravodlivosti

Slovensko potrebuje jednotu. To je často citované posolstvo predsedu Konferencie biskupov Slovenska banskobystrického biskupa Rudolfa Baláža. Toto posolstvo sa v posledných týždňoch používa ako argument v diskusiách nie najvhodnejším spôsobom. Nespomína sa totiž v súvislosti s iným kľúčovým slovom, ktoré biskup Baláž spomenul v citovanom prejave. Týmto slovom je spravodlivosť. Slovensko totiž potrebuje jednotu v spravodlivosti.

Ak sa zhodneme na tejto téze, tak jedným z jej dôsledkov bude jednota všetkých politikov zvolených na kandidátnej listine SDK pri presadzovaní jej programu. A hlavnými bodmi jej programu sú prosperita, boj proti kriminalite a integrovanie do euroatlantických štruktúr. Formou jednoty je spoločný postup vo vláde a v spoločnom poslaneckom klube v NR SR. Chvalabohu, táto jednota existuje a nebola nikdy ani na chvíľu spochybnená. Z tézy však nevyplýva, že SDK má zostať stranou a že všetci politici musia zostať jej členmi. Všetci sa totiž stali jej členmi na základe nespravodlivého zákona, proti ktorému protestovalo pol milióna signatárov petície. Naopak, z tézy vyplýva právo na nápravu vynúteného stavu, samozrejme, pri zachovaní vyššie uvedenej jednoty. Označiť akékoľvek domáhanie sa práva na nápravu za rozbíjanie a trieštenie znamená byť za jednotu bez spravodlivosti. A vzdať sa spravodlivosti – to nie je sľubovaná zmena. To je pokračovanie politiky nespravodlivého volebného zákona, pokračovanie v nespravodlivosti.

Ak sa zhodneme v tom, že potrebujeme jednotu v spravodlivosti, zhodneme sa aj v tom, že potrebujeme jednotu všetkých vládnych síl pri plnení sľubov občanom. Táto jednota predpokladá vytvorenie orgánov parlamentu, dohodu na spoločnom vládnom programe a vytvorenie a podporu vlády, ktorá ho zrealizuje. I táto jednota je, chvalabohu, skutočnosťou. Jednota v spravodlivosti však vylučuje, aby jedna strana zneužívala problém druhej strany spôsobený volebným zákonom. Vylučuje i vnucovanie prezidentského kandidáta jednou stranou druhej pod hrozbou nevstúpenia do vlády, najmä ak prezidentské voľby nijako nesúvisia s parlamentnými, a ak ide o kandidáta, ktorého akceptovanie všetkými znamená, že niekto stratí svoju tvár. Všetky problémy, ktoré vznikli vo vládnej koalícii od jej vzniku, spôsobila požiadavka jednoty bez spravodlivosti. Aby sme v budúcnosti zabránili problémom, navrhujem dodržiavať princíp jednoty v spravodlivosti.

SME, 23. 1. 1999

Aké Kresťanskodemokratické hnutie?

KDH je pojem, ktorý sa začal opäť s veľkou intenzitou objavovať na stránkach tlače. Predložený príspevok má ambíciu opísať základné črty politiky KDH, ktoré bude toto hnutie i naďalej rozvíjať.

Aké Kresťanskodemokratické hnutie?

Národný rozmer je jedným z rozmerov ľudskej identity tak, ako je humánnym rozmerom bratstvo človeka s každým príslušníkom ľudského rodu. Národný rozmer bol a bude v politike KDH prítomný vždy. Členovia dnešného KDH chodili ešte za komunizmu na púte so slovenskou zástavou a v samizdatoch publikovali kapitoly zo slovenských dejín, ktoré mali byť navždy vymazané. Ešte za hlbokého komunizmu si zakladatelia KDH uctili pamiatku obetí černojskej tragédie priamo na mieste jej konania. Na zakladajúcom sneme KDH v januári 1990 predseda Ján Čarnogurský ako prvý slovenský politik vytýčil ideu vstupu Slovenska do dnešnej EÚ ako rovnoprávneho samostatného celku.

V súvislosti s manifestom KDH – ĽS sa v komentároch objavujú zjednodušujúce tvrdenia, že jeho mladí autori sa ním prihlásili k HSLS. Nie je to pravda. Prihlásili sa k odkazu zápasu o autonómiu, ktorý zvädzala Slovenská ľudová strana v dvadsiatych rokoch a tým sa prihlásili k menu Andrej Hlinka. K ničom inému. Iste, zo SLS sa stala HSLS,

ktorej koniec je neslávny v súvislosti s režimom vojnovnej Slovenskej republiky. Ten spolupracoval s nacistickým Nemeckom, takže môže vzniknúť námietka, či je možné prihlásiť sa k časti histórie politickej strany s vedomím, kde tá strana skončila. Záleží na tom, či jej koniec bol nevyhnutný na základe princípov zakotvených v strane už v začiatkoch. (Tak to bolo v prípade KSČ, ktorá sa snažila od samého začiatku nastoliť diktatúru proletariátu.) Tvrdiť také niečo v súvislosti so SLS je sporné. Dôkazom toho je napríklad osud Karola Sidora. V marci 1939 sa stal predsedom slovenskej autonómnej vlády. Postavil sa proti vyhláseniu slovenskej samostatnosti za cenu závislosti Slovenskej republiky od nacistického Nemecka. To malo za následok jeho úplný politický pád. Možno zavrhnúť Karola Sidora, vedúceho politika HSLS a praktizujúceho antinacistu preto, lebo jeho druhovia neskôr dovedli Slovensko k pevnému zväzku s nacistami? Bolo by to absurdné. Preto je možné pokojne sa prihlásiť k Hlinkovmu zápasu o Slovensko, a tým i k národnej línii. A preto, ak niekto onálepkuje manifest ako hnedý, možno to označiť za úlet mysle.

Rázne znovuprihlásenie sa KDH k národnej línii môžu privítať i tí demokraticky cítiaci voliči, ktorých národná línia neoslovuje. Sociológ Vladimír Krivý dospel k záveru, že HZDS, SNS a KDH zdedili voličov po HSLS. Vo svojich analýzach dospel k záveru, že na Slovensku je mnoho voličov, ktorí budú voliť buď HZDS+SNS, alebo KDH. Demokrati vedia, čo je pre Slovensko lepšie.

KDH je originálnym nositeľom slovenskej národnej myšlienky. Túto myšlienku mu ukradli komunisti z HZDS a krikľúni zo SNS. Po tom, čo zo Slovenska urobili, musia ukradnuté vrátiť späť. Vysvetlením dnešnej pozície KDH je obeta. Hovorím zrejme o najväčšej obete KDH vôbec. KDH rezignovalo na súboj s HZDS a SNS o národnú líniu, pretože by sa

skončil v nacionalizme a v stave, do ktorého HZDS+SNS priviedli Slovensko. KDĽH bolo schopné dovidieť na súčasné dielo HZDS už v roku 1991.

Demokracia, ľudské práva, sloboda

Tradícia zápasu o tieto hodnoty je oveľa mladšia ako tradícia národnej línie. Siahla do päťdesiatych rokov, k utrpeniu politických väzňov, a do sedemdesiatych a osemdesiatych rokov k činnosti kresťanského disentu. Hviezdny okamih tohto zápasu bola sviečková manifestácia za náboženskú slobodu a ľudské práva pre všetkých občanov 25. marca 1988. Sem možno zaradiť i vyhlásenie slovenských intelektuálov, okrem iného J. Čarnogurského a F. Mikloška, z roku 1987, v ktorom vyjadrili ľútosť nad utrpením slovenských Židov počas vojnovnej Slovenskej republiky.

Kresťanský disent bol v zápase za slobodu proti komunizmu na Slovensku dominantný. Napriek tomu po novembri 1989 komunisti, a bohužiaľ, i liberálni demokrati usilovne lepili na KDĽH nálepku „čiernej totality“. Stačilo, keď predseda KDĽH v interview povedal, že na kontrolu televízie bude ustanovená rada (dnes úplne normálna vec), že niektoré programy sa budú môcť vysielat iba po desiatej hodine večer (opäť úplne normálna vec), a už ho v Kultúrnom živote zobrazovali na karikatúre s cenzorskými nožnicami. Normálna vec sa stala problémom, pretože ju vyslovilo KDĽH. Strach z KDĽH viedol niektorých autentických demokratov vo VPN na jar 1990 k takému kroku, že pozvali niektorých populárnych komunistov do VPN. Už na jeseň 1990 si však sami vychutnali pokrik „Totalita VPN!“ a vzápätí sa vo VPN zrodilo HZDS. V roku 1992, v čase najväčšieho rozkvetu mečiarizmu, sa tak stalo KDĽH jedinou (!) parlamentnou stranou, ktorá otvorene a rázne kritizovala mečiarovské odbúravanie demo-

kracie. V roku 1995 organizovalo KDĽH manifestácie a petíciu za slobodu slova. KDĽH bolo najaktívnejšie aj pri odhaľovaní kauzy „únos“ a vraždy R. Remiáša. (Je pozoruhodné, že od roku 1996 zvyklo práve Dzurindovo krídlo KDĽH obviňovať Čarnogurského krídlo, že sa týmto témam príliš venuje. Uvedené prodemokratické aktivity sa v skutočnosti viac spájajú práve s Čarnogurského KDĽH.) KDĽH viedlo tento zápas za demokraciu a ľudské práva preto, lebo bolo a je presvedčené o dôstojnosti a slobode ľudskej bytosti, ktoré vyplývajú z kresťanskej viery. Toto sú základy euro-americkéj civilizácie. Z ničoho iného ako z kresťanského univerzalizmu KDĽH nečerpalo ani v zápase o postavenie národnostných menšín. V tomto zápase bolo osamotené ešte koncom roka 1995! Spomeňme si na ostatné hlasovanie o jazykovom zákone.

Ako je teda možné, že práve KDĽH neustále osočujú a upodozrievajú z nedostatku demokratickosti? Dokonca katolícky kňaz Karol Moravčík (Domino fórum č. 50) dedukuje z niekoľkých slov manifestu KDĽH-ĽS o odkaze A. Hlinku a o poriadku obavy, či „KDĽH – prinajmenšom jedna jeho časť – nezdieľa ... optiku HZDS a SNS ... protieuroópsku, protizápadnú, protiliberalnú, protiobčiansku“. Na inom mieste hovorí v súvislosti s manifestom KDĽH-ĽS dokonca o „fašizoidnej rétorike“. Vrcholom je naznačenie možného vývoja KDĽH k „zharmonizovaniu autoritatívneho chápania kresťanstva s autoritatívnym chápaním politiky, tak ako o ňom hovoril v dvadsiatych rokoch Carl Schmitt“, o ktorom na inom mieste hovorí ako o ideovom spojencovi nemeckých nacistov. Nuž, to by už bolo urážlivé, keby to nebolo komické. Prečo je KDĽH večnou obeťou tohto nálepkovania? Je to zrejme už tristoročnou chorobou mnohých intelektuálov – postavením obľúbených teoretických schém nad (horeuvedené) fakty, ktoré sa buď ignorujú, alebo sa nevynaloží žiadna námaha na ich získanie.

Hrádza proti ľavici

Kto bol spojencom KDĽ okrem strán, s ktorými vytvorila SDK a Strany maďarskej koalície v zápase za slobodu, ľudské práva a demokraciu? Bola to ľavica? Nie. Ľavica bola skôr protivníkom. G. Sartori v predslove svojho známeho diela Teória demokracie hovorí o konci komunistickej ideológie takto: „Ideológia sa môže oficiálne zrútiť – so sklonenou zástavou a stíchnutými bubnami – a napriek tomu prečkať nezranená vo svojich Gestalt, nenávistiach a láskach.“ Presnejší opis duchovného sveta členov SDĽ nepoznám. Stačí si prečítať interview v Domino fórum s Brigitou Schmögnerovou, inak kultivovanou a vzdelanou političkou, v ktorom sa vyznáva, že po novembri 1989 mala chuť emigrovať, a hneď pochopíme, o čom je reč. Boli to práve ich „nenávisti a lásky“, ktoré viedli SDĽ v roku 1991 neomylnne k podpore Mečiara v jeho spore s KDĽ. Ešte aj po roku 1995, keď už mečiarizmus zjavne nadobudol zločinecké črty, politici SDĽ sa snažili vo svojich vyhláseniach postaviť HZDS a KDĽ s jeho spojencami do rovnakého svetla ako (ne)morálne rovnocenné agresívne sily. Táto politika priviedla SDĽ v lete 1996 do otvorenej podpory HZDS v čase, keď strácalo podporu SNS a ZRS. Politici SDĽ nechodili na protimečiarovské mítingy, nezúčastňovali sa masových petícií. R. Fico pochválil zákon na ochranu republiky. Vinou SDĽ nebolo možné odvolať generálneho prokurátora. Nesúhlas SDĽ so zrovnoprávnením všetkých druhov škôl je protiústavný postoj. SDĽ sa pritom tvári ako od nepamäti demokratická, ale „nenávisti a lásky“ majú prednosť i pred ústavou. Tak ako mali prednosť v roku 1994 pred dodržiavaním vtedy platného lustračného zákona.

Európanstvo

Tento rozmer KDĽ patrí k podobne iracionálne spochybnovaným vlastnostiam ako jeho demokratickosť. Fakty hovoria, že KDĽ je od roku 1990 členom Európskej demokratickej únie – zoskupenia pravicových strán ako i EUCD – zoskupenia európskych kresťanskodemokratických strán.

Projekt EÚ si zaslúži nesmiernu úctu, pretože priniesol veľkej časti Európy najdlhšie obdobie mieru v histórii. Je však pravda, že KDĽ nechápe vstup do EÚ ideologicky ako vstup do vytúženého raja. Akoby sme aj mohli, keď v súčasnosti je EÚ skrz-naskrz socialistická? Európu na západ od nás chápeme ako miesto, kde sa vedú podobné zápasy, ako vieme my na Slovensku. Vedomie tisícročnej historickej súvislosti nám umožňuje pozeráť sa na Paríž, Londýn, Berlín i Bratislavu ako na mestá tej istej Európy, ktorá sa zrodila po páde Rímskej ríše. Práve toto vedomie nám umožnilo zachovať sa (opakujem ako jediným!) pri oboch hlasovaniach o jazykovom zákone v roku 1990 i 1995 európsky.

Kresťanstvo

KDĽ je o to európskejšie, o čo viac je zrejmé, že spoločnou bázou, na ktorej sa Európa na troskách Rímskej ríše zrodila, je kresťanstvo. Kritici súčasného stavu používajú nasledovnú schému: KDĽ je rigidne staromódne, fundamentalistické, malo by sa otvoriť aj iným ľuďom, ako sú pravoverní kresťania, malo by sa zmeniť na modernú stranu typu nemeckej CDU. Kritici KDĽ zvyčajne argumentujú akousi neúspešnosťou KDĽ, pravda je však taká, že bez KDĽ nebolo možné v tomto desaťročí zostaviť slušnú vládu, že KDĽ bolo roky druhou najsilnejšou stranou Slovenska a že vo všetkých prieskumoch od roku 1994 až do vytvorenia SDK v roku 1997 bolo

KDH silnejšie ako SDL. A úspešnosť tejto SDL si dnes netrúfne spochybníť nikto.

Podobne ako CDU i KDH vychádza vo svojich základných dokumentoch z kresťanského obrazu človeka. Konfesijnálna príslušnosť nie je pre členstvo v KDH potrebná. Je pravdou, že na rozdiel od CDU sa v KDH vyskytujú miestne organizácie, ktoré sú monolitne kresťanské podľa vierovyznania. Odstrániť takého bariéry je však vecou evolúcie, nie vecou organizovaných náhlych zmien. Preferovanie evolúcie pred revolúciou – aj toto je konzervativizmus.

Moderný konzervativizmus

Moderný konzervativizmus je neodmysliteľnou črtou KDH. Obsah slova moderný si mnohí vysvetľujú po svojom. Pre Róberta Kotiana (SME 10. 12. 1998) je úcta k tradícii, silnej rodine a dôraz na vidiecke obyvateľstvo v rozpore s modernosťou! Byť moderný však znamená byť na úrovni doby, rozpoznať jej problémy a riešiť ich. V roku 1998 bolo požiadavkou doby zabezpečiť kontrolu regulárnosti volieb. KDH urobilo paralelné sčítanie hlasov a malo výsledok volieb o päť hodín skôr ako ŠÚSR. Na projekte paralelného sčítania hlasov sa výrazne podieľali mladí signatári manifestu KDH-ĽS.

V 21. storočí zrejme budú eskalovať ďalšie pokusy o večné ľudské vzbury proti ľudskej prirodzenosti. V tomto storočí to bol komunizmus, v budúcom sa bojové polia môžu nazývať kultúra smrti, klonovanie, zneužívanie médií a podobne. KDH sa chce v tomto zápase oprieť okrem kresťanov i o mestských konzervatívnych voličov, riadiacich sa v tejto veci konzervatívnym inštinktom a svedomím.

Spolupráca

Pre KDH je typický katolícky a národne orientovaný prúd. Okrem toho existoval v 20. storočí iný, tiež konzervatívny prúd, skôr evanjelický a skôr orientovaný na mimoslovenské záchytné body. Patrili k nemu predvojnoví agráристи Hodža, Ursíny, Lettrich, Rázusova SNS, stopové prvky tohto prúdu možno badať v deväťdesiatych rokoch v ODÚ-VPN a v DS. Tieto dva prúdy dokázali ísť neľútostne proti sebe, ale v ťažkých chvíľach Slovenska sa dokázali k sebe primknúť. Príkladom bola spolupráca Hlinka-Rázus pred vojnou, spolupráca katolíkov a evanjelikov v DS po voľbách 1946, ale i dnešná spolupráca KDH-DS.

Poriadok

Poriadok je agendou každej konzervatívnej strany, a teda aj KDH. Ak toto slovo z manifestu KDH-ĽS viedlo k označeniu manifestu za hnedý, potom ide o neznalosť európskych pomerov. Nemecká CDU a britská Conservative Party skloňujú toto slovo vo všetkých pádoch 24 hodín denne. Nie náhodou sú KDH blízke rezorty ako vnútro, spravodlivosť, obrana alebo tajné služby. Poriadok vo vyššie uvedenom zmysle je agendou KDH, pretože takýto poriadok ja ochranou pre obyčajných ľudí.

A kľúčovou vlastnosťou KDH je, samozrejme, aj solidarita s ľuďmi, gniavenými nespravodlivou mocou, sociálnymi problémami alebo akýmkoľvek nešťastím.

O takéto KDH mi ide.

DOMINO FÓRUM, 2/1999

Stabilitu možno postaviť iba na realite

Po roku vládnutia súčasnej koalície stala sa skratka SDK takmer synonymom pre neschopnosť dohodnúť sa včas a bez zbytočných konfliktov, unavujúcich verejnosť. Spomeňme len najdôležitejšie krízové momenty. SDK, SDL, SOP a SMK sa dohodli na spoločnom prezidentskom kandidátovi R. Schusterovi, pričom KDH sa touto dohodou necítilo viazané. Úplne právom, veď od transformácie SDK z pôvodnej koalície na stranu KDH už nie je súčasťou SDK a SDK v rozhodovaní vo svojom predsedníctve neberie ohľad na názor KDH. K tomu istému konfliktu došlo vo chvíli, keď sa SOP domáhala, aby jej kandidáta zvolili za predsedu NKÚ, s argumentom, že sa tak dohodla s SDK. KDH o tom nič nevedelo, nikto s ním o tom nerokoval, a právom odmietlo kandidáta SOP podporiť.

Príčina týchto nedorozumení je jednoduchá. Predsedníctvo strany SDK, ktoré rokuje o závažných otázkach skôr, než o nich predseda SDK rokuje so SDL, SMK a SOP na Koaličnej rade, totiž nezastupuje všetkých 42 poslancov poslaneckého klubu SDK. Logickým dôsledkom je, že ani na Koaličnej rade sa nestretáva taká zostava politikov, ktorá zastupuje všetkých 92 poslancov vládnej koalície.

To, že tento konfliktotvorný stav trvá už vyše roka, ešte nie je na veci to najpodivnejšie. Ešte podivnejšie je to, že sa nájdú vysokopostavení politici, ktorí vydávajú tento stav za záruku stability a kritizujú iných, keď sa pokúšajú riešiť

tento stav ako hrozbu destabilizácie. Prieťahy okolo prezidenta FNM však ukázali jasne, kde je pravda. Len čo si spolu sadli k rokovaciemu stolu takí predstavitelia SDK a materských strán, ktorí spolu reprezentovali celý klub, dohoda sa dosiahla za 48 hodín.

Čo treba urobiť pre trvalú politickú stabilitu? Dve veci.

1. Návrhy, o ktorých bude rozhodovať poslanecký klub SDK, musí pripravovať také užšie grémium, ktorého zloženie odzrkadľuje názory celého poslaneckého klubu. Toto grémium by malo byť zložené z predsedov SDK, materských strán a z predstaviteľov poslaneckého klubu SDK, ktorí zastupujú všetky politické smerovania existujúce v poslaneckom klube. Je otázka, koľko politických smerovaní vlastne v tomto poslaneckom klube existuje. Zdanlivo sa núka odpoveď päť, pretože toľko platforiem formálne v klube pôsobí. Skutočnosť je však zložitejšia. Odpoveď závisí od Mikuláša Dzurindu, ktorý by sa mal rozhodnúť, s akým subjektom chce spojiť svoju politickú budúcnosť. Či s SDK, ktorú bude budovať ako šiestu stranu existujúcu vedľa materských strán a konkurujúcu im, či s KDH.

2. Druhou potrebnou vecou je zmena zloženia Koaličnej rady tak, aby zastupovala názory všetkých 92 poslancov vládnej koalície. Na to nie je nevyhnutné, aby sa popri M. Dzurindovi na Koaličnej rade zúčastňovali aj všetci predsedovia materských strán SDK. V súčasnosti v Koaličnej rade nik nezastupuje názory KDH a DS.

Len čo dôjde k týmto zmenám, vzťahy sa vyjasnia a napätie vo vláde opadne. Skúsenosť z volieb 1998 i súčasný stav jasne naznačujú, ako ísť do budúcich volieb. Treba spochybníť rozšírené tvrdenie, že v záujme Slovenska je väčšmi existencia strany SDK ako jej materských strán. Skutočnosť je taká, že už v roku 1996 bolo z politických preferencií zrejmé, že Mečiarov tábor po voľbách nezostaví vládu, a išlo už iba o to,

ako sa budú distribuovať hlasy opozičných voličov pre vtedajšie opozičné strany. SDK vznikla iba preto, že sa pripisoval veľký význam tomu, aby nejaký subjekt sám porazil HZDS. Túto úlohu však SDK nespĺnila a ako sa ukázalo, na odstavenie Mečiara to ani nebolo treba. SDK nedokázala ani zjednotiť všetkých voličov strán, ktoré SDK v roku 1997 vytvorili. Súčet priemerných preferencií materských strán SDK bol 35 %. SDK však vo voľbách 1998 získala iba 26 %. SDK nie je ani hrádzou proti ambicióznnej lavici, čo vidno nielen z dnešného osadenstva prezidentského paláca.

Preto Slovensko potrebuje vo voľbách 2002 politickú alternatívu, ktorá nás ochráni pred recidívou nedemokratických pomerov v rokoch 1994–1998, a ktorá je zároveň dedičom ideí 17. novembra 1989. Meno tejto alternatívy je KDH.

Národná obroda, 11. 12. 1999

Myslieť na budúcnosť znamená sebaobetu

Okrúhle desiatkové výročie vzniku slovenského štátu si po prvýkrát pripomenieme v čase, keď už je realitou demokratická samostatná Slovenská republika. Zotrvačnosť dejín sa postarala o to, aby sme mohli nájsť medzi vznikom oboch týchto štátov istú analógiu.

Jedenásteho marca 1939, deň po nevydarenom protiautonomistickom puči, ktorý organizovali kruhy centrálnej pražskej vlády, sa stal predsedom autonómnej slovenskej vlády Karol Sidor, bývalý mladý ľudácky radikál. Po smrti Andreja Hlinku v lete 1938 najväčší konkurent Jozefa Tisa v súťaži o vodcovstvo v HSĽS. Tri dni bol slovenským mužom č. 1 a za takého ho považoval i Adolf Hitler, ktorý od neho prostredníctvom svojho emisára Seyss-Inquarta požadoval vyhlásenie samostatného Slovenska. Ak by bol Sidor súhlasil, mohol slovenskou jednotkou ostať. Sidor odmietol. „Nevezmem na seba, aby ma celý národ preklínal, že som naň uvalil nemecké jarmo!“ povedal (cit. podľa: P. Čarnogurský: 14. marec 1939). Po 14. marci to znamenalo jeho politický pád. V novej slovenskej vláde nemohol byť už ani ministrom vnútra, lebo proti jeho menovaniu prišiel nemecký protest. Je pravda, že čo si mohol Sidor dovoliť odmietnuť 11. marca, to si už nemohol dovoliť odmietnuť Slovenským snem 14. marca po Hitlerových vyhrážkach na úplnú likvidáciu a rozdelenie Slovenska. Je to však iba dôkaz búrlivého vývoja tých dní, určite nie dôkaz márnosti Sidorovej

sebaobety. Sidor myslel na budúcnosť, a preto povedal jasné NIE vtedajšiemu najmocnejšiemu mužovi Európy a reprezentantovi neľudskej nacistickej ideológie, a to bol skvelý odkaz pre slovenskú politiku do budúcnosti. Pravdivé a pozitívne odkazy potrebuje každý národ a v súčasnosti Slováci možno zvlášť. Po 14. marci 1939 sa vytratilo z konania slovenskej politickej reprezentácie myslenie na budúcnosť. Ak z hľadiska morálneho najväčším hriechom tejto reprezentácie bolo (v lepšom prípade) tiché priznanie sa a (v horšom prípade) aktívna spoluúčasť na nacistickom projekte holokaustu, potom z hľadiska národno-štátneho bola najväčším hriechom jej rezignácia na uvažovanie o budúcnosti a úplný nedostatok sebareflexie.

Trojdná trajektória, po ktorej sa pohyboval Karol Sidor v roku 1939, sa do značnej miery podobá na trajektóriu, po ktorej prešiel o päťdesiat rokov neskôr Ján Čarnogurský v časovo dlhšom období. Priaznivci slovenskej samostatnosti sprvoti spájali s jeho menom po novembri 1989 svoje nádeje. Ján Čarnogurský im vychádzal v ústrety, keď ako prvý vytýčil na zakladajúcom sneme KDĽH ideu samostatného členstva Slovenska v EÚ a túto ideu presadil v povolebných rokovaníach v roku 1990 do programového vyhlásenia federálnej vlády. Vtedajšiemu federalistovi Mečiarovi z VPN ani nenapadlo, aby šiel v slovenských požiadavkách až tak ďaleko. O dva roky neskôr, rozpoznaúc protidemokratické metódy i ciele politiky vtedy veľmi silného Mečiarovho HZDS, sa však Čarnogurského KDĽH nepridalo k HZDS pri vyhlásení slovenskej samostatnosti. Pridať sa vtedy k HZDS a skrátiť tak cestu k slovenskej samostatnosti by znamenalo stať sa spoluzodpovedným za marazmus, do ktorého HZDS neskôr Slovensko zavlieklo. A byť spoluzodpovedným za isté pokrivenia nie je dobrá východisková pozícia pre ich nápravu. KDĽH vedelo, že za svoje

postoje bude platiť obvineniami z protislovenskosti, myslelo však na budúcnosť Slovenska viac ako na seba. Osobitne to platí o jeho predsedovi. Bez pochopenia sebaobety v záujme budúcnosti krajiny nie je možné pochopiť národnú líniu KDĽH. Ako kuriozitu pri porovnaní osudov J. Čarnogurského a K. Sidora uvedme, že obaja boli najprv podpredsedami československej vlády a neskôr predsedami slovenskej vlády. Blízkym dôverníkom K. Sidora bol otec J. Čarnogurského Pavol.

Ak hovoríme o podobnosti oboch politikov, uvedme aj rozdiely medzi nimi. Ak je u Sidora pre nás vzorom jeho antinacizmus, nemôže byť pre nás vzorom jeho vzťah k pluralitnej demokracii. Sidor určite nemal nič proti pohlteniu iných slovenských strán Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou na jeseň 1938, čoho dôsledkom bol vznik štátostrany.

Tým aj on prispel k vytvoreniu politického prostredia, v ktorom nemožno viesť verejnú opozičnú politiku. Po 14. marci 1939 platila táto nemožnosť práve preňho, a preto to viedlo k jeho úplnému odchodu z politiky. Demokratický politik J. Čarnogurský bol na tom lepšie. Dokázal udržať KDĽH, ktoré bolo po voľbách 1992 jedinou slovenskou parlamentnou stranou dôsledne zápasiacou s nastupujúcim mečiarizmom o slovenskú demokraciu. V tom zápase sa na stranu KDĽH začali pridávať iné subjekty až od roku 1994. Politiku Mečiarovho HZDS po vzniku samostatného Slovenska možno v mnohých ohľadoch len ťažko porovnávať s politikou reprezentácie vojnovaj Slovenskej republiky. Ich spoločnou črtou však bola celkom určite bezvýhodiskovosť, nemyslenie na budúcnosť a neschopnosť sebareflexie. Pred polstoročím to viedlo ku krachu štátu a národných ambícií Slovákov na dlhé roky. Dnešnú samostatnú Slovenskú republiku zachránili voľby 1998 a nástup vierohodnej opozície, ktorej jadrom bolo KDĽH.

Spoločné posolstvo 14. marca 1939 i 1. januára 1993 je teda prosté. Ak chceme prežiť ako štát, musíme myslieť na budúcnosť a v záujme budúcnosti musíme byť ochotní čosi obetovať, či už ako jednotlivci, alebo ľudské spoločenstvá. Najbližšie mesiace a roky nám na to dajú dosť príležitostí. Jedným zo spoločenstiev ochotných prinášať obeť na prospech budúcnosti Slovenska je a zostáva Kresťansko-demokratické hnutie.

SME, 13. 3. 1999

Desať rokov KDH a slovenská štátnosť

Pred desiatimi rokmi sa mi dostalo cti byť prítomný v Nitre na zakladajúcom sneme KDH. Snem ešte prebiehal v doznievajúcej atmosfére plných námestí, v atmosfére porozumenia medzi Bratislavou a Prahou, ale niektorí rečníci už nastolili nekompromisne i požiadavku samostatného Slovenska. S napätím sme čakali na záverečné slovo nového predsedu. Predseda KDH potom povedal, že KDH nemôže garantovať bezpečnosť okamžite osamostatného Slovenska, ale že KDH bude presadzovať politiku, aby v okamihu našej pripravenosti na vstup do Európskych spoločenstiev (ES) Slovensko vstúpilo do nich ako samostatný subjekt. Jeho slová snem privítal búrlivým súhlasom. Tak sa zrodil program KDH v oblasti slovenskej štátnosti.

Nepovažujem za podstatné, že KDH vyšlo vtedy ako prvé s myšlienkou slovenskej samostatnosti, asi mesiac pred vznikom SNS. Za podstatné považujem to, že spomenúc samostatnosť v okamihu vstupu do európskych štruktúr, KDH ako prvé dalo najavo, že nestačí akákoľvek štátnosť, ale že Slovensko potrebuje štátnosť, ktorá bude demokratická, štátnosť európskej kvality. Po voľbách 1990 presadilo KDH do programového vyhlásenia federálnej vlády ustanovenie, že vláda bude robiť politiku samostatného vstupovania ČR a SR do Európskych spoločenstiev. O rok na to presadil predseda KDH ako slovenský premiér túto myšlienku do textu dohody o pridruženom členstve medzi ČSFR a ES. Potom prišla naj-

ťažšia skúška našej národnej línie. Víťazstvo Vladimíra Mečiara vo voľbách 1992 pred nás postavilo otázku, či naozaj trváme na európskej kvalite slovenskej štátnosti. Nebolo to ľahké rozhodnutie, ale KDH sa rozhodlo podľa programu vytýčeného 17. februára 1990 v Nitre.

Do istej miery sa zopakovala slovenská história. V marci 1939 stál pred podobnou otázkou nový predseda slovenskej autonómnej vlády Karol Sidor. On bol koncom 30. rokov najväčším radikálom v slovenskej otázke, ale v marcových dňoch sa vzoprel nátlaku Hitlera a nevyhlásil samostatnosť Slovenska, pretože nechcel Slovensko pod vplyvom Hitlera. Priniesol tým obeť v podobe svojho politického pádu.

Aj KDH prinieslo v roku 1992 obeť v podobe obvinení z protislovenskosti. Rýchlo sa však ukázalo, že štátnosť je jedna vec, a štátnosť európskej kvality je vec druhá. KDH sa v súlade so svojím programom zo 17. februára 1990 stalo spočiatku jedinou a potom vedúcou silou v zápase za európsku a demokratickú slovenskú štátnosť. Bránilo a ubránilo jej symbol – prezidenta. Bránilo ústavnosť Slovenskej republiky. Keď si záujem štátu vyžadoval, aby KDH nekandidovalo v parlamentných voľbách, jeho predseda nekandidoval do NR SR. V záujme demokratického a európskeho Slovenska bola táto obeť potrebná podľa národného programu KDH zo 17. februára 1990. Hlas KDH protestoval po voľbách 1998, keď sa za vytvorenie vlády s ústavnou väčšinou požadovala cena prezidentského úradu. KDH sa proti kupčeniu so symbolom štátnosti vzoprelo.

Škvrnou na slovenskej štátnosti zatiaľ zostáva bezprecedentný hanebný zločin únosu slovenského občana do zahraničia, cieľom ktorého bolo zasiahnuť hlavu štátu. Na jeho spáchanie bol zneužitý štátny orgán, na jeho zakrytie pravdepodobný spolupáchateľ zneužil formou amnestií prezidentský úrad. Tieto amnestie predstavujú nemravný, kriminálny

prvok v našom právnom systéme. Decembrové rozhodnutie senátu Ústavného súdu nasvedčuje, že ostávajú v platnosti. Nie náhodou, ale v súlade s programom zo 17. februára 1990 prichádza práve KDH s návrhom ústavného zákona na zrušenie týchto amnestií.

Vznik slovenskej štátnosti ako takej bol okamihom. Odohral sa 1. januára 1993. Tento okamih je istotne spojený s menom Vladimíra Mečiara. Avšak vznik demokratickej slovenskej štátnosti na európskej úrovni, štátnosti vysokej kvality nie je dielom okamihu, ale výsledkom procesu. Tento proces trvá roky a ešte sa neskončil. Vidíme však, že tento proces sa začal 17. februára 1990 v Nitre, a že je spojený s menom KDH. Toto poznanie nás naplňa hrdosťou a istotou, že sme kráčali po dobrej ceste.

Národná obroda, 25. 2. 2000

Témy pre slovenskú pravicu

V o februári uplynie rok, odkedy bol v týždenníku The Economist publikovaný článok zaoberajúci sa problémom, ako má európska pravica reagovať na mohutný nástup novej európskej ľavice v závere 90. rokov. Z relevantných západoeurópskych krajín dnes nie je ľavica pri moci iba v Španielsku. Pre pravicu je o to nepríjemnejšia skutočnosť, že tento nástup k moci sa ľavici vydaril predovšetkým preto, lebo sa vzdala ideologizujúcej politiky, ekonomického rovnostárstva, začala prinajmenšom verbálne podporovať podnikanie, zodpovednosť jednotlivca, jednoducho preto, lebo obsadila do istej miery priestor dovtedy vyhradený pravičiarom. Symbolmi tejto novej úspešnej ľavice sa stali Tony Blair a Gerhard Schröder. V tejto situácii sa pravici črtá voľba. Alebo sa pokúsi rozmazať svoj image podobne a stane sa tak nerozlišiteľnou od novej ľavice – v tomto prípade sa stane zápas medzi ľavicou a pravicom dosť bezútešným zápasom o lepšiu mediálnu zručnosť a lepšiu ponuku mediálne zaujímavých tvárí – alebo sa, naopak, bude snažiť zvýrazniť svoje idey a vtedy pôjde o zápas ideí, či ešte presnejšie o zápas ideí a neideí. V prípade druhej voľby článok v Economiste odporúča pravici tri okruhy ideí. 1. V ekonomickej oblasti striktný ekonomický liberalizmus bez štátnej regulácie, s čo najnižšími daňami, s minimálnymi výdajmi štátu, s maximálne privatizovanou produkciou tovarov a služieb, s prísne vyrovnaným štátnym rozpočtom, jedným slovom „thatcherizmus“. 2. Návrat

k vlastníctvu a národnej myšlienke, uplatnenie národných hodnôt a tradícií v súčasnosti ako protiváha ku „kozmpolitnej“ Európe. 3. Prihlásenie sa ku kresťanstvu a jeho hodnotám.

Prvú a druhú možnosť sa usilujú využívať v posledných rokoch britskí konzervatívci, u francúzskej RPR vidno druhú možnosť po celé obdobie jej existencie. Nástupnícka strana po zaniknutej Democrazia Cristiana v Taliansku využíva tretiu možnosť. Ktoré z týchto tém sú zaujímavé pre slovenskú pravicu? Do istej miery všetky tri.

Koľko „thatcherizmu“ na Slovensku?

Ekonomický liberalizmus známy z obdobia Lady Thatcherovej z Veľkej Británie alebo R. Reagana v USA nie je možné na Slovensku s úspechom rýchlo zaviesť, pretože obyvateľstvo na to nie je svojím myslením pripravené. Prikladá čoraz väčšiu úlohu štátu ako zodpovednému jednotlivcovi. Nerešpektovať, to znamená riskovať neúspech a nepochopenie. Slovenská pravica si však má dávať za cieľ aspoň posúvať slovenskú ekonomiku smerom k ekonomickému liberalizmu. A je veru kam sa posúvať. Najväčším problémom Slovenska sa stáva nezamestnanosť. Z väčšej časti ide o nezamestnanosť štrukturálnu, vyplývajúcu zo zmien štruktúry národného hospodárstva. Podniky na východnom Slovensku však márne hľadajú pracovnú silu uprostred regiónu s vysokou nezamestnanosťou, to ukazuje, že tu existuje i nezamestnanosť dobrovoľná. Na dobrovoľne nezamestnaných sa do istej miery ani nemožno hnevať. Po odrátaní cestovných nákladov od čistej mzdy im často zostane suma, ktorá sa od podpory v nezamestnanosti veľmi nelíši. Stav, keď sa neoplatí pracovať, je nemravný. Vláda síce túto nemravnosť nemôže odstraňovať určovaním miezd (ak uznávame trhové hospo-

dárstvo), ale môže pomôcť odstrániť ju zvyšovaním čistých miezd tak, že maximálne zníži dane z príjmu u najmenej zarábajúcich fyzických osôb. Prvý krok, i keď s veľkým oneskorením, už prišiel v podobe nového daňového zákona, ale problém je taký vypuklý, že za úvahu stojí i celkom nulová daň pre najmenej zarábajúcich. Ak to povedie k tomu, že ľudia prevezmú zodpovednosť za seba a odbremenia štát, potom je to pravicové riešenie. Pravicové, ak chcete thatcherovské, je i nežiť na dlh, nežiť na úkor budúcnosti. Svojím prístupom k výchove detí žijú európske národy, Slovákov nevyvímajúc, na úkor budúcnosti. Preto je pravicovou ekonomickou témou podpora ľudí, ktorí aj pracujú aj vychovávajú deti. Iniciatíva J. Brocku z KDĽ, ktorá sa týka zvyšovania odpočítateľnej položky pri vyrátaní dane z príjmov za deti by nemala zaspáť. Pravicové témy v ekonomike na Slovensku existujú, ale pravica z nich musí urobiť aj témy politické.

Vlastenectvo, štátnosť

Od vlastenectva a národnej idey sa odvíja i vzťah k štátnosti. Jednou z najmasívnejšie propagovaných nepráv o KDĽ bolo, keď o ňom rozširovali, že je protislovenské. Každý, kto sledoval politiku KDĽ v rokoch 1990–1992, vie, že KDĽ nebolo proti slovenskej štátnosti, ale kládlo si otázky o kvalite tejto štátnosti. Tieto otázky sa ukázali byť legitímnymi. O samotný vznik štátnosti sa obyčajne ťažko zápasí a prinášajú sa obeť. Špecifikom slovenskej štátnosti z 1. 1. 1993 bolo, že nebolo treba ťažko zápasíť o jej vznik. Možnosť jednostranného vystúpenia z ČSFR na základe referenda organizovaného iba v jednej republike bola už pred voľbami 1992 zakotvená v právnom systéme federácie. Napokon nebolo potrebné ani to referendum a nediskutovalo sa o tom, kto komu bráni v samostatnej štátnosti, ale kto koho do nej tlačí.

Skutočný dramatický, dlhý a ťažký zápas sa uskutočnil až potom o *kvalitu slovenskej štátnosti*. V tomto zápase stálo KDĽ na strane vysokej kvality slovenskej štátnosti, či v otázke udržania demokracie, právneho štátu, zamedzenia ústavnej krízy, ak parlament nezvolí prezidenta, alebo v obrane dôstojnosti prezidentského úradu (popri obrane predchádzajúceho prezidenta pred útokmi HZDS sem možno zaradiť aj istú elementárnu starostlivosť o korektnosť spôsobu, akým sa dostal do úradu prezident súčasný). Zápas o kvalitu slovenskej štátnosti sa neskončil. Je podivné, ako niektoré politické strany prejavujú málo citu pre význam, ktorý má pre slovenskú štátnosť došetrenie niektorých trestných činov. Ak bude výsledkom uplatňovania právneho systému štátu beztrnosť cynických zneužívateľov štátnych a politických funkcií, potom bude otrasená dôvera ľudí v autoritu svojho štátu. Vyšetrenie káuz zavlečenia a referenda je preto vecou vlastenectva a posilnenia slovenskej štátnosti. Nebolo náhodou, ale logickým pokračovaním desaťročnej politiky zodpovednej starostlivosti o kvalitu slovenskej štátnosti, keď KDĽ okamžite zareagovalo na situáciu po verdikte Šafárikovho senátu podaním návrhu ústavného zákona o zrušení Mečiarových amnestií.

Kresťanstvo

V Európe je kresťanstvo na ústupe z verejných pozícií. Kresťanstvo je základňou, na ktorej sa stáročia vybudovala nadstavba v podobe demokracie, ľudských práv, ekonomickej slobody, a teda aj prosperity. Dnešná Európa chce plnými dúškami užívať nadstavbu, ale búra základňu legislatívou namierenou proti ochrane života a rodine. Poškodenie základne skôr či neskôr spôsobí Európe škody a vyžiada si korekciu politiky. Pravica by mala odolať pokušeniam pod-

ľahnúť dočasnému trendu a udržiavať kresťanskú základňu Európy. Niektoré pravicové strany na Západe pokúšaniu podľahli, iné s ním zápasia, do slovenského KDH pokúšenie dorazilo ešte len nedávno. Diskusia o hlasovaní J. Čarnogurského pri schvaľovaní programového prehlásenia vlády je toho dôkazom. Na rozdiel od niektorých západných strán sú šance KDH pri zdolávaní pokúšenia dobré. Od schopnosti európskych pravicových strán zachovať kresťanstvo ako tému (iné strany na to nemajú) závisí i budúci vzťah Európanov k Európskej únii ako k novej vlasti. Vlast' – to sú i emócie a duchovné hodnoty. K Európskej únii možno pristupovať ako k súhrnu štátov bez ekonomických bariér, so zhruba rovnakým životným štýlom a zhruba rovnakým zákonodarstvom. Taká EÚ nikdy nebude vlastou pre obyvateľa liptovskej dediny. To je prvý pocit, ktorý mám opakovane pri každej návšteve Bruselu pri pohľade na administratívne budovy EÚ. Podľa inej koncepcie môže byť EÚ dovršením vývoja, ktorý nastal koncom staroveku, keď sa po konflikte zanikajúcej Rímskej ríše s barbarskými národmi zamenil jednotiaci silový princíp „Pax romana“ za jednotiaci princíp kresťanstva a vznikli kresťanské národné štáty. Kresťanstvo je jediným emotívnym i duchovným jednotiacim princípom Európy.

DOMINO FÓRUM, 2/2000

Kto sú „Rusi“ na Slovensku?

Peter Tóth v článku Nové preskupovanie síl (SME 4. 5. 2000) píše o spojení, aliancii a zväzku J. Čarnogurského a J. Migaša. Autor píše o niečom, čo neexistuje. Ak niekedy existovala skutočná aliancia tohto typu, bola to aliancia medzi M. Dzurindom, J. Migašom (a R. Schusterom) vytvorená v čase okolo parlamentných volieb 1998. Nepriamo bola táto dohoda namierená proti KDH. Čo sme sa napočúvali o tom, že partnerom pre SDĽ je SDK, že KDH je vlastne mimoparlamentná strana a že predseda KDH (človek, ktorý roky stál na čele protimečiarovského zápasu) je vlastne ministrom tak akosi z milosti. Toto hovorili o Čarnogurskom ľuďa, s ktorými si M. Dzurinda potichu dohodol rozdelenie troch najvyšších funkcií v štáte. Rok sa v praxi uplatňoval postup, že pred koalíčnou radou štyroch predsedov sa schádzala mimokoaličná rada dvoch predsedov – Dzurindu a Migaša – na ktorej sa všetko dopredu dohodlo. Táto aliancia je dnes v troskách, ale KDH s tým nemá nič spoločné. Po jej krachu SDĽ okamžite začala vysielť ku KDH pozitívne mediálne signály, KDH však na ne nereagovalo. To, že sa kedysi M. Dzurinda spojil s SDĽ proti KDH, nie je dôvodom pre KDH, aby sa po roztržke Dzurindu a Migaša spojilo s SDĽ proti Dzurinovi. O tejto aliancii Dzurinda – Migaš médiá nehovorili. Teda o tom, čo tu naozaj bolo, médiá nehovorili, ale o tom, čo neexistuje, hovorili ako o skutočnosti. A to, bohužiaľ, nie je reč o Slovenskej republike, ale o tzv. prode-

mokratických médiách. Denník SME publikoval 5. 5. 2000 článok M. Bergera s názvom Ruskí voliči nevolia strany, ale líniu masmédií. Autor správne tvrdí, že v Rusku neexistujú politické strany, len masmédiá, ktoré správy vytvárajú namiesto toho, aby ich prinášali. Od podpory týchto masmédií sa odvíja všetka moc politikov. Ideové zameranie strán, ich program, zakotvenosť v spoločnosti cez členskú základňu v Rusku nehrá žiadnu úlohu a (s výnimkou komunistov) ani neexistuje. I na Slovensku časť médií takto zasahuje do politiky. Systém vytvárania správ, nie ich prinášanie, ovplyvnil voľbu prezidenta SR a ešte predtým obsadenie miesta hovorca SDK, a teda aj miesta premiéra SR. V roku 1994 zaviedli slovenskí politológovia pojem štandardné a neštandardné strany. Medzi štandardné strany zaradili KDH, DÚ a SDL, medzi neštandardné HZDS, SNS a ZRS. V roku 1994 boli parlamentné voľby zápasom medzi táborom štandardných európskych strán a táborom neštandardných strán. K negatívam vývoja po voľbách 1998 patrí fakt, že časť médií a politikov, i takých, čo patrili do protimečiarovského demokratického tábora, dnes vášnivo deštruuje štandardné strany. Tie majú byť nahradené konglomerátmi skupiniek politikov v mocenských pozíciách, peňazí lobbistických skupín, médií, bez členskej základne, v regiónoch zastúpenými nanaľvýš predstaviteľmi miestnej štátnej správy a samosprávy. Presne ako v Rusku. V Rusku sa takéto konglomeráty utľapkajú z kremľských mocipánov (Jeľcin, Putin), starostov veľkých miest (Lužkov), množstva gubernátorov, peňazí ekonomických impérií, propagujú to mediálne impériá, či už Berezovského, alebo Gusinského. Utľapkanie trvá relatívne krátko. Nazve sa to Jednota-Medveď, dnes o tom nikto nepočul, zajtra to vyhrá voľby, pozajtra to už opäť nebude existovať, ale bude niečo iné, na to isté kopyto. Na Slovensku sa také čosi miesi z ľubovoľného počtu ministrov, poslancov,

okresných prednostov a primátorov, peňazí G 7, Slávie Capital a hoci aj Fedora Flašíka, vplyvu niektorých súkromných televízií a denníkov. Táto rusifikácia politickej scény sa uskutočňuje v mene cesty Slovenska na Západ. Tí, čo takto postupujú, vedú Slovensko na Západ východnou cestou okolo zemegule. Momentálne dorazili na Červené námestie v Moskve. Slovensko dokazuje i štruktúrou svojej politickej scény, že je krajinou na pomedzí Západu a Východu. V krajinách na západ od nás existujú viac-menej iba štandardné strany, v krajinách na východ od nás neexistujú viac-menej žiadne. Dosiahnuť západné zakotvenie Slovenska, a tým i jeho politickú i ekonomickú stabilitu, znamená okrem iného dobudovať systém štandardných politických strán. Jednou takou je KDH.

SME, 10. 5. 2000

Držme sa pravdy

SDKÚ oznámila, že dáva všetkým demokratickým stranám napravo od stredy ponuku na zlúčenie pod svojou hlavičkou, pretože strany s podobnou politickou orientáciou by sa mali spojiť, aby boli spolu silnejšie v zápase s nedemokratickými silami. O pravdivosti tejto tézy SDKÚ možno s úspechom pochybovať z dvoch dôvodov. Platí totiž:

1. Zlúčením by sa spoločenstvo demokratických strán neposilnilo, ale oslabilo. Potvrďuje to dlhoročná politická prax na Slovensku. Dnešná DS je výsledkom zlúčenia mnohých malých strán, ktorých mená si už takmer nik nepamätá, ale tí, ktorí si pamätajú, vedia i to, že jej preferencie sa nikdy nestali súčtom preferencií jednotlivých strán, ktoré sa zlučovali. V roku 1994 boli preferencie koalície Spoločná voľba sprvoti vysoké (takmer 20%) iba preto, lebo respondenti pri odpovedi na otázku, koho by volili, mali k dispozícii informáciu, že Spoločná voľba je štvorkoalícia SDL, SDSS, Strany Zelených a Hnutia poľnohospodárov. V deň volieb Spoločná voľba dosiahla iba čosi nad desať percent hlasov. V čase vytvorenia koalície SDK dosahoval súčet preferencií jej materských strán 35 percent, ale ani populárnemu lídrovi Dzurindovi sa nepodarilo tých voličov udržať pokope. Čím viac sa stierala v SDK identita materských strán, tým viac klesali preferencie SDK. Jej volebný výsledok bol 26 percent. Mimochodom, pred vznikom SDK sa ako jediný dôvod jej vzniku uvádzalo, že sa musí nájsť taký sub-

jekt, ktorý sám porazí HZDS. Hovorilo sa, že ak HZDS vyhrá, bude zostavovať vládu (toto tvrdenie nemalo nijakú oporu v ústave) a zláka do nej SDL. Prax ukázala nepravdivosť tohto argumentu. Mikuláš Dzurinda sa tvrdo dožadoval možnosti viesť SDK a svoju šancu dostal. Ak sa jej dožaduje znovu a opäť uvádza tie isté argumenty, medzitým ich prax vyvrátila, počína si nekorektne. Zlučovanie nikdy neznamenalo spoločné obsadenie väčšieho priestoru, ale, naopak, jeho vyprázdňovanie. Tým, že sa liberálna DÚ stratila v SDK, vyprázdnil sa stredový liberálny priestor a okamžite ho vyplnila SOP. Platí, že sa nesmieme zlúčiť práve preto, aby sme boli spolu silnejší.

2. Je otázne, či v prípade SDKÚ, DÚ, KDH, DS ide o strany podobnej politickej orientácie. Na povrch sa dostávajú zásadne rozdiely. Pred voľbami sa HZDS účelovým volebným zákonom pokúsilo zlikvidovať demokratickú pozíciu. Dobrovoľne vzniknutá koalícia SDK sa zmenila na nedobrovoľnú stranu SDK. Keďže KDH presadzuje i v tejto veci zmenu, tvrdo naráža na SDKÚ, ktorá využitím nedobrovoľného Mečiarom vynúteného prechodu k strane SDK a zavádzaním účelových neštandardných inštitútov dvojitého členstva predstavuje kontinuitu s HZDS. KDH je štandardnou stranou s programom, ideovým zameraním a členskou základňou. Na takých spočíva demokratické zriadenie západoeurópskych krajín. SDKÚ (podobne ako Smer) pripomína nestabilné ruské politické subjekty, pre ktoré slovo strana nie je najvhodnejšie, pretože ide iba o skupinu ľudí, podporovaných kapitálom a médiami. Rovnako nie je možné prehliadnuť do očí bijúci rozdiel medzi dlhodobou orientáciou osobností KDH (ale i DS) na jednej strane a osobností SDKÚ na druhej strane. Kým dlhodobá orientácia prvých sa vyznačuje skôr kontinuitou, u druhých ide o poplatnosť krátkodobým trendom. KDH tvrdí, že Slovensko potrebuje stranu s dlho-

dobou kontinuálnou politickou líniou, ktorej členovia nie sú zatažení komunistickou ani mečiarovskou minulosťou.

3. Je otázne, či vôbec ide o ponuku. Ponuka predpokladá dobrý úmysel, dôveru a korektné vzťahy. V rozpore s dobrým úmyslom je lanárenie funkcionárov štátnej správy, navrhnutých KDH alebo DS, do SDKÚ. SDKÚ zaviedlo orwellovský newspeak, tvrdiac, že malé strany (rozumej materské strany SDK) nemajú budúcnosť, zamlčievajúc, že SDKÚ (podľa nich veľká strana) vôbec nie je voličsky silnejšia, ako bolo samotné KDH pred voľbami. Vznik SDKÚ, označovaný ako spájanie, bol v skutočnosti rozbitím KDH a DÚ. KDH hovorí, že snaha o vytvorenie a udržanie korektných vzťahov v súčasnosti má väčší zmysel ako špekulácie o fúzii v budúcnosti.

DOMINO FÓRUM, 20/2000

KDH 1996–2000 Zmena, kríza a nádej

Motto:

Eudia, dokedy budete tvrdohlaví?

Prečo máte záľubu v márnostiach?

Prečo sa ženíete za klamom?

Žalm 4, 3

KDH vzniklo v revolučných dňoch novembra 1989 ako hnutie kresťansky a demokraticky zmýšľajúcich ľudí, ktorí ešte predtým prispeli svojím pôsobením k pádu komunistického režimu. Začiatkom 90. rokov, v čase, keď predseda KDH bol slovenským premiérom, spočívalo najmä na KDH ťažké bremeno premeny Slovenska na demokratickú republiku. KDH tézou o slovenskej hviezdičke na európskom nebi ako prvé povedalo áno slovenskej štátnosti, ale len takej, ktorá bude demokratická, s európskou kvalitou. KDH viedlo zápas s mečiarizmom od roku 1990 a doviedlo ho do víťazného konca.

Dnes sa volebné preferencie KDH pohybujú okolo 5% a jeho postup do parlamentu po budúcich voľbách je tým spochybnený. Ján Čarnogurský končí vo funkcii predsedu KDH. Časť KDH hovorí: KDH je v kríze, a preto je potrebná zmena, aby KDH získalo novú nádej. Iní hovoria: Potrebujeme kontinuitu. Skutočnosť je však zložitejšia: V KDH zmena nastala už dávno, už kdesi v roku 1996. Kríza je dôsledkom tejto

zmeny. Jedinú nádej KDĽH vidím v pochopení tejto skutočnosti a v návrate na správnu cestu.

I. Od jari 1996 do snemu KDĽH 23. 11. 1996

Na jar 1996 už prieskumy verejnej mienky potvrdzovali trend úpadku vládnej moci. Súčet preferencií HZDS a SNS prekročoval čosi nad 35% a so ZRS sa pre úplný prepád už nedalo rátať. Bolo jasné, že v tejto zostave nebude môcť vláda po voľbách zotrvať pri moci. KDĽH bolo nespochybniteľným lídrom opozície s priemernými preferenciami čosi nad 13% (od volieb 1992, keď KDĽH dostalo 8,8%, sa tak za štyri roky preferencie KDĽH zvýšili o 50%), oproti voľbám 1994 si polepšili v prieskumoch i DÚ a DS. Modrá Koalícia KDĽH-DÚ-DS ovládla námestia úspešnými mítingami. Ak by sa konali voľby, zvíťazila by jasne opozícia. Nebol žiadny reálny dôvod domnievať sa, že smerom k voľbám by sa mala situácia pre opozíciu zhoršovať. Jednoducho, KDĽH a opozícia celkove boli na tom dobre.

Na jar 1996 dozrelo v Mikulášovi Dzurindovi rozhodnutie kandidovať na funkciu predsedu KDĽH. Je jasné, že keď sa situácia strany zlepšuje, niet dôvodu na zmenu predsedu. Preto musel Mikuláš Dzurinda tvrdiť, že situácia vôbec nie je dobrá, že hrozí pokračovanie Mečiarovej vlády, pretože SĽĽ pôjde po voľbách s Mečiarom. Nebolo väčších širitelov beznádeje v tom čase, ako boli prívrženci M. Dzurindu. Nebolo prieskumu v tom čase, aby KDĽH skončilo horšie ako na druhom mieste za HZDS, ale Dzurinda tvrdil, že 13% pre KDĽH je neúspech. (Dnes je premiérom a má šesť ďalších ministrov, ale SDKÚ nemá ani to, čo malo vtedy KDĽH). V deštručnom pôsobení a v podryvaní sebavedomia KDĽH vynikal spisovaním a šírením svojich publikácií agent ŠtB R. F., ktorý už predtým raz prispel k rozbitiu KDĽH ako člen predsedníctva Klepáčovej KSÚ. (Pred rokom musel odísť pre podozrenie z korupcie z Úradu vlády).

Záverom týchto Dzurindových úvah bolo, že KDĽH potrebuje zmenu, aby malo podstatne viac percent. On sám tvrdil, že ako predseda by dovedol samotné KDĽH k volebnému výsledku 25%. Jeho vzťah k DÚ a DS bol vtedy veľmi rezervovaný, až odmietavý. (Bolo to vidieť na postojoch vedenia prešovského KDĽH, ktoré Dzurindu vždy podporovalo. Na jeseň som náhodou v Bratislave stretol prešovského primátora Kopčáka. „Čo to robíte? Ako sa môžete spájať s DÚ a DS? Ľudia to nechcú!“ vyčítal mi. Spájaním mal na mysli vznik Modrej koalície KDĽH-DÚ-DS, ktorá pritom bola iba dohodou o spoločných mítingoch a o spoločnom postupe v parlamente, pričom sa vôbec nerátalo, že by to mohla byť i volebná koalícia. 17. novembra 1996 sa konali po celom Slovensku mítingy Modrej koalície, len v Prešove malo osobitný míting KDĽH (niekoľko sto ľudí v sále) a osobitný míting DÚ a DS (niekoľko tisíc ľudí na námestí). Dnes je Kopčák s DÚ-čkármi v jednej strane.)

Obe tvrdenia Mikuláša Dzurindu sa ukázali ako nereálne. SĽĽ nešla s Mečiarom a on sám o dva roky dosiahol volebný výsledok 26% vo voľbách, ale s SDK, teda aj s voličmi, ktorých dodala DÚ, DS atď. Časť KDĽH však tým sľubom vtedy uverila a dodnes si neuvedomila, že čas ukázal ich nereálnosť. Vtedy sa začali zmeny v kádeháckých hlavách.

M. Dzurinda a I. Šimko, ktorý sa v tomto období zmenil z Dzurindovho rivala na jeho podporovateľa, postavili Dzurindovu kampaň na tézach o KDĽH ako o ľudovej strane, ktorá musí byť otvorená i voči liberálom a ateistom. Tým sa snažili vnútiť tzv. Čarnogurského krídla imidž uzavretosti. Lenže na zakladajúcom sneme KDĽH v roku 1990 J. Čarnogurský povedal, že KDĽH sa musí stať ľudovou stranou, a v praxi bolo Čarnogurského krídlo veľmi ústretové voči liberálom i ateistom. M. Dzurinda bez problémov presadil svojho človeka G. Palacku v roku 1994 za štátneho tajomníka a na

zvoliteľné miesto kandidátky do parlamentných volieb. Keď sa mali predstavy o otvorenosti KDĽ konkretizovať, nastali kuriózne situácie. J. Polačko z Dzurindovho krídla navrhoval, aby KDĽ získalo do svojich radov R. Schustera. Celá Dzurindova kampaň o ľudovej strane bola postavená na tom, že hlásali veci, ktoré boli i predtým samozrejmosťou, a vyvracali veci, ktoré nikto netvrdil.

23. novembra 1996 sa konal snem KDĽ v Banskej Bystrici. V predsedníckych voľbách dosiahol M. Dzurinda čestný výsledok, ale víťazstvo Čarnogurského bolo výrazné. Keď oznámili výsledok, v sále prepuklo nadšenie. M. Dzurinda vyhlásil, že doteraz malo KDĽ dvoch kandidátov na predsedu, ale od tejto chvíle má iba jedného predsedu. Potom sa Ján Čarnogurský a M. Dzurinda chytli za ruky. Fotografia tohto ich gesta bola vo všetkých médiách. Čas ukázal veľmi rýchlo, že toto gesto neznamenal nič.

Novým podpredsedom KDĽ po Františkovi Mikloškovi, ktorý už nechcel kandidovať, som sa stal ja. Svoje pôsobenie vo funkcii podpredsedu som začal v situácii, keď KDĽ už bolo vnútorne rozdelené.

V tomto období nemalá časť KDĽ uverila nereálnym sľubom. Pohrdla tým, že KDĽ postupne, i keď pomalším tempom rastie a uverila tomu, že stačí jediná vec: nahradiť Čarnogurského populárnym politikom a percentá sa hneď zdvojnásobia. Boli to ilúzie.

II. Od 23. 11. 1996 do vzniku SDK 3. 7. 1997

V roku 1996 sa aj v inej krajine, v inej pravicovej strane konali voľby lídra strany. Britská Konzervatívna strana intenzívne diskutovala rok pred parlamentnými voľbami o tom, či treba lídra Johna Majora vymeniť. Major zvolal poslanecký zbor a zorganizoval nové voľby lídra. V nich porazil J. Redwooda. Potom otvorene pred médiami povedal svojim

protivníkom v strane: „A teraz buďte ticho!“ A oni skutočne boli ticho, lebo vedeli, že svoju šancu dostali a že do volieb musí ísť strana zjednotená. Podobná diskusia sa uskutočnila v nemeckej CDU a rok pred voľbami bola ukončená. Napokon, je jasné, že podľa iných pravidiel sa ani nedá v demokratickom spoločenstve existovať. Snem KDĽ v Banskej Bystrici jasne rozhodol, kto má byť predsedom, ale časť KDĽ sa s týmto rozhodnutím nikdy nezmierila. Polroka od snemu bolo obdobie najväčších útokov na predsedu na zasadnutiach Rady KDĽ, aké si pamätám. Časom sa útoky členov KDĽ voči nemu i keď v miernejšej forme preniesli i na stránky tlače. Ozval sa aj M. Dzurinda, keď na stránkach SME kritizoval KDĽ, že namiesto riešenia problémov občanov sa venuje „skošnikom“ (narážka na nález výbušniny na mítingu KDĽ na Pasienkoch a následnú spravodajskú hru SIS s využitím J. Skošnika). M. Dzurindovi ako ekonomickému expertovi však nikto nebránil, aby navrhoval riešenia problémov občanov, naopak ja som vtedy vypracoval a presadil rozsiahlejší projekt propagácie ekonomického programu KDĽ a i Dzurindovej osoby prostredníctvom letákov a plagátov. A k náloži danubitu schopnej zabíjať ľudí na svojom mítingu sa snáď strana vyjadrovať musí. Vo vnútri KDĽ to už nikoho neprekvapovalo, pretože kritika predsedu patrila akosi k bontónu. Mój priateľ Marián Mikloško to komentoval slovami: „V KDĽ beží hon na Jána Čarnogurského.“

Začiatok roka 1997 sa niesol v znamení petičnej akcie za priamu voľbu prezidenta, ale i v znamení zmeny taktiky M. Dzurindu a I. Šimka. Tí, ktorí boli pred pár týždňami jednoznačne za samostatný postup KDĽ, a to by malo jednoducho vytlačiť DÚ a DS, zrazu začali hlásať potrebu vytvorenia veľkej volebnej koalície minimálne v rozsahu KDĽ-DÚ-DS. Tvrdili, že nestačí, ak opozícia vyhrá voľby ako celok, ale že sa musí nájsť taký subjekt, ktorý sám porazí HZDS. (Voľby

ukázali, že to stačilo, lebo HZDS síce vyhralo, ale vládu prevzala opozícia. Opäť sa mýlili.) Tvrдили, že ak vyhrá HZDS, tak bude poverené zostavovaním vlády (prítom ústava termín „poverenie zostavením vlády“ ani nepozná) a že zláka SĎL do vlády. Opäť použili argument spred roka a opäť hovorili niečo, čo sa nepotvrdilo.

Sám som podporoval skôr myšlienku koalície KDĤ-DS. Predstava dvojkoalície s DS Dzurindu a Šimka dráždila. Bývalí Mečiarovi súpútnici z DÚ im boli bližší ako jeho odporcovia z DS. Nevylučoval som však ani volebnú koalíciu KDĤ-DÚ-DS. Rada KDĤ sa viac prikláňala k takejto koalícii. Za rozhodujúce som ale považoval čin, ktorý sa všeobecne podceňuje, a to pribratie Strany zelených a Sociálnodemokratickej strany Slovenska do volebnej koalície. Priekopníkom tejto myšlienky bol Ivan Šimko, ktorý to verejne ohlásil a podporil ho Ján Budaj. Ak by bola vznikla koalícia KDĤ, DÚ, DS, nespochybniteľným lídrom v nej by bolo KDĤ. Jednak bolo samé osebe silnejšie ako DÚ, jednak vedenie DS malo bližšie ku KDĤ. V takejto konštelácii by bol býval kľúčovou osobou koalície predseda KDĤ. Príchod dvoch malých ľavicových strán bol výhodou pre DÚ, pretože to boli prirodzene svojou politikou jej spojenci. DÚ tým vyrovnávala vplyv KDĤ. Ich príchod však bol výhodou i pre Dzurindu, lebo v tejto päťici už Ján Čarnogurský nebol stredovou postavou, ale predsa len stál viac vpravo. Proti pribratiu zelených a SDSS som sa otvorene postavil na Rade KDĤ v marci. Argumentoval som prieskumom verejnej mienky, ktorý som dal pre KDĤ urobiť a ktorý hovoril, že obe tieto strany síce majú spolu takmer sedem percent, ale že ich voliči vôbec nemajú dobrý vzťah k stranám napravo od stredy, najmä ku KDĤ a že je pravdepodobné, že sa vôbec nestanú voličmi takejto koalície. O rok a pol sa táto predpoveď naplnila do bodky. Počet preferenčných hlasov kandidátov týchto strán to jasne ukazoval. Za

pravdu mi dali najmä vtedajší podporovatelia účasti týchto strán v koalícii. Keď sa pri zostavovaní vlády v predsedníctve SDK predstavitelia SDSS a zelených domáhali ministerského kresla, Dzurinda a spol. im povedali: „Priatelia, čo chcete, veď vás nikto nevolil...“ Ani nič nedostali. Vtedy na jar 1997 však Dzurindova časť KDĤ (médiami vydávaná za „modernejšiu“) nechcela počuť žiadne analýzy prieskumu verejnej mienky, i keď práve analýzy verejnej mienky sú pre modernú stranu každodenným chlebičkom. Keďže zelení a SDSS neprinesli žiadnych voličov, ich poslanci boli zvolení hlasmi voličov KDĤ, DÚ a DS. O to menej poslancov však má KDĤ, DÚ a DS. (Mnohí bývalí podporovatelia Dzurindu v KDĤ sa dnes čudujú, že to KDĤ je akési slabé.)

Tak či onak, po zmarenom referende v máji 1997 bolo rozhodnuté, že vznikne volebná koalícia piatich strán KDĤ, DÚ, DS, SDSS a SZS. Vzápätí vznikol pracovný výbor, v ktorom každú stranu zastupovali dvaja členovia na úrovni podpredsedov. KDĤ zastupoval Ivan Šimko a ja. S Petrom Zajacom z DS sme v priebehu pár hodín napísali návrh Dohody o volebnej koalícii. Po diskusiách v pracovnom výbore sa nám podarilo prekonať i taký ošemetný problém, ako určiť počty kandidátov za jednotlivé strany na spoločnej kandidátke. Silu jednotlivých strán sme určili presným výpočtom priemerných volebných preferencií z výskumov, ktoré robili agentúry Focus a MVK za obdobie posledného roka. Priemerné preferencie boli nasledovné: KDĤ – 13,4 %, DÚ – 10,3 %, DS – 5,1 %, SDSS – 3,4 %, SZS – 3,6 %. Ostal jediný sporný problém. V dohode som navrhoval článok, aby kandidátom na funkciu predsedu vlády bol predstaviteľ tej strany našej päťkoalície, ktorá získa najviac poslaneckých mandátov. Touto stranou by bolo bývalo s najväčšou pravdepodobnosťou KDĤ, pretože na základe vyššie uvedených čísel malo na zvoliteľných miestach najviac kandidátov. Ďalej sa dá logicky pred-

pokladať, že týmto predstaviteľom by bol Ján Čarnogurský. DÚ sa postavilo proti. Problém sa potom riešil i za účasti predsedov. Novopečený predseda DÚ E. Kukan povedal na rokovaní, že považuje požiadavku KDĽH za oprávnenú. Podpredsedovia DÚ M. Kňažko a J. Budaj ho však v našej prítomnosti tvrdo zahriekli a potom už neustupoval ani on. O probléme sa rokovalo iba niekoľko dní a zrazu začali prichádzať na ústredie KDĽH faxy od okresných organizácií KDĽH podporujúcich Dzurindu s výzvami, aby KDĽH na rokovaní okamžite ustúpilo, pretože brzdí vytvorenie koalície, na ktorú občania tak túžobne čakajú. Toto počínanie bolo hanebné. Mikuláš Dzurinda vyhlásil na zasadnutí Rady KDĽH v júni 1997, že KDĽH musí byť primášom v päťkoalícii. Jeho ľudia však nútili primáša, aby ustupoval. (Dnes ich podaktorých znepokojuje slabosť KDĽH). Pod tlakom vlastných muselo KDĽH ustúpiť a tento článok bol vypustený z dohody. Jeho prestíž v päťkoalícii tým utrpela. Osobne som to vyhodnotil tak, že Ján Čarnogurský sa nestane slovenským premiérom. Bolo rok pred voľbami, bolo cítiť že mečiarizmus padne. Zároveň sa rozhodlo, že predseda KDĽH, ktorý od roku 1990 zosobňoval protimečiarovský zápas, nebude oberať plody víťazstva. Rozhodli o tom bývalí Mečiarovi súpútnici, zástupcovia dvoch malých ľavicových strán a časť KDĽH.

3. júla 1997 v Zichyho paláci za veľkého záujmu médií podpísali Ján Čarnogurský, Eduard Kukan, Ján Langoš, Jaroslav Volf a Zdenka Tóthová Dohodu o volebnej koalícii KDĽH-DÚ-DS-SDSS-SZS. O pár dní neskôr bolo rozhodnuté, že sa bude nazývať Slovenskou demokratickou koalíciou – SDK.

V tomto období už časť KDĽH zámerne kvôli partikulárnym osobným záujmom oslabovala legitímne vedenie KDĽH, ktoré bránilo politiku a záujem svojej strany. Tým bolo oslabené i KDĽH ako celok. To už bola oproti minulosti skutočná zmena.

III. Od 3. 7. 1997 do parlamentných volieb 26. 9. 1998

Vzápätí po podpise dohody sa konala v Zichyho paláci tlačová beseda. Redaktor Rádia Slobodná Európa Marián Bednár na nej položil otázku: „Ktorý politik bude lídrom vzniknutej koalície?“ Tým odštartoval kampaň časti za inštalovanie M. Dzurindu ako lídra SDK. Na tejto kampani sa zúčastňovali niektorí novinári Slobodnej Európy, denníkov SME a Nový čas a televízie Markíza. V letných mesiacoch 1997 pre nich v podstate ani iná téma ako líder SDK neexistovala. Nech sme rokovali na pracovnom výbore SDK o čomkoľvek, médiá zaujímal iba líder. Občas som si prečítal v novinách, že sme na pracovnom výbore rokovali o lídrovi, pričom to vôbec nebola pravda. Súčasťou tejto kampane nebolo iba vyzdvihovanie Dzurindu, ale i útoky proti J. Čarnogurskému. Účelovo podané prieskumy verejnej mienky sa objavovali v Markíze, ktorá raz uviedla, že Ján Čarnogurský má medzi voličmi oveľa viac odporcov ako podporovateľov a že by z toho mal vyvodíť pre seba dôsledky. Nespomenula, že to isté platí napr. o Vladimírovi Mečiarovi. Riaditeľ Markízy V. Rusko osobne loboval za Dzurindu medzi politikmi. Jeden rozhovor absolvoval i so mnou. Povedal som mu, že máme záujem o dobré vzťahy s Markízou, ale personálne veci v KDĽH môže riešiť iba KDĽH. Rusko bol dobre a rýchlo informovaný o tom, kedy sa má uskutočniť akékoľvek politické rokovanie, na ktorom malo dôjsť k dôležitému rozhodnutiu, a okamžite sa pred takým stretnutím kontaktoval s politikmi, aby im tlmočil svoje predstavy. To nasvedčovalo, že bol informovaný priamo z politických kruhov. Na predsedu KDĽH však neútočili iba médiá. Tvrdo ho verejne napadol i M. Kňažko a Ľ. Černák. Jednoducho, v lete 1997 bol hlavným terčom útokov tzv. demokratických médií a tzv. demokratických politikov predseda strany, ktorá bola protimečiarovskou baštou. Požiadavka, aby sa M. Dzurinda stal lídrom SDK, začala pri-

chádzať i z okresných štruktúr podporujúcich KDH. Mnohí členovia KDH však podporovali túto myšlienku preto, lebo v delbe práce: Čarnogurský – predseda KDH, Dzurinda – líder SDK, videli možnosť vnútorného zjednotenia KDH. V skutočnosti išlo o prenesenie zápasu proti Čarnogurskému z pôdy KDH na pôdu SDK. Táto nová pôda bola už predtým pripravená tak, aby Čarnogurský nemohol vyhrať.

V pracovnom výbore SDK sa zakrátko vyhrotil spor medzi mnou a Ivanom Šimkom. Šimko predkladal v pracovnom výbore návrhy, ktoré nemali nič spoločné s názormi Predsedníctva KDH. Navrhoval vytvorenie akéhosi parlamentu SDK zloženého z väčšieho počtu zástupcov piatich strán na princípe pomerného zastúpenia, ktorý by hlasovaním rozhodoval o všetkých záležitostiach SDK. To už by bol orgán nie koalície, ale strany. I. Šimko už vtedy presadzoval myšlienku vzniku SDK ako strany (a teda zániku KDH). Okrem toho porušoval naďalej zásady lojality k strane. Keď som na zasadnutí pracovného výboru SDK žiadal L. Černáka, aby sa už neopakovali jeho útoky voči predsedovi KDH, pretože to môže ohroziť stabilitu SDK, Ivan Šimko povedal, že hovorím iba za seba. Preto som na zasadnutí Predsedníctva KDH v auguste 1998 presadil, aby Šimka odvolali z pracovného výboru SDK. Nahradil ho Pavol Hrušovský.

V lete 1998 predsedníctvo KDH žiadalo, aby sa lídrom SDK stal predseda KDH. Zámerne sme nehovorili o mene, aby sme zdôraznili princíp. Napokon, ak by na jeseň na sneme KDH v Prešove kandidoval za predsedu M. Dzurinda a zvíťazil by, potom v súlade s touto požiadavkou by bol lídrom on. DÚ nesúhlasila. M. Dzurinda vzápätí navrhol, aby v SDK vznikla funkcia hovorcu, o ktorú sa zároveň uchádzal. Neverejne však jasne vyhlasoval, že chápe túto funkciu ako mediálneho lídra SDK. SDK sa vzápätí dohodla, že lídrov bude päť a že nimi logicky budú predsedovia piatich strán

SDK. Rozhodnutie o Dzurindovi ako o hovorcovi SDK malo vo svojich rukách KDH.

Kvôli takémuto rozhodnutiu sa zišlo predsedníctvo KDH a poslanecký klub KDH na spoločnom zasadnutí 15. septembra vo Svite. Ľudia podporujúci predsedu mali v predsedníctve väčšinu. Preto o všetkom rozhodla predsedova veľkorysosť. Navrhol Dzurindu za hovorcu SDK a predsedníctvo návrh schválilo. Ján Čarnogurský tiež zdôraznil, že tento návrh dáva nezávisle od toho, či Dzurinda bude o dva mesiace na sneme kandidovať za predsedu KDH, alebo nie. SDK s návrhom KDH súhlasila a M. Dzurinda sa stal hovorcom SDK.

Bolo zaujímavé sledovať volebné preferencie vzniknutej SDK. Na tlačovej besede po skončení zasadnutia Rady KDH koncom júna, keď bola schválená dohoda o volebnej koalícii, vyhlásil M. Dzurinda, že očakáva výsledok 40% hlasov. Ja som očakával 35% hlasov, lebo taký bol prostý súčet preferencií piatich strán. Prvé prieskumy v letných mesiacoch ukazovali preferencie v rozpätí 31–34%. Keďže prieskumy ukazovali aj mieru podpory členských strán SDK, už bolo vidno nechotu veľkej časti voličov SDSS a Strany zelených voliť SDK. V tomto období, keď SDK bola ešte bez lídra, mala najväčšiu podporu voličov. Dôvera voličov voči Mikulášovi Dzurindovi v otvorenej otázke (na otázku komu najviac dôverujete, si musí opýtaný sám spomenúť na osobnosť, nemá ponúknuté žiadne mená) bola v tom období okolo 6%. Toto číslo začalo stúpať nad 10% až potom, keď sa stal hovorcom SDK. Uvádzam to preto, aby bolo jasné, že to bola SDK, ktorá potiahla hore Mikuláša Dzurindu, a nie naopak. Preferencie SDK nad tridsať percent a jasný náskok pred HZDS sa udržali až do konca roka 1997.

Na sneme KDH v Prešove v novembri 1997 M. Dzurinda nekandidoval za predsedu. Predsedníctvo KDH navrhlo na funkciu predsedu J. Čarnogurského a za podpredsedov

M. Dzurindu, I. Šimka, V. Palka a J. Figeľa. Snem všetkých týchto zvolil, zároveň rozhodol o zriadení funkcie podpredsedu pre komunálnu politiku. Nezvolil však kandidáta predsedníctva J. Miklušičáka, ale M. Horta, čo sa ukázalo neskôr ako ďalší omyl. Hneď po voľbe funkcionárov padol návrh z Dzurindovho tábora, aby sa I. Šimko vrátil do pracovného výboru SDK. Snem to neschválil. Celkovo sa snem niesol v atmosfére ignorovania vážnych morálnych rozporov. Bolo to „zahŕňanie smetí pod koberec“.

Rok 1997 končila SDK v presvedčení, že bude víťazom. Prehra sa považovala za katastrofu. Veď vyhrať voľby bolo jediným dôvodom vzniku SDK. V januári 1998 však po prvýkrát klesli preferencie SDK pod tridsať percent a pokles pokračoval. Zároveň sa vyvrátila téza, ako si všetci odporcovia Mečiara želajú zjednotenie. Vytvorenie Strany občianskeho porozumenia ohlásil Rudolf Schuster a jeho voličmi sa stávali ľudia odchádzajúci z voličského tábora SDK. Istým problémom SDK bolo i to, že Dzurinda bol tak trochu v zajatí svojho postoja z roku 1996, keď kritizoval ostrý antimečiarizmus KDH. Preto bolo v SDK nejasné, či treba hlásať jasnú politickú zmenu, alebo treba hovoriť voličom, že nám ide iba o zlepšenie situácie na Slovensku. Kľúčovým slovom bolo spočiatku zlepšenie. Nejasnosť poslstva sa tiež podpísala na kríze SDK na jar 1998. Až v lete 1998 sa stala kľúčovým slovom kampaň zmena.

Ranu zasadil SDK aj Mečiar svojou novelou volebného zákona. Išlo o hlboko nedemokratický čin, pretože v podstate zakazoval koalície v pravom slova zmysle. Zmyslom koalície je podanie spoločnej kandidátnej listiny a toto práve novela rušila. V podstate polroka pred voľbami sa tým zakazovala SDK, ako už reálne existujúca politická sila s miliónom voličov. SDK zorganizovala petíciu za spravodlivý volebný zákon adresovanú Národnej rade SR, ktorú podpísalo pol milióna

ľudí. Bolo však zrejmé, že parlament Mečiarovu novelu schválil. Pred SDK stála voľba medzi dvoma možnosťami:

1. SDK bude kandidovať ako koalícia (už v novom zmysle) dvoch strán KDH a DÚ, pričom KDH by zobralo na svoju kandidátku politikov DS a DÚ politikov SDSS a SZS. Kandidáti týchto troch menších strán by museli vystúpiť zo svojich strán. Volič by sa musel rozhodovať medzi týmito dvoma kandidátkami, čím by sa úplne zbytočnou stala osoba lídra celej SDK. To by bol politický pád M. Dzurindu.

2. SDK zareaguje morálne oprávneným trikom a zmení sa z koalície piatich strán na stranu, ktorej členmi budú 150 kandidáti na poslancov pochádzajúci z piatich strán. Pochopiteľne, zo svojich „materských strán“ by museli vystúpiť. Bol to jediný spôsob, ako umožniť voličom voliť jedným hlasovacím lístkom tých ľudí, ktorých už chceli voliť. Dzurinda podporoval tento variant a zároveň začal hlásať, že preferencie SDK klesajú i preto, lebo je iba hovorcom, a nie lídrom SDK, a preto by sa mal stať lídrom.

Koncom marca sa KDH ako najvplyvnejšia opozičná sila muselo ako prvé rozhodnúť, pre akú možnosť sa rozhodne. Na schôdzi predsedníctva KDH položil otázku, ktorý z dvoch variantov má KDH presadzovať na nadchádzajúcom dvojstrannom stretnutí s DÚ. Po diskusii dal hlasovať o druhom variante. Podporili ho: Čarnogurský, Dzurinda, Šimko, Figeľ, Hort a Polačko, proti Mikloško, Palko, Abrhan a Homolová, zdržal sa J. Brocka. Bolo rozhodnuté. O pár dní sa konal tridsaťtisícový míting SDK k 10. výročiu sviečkovej manifestácie. Bol som jeho moderátorom a M. Dzurindu som ohlásil ako lídra SDK.

Prechod na stranu SDK musela schváliť i Rada KDH. Ján Čarnogurský na nej oznámil, že ako predseda nemôže vystúpiť z KDH, a preto radšej nebude kandidovať do NR SR. Túto jeho obeť privítali slovenské médiá s veľkým ocenením. Keď

po voľbách presadzoval zachovanie KDĽH v súlade s týmto postojom, kritizovali ho. Na zasadnutí Rady boli jej predstavitelia jasne oboznámení, čo chystaná operácia znamená. To, že všetci špičkoví politici KDĽH okrem predsedu odídu z KDĽH a vstúpia do inej strany. Ivan Šimko hovoril o akejsi prísaha vernosti a nikdy nezabudnem na Dzurindov výrok: „To si niekto z vás naozaj myslí, že by som v SDK mohol konať niekedy inak ako podľa rozhodnutia predsedníctva KDĽH?“ Ako sme čoskoro zistili, mohol.

Vznik SDK ako strany znamenal zásadnú zmenu v riadení SDK. Dovtedy riadila SDK koalíčná rada, v ktorej každú stranu zastupoval predseda a ďalší zástupca na úrovni podpredsedu strany (za KDĽH som to bol ja). Problémy predrokoval pred koalíčnou radou pracovný výbor. V júni 1998 začalo riadiť SDK predsedníctvo, v ktorom bolo päť bývalých členov KDĽH (Dzurinda, Šimko, Palko, Figel', Hort), štyria bývalí členovia DÚ (Kukan, Černák, Kňazko, Budaj), bývalý predseda DS Langoš, bývalý predseda SDSS Volf a bývalý člen SZS Juriš. Od samého začiatku bolo jasné, že vplyv KDĽH na SDK sa končí. Dzurinda propagoval takéto pomery v predsedníctve argumentujúc, že členovia KDĽH a DS (bývalí) ho ovládnu. To som už vtedy nebral vážne, lebo sa tam vytvorili úplne iné spojenectvá. Od začiatku sa vytvorila pri hlasovaní veľmi jednotná skupina Dzurinda, Šimko, Kukan, Černák a Kňazko (čiže SDKÚ sa začala rodiť už na jar 1998), ku ktorej sa neskôr definitívne pridal M. Hort. To už bolo ovládnutie predsedníctva SDK. Začiatkom júla 1998 150 kandidátov vystúpilo z materských strán a vstúpilo do formálne vzniknutej strany SDK.

Z dôvodu členstva v SDK odišlo z predsedníctva KDĽH sedem ľudí. Bol prijatý návrh, aby na tieto miesta kandidovali krajskí tajomníci KDĽH. Problém bol v tom, že krajov bolo osem. Rada KDĽH teda volila sedem členov predsedníctva

krúžkovaním siedmich mien z ôsmich navrhnutých. Počet hlasov pre jednotlivých kandidátov sa síce až tak veľmi nelíšil, ale na poslednom mieste skončil a jediným nezvoleným sa stal Ján Ondrejka, jeden z najagilnejších KDĽH-ákov s jasným postojom v prospech KDĽH. Vývoj dal jeho postojom neskôr jasne za pravdu. Členom predsedníctva sa však ako jediný nestal, i keď patril k tým, čo by si to boli veľmi zaslúžili. Na predposlednom mieste skončil rovnako jasný človek Marián Mikloško. Budúci protagonisti SDKÚ Jarábek a Matuška boli bez problémov zvolení. Už vtedy sa ukazovalo, že mať jasný názor v KDĽH, a to na prospech KDĽH je skôr na vlastnú škodu.

V júni klesli preferencie SDK dokonca pod 20% a HZDS po roku opäť viedlo v prieskumoch verejnej mienky. Preferencie SOP zase dosiahli maximum a presahovali 15%. Do kampane však šla SDK odhodlane. Patril som k tým, čo presadzovali, aby SDK v záverečnej fáze stavila na to, že sa odlišuje od ostatných strán, ako SOP a SĽS práve tým, že je schopná poraziť HZDS. Slogan: „Len víťaz môže uskutočniť zmenu“ bol vyjadrením tohto posolstva. SDK sa skutočne odrazila od dna.

V období vzniku SDK a jej predvolebného pôsobenia sa KDĽH zmierilo s tým, že svojho predsedu, ktorý bol od počiatku odporcom mečiarizmu, kádruvali v protimečiarovskej koalícii politici a médiá, ktorí v súvislosti s mečiarizmom nemali sami čisté ruky.

IV. Od parlamentných volieb do súčasnosti

25. a 26. septembra 1998 sa konali parlamentné voľby. HZDS s 27% hlasov predsa len zvíťazilo nad SDK, za ktorou stálo 26,33% voličov. Opozícia však spolu získala ústavnú väčšinu. Mala teda SDK zmysel? Nie je jednoduché odpovedať na túto otázku. SDK vznikla z jediného dôvodu. Zvíťaziť.

To sa jej nepodarilo. Preferencie SDK na čele s populárnym Dzurindom v období 1997–1998 klesali, zatiaľ čo preferencie KDĽ na čele s nepopulárnym Čarnogurským v období 1992–1997 stúpali. Rozhodne SDK nemala vzniknúť ako spojenectvo piatich strán spolu so SDSS a SZS. Percentá to neprišlo a oslabilo to KDĽ, resp. vplyv tých ľudí z KDĽ, ktorí to mysleli s KDĽ úprimne. V parlamente sa ocitlo iba 16 poslancov navrhnutých KDĽ, čo bolo najmenej v histórii. Zakrátko sa malo ukázať, že do KDĽ sa ich definitívne vráti iba deväť.

Posledné predsedníctvo KDĽ pred voľbami sa uznieslo na návrhu, aby členom delegácie SDK, ktorá bude rokovať so SDĽ, SOP a SMK, bol aj predseda KDĽ. 26. septembra 1998 o 14. hod. sa zatvorili volebné miestnosti. Televízie začali zverejňovať prvé odhady výsledkov volieb. Podľa Markízy vysoko viedla SDK nad HZDS. V centrále KDĽ bolo množstvo novinárov, politikov a známych osobností. Na chodbe som medzi štyrmi očami oslovil Mikuláša Dzurindu a veľmi slušne som mu tlmočil návrh predsedníctva KDĽ. Jeho reakciou bola zúrivosť. „Nenechám sa zosmiešňovať a nedopustím takéto oslabovanie vyjednávacej pozície mojej strany,“ povedal. O chvíľu zasadlo predsedníctvo SDK. Podal som procedurálny návrh, aby bol Ján Čarnogurský členom delegácie. Dzurinda dal hlasovať. S mojím návrhom súhlasili okrem mňa Ján Langoš, po chvíli zaváhania sa zdvihla ruka Milana Horta. Z bývalých členov KDĽ bol proti Mikuláš Dzurinda a Ivan Šimko. Ján Figel' nebol prítomný. Boj Mikuláša Dzurindu proti KDĽ sa začal. Predsedníctvo SDK rozhodlo, že vyjednávaciú delegáciu budú tvoriť Mikuláš Dzurinda, Eduard Kukan a na treťom mieste sa mali striedať Ján Langoš, Anton Juriš a Jaroslav Volf. Ak sa v dlhej sérii rokovaní zúčastníte len na každom treťom, nedokážete presne sledovať, o čo ide. Kukan bol už verným

spoluracovníkom M. Dzurindu. Postoje Dzurindu na rokovaní sa stali nekontrolovateľné.

V nedeľu deň po voľbách sa stretlo predsedníctvo KDĽ. Rozhodlo o personálnych návrhoch do vlády. Navrhlo v nasledujúcom poradí dôležitosť týchto ľudí: na prvom mieste Mikuláša Dzurindu na funkciu predsedu vlády, na druhom mieste Ladislava Pittnera na funkciu ministra vnútra a až na treťom mieste Jána Čarnogurského na funkciu ministra zahraničných vecí alebo obrany alebo spravodlivosti. (Nedávno som čítal v parlamentnom spravodajcovi rozhovor s Ladislavom Pittnerom, kde na otázku, prečo sa rozišiel s KDĽ, odpovedal, že z KDĽ sa čoraz väčšmi stávala strana jedného muža, rozumej J. Čarnogurského.) Na štvrtom mieste bol návrh Júliusa Brocku na funkciu ministra práce a sociálnych vecí.

Celý október 1998 sa konali intenzívne rokovania o vytvorení vlády medzi SDK, SDĽ, SOP a SMK. M. Dzurinda nás o nich informoval na zasadnutiach predsedníctva SDK. Ukázalo sa, že pri rokovaní sa bude rozhodovať nielen o rozdelení miest vo vláde a v parlamente, ale i o funkcii prezidenta, ktorá s parlamentnými voľbami vôbec nesúvisela. M. Dzurinda nás informoval, že jednoznačná požiadavka SOP je to, aby v koalícnej zmluve bolo zapísané, že Rudolf Schuster bude spoločným kandidátom všetkých štyroch vládnych strán, a že bez splnenia tejto požiadavky SOP nevstúpi do vlády. Na verejnosti pritom R. Schuster vyhlasoval, že SOP vytvoril len preto, aby umožnil opozícii získať ústavnú väčšinu. Zastával som názor, že ide o neprimeraný nátlak a žiadal som, aby SDK tomuto neprimeranému nátlaku neustupovala. Navrhoval som, aby sme o nátlaku SOP informovali médiá. Tie by určite vytvorili taký protitlak, že SOP by ustúpila. Chlieb sa lámal koncom októbra dva dni pred ustanovujúcou schôdzou NR SR. Mikuláš Dzurinda nás na predsedníctve SDK pred posledným nočným koalícňým rokova-

ním informoval o situácii. Hovoril, že v podstate je už všetko dohodnuté, ale stále trvá požiadavka SOP na funkciu prezidenta. Žiadal som neustupovať. Mikuláš Dzurinda sľúbil, že sa ešte pokúsi situáciu zvrátiť, ale požiadal členov predsedníctva o voľný mandát na to, aby mohol počas vyjednávania sám rozhodnúť. Jediný som hlasoval proti. Mikuláš Dzurinda tak odišiel na rokovanie s mandátom ustúpiť SOP a aj tak v noci urobil. Spoločná podpora Schusterovi ako kandidátovi na prezidenta sa stala súčasťou koalície zmluvy. Takto bolo jasne naprogramované, že o necelý rok sa stretnú v druhom kole prezidentských volieb člen ÚV KSS s kandidátom HZDS. Hneď po voľbách, ktoré mali znamenať i morálnu zmenu, sa začalo presadzovať vydieranie.

Mikuláš Dzurinda sa stal predsedom vlády, Ladislav Pittner ministrom vnútra a Ján Čarnogurský ministrom spravodlivosti. Namiesto Brocku sa však stal ministrom Gabriel Palacka, a to ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií. Aj to bolo v rozpore s návrhom predsedníctva KDĽ. Keby sa namiesto Palacku ušlo ministerské kreslo Brockovi, bolo by KDĽ dnes silnejšie.

Po zostavení vlády vládna koalícia obsadzovala i vedúce miesta vo veľkých štátnych podnikoch a akciových spoločnostiach s väčšinovou účasťou štátu. Všetky vládne strany dostali možnosť presadiť svojich odborníkov. Dzurinda sa však postaral, aby KDĽ vyšlo takmer naprázdno. Toto jeho počínanie som už považoval za podvod a jasne vyhlásenú vojnu voči KDĽ. KDĽ však ešte okrem pár ľudí z predsedníctva KDĽ nič netušilo.

Po zostavení vlády sa s naliehavou nástojčivosťou začal hlásiť problém nápravy neprirodzeného stavu spôsobeného Mečiarovou novelou volebného zákona. Bolo po voľbách, ale strany KDĽ, DÚ, DS, SDSS a SZS nemali v parlamente ani jediného poslanca. Nimi navrhnutí poslanci boli členmi šies-

tej strany SDK. Na zasadnutiach orgánov KDĽ som sa zúčastňoval ako hosť, člen inej strany. Nič však po voľbách nebránilo premene 150-člennej strany SDK opäť na koalíciu SDK tak, že by sa politici SDK vrátili naspäť do svojich materských strán. Nič – okrem nedostatku dobrej vôle a neochoty splniť slovo. Prešli október, november, december a zrazu bolo vidno, že Dzurinda, Šimko, Černák, Kňazko a ďalší sa nechystajú späť do KDĽ, resp. DÚ. Na zasadnutí predsedníctva SDK Dzurinda vyhlásil, že nemožno ísť pod dosiahnutý stupeň integrácie. Provizórne riešenie, keď sa 150 politikov z donútenia stalo členmi inej strany, považoval za integráciu. Namiesto plnenia sľubu o návrate začali Dzurinda, Šimko a ich stúpenci šíriť nasledujúce nepravdy:

1. Vraj návrat do materských strán nie je možný, lebo by to ohrozilo stabilitu vlády, SDĽ by si nárokovala post premiéra a Dzurinda by ako premiér padol. Pochopiteľne, bol to nezmysel, lebo SDK by bola i ako koalícia jednotným subjektom s tým istým najsilnejším 42-členným poslaneckým klubom. Jednoducho, smerom navonok by sa nezmenilo nič.

2. Vraj ľudia volili SDK, a nie KDĽ, a teda sa nemáme čo vracat' do KDĽ, lebo tým podvádzame voličov a rozbíjame SDK. Ako keby prechod na koalíciu bol rozbíjaním. Ako keby sme boli proti SDK tým, že chceme, aby bola tým, čím sme ju sami vytvorili, teda koalíciou. Opak bol pravdou. Ľudia si želali SDK ako koalíciu a toto želanie potvrdili ešte pred voľbami petíciou s pol miliónom podpisov. Vyjadrovali ňou protest proti zákazu koalícií Mečiarovou novelou volebného zákona. SDK ako stranu si želal Mečiar a s ním Dzurinda a Šimko.

Na prvom zasadnutí Rady KDĽ po parlamentných voľbách už bolo cítiť nerozhodnosť Rady jasne požadovať dodržanie prísľubu návratu ku koalícii od ľudí, ktorí jej tento prísľub dali ešte len pred štyrmi mesiacmi v tej istej zasadacej

miestnosti. Bolo jasné, že ďalšie zasadnutie Rady o štvrtý roka musí dať odpoveď na túto otázku.

V novembri na zasadnutí predsedníctva KDH som predstrel konkrétny návrh prechodu SDK na koalíciu vrátane riešenia technických problémov. M. Dzurinda, ktorý sa ešte z času na čas zúčastňoval predsedníctiev KDH ako hosť, návrh odmietol. Onedlho Ivan Šimko zverejnil návrh na vytvorenie SDK ako únie piatich materských strán i fyzických osôb. Únia by mala právnu subjektivitu, a tým by vlastne bola zvrchovanou politickou stranou. Znamenalo by to, pochopiteľne, zánik KDH ako samostatnej suverénnej strany. Ján Figeľ presadzoval podobný návrh s tým rozdielom, že fyzické osoby by nemohli byť členmi únie.

V decembri zverejnilo niekoľko bývalých politikov KDH tzv. „vianočnú výzvu“ s názvom KDH za jednotu SDK. Charakteristické bolo, že ani jeden zo signatárov nebol v tej chvíli členom KDH. Naopak, jeden z bodov výzvy žiadal všetkých politikov SDK, ktorí boli do SDK vyslaní za KDH, aby sa nevracali do KDH skôr, ako sa celé KDH aj s ostatnými materskými stranami nestane súčasťou SDK, ktoré bude mať právnu subjektivitu (inými slovami skôr kým KDH ako samostatná strana nezanikne. Koalíciu ako formu jednoty neuznávali). Neskôr sa všetci signatári okrem Jána Figeľa ocitli v SDKÚ.

Pred Vianocami 1998 sa objavila v médiách ďalšia konštrukcia Mikuláša Dzurindu: dvojité členstvo. Únia by znamenala zánik KDH, ale ako konštrukcia mala aspoň racionálne jadro. Dvojité členstvo, pod ktorým sa myslelo členstvo osoby aj v KDH, aj v materskej strane, znamenalo iba chaos. Pochopiteľne, dvojité členstvo malo byť iba prvým krokom k pohlteniu materských strán v SDK.

Vianoce 1998 som strávil v ťaživom premýšľaní. Ešte prebiehala povolebná eufória vyvolaná Mečiarovým odchodom a

KDH už očakával ťažký zápas o samotnú existenciu. KDH na to nebolo pripravené. Politici, ktorí stáli v tomto zápase na strane KDH, museli rátať s nepochopením u samotného KDH a jeho členov.

V januári 1999 zasadala Rada KDH. V predvečer zasadnutia schválilo predsedníctvo KDH návrh na prechod SDK ku koalícii. Predsedníctvo predložilo tento návrh Rade. Za návrh hlasovala iba asi štvrtina členov Rady KDH. Teda iba štvrtina trvala na tom, aby sa dodržalo to, čo pred polrokom v tej istej miestnosti sľúbilo ako samozrejmosť. Hrozilo, že prejde návrh na schválenie dvojitého členstva. František Mikloško navrhol kompromis, ktorý dostal názov obmedzené dvojité členstvo. Bolo možné byť členom i SDK i KDH, ale v takom prípade nebolo možné kandidovať v KDH do žiadnej volenej funkcie. S kompromisom vyslovil súhlas i Mikuláš Dzurinda. Rada KDH tento návrh schválila. Schválenie obmedzeného dvojitého členstva bolo prehrou, keď si uvedomíme, že KDH pristalo na nedodržanie slova ako na metódu politickej práce. Bolo však víťazstvom, ak si uvedomíme, že hrozilo úplné dvojité členstvo.

Dva dni po Rade som vystúpil zo strany SDK a vstúpil som do KDH. Pochopiteľne, ostal som členom poslaneckého klubu SDK. O pár dní to isté urobili poslanci Peter Muránsky a Jaroslav Slaný, a vzápätí František Mikloško. O dva mesiace nasledovali Pavol Hrušovský, Anna Záborská, Alojz Rakús a Rudolf Bauer.

V období január až marec 1999 sa konali okresné snemy KDH. Stretávali sme sa na nich s vyslovenou schizofréniou členskej základne, ktorá pretrváva až do dneška. Niektorí boli schopní vyčítať nám, že sme sa vrátili do ich strany. Predstavovali si to tak, že môžeme ostať štyri roky mimo KDH a vrátiť sa až pred voľbami. To, že za tieto štyri roky by sa KDH úplne vytratilo zo scény (veď by nemalo ani jediného poslanca v parlamente), im jednoducho nenapadlo.

Zakrátko po voľbách vznikol fenomén päťpercentného KDH. Agentúry, ktoré robia prieskum preferencií, vychádzali logicky správne zo skutočnosti, že materské strany SDK nie sú súčasťou SDK, ale že SDK je šiestou stranou, a tým ich konkurenciou. Preto pri prieskumoch kládli ľuďom otázku: Koho by ste volili? tak, že opýtaní si mohli voliť medzi SDK, KDH, DÚ, DS, SDSS a SZS. Pochopiteľne, niektorí z opýtaných, ktorí patrili k 13% voličov KDH v období pred voľbami, označili SDK (veď tam videli kresťanskodemokratického premiéra Dzurindu), iní (a tých bolo zhruba 5%) zase označili KDH. Tento rozpor by okamžite odpadol, keby sa SDK zmenila na koalíciu. V takom prípade by voľba KDH nemohla byť v rozpore s voľbou SDK a nikto by v dotazníkoch pri prieskumoch nemohol zaraďovať SDK a KDH ako konkurenčné strany. Po voľbách sa do vzniku SDKÚ občas robili i také prieskumy, kde sa nevyskytovala SDK ako možnosť voľby a ako možnosti sa vyskytovali materské strany. V takýchto prieskumoch KDH ľahko dosahovalo preferencie nad 10%. Toto jednoduché vysvetlenie neboli schopní pochopiť členovia KDH. Bolo paradoxné, že otázku, ako je možné, že KDH má iba 5%, kládli práve tí, ktorí podporovali Dzurindove návrhy a bránili návratu ku koalícii. Práve týmto ľuďom treba v dobrom odpovedať takto: KDH má dnes 5% preto, lebo pred voľbami sme všetci spolu presviedčali a i presvedčili 13% voličov KDH, aby volili inú stranu – SDK. Potiaľ by to bolo v poriadku. Ale vy ešte i dnes, keď to už nie je potrebné, presviedčate a aj ste presvedčili mnohých voličov, ktorí kedysi volili KDH, aby sa ku KDH ešte nevracali, ale aby zotrvali pri Dzurindovej SDK. Preto má KDH 5%. Kto to nechápe, podobá sa sedliakovi, ktorý obrába cudziu roľu a čuduje sa, že tá jeho je akási neobrobená.

V apríli 1999 sa konal snem KDH v Liptovskom Mikuláši. Hlavnou otázkou snemu bolo, či bude schválená v stanovách

možnosť dvojitého členstva úplného, či neobmedzeného. I keď v januári Dzurinda súhlasil s obmedzeným členstvom ako s kompromisom, medzitým už aj v médiách ohlasoval zmenu svojho názoru a na sneme presadzoval prijatie úplného dvojitého členstva. Snem neschválil tento návrh, ale len preto, lebo na zmenu stanov sú potrebné hlasy aspoň dvoch tretín delegátov snemu. Ostane však neslávnou súčasťou histórie KDH, že nadpolovičná väčšina delegátov snemu hlasovala za Dzurindov návrh. Ak by bol návrh schválený, nič by nebránilo tomu, aby ľudia ako Dzurinda, Šimko a ďalší mohli kandidovať do funkcií predsedu a podpredsedov a KDH mohla dopadnúť tak, ako DÚ, ktorá je dnes pred zánikom, lebo prijala možnosť úplného dvojitého členstva a zvolila do svojho vedenia ľudí, ktorí ju privádzajú k fúzii s SDKÚ.

Keďže neprešlo úplné dvojité členstvo, hlasovalo sa o obmedzenom a tento návrh získal potrebné dve tretiny hlasov. Tohto roku sa bude rušiť na sneme obmedzené dvojité členstvo. I to dokazuje spôsob, akým KDH uvažovalo. Namiesto toho, aby trvalo na dodržaní slova, sa rozhodovalo medzi krátkodobým nezmyslom a katastrofálnym nezmyslom.

Obmedzené dvojité členstvo neumožnilo kandidovať do funkcií v KDH ľuďom, ktorí neukončili svoje členstvo v SDK. Dzurinda, Šimko, Hort, Figel' a ďalší z SDK nevystúpili, a preto muselo KDH riešiť personálny problém. Za predsedu bol zvolený Ján Čarnogurský, zo známych politikov boli zvolení Pavol Hrušovský a Vladimír Palko, na ďalšie miesta podpredsedov boli zvolení ekonóm Blažej Krasnovský (zakrátko tragicky zahynul), poslankyňa Anna Záborská a I. námestník primátora Bratislavy Pavol Minárik. Práve traja posledne menovaní si zasluhujú úctu a vďaku za to, že z pozícií menej známych politikov boli ochotní vziať na seba bremeno funkcie podpredsedov.

Po sneme sa ukázala nepripravenosť politikov SDK na prijatie iba obmedzeného dvojitého členstva, ktoré umožňovalo členom SDK vrátiť sa do KDĽ do pozície radových členov. Túto možnosť ihneď využili I. Šimko a M. Hort, naopak, M. Dzurinda, L. Pittner, G. Palacka predbežne do KDĽ nevstúpili.

V prvej polovici roku 1999 sa KDĽ javilo ako hodnotovo rozvrátená strana. Pokojne uvažovalo o svojom zániku ako samostatnej strany, o splynutí v trvalom zväzku s napr. Stranou zelených, ktorá práve v tom čase propagovala v médiách manželstvá homosexuálov. Ešte doznievala kritika členov KDĽ voči svojmu predsedovi za to, že nehlasoval za návrh programového vyhlásenia vlády potom, čo sa mu nepodarilo doň presadiť niektoré špecificky kresťanské požiadavky, ktoré pritom boli v programe KDĽ i SDK. Načo je hlasovanie, ak nemožno byť proti, nevedno. Predsedovi kritici si osvojili zvrátenú logiku prívržencov HZDS, ktorí roky kritizovali KDĽ za to, že nehlasovalo za návrh ústavy (čas potvrdil, že ústava mala závažné nedostatky). HZDS, samozrejme, nehovorilo, že KDĽ nehlasovalo za predložený návrh ústavy kvôli jeho nedostatkom a že dávalo pozmeňujúce návrhy, ale hovorilo, že KDĽ bolo proti Ústave Slovenskej republiky a podávalo to ako protislovenský čin KDĽ. Podobne kritici predsedu z radov KDĽ poštvaní liberálnymi médiami prezentovali jeho hlasovanie nie ako prejav demokratického rozhodovania, ale ako čin destabilizujúci vládu. Údajná hrozba pádu vlády a návratu Mečiara sa celkovo stala strašiacom, ktorým časť KDĽ nezmyselne zastrášovala samotné KDĽ. Tento strašiac sa stal prostriedkom na zakrytie akýchkoľvek nepravostí, ktoré sa v novej vládnej koalícii diali. Celý máj a jún 1999 médiá tvrdo kritizovali ministra Palacku za dva nepodarené tendre na jeho ministerstve. KDĽ do problému sprvoti nezasahovalo, až koncom júna, potom čo dostalo

priamo z ministerstva svedectvá o nekorektnom priebehu tendrov, požiadalo premiéra o vysvetlenie. V auguste Palacka odstúpil. Celá verejnosť to prijala s úľavou, dôveryhodnosť vlády v prieskumoch stúpila o tri percentá, len členom KDĽ, kedysi takým citlivým na korupciu, spor medzi KDĽ a Palackom prekážal. Vraj vlastní idú proti sebe. Pritom Palacka vôbec nebol členom KDĽ, naopak, na KDĽ tvrdo útočil. Veľkú časť KDĽ vôbec nezaujímal, že KDĽ sa predsa musí zasadiť za objasnenie škandálu na ministerstve, ktoré sa spája s KDĽ a že tu ide o čistý štít KDĽ. Po odstúpení ministra Palacku M. Dzurinda neumožnil KDĽ navrhnuť do ministerského kresla svojho kandidáta, ale presadil J. Macejka, ktorý ho neskôr nasledoval do SDKÚ.

Július Brocka, ktorý hneď po sneme KDĽ v Liptovskom Mikuláši vstúpil do KDĽ, v júli po kauze Palacka vystúpil z SDK. V auguste využili možnosť dvojitého členstva zrazu aj Mikuláš Dzurinda, Gabriel Palacka a Ladislav Pittner a vstúpili do KDĽ. Bolo to krátko potom, keď časť funkcionárov KDĽ z východného Slovenska podpísalo tzv. Prešovskú výzvu, ktorej obsahom bola okrem iného i požiadavka, aby sa KDĽ nesnažilo zviditeľňovať, ale aby sa obmedzilo na podporu SDK (tí istí signatári sa krátko začali čudovať, že KDĽ má nízke volebné preferencie. Prečo by ich malo mať vysoké, keď jej politici propagujú inú stranu?). Ani vlastná suverénna existencia nebola pre KDĽ hodnotou.

V takomto stave KDĽ nebolo schopné odolávať mediálnym útokom napr. v prípade deblokácií. Každému súdnemu človeku je jasné, že vymôcť peniaze alebo tovar od krajiny, ktorá nám je dlžná, je dobré a užitočné. Keď sa to však podarí dosiahnuť predsedovi KDĽ, tak liberálne médiá sú schopné spochybniť aj to. Smutné je, že KDĽ im verí. Aký rozdiel v porovnaní s členmi HZDS a SĽ, ktorí po silných útokoch médií jednoznačne podporili svojich predsedov...

V januári 2000 vznikla SDKÚ. Bol to jednostranný krok Mikuláša Dzurindu bez dohody s materskými stranami. Mala to byť veľká strana, nedosahuje však spravidla väčšie preferencie, aké malo KDH pred vznikom SDK. Vznikla nedodržaním slova za cenu úplného rozbitia jednej strany (DÚ) a nesmierneho oslabenia ďalšej (KDH). Pochopiteľne, Ivan Šimko, Mikuláš Dzurinda a Gabriel Palacka opäť vystúpili z KDH. Ladislav Pittner, ktorý tiež podpísal vyhlásenie o vzniku SDKÚ, sa z KDH nezberal. Predsedníctvo KDH ho vyzvalo, aby buď stiahol svoj podpis, alebo aby ukončil svoje členstvo v KDH. To bola samozrejماً nevyhnutnosť. I kvôli tejto požiadavke mnohí členovia KDH šomrali na predsedníctvo. Pre KDH ako celok bolo už problémom prijať akékoľvek potrebné rozhodnutie, ak bolo čo len trochu bolestné.

Až po vzniku SDKÚ si členovia KDH uvedomili, v akých problémoch sa KDH nachádza. Že nemá premiéra, hoci ho dostalo do funkcie, že má len jedného ministra, že nemá ekonomický vplyv, že SDKÚ mu lanári ľudí, ktorí sa za KDH dostali do štátnej správy. Frustrácia sa transformovala do silného volania po výmene predsedu. V júni oznámil predseda KDH, že na jesennom sneme sa už nebude uchádzať o znovuzvolenie. V tom spočíva morálny rozpor, ktorý si KDH so sebou poniesie. Pod tlakom KDH totiž odchádza človek, ktorý KDH nielen založil, ale ktorý KDH i zachránil v zápase o jeho existenciu v posledných rokoch. Pritom tlak na jeho odchod najväčší vyvíjali tí, ktorí existenciu KDH oslabovali svojím postojom v situáciách, ktoré som popísal.

Záver

V diskusii o budúcnosti KDH sa často hovorí o chybách, ktoré KDH urobilo, ale chyby sa presne nepomenúvajú. Nezaznievajú ani rovnaké požiadavky na vypracovanie analýzy procesu, ktorým KDH prešlo za posledné štyri roky. Takúto

analýzu som považoval za potrebnú. Keďže hovorí o veciach, ktoré nepatria k slávnym stránkam histórie KDH, niektorí ju možno neprijmú s nadšením. Solženicyn napísal, že národ, ktorý nepozná svoje dejiny, je nútený prežiť ich ešte raz. Myslím si, že to isté platí o politickej strane. Ak ktokoľvek iný predloží svoju, faktami podloženú analýzu, privítam to.

Pripomeňme si ešte raz chyby, ktoré KDH doviedli do dnešných problémov. Uverenie nereálnym sľubom o zvýšení preferencií, pohrdnutie skutočnosťou, že preferencie KDH od roku 1992 jasne stúpali; nelojálnosť voči vlastnej strane, nelojálnosť voči demokraticky zvolenému predsedovi; vytváranie takých politických zoskupení v zostave, ktorá bola výhodná pre niektorých jednotlivcov, ale nie pre KDH; opúšťanie hodnôt, ktoré boli predtým v KDH nespochybniteľné; neplnenie sľubov; podpora cudzích politických síl, pôsobiacich proti KDH. A neboli to chyby odchádzajúceho predsedu. V budúcnosti by sa už nemali opakovať.

Počas štvorročného vnútorného zápasu v KDH sa prejavili dve povahové črty hnutia, ktoré považujem za negatívne.

1) Pokiaľ je líder KDH ochotný nekompromisne obhajovať všetky hodnoty, na ktorých KDH stálo, môže na Slovensku rátať s intenzívnymi útokmi proti svojej osobe. KDH je však takýmto útokmi prekvapené, namiesto podpory lídra začína hľadať chyby v lídrovi. Túto vlastnosť už veľmi dávno vypozerovali M. Dzurinda a Ivan Šimko a postavili svoju kariéru práve na nej. Ak bude pretrvávajúť tento **problém nelojálnosti voči lídrovi**, budúcich lídrov KDH to môže viesť k veľkej opatrnosti pri presadzovaní hodnôt KDH.

2) Chyby, ktoré som uviedol, boli viditeľné už dávno a už dávno na ne mnohí upozorňovali. Našu snahu o nápravu však nikto s nadšením nevítal. Vlastnosťou KDH je **neochota pomenovať nesprávne javy**, ktoré sa v KDH vyskytujú. Táto neochota viedla až do ťažkej existenciálnej krízy.

Úsilie pomenovať nesprávne javy a žiadať ich nápravu sa v KDH považovalo za čosi konfliktné, a teda dokonca nekresťanské. To je **falošné chápanie kresťanstva**, ktoré vnucovali komunisti. Argument, že kresťan má byť bytosťou pokorne prijímajúcou nepravosť a nepokúšajúcou sa nepravosť napraviť, vždy používal proti KDH tí, čo nepravosti páchali. Táto argumentácia sa v KDH ujala. V roku 1995 kritizovali predsedu KDH z vlastných radov za výrok: Naučíme Mečiara sa báť. Mečiar tisíckrát predtým aj potom dokázal, že rešpektuje a bojí sa jedine sily. V takom prípade je povinnosťou ukázať mu takú silu, aby sa jej bál. Kresťania na Slovensku si často neuvedomujú, že ak znášajú nepravosť ako súkromné osoby, prinášajú obeť, a to dobrovoľnú, sami. Ak však tolerujú nepravosť ako politici, vtedy musia priniesť obeť, a to nedobrovoľnú, ich voliči, ktorým sa zaviazali, že ich budú pred nepravosťou chrániť.

Aké sú zdroje nádeje pre KDH do budúcnosti? V KDH sa zvädzal od roku 1996 ťažký zápas o charakter KDH, ktorý vyústil do zápasu o samotnú existenciu KDH. Zápas o existenciu KDH vyhralo. Nie je možné spomenúť mená všetkých ľudí, ktorí sa v rôznych časových úsekoch tohto štvorročného obdobia výrazne zaslúžili o toto víťazstvo. Spomeniem aspoň tých, ktorí boli celé štyri roky členmi predsedníctva KDH a nikdy nezaváhali. Okrem predsedu KDH Jána Čarnogurského to boli František Mikloško, Pavol Abrhan a Mária Homolová.

Víťazstvo v zápase o vlastné bytie je nádejou pre KDH do budúcnosti, jeho nádejou sú i všetci ľudia, ktorí toto víťazstvo vybojovali. Zápas o charakter hnutia je v tejto chvíli ešte otvorený. Nádej do budúcnosti môže spočívať tiež v pokornom premýšľaní o našej minulosti a prítomnosti.

FAKTY, 31-34/2000

Príbeh odchodu Jána Čarnogurského

Zakladateľ KDH a jeho dlhoročný predseda Ján Čarnogurský oznámil, že na októbrovom sneme KDH už nebude kandidovať za predsedu. V súťaži o funkciu predsedu sa stretnú Pavol Hrušovský a Ján Figeľ. Jedného označujú médiá zjednodušene za kandidáta kontinuity doterajšej politiky KDH, druhého za kandidáta zmeny. Toto videnie pritom nevystihuje najvnútornejšie ideové pohyby v KDH za posledné roky.

Zmena nastala v KDH už dávno – a začala sa už v roku 1996. Vykonali ju politici, ktorí už dnes v KDH nie sú. História tejto zmeny je aj históriou Čarnogurského odchodu. Ak KDH chce ešte niekedy v budúcnosti hrať dôstojnú úlohu na slovenskej politickej scéne, musí dosiahnuť zmenu tejto zmeny a návrat na cestu, ktorú kedysi doterajší toľko kritizovaný predseda vytýčil.

1996

V tomto roku boli KDH a opozícia celkove na tom dobre. Súčet preferencií HZDS a SNS sa pohyboval okolo 35% a bolo jasné, že v tejto zostave nebude môcť vláda zotrvať pri moci. KDH bolo nespochybniteľným lídrom opozície s priemernými preferenciami okolo 13–14%. Ak by sa konali voľby, zvíťazila by jasne opozícia a smerom k ďalším voľbám sa mohla situácia ešte zlepšovať.

Na jar 1996 dozrelo v Mikulášovi Dzurindovi rozhodnutie kandidovať na funkciu predsedu KDĽ. Je jasné, že keď sa postavenie strany zlepšuje, niet dôvodu na zmenu predsedu. Preto začal Dzurinda tvrdiť, že situácia je zlá a že po voľbách hrozí pokračovanie Mečiarovej vlády, lebo SĽĽ pôjde s Mečiarom. Záverom jeho úvah bolo, že KDĽ potrebuje zmenu, aby malo podstatne viac percent. On sám tvrdil, že pod jeho vedením dosiahne samotné KDĽ 25%.

Okrem toho vystúpil Dzurinda s tézou, že KDĽ musí byť otvorenejšie a musí sa starať nielen o kresťanov, ale o všetkých občanov. Obe tvrdenia sú príkladom toho, ako fráza dokáže víťaziť nad faktami. Práve ľudia ako Dzurinda, Šimko či Palacka boli dôkazom toho, že KDĽ je otvorenou stranou. A samozrejme, drvivá väčšina problémov, ktorými sa KDĽ v slovenskej politike zaoberalo, sa týkala všetkých občanov, nielen slovenských kresťanov.

Obe tvrdenia Mikuláša Dzurindu sa navyše ukázali ako nereálne. SĽĽ nešla s Mečiarom a on sám dosiahol o dva roky síce volebný výsledok 26%, ale s SDK, teda aj s voličmi, ktorých mu dodala DÚ, DS a ďalší. Časť KDĽ však jeho sľubom v tom čase uverila. Pohrdla tým, že KDĽ postupne, i keď pomalším tempom rastie. Ján Čarnogurský síce na sneme v Banskej Bystrici nad Dzurindom zvíťazil, ale časť KDĽ začala opakovať: treba nahradiť Čarnogurského populárnym politikom a percentá sa zdvojnásobia. Bola to utópia. Ako je známe, dôsledky realizovaných utópií bývajú katastrofálne.

1997

V demokratických stranách Západu nebyva tvrdý stranický zápas ničím nezvyčajným, ale po personálnom rozhodnutí na sneme strany sa situácia upokojuje a strana ide do volieb zjednotená. Časť KDĽ sa však s výsledkami bansko-

bystrického snemu nikdy nezmierila. Naopak, prvá polovica roku 1997 bola obdobím najväčších útokov na predsedu na zasadnutiach Rady KDĽ, aké si pamätám. Tieto útoky členovia KDĽ prenášali už aj na stránky tlače. Tu sa však dopúšťal chyby aj sám Čarnogurský, ktorý nevyužil svoje víťazstvo na sneme na personálne výmeny v nelojálnom aparáte, čo by bolo bývalo úplne korektné. Práve to bolo dôkazom jeho až neuveriteľnej otvorenosti voči ľuďom. Neustále a bez najmenšieho nepriateľstva prizýval k spolupráci ľudí, ktorí sa obrátili proti nemu. Svojich odporcov však tým „na svoju vieru“ neobrátil, len ich posmelil v útokoch proti sebe.

Druhej chyby sa dopustil Ján Čarnogurský v diskusiách o vytvorení veľkej volebnej koalície. V jeho záujme, ale aj v záujme KDĽ a Slovenska by bola bývala koalícia KDĽ-DS. I on sa k nej klonil, ale nezasadil sa za ňu celou silou svojej osobnosti. Lídrom by bol zrejme aj v trojkoalícii KDĽ-DU-DS. Pre jeho osud bola dôležitá „maličkosť“, ktorej význam sa všeobecne podceňuje. Tou bolo pribratie Strany zelených a SDSS do volebnej koalície. Presadenie päťkoalície namiesto dvojkoalície alebo trojkoalície bol majstrovský ťah Ivana Šimka. Ťažisko päťkoalície zrazu bolo kdesi v liberálnom strede, ku ktorému bol bližšie Dzurinda, zatiaľ čo Čarnogurský stál viac napravo. V diskusii umelo vyvolanej médiami o lídrovi volebnej koalície sa následne presadil Dzurinda. Týmto ťahom, potrebným pre odstavenie predsedu KDĽ, poškodili Dzurinda a Šimko záujmy KDĽ a celej koalície, pretože prieskumy ukazovali, že voliči SDSS a SZS sa nemienia stať voličmi päťkoalície. Po vzniku SDK to prieskumy potvrdili a o rok sa to pri voľbách ukázalo na zanedbateľných počtoch preferenčných hlasov pre kandidátov SZS a SDSS. Poslanci nominovaní za SDSS a SZS boli zvolení hlasmi voličov KDĽ, DÚ a DS. Vtedy, v polovici roku 1997, však KDĽ nepočúvalo, čo hovoria prieskumy verejnej mienky.

K predsedovmu pádu prispela i nelojálnosť časti KDĽ pri rokovaní o vytvorení SDK v júni 1997. Text dohody sa pritom vypracoval veľmi rýchlo, ostal jediný sporný problém. Navrhoval som článok, aby kandidátom na funkciu predsedu vlády bol predstaviteľ tej strany päťkoalície, ktorá získala najviac poslancov. S najväčšou pravdepodobnosťou by vzhľadom na preferencie šlo o KDĽ. DÚ sa postavila proti. O probléme sa rokovalo iba niekoľko dní a zrazu začali prichádzať na ústredie KDĽ faxy od okresných organizácií podporujúcich Dzurindu a žiadali, aby KDĽ na rokovaní okamžite ustúpilo. Pod týmto tlakom vlastných KDĽ ustúpilo a článok bol vypustený z textu. Jeho prestíž v koalícii utrpela. Osobne som to vtedy vyhodnotil tak, že Ján Čarnogurský sa už nestane slovenským premiérom. Rok pred voľbami bolo cítiť, že mečiarizmus padne. Zároveň sa rozhodlo, že predseda KDĽ, ktorý zosobňoval protimečiarovský zápas, nebude zberať plody víťazstva. Rozhodli o tom bývalí Mečiarovi súpútnici z DÚ, dve malé ľavicové strany, ale aj časť KDĽ. Táto časť KDĽ kvôli osobným záujmom zámerne oslabovala celé KDĽ. To už bola v porovnaní s minulosťou skutočná zmena.

Po podpísaní dohody o koalícii SDK v lete 1997 tlak médií presadil Dzurindu ako hovorcu, neskôr lídra SDK. Úlohu zohrával i riaditeľ Markízy, ktorý bol vždy rýchlo a presne informovaný o rokovaní, na ktorých sa o lídrovi rozhodovalo. Čarnogurský vtedy zväžil silu KDĽ pri odolávaní tlaku médií a rozhodol sa, že podporí Dzurindu ako hovorcu. To však nemožno hodnotiť ako chybu. Bol to len správny odhad zahniezdenia utópie v myslení samého KDĽ.

1998

Začiatkom roka presadil Mečiar novelu volebného zákona, ktorou de facto zakazoval koalície. Bol to Ján Čarnogurský,

ktorý svojím hlasom presadil v predsedníctve KDĽ, aby sa SDK dočasne zmenila z koalície na stranu 150 kandidátov do parlamentu. Ak by nebol hlasoval za, presadil by sa variant SDK ako koalície KDĽ a DÚ s dvoma kandidátkami, medzi ktorými by sa musel volič rozhodovať. Osoba lídra by sa tak stala zbytočnou a bol by to Dzurindov politický pád. Ďalším veľkorovým gestom predsedu KDĽ bolo jeho rozhodnutie nekandidovať do parlamentu, aby nemusel opúšťať KDĽ. Oboma gestami mimoriadne oslabil svoje politické postavenie. Prvým však sledoval záujmy krajiny, druhým záujem strany. Existenciu KDĽ pritom tiež považoval za záujem krajiny. Média jeho obeti tleskali. Keď však po voľbách presadzoval zachovanie KDĽ v súlade s týmto postojom a dohodami, kritizovali ho.

Prechod na 150-člennú stranu SDK znamenal hlbokú zmenu v riadení SDK. Koalíciu riadila koalíčná rada zložená z vedení piatich strán, stranu SDK začalo riadiť 12-členné predsedníctvo v zložení: Dzurinda, Šimko, Palko, Hort, Figel', Kukan, Černák, Kňazko, Budaj, Langoš, Juriš, Volf. Päťica Dzurinda, Šimko, Kukan, Černák a Kňazko už vtedy pôsobila ako zárodok dnešnej SDKÚ. Hlasovala spolu a podľa potreby ju vždy niekto podporil.

Predsedníctvo KDĽ po voľbách navrhovalo, aby členom delegácie SDK na rokovaní o zostavení vlády s SDĽ, SMK a SOP bol logicky aj predseda KDĽ. Prvé personálne rozhodnutie Dzurindu po voľbách bolo, že tomuto návrhu zabránil. Vplyv materských strán, teda aj KDĽ, na SDK sa strácal. Návrhy KDĽ na obsadenie ekonomických postov v štátnych podnikoch a akciových spoločnostiach s majoritou štátu Mikuláš Dzurinda neakceptoval. Voči žiadnej inej materskej strane sa takto nesprával.

Pri schvaľovaní programového vyhlásenia vlády predseda kresťansky orientovanej strany Čarnogurský presadzoval

zapracovať do neho niektoré špecifické požiadavky, ako bolo zrovnoprávnenie financovania štátneho školstva s cirkevným a súkromným. Nehlasovanie za návrh programového vyhlásenia vlády, ktoré neobsahovalo tieto požiadavky, považovali liberálne médiá, pod ich vplyvom aj mnohí členovia KDH, za vážne previnenie. Na čo je hlasovanie, keď nemožno byť proti, nevedno.

1999

Po voľbách nič nestálo v ceste návratu SDK späť k normálnym pomerom, teda k päťkoalicii. Teda nič okrem nedostatku dobrej vôle držať sľub daný vo vnútri materských strán pred voľbami. Dzurinda, Šimko a ďalší zrazu začali hovoriť o tom, že návrat nie je možný, že by to destabilizovalo vládu, že je to rozbiehanie SDK. Na januárovej rade KDH len štvrtina členov podporila návrh predsedníctva KDH na dohodnutý návrat k päťkoalicii. Rada prijala návrh na zavedenie dvojitého členstva, i keď len obmedzeného. Rada tak požehnala Dzurindovo neplnenie sľubu – a po nej to urobil aj snem KDH v apríli 1999 v Liptovskom Mikuláši. Dokonca väčšina prítomných delegátov hlasovala za neobmedzené dvojité členstvo a len vďaka tomu, že na zmenu stanov treba hlasy dvoch tretín delegátov, sa do stanov dostalo iba obmedzené dvojité členstvo. Ak by prešlo neobmedzené dvojité členstvo, nič by nebránilo, aby sa do vedenia KDH dostali ľudia, žejajúci si zánik KDH. Tak sa KDH zahrávalo s vlastnou existenciou. Ešte v septembri 1999 značná časť predstaviteľov KDH v regiónoch podpisovala takzvanú prešovskú výzvu, ktorá žiada KDH, aby sa nezviditeľňovalo, ale aby sa iba obmedzi- lo na podporu SDK (dnes tých istých ľudí prekvapujú nízke preferencie KDH).

2000

V januári Mikuláš Dzurinda ohlásil vznik SDKÚ. V KDH narastali tlaky na odchod Čarnogurského z miesta predsedu strany. Hlavným argumentom bol výsledok prieskumu, podľa ktorého KDH má 4 percentá. Veľká časť KDH si stále neuvedomuje, že nízke preferencie sú výsledkom toho, že KDH dalo dôveru ľuďom, dostalo ich na najvyššie posty v štáte a oni potom využili svoj vplyv, aby KDH čo najviac oslabili. Mnohí členovia KDH si neuvedomujú, že Čarnogurský robil všetko proti oslabovaniu KDH, čo mohol, a že to boli oni, ktorí mu v tom nepomohli. Dokonca pomáhali oslabovaniu KDH raz podporou Dzurindu, potom podporou dvojitého členstva, či prešovskej výzvy. V júni oznamuje Čarnogurský svoj odchod z čela KDH. Odchádza politik, ktorý stratil vplyv vo svojej strane, za posledné štyri roky často určoval jej beh niekto iný. Niekto iný začal relativizovať hodnoty KDH a KDH to akceptovalo.

Aké KDH Čarnogurský zanecháva? Je to KDH, ktoré nevie presne pochopiť, čo sa v ňom za štyri roky odohralo. Je neisté, nemá sebavedomie, nie je na seba hrdé. Potrebuje sebaanalýzu, potrebuje si opäť ujasniť a potvrdiť hodnoty, ktoré vyznáva a presadzuje.

Aký odkaz Čarnogurský tomuto KDH zanecháva?

Je to odkaz disidenta zo sedemdesiatych a osemdesiatych rokov, že viera a pevné vnútorné presvedčenie dávajú dosť síl a nádej na víťazstvo v zápase za kresťanstvo, ľudské práva a demokraciu i v časoch a podmienkach, ktoré sú zdanlivo beznádejné.

Je to odkaz slovenského vlastenca, autora myšlienky o samostatnej slovenskej hviezdičke na zástave Európy, Slovákom milujúcim Slovensko. Je to odkaz politika, ktorý je presvedčený, že pri budovaní slovenskej štátnosti je nadovše-

tko dôležitá trpezlivosť, vytrvalosť a rozpoznávanie vlastných nedostatkov a chýb, minulých i súčasných. Na tomto mieste treba pripomenúť, že na otázku, kto je otcom samostatnej slovenskej štátnosti, je nespochybniteľná odpoveď: Vladimír Mečiar. Ak sa však spýtame, kto je otcom samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti európskej kvality, potom správna odpoveď je: Ján Čarnogurský.

Je to odkaz štátnika, že pri presadzovaní záujmu krajiny je obetovanie osobných záujmov samozrejmosťou.

Je to odkaz kresťanského politika, že i politika má byť presadzovaním zdanlivo nemoderných, ale v skutočnosti večných kresťanských hodnôt, službou blížnemu, v ktorej treba prijímať akékoľvek príkorá, urážky, či nepochopenie dokonca i od svojich vlastných. V pokore a bez snahy o odplatu.

Čarnogurského životný a politický príbeh je príbehom nenaplnenosti ideí na tomto svete, ideí ničených každodenným náporom všednosti, prízemnosti a únavy. Tento príbeh je však neukončený. Čo o iných možno napísať na sklonku ich života, to u neho možno vysloviť ešte v relatívne mladšom veku. Neukončenosť tohto príbehu je zároveň symbolikou nádeje.

DOMINO FÓRUM, 26/2000

Konzervatívne prúdy slovenskej politiky

Niekedy v júli 1898 sa v dedine Liptovské Sliache stretli dvaja vtedy ešte neznámi mladí politici. Jedným bol katolícky kňaz Andrej Hlinka, budúci „vodca národa“ a šéf autonomistického hnutia na Slovensku. Druhým bol Milan Hodža, budúci poradca následníka rakúsko-uhorského trónu Franza Ferdinanda a budúci predseda česko-slovenskej vlády. O ich stretnutí blízko pomedzia storočí a blízko pomedzia Liptova katolíckeho a Liptova evanjelického toho veľa nevieme. Spomína ho po štyridsiatich rokoch sám predseda vlády Hodža v smútočnej reči nad Hlinkovou rakvou. Stretnutie v Sliachoch však môžeme vnímať ako symbol vzájomného stretania sa dvoch prúdov konzervatívnej slovenskej politiky v storočí, ktoré po ňom nasledovalo. Pri hľadaní stručného a výstižného názvu dvoch prúdov narážame na nebezpečenstvo zjednodušovania. So zreteľom na toto nebezpečenstvo pomenujeme prvý prúd národno-ľudovo-katolíckym (NLK) a druhý európsko-protestantským (EP).

Znakom slovenského konzervativizmu v dvadsiatom storočí je predovšetkým vzdorovanie ľavicovo-utopickým koncepciám (po ich páde potom rázne odstraňovanie ich neblahých následkov) a schopnosť reflexie národnej histórie, tradície a hodnôt.

*Stranicka a personálna reprezentácia
konzervatívnej slovenskej politiky*

Ak sme si takto vymedzili atribúty konzervativizmu, nebude problémom vymenovať politické strany a politické osobnosti, ktoré ho v dvadsiatom storočí reprezentovali. Solitérom stojacim mimo politických strán bol Milan Rastislav Štefánik. V období prvej Česko-slovenskej republiky boli na Slovensku dve hlavné konzervatívne politické strany. Tou silnejšou (ale takmer vždy opozičnou) bola Hlinkova slovenská ľudová strana, tou slabšou (ale vždy vládnucou) bola Agrárna strana. HSLŠ vedená Andrejom Hlinkom bola stranou iba so slovenskou pôsobnosťou. Agrárna strana bola iba súčasťou celoštátnej Republikánskej strany zemélskeho a maloroľníckeho ľudu. Najvýznamnejším Slovákom v nej bol Milan Hodža. Z vplyvných slovenských politikov toho obdobia treba ešte menovať Štefana Osuského.

V období tesne po druhej svetovej vojne bola jediným dominujúcim predstaviteľom slovenského konzervativizmu Demokratická strana. Spomeňme jej predstaviteľov Lettricha, Ursínyho, Staška a Kempného. Po celých desať rokov po páde komunistického režimu patrili k jednoznačne reformným silám odstraňujúcim následky komunizmu Kresťanskodemokratické hnutie Jána Čarnogurského a Demokratická strana posilnená politikmi bývalej ODÚ-VPN. Keď analyzujeme rozdiely v politike spomenutých strán a osobností reprezentujúcich slovenský konzervativizmus, zistíme, že deliacou čiarou vytvárajúcou v konzervatívnom tábore dva prúdy, vždy bol a, ako uvidíme, i zostáva spor:

*Orientácia na mimoslovenské civilizačné body
verzus viera vo vlastné sily.*

Paríž, Viedeň, Praha, Brusel, Washington... To boli mestá, ktorých názor v uplynulých sto rokoch pozorne počúvala časť slovenských konzervatívov. Ľahkosť, s akou sa predstaviteľ malého stredoeurópskeho národa, syn evanjelického farára z Košarísk Milan Rastislav Štefánik pohyboval v parížskych salónoch, doteraz udivuje. V období pred prvou svetovou vojnou videl Milan Hodža budúcnosť Slovenska vo federalizácii Rakúsko-uhorskej monarchie. Preto sa politicky orientoval na Viedeň a konkrétne na Habsburga Franza Ferdinanda. Po rozplynutí tejto koncepcie nasledovala jeho štvrtstoročná orientácia (a s ním i orientácia väčšiny slovenských evanjelikov) na Prahu, ktorá ho koncom tridsiatych rokov doviedla až do premiérskeho kresla. Orientáciu na Prahu obnovili jeho kolegovia Lettrich a Ursíny po vypuknutí SNP na jeseň 1944 po založení Demokratickej strany. Po roku 1989 stáli politici dnešnej DS na pozíciách československej federácie. Po vzniku samostatnej SR je jedným z hlavných bodov agendy DS ničím nespochybniteľná orientácia na vstup Slovenska do Európskej únie a NATO. Dnešná DS už ani zďaleka nemá taký protestantský charakter ako reprezentácie EP prúdu z prvej polovice storočia (napokon jej súčasný predseda Langoš je katolík), ale odkaz slovenského protestantizmu stále cítiť (podpredsedovia Osuský a Zajac pochádzajú zo známych evanjelických rodín Osuských, resp. Hodžovcov). Bolo by zaujímavé historicky zanalyzovať, čo bolo a je prvotnou príčinou dnes už tradičnej orientácie (pôvodne) evanjelického konzervatívneho prúdu na mimoslovenské záchytné civilizačné body. Mohlo to byť (či už oprávnené alebo neoprávnené) vedomie vtedajších limitov Slovenska a Slovákov alebo pocit konfesionalnej či inej menšiny alebo oboje.

Slovenské mestečká a dediny a princíp svojpomoci aplikovaný na ich obyvateľov, viera vo vlastné sily, uchovanie hodnôt kresťanstva, hrádza proti komunizmu. To bol základ politiky Andreja Hlinku ako hlavného predstaviteľa NLK prúdu. Viera vo vlastné národné sily logicky indukovala i národné ambície ústiace do požiadavky slovenskej autonómie, ktorá sa stala jeho programom na dvadsaťročie. O nejakej zahraničnopolitickej koncepcii Hlinku asi ťažko hovoriť, v tom sa s Hodžom nemohol merať. Vďaka orientácii na ľudové masy však zanechal v slovenskej spoločnosti oveľa hlbšiu stopu ako Hodža a jeho politický odkaz znie až do súčasnosti. Ako prejav slovenského konzervativizmu vidím i Sidorovu nedôveru k inému druhu utópie, a to k Hitlerovmu národnému socializmu. Túto nedôveru prejavil, keď odmietol podvoliť sa Hitlerovmu nátlaku počas troch marcových dní roku 1939, keď vykonával funkciu predsedu autonómnej slovenskej vlády.

Po druhej svetovej vojne sa realizoval NLK prúd v rámci Demokratickej strany prostredníctvom cez katolíkov ako Staško, Kempný, patriacich ku generácii nezaťaženej politikou HSLŠ z obdobia vojnovnej Slovenskej republiky.

Vznik KDĽH po roku 1989 bol realizáciou NLK prúdu v obnovenej slobodnej spoločnosti. Atribút prúdu – viera v silu Slovenska a s tým súvisiace národné ambície sa okamžite premietli do požiadavky samostatnej hviezdičky pre Slovensko na európskej vlajke.

Diskontinuita

Ak sa jednotlivé osobnosti či strany pričínili o realizáciu NLK a EP prúdu v rôznych časových obdobiach, to vôbec neznamená, že osobnosti a strany z neskorších období možno označiť všeobecne za ich nástupcov. Platí teda i princíp dis-

kontinuity. Nebolo by to treba zdôrazňovať, nebyť celkom neodôvodnenej a zlomyseľnej snahy časti slovenskej publicistiky označovať KDĽH za nástupcu HSLŠ. Je pravda, že KDĽH sa hlási k Andrejovi Hlinkovi, ale predsa v podobe jeho portrétu na slovenských bankovkách sa k nemu hlási celá slovenská spoločnosť. KDĽH však nemá nič spoločné s HSLŠ z obdobia slovenského štátu, ba, naopak, je protipólom tejto HSLŠ. HSLŠ po Hlinkovej smrti pohltila v podstate všetky povolené politické strany na Slovensku, čo znamenalo koniec pluralitnej parlamentnej demokracie u nás. Naopak, KDĽH bolo po roku 1992 hlavným garantom víťazného zápasu s mečiarizmom a presadenia demokratickej slovenskej štátnosti a dodržiavania ľudských práv.

Princíp diskontinuity platí i pre EP prúd. V politike agrárnikov a dnešnej DS existuje najväčší rozdiel predovšetkým v tom, že agrárnici sa orientovali predovšetkým na slovenskú dedinu, zatiaľ čo dnešná DS je čisto mestskou stranou.

Vzájomná spolupráca, vzájomný zápas

Súžitie NLK a EP prúdu počas uplynulých sto rokov je striedaním období spolupráce a období vzájomného zápasu až nepriateľstva. Spomienka na stretnutie v Sliachoch je romantickou pohľadnicou s motívom spolupráce. 30. október 1918 sa tiež niesol v znamení spolupráce, keď Hlinka i Hodža boli spoločne aktérmi vyhlásenia Martinskej deklarácie. Incident, ktorý spôsobil Hodža príduci večer už po odchode viacerých signatárov tým, že v užšej skupine presadil pozmenenie textu už naznačil budúci konflikt prúdov. Zmenou textu ustúpil od požiadavky účasti slovenských reprezentantov na mierovej konferencii. 19. septembra 1919 sa po mnohých peripetiách so získaním cestovného dokladu dostal Andrej Hlinka do Paríža na mierovú konferenciu. Štefan Osuský sa obrátil na

predsedu Najvyššej rady Clemenceaua so žiadosťou, aby zariadil odchod Hlinku z Francúzska. Hlinku vyzvala k odchodu francúzska polícia.

Dvadsaťročie existencie prvej Česko-slovenskej republiky bolo prevažne obdobím vzájomného zápasu EP a NLK prúdu. Konkrétne sa prejavoval rivalitou vládnych agrárnikov a opozičných Hlinkových autonomistov. Výnimkou bola krátka účasť HSLŠ vo vláde koncom dvadsiatych rokov a neskôr volebná spolupráca HSLŠ a evanjelickej SNS Martina Rázusa v roku 1935.

Obdobie rivality až nepriateľstva sa skončilo vyhlásením autonómie Slovenska v októbri 1938. HSLŠ sa s agrárnikami i ďalšími stranami zlúčilo do HSLŠ-Strany slovenskej národnej jednoty. Ťažko však možno hovoriť o dobrovoľnosti tohto procesu. Spolupráca nemala dlhé trvanie. Po vypuknutí SNP vznikla na povstaleckom území Demokratická strana, ktorá bola v tom čase dobovou realizáciou EP prúdu. Okrem výnimiek, ako bol Pavol Čarnogurský, nemal v tom čase kto zachraňovať česť NLK prúdu.

Už o dva roky sa situácia prudko zmenila. Zoči-voči nebezpečeniu nástupu komunizmu došlo pred voľbami roku 1946 pod značkou Demokratickej strany k zjednoteniu EP a NLK prúdu. Drvivé víťazstvo DS síce vzhľadom na situáciu v Čechách neodvrátilo komunizmus, ale napriek tomu je najslávnejšou kapitolou spolupráce NLK a EP prúdu.

Na námestiach slovenských miest v novembri 1989 vládlo ovzdušie spolupráce všetkých, ktorí si želali demokraciu. O pár mesiacov bola situácia iná. NLK prúd sa realizoval v KDĽ, časť EP prúdu tiekla v obnovennej DS a časť vo VPN. Pred voľbami v júni 1990 VPN tvrdo útočila na KDĽ. (Príčina tohto konfliktu je doteraz predmetom občasných diskusií medzi mnou a Petrom Zajacom). Z lona VPN sa potom vykľul Vladimír Mečiar, s ním recidíva komunistických spôsobov, čo

malo okamžite za následok zblíženie NLK (KDĽ) a EP (ustáleného v DS).

Po storočí konfliktov a spolupráce si majú oba prúdy čo vyčítať. NLK prúd môže vytýkať EP prúdu opakujúcu sa krátkodochosť jeho orientácie na spásanosné zahraničné body. A to aj napriek tomu, že tieto mimoslovenské sily, ku ktorým sa utiekal, slovenský EP prúd pohodlne hodili cez palubu. Po rozdelení Česko-Slovenska v roku 1992 nebolo cítiť v českej spoločnosti žiadnu veľkú ľútosť nad stratou Slovenska. Intrigy prezidenta Edvarda Beneša počas emigrácie voči Milanovi Hodžovi, ktorý mal byť jeho logickým spojencom pri príprave obnovennej Česko-slovenskej republiky po skončení druhej svetovej vojny, zaujímavo opisuje vo svojich pamätiach Benešov spolupracovník v emigrácii, šéf československej spravodajskej služby Moravec.

Príslušníci EP prúdu zase často odsudzujúco pripomínajú, ako skončili sebavedomé ambície slovenských autonomistov v marazme slovenského štátu.

Otázky súčasnosti a budúcnosti

Teraz si položíme otázku, ktorou tak trochu spochybíme celý zmysel článku. Na začiatku sme vymedzili ako znak konzervativizmu opozičný prístup voči ľavicovým ideológiám. Konzervativizmus sa však zvykne vymedzovať i voči ďalšiemu expandujúcemu ideovému trendu, a tým je liberalizmus. NLK má takmer storočnú tradíciu v zápase s liberalizmom. Začnime trebárs Hlinkovým bojom proti českému pokrokárstvu prenikajúcemu na Slovensko a skončíme u súčasných výhrad KDĽ voči uzákoneniu partnerstva homosexuálov. Tradícia orientácie EP prúdu na zahraničné civilizačné body núti EP i k tomu, aby ľahšie akceptoval liberalistické idey. Preto je NLK tradične konzervatívnejší ako EP. Peter Zajac

nazýva dnešnú Demokratickú stranu konzervatívno-liberálnou. Dnešná DS by určite nebola schopná chrániť rodinu tak ako KDH. Rozdiely v konzervatívnosti sú také veľké, že dnešní predstavitelia NLK sa pri pohľade na DS ako reprezentanta EP právom pýtajú: Je to ešte konzervativizmus? Nie sú to už náhodou liberáli? Odpoveď je zrejme relatívna. Záleží na tom, z ktorej strany spektra sa na DS pozrieme.

Pred druhou svetovou vojnou dostávali Hlinkovci a Hodžovci vo voľbách spoločne vyše 50% hlasov. Dnes má KDH a DS spolu čosi nad 7% a politickú scénu ovládli ad hoc zakladané politické subjekty bez ideovej či historickej zakotvenosti. Pokiaľ KDH ako súčasný reprezentant NLK je zrejme schopné prekročiť prah parlamentu po voľbách a zachovať si ideový odkaz, dnešná dvojpercentná DS by samostatný postup neprežila. Ideový odkaz predvojnových protestantských politikov sa v DS pomaly rozplýva. Prežije EP prúd prostredníctvom DS, alebo si nájde iný politický nosič? Je dnes označenie EP vôbec vhodné a nemali by sme ho nahradiť trebárs OS (občianskospoločenský prúd)? A nie sme náhodou už svedkami zániku EP prúdu? A nie je teda naša úvaha o dvoch prúdoch konzervatívnej politiky už anachronickou? Odpoveď na to dá budúcnosť. Objaví sa sčista-jasna na zelenej lúke nejaký iný slovenský konzervativizmus mimo NLK a EP, s inými koreňmi alebo úplne bez koreňov? Zrejme nie, veď schopnosť reflexie národnej histórie a tradície (aj politickej) sme si na začiatku poznačili ako atribút konzervativizmu. Teda prežitie a posilnenie NLK a EP sú v záujme posilnenia slovenského politického konzervativizmu.

Tretia otázka znie: Zachová sa neustále striedanie spolupráce a súperenia NLK a EP? Spolupráca KDH a DS je v súčasnosti vcelku dobrá, ale tradičný spor – „orientácia na mimoslovenské civilizačné body versus viera vo vlastné sily“ – pretrváva. KDH si už kladie úlohu – formulovať slovenský

národnoštátny záujem v integračných zoskupeniach, ktorých členom sa Slovensko stane. DS zrejme redukuje národnoštátny záujem na púhe dosiahnutie členstva v týchto zoskupeniach. V takomto chápaní národnoštátneho záujmu je začlenenie do integračných zoskupení čosi ako Fukuyamov „Koniec dejín“. Koniec dejín však tak ľahko nepríde. Ak sme sa sporom medzi NLK a EP nevyhli počas stáročia, asi sa im celkom nevyhneme ani v budúcnosti. Ako konzervatívci by sme si mali z tohto storočia vziať ponaučenie. A to znie, že spolupráca medzi NLK a EP bola vždy na prospech Slovenska a v zlomových okamihoch často jediným východiskom. Aká bude forma tejto spolupráce, nie je podstatné. Stretnutie dvoch slovenských politikov v liptovskej dedine pred sto rokmi ostáva pre nás výzvou.

Konzervatívne pohľady, jeseň – zima 2000

Múmia sa vracia

Motto:

„Je to dôsledok primitívneho antikomunizmu.“

Fedor Gál v knihe *Z prvej ruky* na adresu 13% KSS (SDL) v prvých slobodných voľbách v roku 1990.

Motto ako citát z Gálovej knihy uvádzam nerád, pretože ide o mylné tvrdenie vyslovené človekom, ktorého si inak veľmi vážim za to, čo pre Slovensko vykonal. Uvádzam ho ako odrazový mostík pri hľadaní odpovede na otázku, prečo ani po dvanástich rokoch nedosiahlo Slovensko politickú stabilitu a prečo sa každá šanca na zmenu premiéra veľmi rýchlo na prelud.

Pri sledovaní slovenských médií nikto nespochybňuje existenciu hlbokkej krízy, ale vysvetlenia jej príčin a návrhy riešenia sú poväčšine zúfalo povrchné. Je komické uveriť, že na príčine sú osobné nezhody medzi politickou špičkou. Neopodstatnená je aj požiadavka, aby všetci odišli, a aby ich nahradili nové tváre. Mnohí už pochopili, že problém Slovenska nespočíva iba v Mečiarovi. Preto sa nikto nemusí báť, že názov tohto článku je lacnou narážkou na jeho možný návrat po budúcich voľbách, ako sme toho svedkami v humoristických talkshow. Múmia, rozumej zlá minulosť, ktorá sa opakovane vracia, nemá jednoznačne Mečiarovu tvár. Pokúsím sa pomenovať uzlové body posledných dvanástich rokov, keď na nás múmia žmurkla očami svojej šakalej hlavy.

Netesný sarkofág

V novembri 1989 sme ukladali komunizmus na večný odpočinok a verili sme, že sme naň položili hrubý sarkofág. Prešlo pár mesiacov a objavil sa termín primitívny antikomunizmus. Bol akceptovaný, čo by sa pojmu primitívny anti-fašizmus asi nepodarilo. V marci 1990 dostalo revolučné hnutie Verejnosť proti násiliu nevídanú posilu. Nedávni prominentní členovia KSČ, predseda slovenskej vlády Milan Čič a predseda federálnej vlády Marián Čalfa sa pred užasnutou verejnosťou začali zjavovať s veľkými odznakmi VPN.

Túto konverziu im umožnili najmä tí funkcionári VPN, ktorí boli sami kedysi – v období pražskej jari – členmi komunistickej strany. Potom sa stal problematickým už nielen antikomunizmus primitívny, ale i antikomunizmus akokoľvek sofistikovaný. Milan Čič neskôr výrazne podporil Vladimíra Mečiara.

V mene čoho odsunuli sarkofág, aby mohla múmia otvoriť oči do nečakaného slnečného svetla, zbaviť sa obväzov a vyjsť von s prstami zdvihnutými v tvare víťazného večka? Bolo to v mene zažehnaní „veľkého nebezpečenstva“, ktorým bolo rastúce KDĽ, hnutie nezaťažené komunizmom a s veľkou ľudovou podporou. Múmia bola zrazu menším zlom, tým väčším bola kresťanská strana – nová čierna totalita. Ťah sa stretol s pochopením novinárov, ktorí donedávna ešte bez problémov slúžili totalite skutočnej. Teraz však pochopili, že sú v podstate liberálmi a že získať nejaké ostrohy v dodatočnom boji s domnelou totalitou nemusí uškodiť, keď už zápas so skutočnou totalitou premeškali. Na predvolebných mítingoch 1990 podporil prezident Havel namiesto kresťanského kolegu z disentu naružovo sfarbenú VPN. Tá totiž nehovorila o slovenskej hviezdičke na európskom nebi, ako to hovoril Ján Čarnogurský. Tak sa v praxi presadila nahlas nevyslovene-

ná, ale mlčky akceptovaná téza „Čokoľvek, vrátane múmie, je lepšie ako KDĤ“. Bolo to už v roku 1990 a nemalo to tak byť naposledy.

Problém nastal, samozrejme, okamžite, keď sa ukázalo, že za významom čokoľvek môže byť skutočne čokoľvek, napríklad Mečiar. A nielen ten Mečiar, ktorý hrešil v lete 1990 už ako slovenský premiér svojho koaličného partnera KDĤ za to, že sa pohrávalo s myšlienkou Česko-Slovenskej konfederácie, a na jeseň 1990 zlikvidoval ministra vnútra za KDĤ Andráša. I Mečiar – protitransformačný sociálny demagóg, ktorý likviduje i samotnú VPN. Takej múmii je časom už celkom jedno, kto pomáhal odsúvať sarkofág nad ňou.

Po voľbách 1992 napokon viacerým svitlo, že najväčším nebezpečenstvom pre slovenskú demokraciu je diktatúra postkomunistického typu. Zosobňovala ju osoba, ktorú nie tak dávno používali ako populárne kladivo proti čiernej totalite KDĤ. V histórii však ostane zaznamenané, že svoju popularitu, z ktorej časť si zachoval doteraz, získaval Mečiar v nemalej miere na základe masívnej podpory médií a ľavicovo-liberálnych elít pri svojich výpadoch proti KDĤ v rokoch 1990–1992.

Keď odsúvači sarkofágu pochopili, že čosi v ich predpokladoch nesedí, neznamenalo to, že začali KDĤ milovať. Len si voči nemu vyvinuli zvláštny jazyk. V rokoch 1992–1997 sa ich rétorika niesla v duchu: „Ty, KDĤ, si (v období 1992–1994 vlastne ako jediný) proti Mečiarovi, a to ťa ctí. Nikdy však nebudeš modernou kresťanskou demokraciou, lebo si akési fundamentalistické. A kto vie najlepšie posúdiť, čo to moderná kresťanská demokracia je, ak nie my, čo sme nikdy nemali nič spoločné s nijakou kresťanskou demokraciou? A nikdy ti neodpustíme, že sa Mečiar dostal k moci. Stalo sa tak preto, že v čase, keď si bolo proti Mečiarovi, a my zaňho a proti tebe, nedokázalo si nás presvedčiť, že by sme mali byť proti

nemu... Keby si za voľačo stálo, tak v čase, keď sme Mečiara naplno podporovali, a teba sme likvidovali, bolo by si už dávno získalo najmenej tridsať percent. Namiesto tridsiatich percent máš iba trinásť a nie si najsilnejšou stranou, si len druhou najsilnejšou stranou.“

Medzi nami, nie je to náhodou mumifikovaný jazyk, ako si ho pamätáme z obdobia spreď novembra 1989? Na takúto analýzu jazyka však nebolo pred rokom 1998 času. Módou sa stalo stotožňovať tvár múmie, ktorú treba dostať späť do sarkofágu, s tvárou Mečiara. Nepripúšťalo sa, že múmiou môžu byť mediálni magnáti komunistickej proveniencie, vlastníci televízie a reklamné agentúry, ktoré zasahovali do rozhodovania strán o tom, kto má byť líder, premiér či prezident. V nijakom prípade sa múmia nemohla podobať na košického primátora, i keď bol členom ÚV a primátorom sa stal s podporou HZDS. A tí politici, ktorí v roku 1991 vyrobili mečiarovský mýtus o slovenskom junákovi, proti ktorému sa intriguje, tí nemali už s múmiou nič spoločné.

Lenže tvár múmie dlho neutajíte. Nech je akokoľvek nalíčená, ak k nej vystriete ruky, mení sa na prach.

Aké bude Slovensko?

Z dobrovoľného rozhodnutia piatich strán vznikla v roku 1997 volebná koalícia SDK. Tá sa potom nedobrovoľne, po faktickom Mečiarovom zákaze volebných koalícií tesne pred voľbami 1998 zmenila na stranu 150 kandidátov na poslancov. Voľby sa skončili dobre v tom zmysle, že tzv. demokratickými médiami oficiálne deklarovaná múmia odišla z vlády. Tie isté médiá však odmietli návrat SDK ku koalícii – teda k prirodzenému dobrovoľnému zoskupeniu – a podujali sa mumifikovať nemumifikovateľný produkt Mečiarových metód, stranu SDK, existujúcu vedľa piatich strán, ktoré ju

založili. V mene čoho? V mene vytvorenia veľkej ľudovej strany, ktorá tu bude vyhrávať voľby a nebude tak otravne kresťanská ako to nmoderné KDH, ktoré odmieta odumrieť. Keď KDH odmietlo takýto postup mumifikátori to okamžite označovali za destabilizáciu vlády a nebezpečenstvo návratu oficiálne deklarovanej múmie. Ožila téza „Čokoľvek, vrátane múmie (zatiaľ len s malým m) je lepšie ako KDH“. Došť bolo straničiek, prichádza strana, čas koalícií sa skončil.

Ako vždy problém nastáva, keď vysvitne, že čokoľvek znamená skutočne čokoľvek. Napríklad, že stranička KDH, než ju mumifikátori začali likvidovať volebným zákonom, mala 14% voličskej podpory, zatiaľ čo oná veľká ľudová strana má dnes okolo 10%. A že teda namiesto veľkej ľudovej strany je tu samodeštruovaná pravica vedľa silného Mečiara a Fica. To už nezachráni ani mumifikovaný jazyk. A keď sa KDH nepodarilo zlikvidovať, zrazu sa už hovorí o koalícii s ním.

Tzv. demokratické médiá vyhlásili Mečiara za múmiu oveľa skôr, ako dal niekoho uniesť. Stal sa múmiou už len preto, že odstránil opozíciu z Rozhlasovej a televíznej rady. Lebo to bolo nedemokratické. Naozaj bolo. Lenže – čo je demokratické na tom, že strana s dvadsiatimi poslancami má osem členov vlády a strana s deviatimi poslancami iba jedného? Mnohé tzv. demokratické médiá vedia, že na tom nie je nič demokratické, ale vedia, že je to proti KDH, a to je, zdá sa, podstatné. Ale prečo vlastne potom odvolali Mečiara z funkcie premiéra v roku 1991 a 1994? Veď vtedy ešte nič nerozkradol a nikoho neuniesol?

Na sarkofágu, spod ktorého múmia vylieza, nie je napísané len Mečiarovo meno. Sú tam i ďalšie mená: návrat komunistov všetkého druhu, nedodržiavanie sľubov, nedemokratické správanie tzv. demokratov, trápne dezinterpretovanie nedávnej minulosti. Čo je zaujímavé, všetky tieto mená sa pôvodne vyťahovali v zápase proti kresťanským demokratom.

Len čo sa zdalo, že by mohli byť kresťanskí demokrati prisilní, archeológovia začali odsúvať sarkofág. Múmia vyliezla, uprela na vás svoje očné jamky, usmiala sa na vás svojím sexi chrupom a povedala: „Sme svoji, naša je budúcnosť. Nech žije demokracia. Zvíťazíme. To je ono. A hlavne – pozor na kresťanských demokratov!“ Vzápätí však zhodila sarkofág archeológom na hlavy a tí začali vystierať ruky ku kresťanským demokratom.

Z logiky tohto vývoja mi vychádza len jedno – budúce Slovensko môže byť buď také, ako ho poznáme za posledné desaťročie, alebo bude kresťanskodemokratické. Ako vždy doteraz, Slovensko sa rozhodne samo.

DOMINO FÓRUM, 27/2001

Prekonať strnulosť v myslení

Kedysi sa rozprával vtip: Viete, ako sa stať laureátom Nobelovej ceny za mier? No predsa tak, že sa najprv stanete teroristom a po pár rokoch s terorizmom prestanete. Na Slovensku platí analógia. Lídrom protimečiarovskej aliancie sa stanete tak, že najprv jednu protimečiarovskú koalíciu zradíte, opustíte ju a tvrdo idete proti nej tri roky. To je prípad Roberta Fica. Odovzdanosť, s akou niektoré médiá v strachu pred Mečiarom už dopredu považujú tohto predsedu 15-percentnej strany za nevyhnutný pilier budúcej vlády, je útrpná.

V rokoch 1994–1998 bola pri moci vláda, ktorú pri istom zjednodušení možno nazvať vládou jedného. Priviedla Slovensko do medzinárodnej izolácie a na pokraj demokracie. Dnes dve tretiny občanov takúto vládu nechcú. V roku 1998 ju vystriedala vláda, ktorú možno nazvať vládou všetkých proti jednému. Nedokážu sa dohodnúť ani na základných otázkach, ako zrušenie Mečiarových amnestií, privatizácia SPP, makroekonomické reformy, reforma verejnej správy atď. Aby sme boli presní, nedokážu sa na nich dohodnúť ľavica a pravica vo vláde. Preto celkový dojem z vlády je rozčarujúci a voliči začínajú vládu všetkých proti jednému odmietať.

Považovať budúcu vládu opäť všetkých (vrátane Fica) proti jednému (Mečiarovi) za jedinú povolebnú alternatívu, je v takejto situácii dosť bezútešné. Predovšetkým je to však nepravdivé, pretože existujú aj iné alternatívy. Na Slovensku

sú tri v podstate rovnako silné bloky. Jedným je HZDS, druhým je pravica, kam môžeme zaradiť s istou mierou zjednodušenia KDH, SDKÚ a SMK. Tretím je ľavicovo-socialistický blok Smer, SDL, SOP. Predbežne vynechajme z úvah strany ako (P)SNS, ktoré prechádzajú delením, a ANO, ktoré vznikli „predvčerom“ a nie je jasné, či budú v parlamente. Ak nechceme ani vládu jedného (HZDS), ani vládu všetkých proti jednému (teda spoločnú vládu pravicového a socialistického bloku), potom sa nám núka po skúsenostiach z Čiech možnosť menšinovej, ale jasne orientovanej vlády jedného bloku. Tú bude v parlamente podporovať, resp. tolerovať jeden z ďalších dvoch opozičných blokov, trebárs výmenou za najvyššie parlamentné posty alebo kontrolné funkcie v NKÚ a pod.

Možnosti sú nasledovné: 1. Vláda pravicového bloku tolerovaná socialistickým blokom. 2. Vláda socialistického bloku tolerovaná pravickou. Namiesto zmierovania sa s Ficom, ktorý proti pravici útočí, ako len môže, by sa mala pravica sústrediť na to, aby socialistov po voľbách porazila, inými slovami, aby mala viac poslaneckých mandátov. V takom prípade by mala plné právo uchádzať sa o vládu bez Fica. Ak Ficovi ide o Slovensko a pozvanie do NATO, mal by uznať svoju porážku a takú vládu podporovať. Akým právom by sa dožadoval vytvorenia širokospektrálnej vlády, keď práve takú sám opustil?

Výslovne ako cvičenie z kombinatoriky uveďme ešte dve možnosti: 3. Vláda pravicového bloku tolerovaná HZDS. 4. Vláda socialistického bloku tolerovaná HZDS. Pravica by sa v každom prípade mala pokúsiť vládnuť sama. Nesmie teda ponúkať povolebnú vládu ďalšieho zlepenca, ale svoju vládu. Taká tu totiž ešte nebola. Pre strach z Mečiara sa netreba dať vydierať Ficom. Takže bez Mečiara aj bez Fica. Panebože, veď sa už toho tak nebojme...

SME, 24. 10. 2001

Tolerančná zmluva – návrh na riešenie povolebného politického usporiadania na Slovensku

1. Súčasnú rozloženie politických síl

Na súčasnej politickej scéne pôsobia tri hlavné politické bloky. Jedným je HZDS a jeho potenciálni spojenci, druhým blokom sú strany na pravo od stredu, ako KDH, SDKÚ a ich potenciálni spojenci, tretím blokom je pragmaticko – ľavicový blok tvorený SMEROM, SĎL a ich potenciálnymi spojencami. Nevyprofilovanosť ako i vnútorný vývoj v mnohých politických stranách spôsobuje, že dnes nie je ešte možné jednoznačne ich zaradiť do niektorého z uvedených troch blokov. Dá sa však očakávať, že v priebehu budúceho roku najneskoršie po parlamentných voľbách, sa každá strana k niektorému z uvedených troch blokov pridá.

2. Návrh na zostavenie vlády po parlamentných voľbách v roku 2002

KDH bude presadzovať, aby po parlamentných voľbách vládu tvoril jeden blok príbuzných strán, ktoré sú si hodnotovo a programovo blízke, a to i za predpokladu, že strany v tomto bloku nebudú disponovať nadpolovičnou väčšinou v NR SR. Pochopiteľne, KDH bude presadzovať, aby tento vládnucci blok vytvorili strany na pravo od stredu.

3. Dôvody na vytvorenie vlády jedného bloku príbuzných strán

Ak by súčasťou budúcej vlády bol blok HZDS, ohrozilo by to pozvanie Slovenskej republiky do NATO. Ak by spoločnú vládu vytvorili strany druhého a tretieho bloku, bolo by to zopakovanie súčasného systému široko spektrálnej vlády zloženej z veľkého množstva politických strán. Takáto vláda by sa, podobne ako dnes, len ťažko dokázala dohodnúť v mnohých zásadných otázkach, napr. v ekonomických, a budila by dojem rozhádzanosti, čo by viedlo k nespokojnosti občanov a ku kritike takej vlády.

4. Tolerančná zmluva – spôsob ako uskutočniť vládu jedného bloku príbuzných strán

Tolerančná zmluva je zmluvou medzi vládou, t. j. blokom, ktorý tvorí vládu, a jedným opozičným blokom. Princípom tolerančnej zmluvy je rozdelenie vplyvu medzi blok vládnej koalície a blok zmluvnej opozície. Vládna koalícia – jeden blok sa zaväzuje, že bude vládnuť, a zmluvná opozícia – opozičný blok sa zaväzuje, že vládu bude tolerovať t. j., že ju nezvrhne. To znamená, že musí vládu vo všetkom podporovať. Vládna koalícia dostane možnosť efektívne vládnuť (vo vláde budú iba dve až štyri strany) a pre svoje návrhy zákonov bude hľadať podporu u zmluvnej alebo i u ostatnej opozície. Ide o systém rovnováhy síl, ktorý zabezpečuje politickú stabilitu. Podmienkou fungovania tolerančnej zmluvy je, aby blok vládnej koalície a blok zmluvnej opozície mali väčšinu v parlamente.

5. Rozdelenie vplyvu tolerančnou zmluvou

Blok vládnej koalície vládne, a preto obsadzuje: ministerstvá, ústredné orgány štátnej správy menované vládou, pomerný počet prednostov krajských a okresných úradov, pomerný počet funkcií v orgánoch FNM atď. podľa dohody.

Blok zmluvnej opozície obsadzuje: funkciu predsedu NR SR, ďalšie funkcie v NR SR, funkciu predsedu NKÚ, niektoré

ústredné orgány štátnej správy volené parlamentom, pomer-
ný počet prednostov krajských a okresných úradov, pomerný
počet funkcií v orgánoch FNM atď. podľa dohody.

Blok nezmluvnej opozície obsadzuje niektoré funkcie v NR
SR v duchu parlamentnej demokracie.

6. Možnosti povolebného usporiadania pri uplatne- ní princípu tolerančnej zmluvy

- a) Vláda pravicového bloku tolerovaná blokom ľavicovo
pragmatickým
- b) Vláda pravicového bloku tolerovaná HZDS
- c) Vláda ľavicového pragmatického bloku tolerovaná pra-
vicovým blokom
- d) Vláda ľavicového pragmatického bloku tolerovaná
HZDS
- e) Vláda HZDS tolerovaná ľavicovo pragmatickým blokom
- f) Vláda HZDS tolerovaná pravicovým blokom

KDH odmieta možnosti e) a f) a bude presadzovať možnosť
a) alebo b). Teda vládu bloku strán na pravo od stredu, KDH,
SDKÚ a ich potenciálnych spojencov.

7. Princíp súťaže, v ktorej rozhodne občan

Princíp tolerančnej zmluvy umožňuje slobodnú voľbu
občanovi, ktorý sa nemusí uchýľovať k menšiemu zlu, ale volí
možnosť, ktorú považuje za najlepšiu. KDH bude presadzovať
možnosť a) alebo b), ale ak voliči rozhodnú vo voľbách tak, že
blok ľavicovo pragmatický bude v NR SR silnejší ako blok na
pravo od stredu, KDH bude vôľu voličov rešpektovať a bude
ochotné podporiť možnosť c), teda vládu ľavicovo pragmatíc-
kého bloku tolerovanú pravicovým blokom.

8. Záver

Princíp tolerančnej zmluvy zaručuje možnosť vytvorenia
vlády menšieho počtu programovo a hodnotovo blízkych strán
schopných dohodnúť sa, vlády, ktorá bude schopná doviest
Slovensko do NATO a EÚ. Je to jediná možnosť povolebného
usporiadania, ak Slovensko nechce zopakovať vládu s HZDS
alebo vládu všetkých proti HZDS.

Tlačová beseda KDH, 10. 11. 2001

Prejdime kus svojej cesty, priatelia

Motto:

„Nevstúpiš dvakrát do tej istej rieky.“

Herakleitos

Otázka znie, ako sa má vo volebnom roku 2002 zachovať slovenská pravica? Diskusia nie je akademická. Tí, ktorí túto otázku kladú, majú už pripravenú i odpoveď. Pravicové strany sa vraj majú spojiť, rozumej – majú vytvoriť volebnú koalíciu, ktorá má vytvoriť silnú alternatívu proti Mečiarovi. Ako kľúčové pojmy sa uvádzajú záujem Slovenska, zodpovednosť, prekonanie osobných animozít a straníckej sebeckosti. No veď to všetci poznáte.

Strany, ktoré v rôznej miere, či už verbálne, alebo fakticky, vykazujú znaky pravicovosti, sú KDĽ, SDKÚ, DS, OKS, ANO a SMK. Úvahy o volebnej koalícii sa vedú vo variante „SMK vrátane“, respektíve „bez SMK“.

Modelujme očakávaný volebný výsledok.

Variant „SMK vrátane“ je samovražedný. Maďarských kandidátov v druhom kole regionálnych volieb nevolili ani voliči SDKÚ, ktorých k tomu vyzvalo vedenie strany. V SMK je mnoho sympatických, čestných a skutočne pravicových politikov, ale i nemálo komunistov a maďarských nacionalistov. V strane budovanej na etnickom princípe to inak ani byť nemôže.

Pri variante „bez SMK“ si všimnime súčasné volebné preferencie ostatných piatich strán. Ich súčet je približne 21 per-

cent. Koalícia z nich vytvorená by mala mať vo voľbách viac? Strany, ktoré vytvorili SDK, mali v roku 1997 súčet preferencií 35 percent, spojili sa do jedného volebného celku a ten získal iba 26 percent. Pre 9 percent voličov týchto strán bolo teda toto spojenie neprijateľné.

A to bolo v roku 1998, keď vrcholilo protimečiarovské vzopätie. Koľko voličov by dnes v podobnom prípade odišlo od KDĽ s tým, že radšej budú voliť SNS? Koľko by odišlo od SDKÚ a ANO k Ficovi? Doplnkový argument je, že pre ANO, vystupujúce ako nepopísaný list, a KDĽ, disponujúce iba jedným súčasným ministerským kreslom, je nevýhodné vystupovať ako jeden volebný celok s SDKÚ, ktoré so svojimi ôsmimi ministrami predstavuje polovicu súčasnej vlády a nesie patričnú zodpovednosť za vládnutie. Okrem toho si mnohí slovenskí Herakleitovia povedia: To tu už bolo, a preto ich nebudeme voliť.

Možno sa nájdu takí, ktorí sú presvedčení, že menej koalíčných mandátov znamená viac než väčší počet pravicových mandátov pri samostatnom postupe. To bol argument pri zakladaní SDK. Musí tu byť subjekt, ktorý sám porazí Mečiara, inak bude Mečiar vládnuť ďalej, tvrdilo sa. Nebola to pravda, SDK voľby nevyhralo, napriek tomu Mečiar ďalej nevládol. Náš ústavný systém nepozná inštitút poveriť zostavením vlády. Ak sa po voľbách dostaví pred prezidenta politik s návrhom na zostavenie vlády, ktorej podporu alebo aspoň tolerovanie mu bude garantovať parlamentná väčšina, prezidentovi neostáva iné, ako vymenovať ho za premiéra bez ohľadu na to, či je dotýčaný z víťaznej strany, alebo nie. Ergo, podstatná je dohoda po voľbách, nie pred voľbami.

Skúsenosti z ostatných volieb teda hovoria, že ak chce mať pravica v budúcom parlamente čo najväčšiu silu, teda čo najviac mandátov, musia pravicové strany kandidovať samostat-

ne, samozrejme, s výnimkou jedno až dvojpercentnej DS. Tú by mala prichýliť na svoju kandidátku silnejšia strana, vzhľadom na odchod jej lídra Mikloša by bola najlogickejším riešením SDKÚ.

Pre každého, kto ovláda nenáročné počty a pamätá si aspoň päť rokov dozadu, sú tieto overené úvahy samozrejmé. Prečo teda liberálne médiá a niektorí ideológovia označujú takúto logickú úvahu za stranícke sebestvo? Asi preto, že si sami počínajú ideologicky. Konfrontácia ich konštrukcií s pravdou a skúsenosťou ich nezaujima. Zaujima ich vytvorenie čo najsilnejšej pravicovo-liberálnej, ideovo rozmazanej strany. Myšlienka takejto strany je už desať rokov ich hračkou a tejto hračke podriaďujú záujem Slovenska i princíp dodržiavania korektných vzťahov. Nezabúdajme, že začiatok morálneho poklesu súčasnej vlády bol v tom, že niektorí jej predstavitelia neváhali využiť Mečiarov zákaz volebných koalícií a postavili sa po voľbách proti návratu SDK ku koalícii. Mimochodom, ak by sa líder ďalšej pravicovej koalície stal po voľbách premiérom, opäť by preňho platila nevyhnutnosť založenia si vlastnej strany?

Liberálne médiá sa po roku 1998 tvárili, že Dzurindovi iné neostávalo. Nemôže byť predseda hovorcom, tak sme počúvali. Lenže pravica je konzervatívna a mala by sa podľa toho správať. Napríklad, ak si vytýči svoju cestu, mala by sa po nej prejsť kus cesty a nemeniť stále smer. KDĽ sa rozhodlo po roku 1998 ísť cestou zachovania svojej existencie, a to sa mu darí. SDKÚ vzniklo pred dvoma rokmi s cieľom skončiť s volebnými koalíciami, takže dôveryhodnou bude, ak sa toho bude držať.

Pravica by si mala vážiť skúsenosť, a preto by nemala nasilu presadzovať to, čo sa ukázalo ako sporné. KDĽ, SDKÚ a ANO by preto mali kandidovať v budúcich parlamentných voľbách samostatne. Pri samostatnej kandidátke bude môcť

každá z nich osloviť i takých voličov, ktorých by neoslovila volebná koalícia.

Volič sa bude môcť rozhodovať i medzi viacerými modelmi povolebnej vlády. Model predostieraný SDKÚ je modelom „všetci (vrátane Smeru) proti Mečiarovi“. KDĽ ponúka model menšinovej pravicovej vlády KDĽ, SDKÚ, ANO a SMK, podporovaný niektorým opozičným blokom na princípe tolerančnej zmluvy.

Skrátka, KDĽ ponúka slobodné voľby.

DOMINO FÓRUM, 2/2002

Časť tretia

**Slovensko
a Európa**

Deň zúčtovania

Motto:

„Nie je ľahké byť originálnym.“

G. Sartori: Dejiny demokracie

V Malých dejinách filozofie Hansa J. Störiga môžeme čítať tento text: „17. februára roku 1600 bola na jednom námestí v Ríme postavená hranica. Na nej bol priviazaný človek a oheň bol zapálený. Umierajúci ani raz nevykríkol. Keď mu bol predtým nastavený krucifix, odvrátil pohrdlivo svoju zachmúrenú tvár. Ten, kto takto zomrel, bol bývalý dominikán Giordano Bruno.“ Pri opise tejto udalosti sa kresťanovi zovrie srdce zahanbením bez ohľadu na odstup štyroch storočí. Ochota trpieť a umrieť za svoj názor je predsa čosi, čo podľa príkladu zakladateľa kresťanstva oceňuje práve kresťan. Ale pozor! Ocenenie ochoty zotrvať na svojom názore a trpieť zaň by nemalo odvádzať našu pozornosť od inej podstatnej veci. A to, či je ten názor pravdivý.

Právo na intelektuálnu konštrukciu

Nie že by Bruno neumrel za pravdu. Hlásal heliocentrizmus a v tom mal overiteľnú pravdu. Vo svojich teologických panteistických teóriách sa podľa môjho názoru mýlil, ale dokázať sa to nedá, lebo je to záležitosť viery. V Störigovej knihe som sa však dočítal, že Bruno považoval vesmír za nekonečný. Tu som spozornel. Od konca 20. storočia sa vše-

obecne považuje za platnú teória veľkého tresku, z ktorej plynie, že vesmír, i keď úctyhodne veľký a stále sa rozpínajúci, je predsa len priestorovo konečný. Hlásaná nekonečnosť vesmíru je teda overiteľný Brunov omyl. Ale i tento omyl bol súčasťou názoru, za ktorý Bruno zomrel. Núka sa otázka, aké prírodovedné fakty dostupné v 16. storočí viedli Bruna k presvedčeniu, že vesmír je nekonečný. Odpoveď je zrejmä. Nijaké. V tomto bode – čisto prírodovedného charakteru – bol Brunov názor teda skôr básnický než vedecký.

Táto epizóda je príkladom, možno len drobným a nie najvýstižnejším, myšlienkových postupov, ktoré začali vyvierat s obrovskou intenzitou v polovici tisícročia. Vyznačovali sa tým, že predkladali teoretické konštrukcie opisujúce ani nie tak prírodu ako v uvedenom príklade, ale najmä spoločnosť a človeka, bez opory v overených faktoch, či dokonca v rozpore s nimi, ignorujúcich skúsenosť a rúcajúcich tisícročnú tradíciu.

Bola to kresťanská tradícia. Videla človeka ako bytosť so sklonmi páchať zlo a so životným povolaním tento sklon preháňať za pomoci svojho Stvoriteľa. Hlásala schopnosť človeka pomocou rozumu rozpoznať dobro a zlo a schopnosť pomocou slobodnej vôle kedykoľvek sa medzi nimi rozhodovať.

Inak to videl Niccolo Macchiavelli, ktorý literárnou formou kanonizoval konanie zla v politike, a tak prinajmenšom v politike spochybnil tradičné chápanie hriechu.

Zrejme prvým, kto postavil otázku nad axiómou schopnosti človeka slobodne sa rozhodovať medzi dobrom a zlom, bol Spinoza. Dodnes čerpajú z tohto otáznika rôzne ľavicovo-liberálne teórie spochybňujúce zodpovednosť človeka za svoje činy, počnúc páchaním kriminálnych činov, končiac homosexuálnymi sklonmi. Skvele ich opísal Paul Johnson v *Nepriateľoch spoločnosti*.

Na gymnáziu som mal v zošite o Jeanovi–Jacquovi Rousseauovi zapísanú jedinú vetu, dnes viem, že podstatnú.

Zastával revolučne protikresťanský názor, že človek prichádza na svet neskazený a dobrý, kazí ho civilizovaná spoločnosť, najmä súkromné vlastníctvo. Po lisabonskom zemetrasení napísal, že jeho obeť si boli samy na vine, lebo nemali bývať v mestách pod strechami, ale pod šírým nebom. „Štát je voči svojim občanom... pánom ich statkov,“ je jedným z jeho mnohých výrokov zakladajúcich teóriu komunistického štátu budúcnosti. Voltaire mu napísal: „Nikto nikdy nevynaložil toľko dôvtipu, aby z nás narobil zvieratá. Človek, keď číta Vaše dielo, dostáva chuť liezť po štyroch.“ Sú okamihy, keď treba Voltaira oceniť... Sám Voltaire však dopĺňa Rousseaua svojím celoživotným bojom proti cirkvi ako inštitúcii pod heslom „Zničte nehanebnicu!“. Ľudovít XVI., čítajúc vo väzení Voltairove a Rousseauove diela, vyhlásil: „Títo dvaja priviedli Francúzsko do skazy.“ Dvesto rokov po ňom dodajme, že nielen Francúzsko... Voltaire sám nebol ateista, vo vývojom reťazci panteizmus – teizmus – ateizmus sa nachádzal v strede. V Nemecku nadviazal na voltairovskú tradíciu, ale už v čisto ateistickom duchu, Feuerbach. A komuže to otvárajú títo páni dvere dokorán? Marxovi a Leninovi. A šialenému dvadsiatemu storočiu, v ktorom vzbúrené masy Ortegu y Gassetu chcú všetko a hneď, ale často končia v masových hroboch. Nuž a toto otváranie dverí komunizmu, táto jasná kauzalita v niekoľkostoročnom reťazci európskeho myslenia – to je v dnešnej Európe tabu.

Spor o slobodu

Na príčine je rozšírený mýtus o tom, že úspech spomínaných, najmä osvietených ideí je totožný s úspešným šírením slobody. Ako keby sme sa v dnešných demokraciách tešili slobode prejavu, zhromažďovania a slobode politickej voľby výhradne vďaka nim. Som ochotný diskutovať o príspevku

týchto filozofov k ľudskej slobode. Je však zrejmé, že osvietený koncept slobody, založený na odmietnutí kresťanskej tradície i pojmu hriechu – nevidel riziko sklĺznutia od preludu slobody do nového otroctva. Rousseauovská a voltairovská sloboda sa počas Francúzskej revolúcie veľmi rýchlo zmenila na jakobínsky teror a na Bonapartovu diktatúru.

Pritom už poltisícročia pred osvietencami prišiel s geniálnou koncepciou usporiadanej slobody Tomáš Akvinský. Hlásal, že civilizácia je rozumnou diskusiou, že človek je slobodnou bytosťou, pretože vie rozmýšľať a vyberať si, že civilizované politické inštitúcie rešpektujú úvahu a voľbu, že skutočná sloboda je usporiadaná sloboda a že vládcovia by mali byť volení z ľudu – a ľuďom. Na trinástom storočí nie najhoršie... Prečo pár storočí neskôr nastal taký rázny odklon od konceptu usporiadanej slobody? Michael Novak, Slováč, ktorý to vo filozofii dotiahol najďalej, hovorí: „Hobbes, Montesquieu, Locke, Rousseau a ďalší, ktorí hrali dôležitú úlohu pri formovaní politickej filozofie v posledných troch storočiach, sv. Tomáša Akvinského poznali len málo, alebo vôbec. Toto prerušenie malo pre našu kultúru mnohé zhubné následky.“

Poznamenajme, že vari najľahšou krajinou za posledných tisíc rokov bola Británia, ktorá bola pritom najviac ušetrená od moderného pokrokárstva a revolučného násillia. Je to i dôsledkom toho, že anglickí osvietenci, ako napríklad Locke, radikálne neodmietli kresťanskú tradíciu.

Svedomie a pýcha

Ako je možné, že niekoľkostoročný reťazec európskeho myslenia sa skončil komunistickou katastrofou? Bude užitočné preskúmať úlohu ľudskej pýchy – významného faktoru dejín – v tomto procese. Nemyslím si, že nad každým filozofom z tohto reťazca možno vyniesť ortiel osobnej viny za

následky hlásaných ideí. Keď sa Ján Pavol II. ospravedlnil za katolícku cirkev za smrť Giordana Bruna, dal tým najavo, že cirkev uznáva slobodu ľudského svedomia. Po štyristo rokoch do Brunovho svedomia nedovidíme, ale prinajmenšom nemožno vylúčiť, že konal podľa svedomia. Nevie, či Voltaira hnala do zápasu proti cirkvi pýcha alebo pobúrenie z nesporných dobových nešvárov. Už len pre šarm tejto superstar osemnásteho storočia by som si želal, aby to bolo to druhé. Analýza Rousseauovej osobnosti, ako ju urobil Paul Johnson v Intelektuáloch, mi bráni robiť si podobné nádeje v jeho prípade. Pýcha Lenina a Stalina nemala hraníc. Václava Havla si vážim i za to, že v posledných rokoch vyhlasuje pokoru za potrebnú ingredienciu politiky.

Motív pýchy analyzuje Giovanni Sartori v Dejinách demokracie: „Každá generácia chce byť nová, chce byť originálna... Ale nie je ľahké byť originálnym. Ľahký spôsob, ako byť originálnym, je málo vedieť... učená spoločnosť minulosti ustúpila veľkej konverzácii, do ktorej vstúpil každý. (Klobúk dole pred Sartorim, v čase, keď písal tieto slová, ešte nepoznal bohorovnosť účastníkov internetových diskusií – pozn. V. P.) ...Potom máme tých, čo hľadajú originalitu v extrémizme.“ Áno, veľa filozofov za posledných 500 rokov postavilo svoje učenie najmä na tom, že odvažujú základné kamene našej civilizácie. V 20. storočí nadobudol tento intelektuálny extrémizmus zvlášť poklesnuté formy. Ako keby im šlo už len o popretie ešte posledného nepopretého – zvyškov tradície a uraziť pritom čo najviac miliónov obyčajných ľudí bez ohľadu na pravdu, ktorá podľa nich buď neexistuje, alebo ak aj existuje, nedá sa poznať. Preto som Salmana Rushdieho vždy považoval za obeť ľudí neuznávajúcich slobodu prejavu, ale nikdy nie za hrdinu. Hrdina bojuje za pravdu, nie za hocijaký chaos, aký z neho vyvierá. Čosi podobné sa dá povedať aj o slovenskom autorovi, ktorý pred desiatimi rokmi v povied-

ke opísal Krista ako smilníka medzi prostitútkami. Prežil svoju smutnú hviezdnu chvíľu a zabudlo sa naňho.

Po páde komunizmu

Pádom komunizmu sa niečo stalo. V Európe sa naďalej presadzuje osvietenská koncepcia neusporiadanej slobody. Európa by sa rada vytratila z 20. storočia s jeho miliónmi komunistických obetí kunderovskou „neuvěřitelnou lehkostí“. Liberáli by stále radi hovorili o temnom stredoveku a o moderných časoch ako jeho svetlom protipóle. Keď KDH predložilo návrh na zakotvenie ochrany nenarodeného ľudského života do ústavy, liberálne médiá hovorili jedným dychom o KDH a o upalovaní čarodejníc. Ako keby to nebolo KDH, ktoré tu za posledných desať rokov často osamotené zápasilo za slovenskú demokraciu.

Takýto liberálny prístup je dnes už odhaliteľným podvodom. O akom temnom stredoveku to hovoria? O tom, počas ktorého sa európska kresťanská civilizácia stala vedúcou civilizáciou napriek začiatocným nevýhodným podmienkam po páde Rímskej ríše? A moderné má byť 20. storočie, v ktorom komunizmus usmrtil také množstvo ľudí, o akom sa inkvizícii ani nesnívalo, a to za podstatne kratší čas? Radi by nás o tom presvedčili.

Európski liberáli sa s obdobím komunizmu, tak západní, ako východní ešte nevyrovnali. Marx a Lenin sú potichu uprataní, ale busty ich predchodcov sa ešte vznešene týčia v pomyselnom panteóne mysliteľov. Čakáme od európskych liberálov priznanie, že komunizmus bol realizáciou myšlienok, ktoré zreli v Európe celé storočia, a že celá tá Veľká Protikresťanská Revolta bola od začiatku omylom, a že kresťanstvo sa v hodnotení týchto ideí a ich následkov nikdy nemýlilo? To nikdy neurobia, a preto budú zapierať. Občas sa

prítom i zasmejeme. Domino fórum č. 13 prinieslo informáciu o stretnutí európskych študentov na berlínskej univerzite, ktorí odhlasovali, že kresťanstvo nemalo historický význam pri formovaní spoločnej európskej kultúry (?!).

Tak ako osvietený koncept neusporiadanej slobody spôsobil počas Francúzskej revolúcie rýchlu osciláciu medzi bezhraničnou kritikou čohokoľvek na jednej strane a terorom na druhej strane, tak ani dnes nás nesmie prekvapiť, že zo včerajších komunistov sa stávajú bez problémov liberáli. Je logické, že včerajšia prudérna KSS, dnešná SDL uvažuje o uzákonení partnerstva homosexuálov, mladokomunista Fico legalizuje mäkké drogy, starý komunista Mečiar dáva interview pre Playboy a prakomunista Castro odhaľuje v havanskom parku sochu Johnovi Lennonovi (dodajme, že Lennon si za to môže sám).

Pád komunizmu umožnil konečne i správnu metódu hodnotenia kresťanstva. Dlhú sa používala kritika takpovediac zvnútra – na základe vnútorných problémov v kresťanskej spoločnosti. Táto kritika je však banálna. Kresťanstvo nikdy nesľubovalo vybudovanie raja na zemi a premenu ľudstva na chór pozemských anjelov, i keď jeho základom je práve nekompromisná výzva na cestu k Dobru. Kritika zvnútra však prispela k odmietnutiu kresťanstva a zrealizovanie alternatívy – komunizmu. Pád komunizmu nám umožňuje súčasne porovnávajúci pohľad na kresťanstvo i komunizmus zvonku – zvrchu. Výsledok porovnania je zdrvivý. Nie však pre kresťanstvo.

Čas, neúprosný terminátor, kráča dejinami s chladným výrazom v tvári ako robot v Schwarzeneggerovom podaní vo filme Deň zúčtovania. Nad myšlienkami, ktoré sa zdali víťazné a nevyvrátiteľné, vynáša neprijemné verdikty. Hovorí im: *Hasta la vista, bejby...*

DOMINO FÓRUM, 18/2001

Aké Slovensko?

Poznámky k národno-štátnemu záujmu

Náhodne sa mi dostal rúk článok „Memorandum (návrh) k štátnej doktríne Slovenskej republiky“ Ábela Kráľa, publikovaný nedávno v týždenníku Kultúra. Náhodne preto, lebo Kultúra pre orientáciu na HZDS nie je periodikum, ktoré by som bral pravidelne do rúk. V článku sa hovorí o národno-štátnom záujme Slovenskej republiky. Ak v názorovom prostredí strany, ktorá pojem národno-štátny záujem skompromitovala, vznikne celkom kvalitný text na túto tému, zatiaľ čo vládna koalícia k tejto téme mlčí, potom ide o problém. Možno ho vyriešiť, ak neprenecháme pole tým, ktorí už ukázali, že na ňom nevedia hrať.

Slovensko vstupuje do EÚ a NATO. Do NATO preto, lebo ide o jedinú funkčnú obrannú štruktúru, do EÚ najmä preto, lebo chceme byť pri tom, keď sa tvorí nová ekonomická supervelmoc. Mnohí redukujú národno-štátny záujem Slovenska iba na dosiahnutie členstva v EÚ a NATO. Po vstupe do nich sa však nebude konať nijaký fukuyamovský koniec dejín, rýchlo sa objavia nové horizonty a nové problémy. Svoj špecifický záujem bude Slovensko mať i v NATO a EÚ.

Svoj záujem si tam strážia aj iné krajiny. Veľa krajín EÚ zaviedlo v posledných rokoch vízovú povinnosť pre Slovensko, lebo nebolo v ich záujme živiť našich azylantov-turistov. Niektorí nechcú euro, lebo si myslia, že to nie je ich záujem. Rakúsko vytvára tlak na bezpečnosť jadrových elektrární v susedných krajinách. Politici na západ od nás lobujú za

obchody veľkých firiem svojich krajín, i keď o tom až tak veľmi nehovorila.

V EÚ a NATO sú niektoré spoločné záujmy všetkých. Sú tam však i záujmy, ktoré sú špecifikom len niektorých. V týždenníku *Der Spiegel* uviedol predseda Zahraničného výboru Európskeho parlamentu Elmar Brock z CDU ako výhodu ďalšieho rozširovania Únie pre Nemecko to, že „Nemecko už nebude mať nijakú vonkajšiu hranicu, nijakú konfliktnú hranicu. Kto to zväží v dejinných súvislostiach, pochopí, že to je uskutočnenie politického sna, že Nemecko už nebude môcť stáť v centre vojnových sporov“. Brock hovorí o špecifickom záujme Nemecka na rozširovaní. Táto výhoda nie je výhodou Slovenska.

V sebedomom formulovaní národno-štátneho záujmu môže mnohým prekážať ich videnie EÚ a NATO ako prvoradého garanta slobody, demokracie, prosperity a bezpečnosti Slovenska. Správnosť takeého videnia si dovoľím spochybniť. EÚ a NATO sú takými garantmi až v druhom rade. Prvoradými garantmi sú slobodmilovní občania Slovenska, vlastenci svojej krajiny.

Slovenská ekonomika

Mečiarova koncepcia vytvorenia slovenskej veľkopodnikateľskej vrstvy sa maskovala ako národno-štátny záujem, ale neuspela pre chamtivosť. Súčasná vláda rozhodne o privatizácii strategických podnikov, ktorých súhrnná hodnota je väčšia ako hodnota majetku privatizovaného za bývalej vlády. Nevidno zatiaľ nebezpečenstvo privatizovania straníckymi kolegami, to však neznamená, že netreba strážiť národno-štátny záujem pred inými chybami. Chybný spôsob privatizácie môže viesť k ohrozeniu konkurencieschopnosti našich podnikov na európskom trhu.

Konkrétny prípad sa črtá vo vládou schválenej koncepcii transformácie a privatizácie energetickej sústavy, ktorá predpokladá rozčlenenie Slovenských elektrární a troch regionálnych energetických závodov na štrnásť menších celkov, ktoré by sa mali postupne privatizovať. Európsky trend je však opačný. Elektroenergetické spoločnosti sa spájajú do väčších celkov. Nikto neuvažuje o rozdelení veľkých elektrárenských podnikov, ako je nemecká RWE alebo francúzska EdF. Slovenská energetická sústava je jednou z najmenších v Európe. Nie je v národno-štátnom záujme Slovenska, aby sa delením ešte väčšmi oslabila. Hrozbou je najmä predpokladané oddelenie a privatizovanie prenosovej sústavy od systému elektrární. Vďaka prepojenosti európskej elektroenergetickej sústavy ten, kto bude ovládať prenosovú sústavu, môže uprednostňovať iných výrobcov a odstaviť producenta elektriny na Slovensku – Slovenské elektrárne – od zákazníkov. Pre Slovensko by bolo výhodnejšie budovať SE ako „národného šampióna“ s prenosovou sústavou ako s dcérskou spoločnosťou.

V *Power in East Europe*, energetickej prílohe *Financial Times* /č. 36 K. Wetzker, viceprezident Boston Consulting, a poradca spoločnosti G. Dallos odporúčajú stredoeurópskym vládam opatrný postup pri demonopolizácii energetických monopolov a pri rozdeľovaní starých vertikálne riadených energetických spoločností. Hlavným dôvodom na opatrnosť má byť práve zachovanie schopnosti konkurencie so štátmi EÚ. Dallos hovorí: „Ak vláda pripravuje dereguláciu, musí zväžiť dve kritériá – v prvom rade byť konkurencie schopný so spoločnosťami EÚ, a tiež potrebu vytvoriť konkurenčné prostredie na domácom trhu. Zdá sa, že druhé kritérium je pre vlády týchto štátov dôležitejšie.“ To už je priam školenie, na tému národno-štátny záujem. Je ním konkurencieschopnosť v EÚ.

Náznaky zanedbávania národno-štátneho záujmu badať i v diskusiách o privatizácii Slovenského plynárenského priemyslu a Transpetrolu.

Obrana Slovenska

Dnešná vládna koalícia redukuje filozofiu obrany Slovenska na jedinú tézu: Musíme sa stať členom NATO. Túto tézu netreba spochybňovať. Spochybniť však treba skutočnosť, že si dnes nikto nekladie otázky: A čo potom? Akú úlohu má Slovensko hrať v NATO? A čo preto treba urobiť už dnes? Malá členská krajina NATO, Nórsko, už desaťročia stavia svoj pozitívny obraz na aktivite pri mierotvorných misiách na celom svete. Veľká Británia si stráži transatlantickú väzbu na USA. Pri tvorbe obrannej politiky Európskej únie Veľká Británia spolu s USA presadzujú, aby z tohto projektu neboli vytláčané Nórsko a Turecko, krajiny, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ. Francúzsko je motorom pri budovaní európskej obrannej politiky na báze EÚ. Poľsko presadzuje na prvom mieste vstup Litvy do NATO, na druhom mieste vstup Slovenska. Ani Poľsko nechce byť na kraji. Všetci sledujú svoj záujem.

Slovensko sa musí naučiť sebavedome formulovať svoj záujem. Predovšetkým je v záujme Slovenska, aby neprerušene – teraz i po vstupe do NATO – bola slovenská armáda plnohodnotná. Hodnotiaca misia USA pod vedením generála Garretta vypracovala pre Slovensko odporúčaciu správu, ktorá okrem množstva bezpochyby správnych odporúčaní obsahovala také investičné návrhy, ktorých realizácia by síce znamenala efektívne vynakladanie finančných prostriedkov, ale aj rezignovanie na disponovanie funkčným letectvom v najbližšej dekáde. Odporúčanie je v priamom rozpore so zatiaľ stále nesmelou formulovanými plánmi vlády nakúpiť

ľahké viacúčelové podzvukové bojové lietadlá. Vzhľadom na závažnosť odporúčania (jeho význam vzrástol tým, že správu osobne odovzdal americký minister obrany Cohen ministrovi obrany SR), i vzhľadom na mediálny dosah (o Garrettovej správe sa diskutuje už mesiace) mali sa k nej vyjadriť a pochopiteľne podporiť národno-štátny záujem Slovenska najvyšší štátni predstavitelia. V situácii, keď bude treba jasne vyjadriť záujem štátu zoči-voči mocnejším od nás, sa ocitneme znova.

Zbigniew Brzezinski povedal nedávno, že NATO je protektorátom USA nad Európou, pre ktorý sa Európa dobrovoľne rozhodla. Demokracia v západnej Európe prežila vďaka prítomnosti amerických vojsk, vďaka nim je schopné NATO akotak zasahovať v balkánskych krízach. Americké vojská mohli byť prítomné aj vďaka tomu, že USA sú ochotné vydávať na obranu viac ako štáty Európy. USA urobili veľa pre zachovanie demokracie v Európe i pre vznik demokracie na Slovensku. Je tu však problém, že – geometricky povedané – ťažisko NATO leží kdesi na východnom pobreží USA, takže Slovensko bude patriť ku krajinám NATO od ťažiska najviac vzdialeným. Je táto skutočnosť v záujme Slovenska?

Keď sa oslabí centrum politického telesa, ako prvá je vždy ohrozená bezpečnosť najvzdialenejších okrajových častí, a to tým rýchlejšie, čím je centrum vzdialenejšie. V záujme Slovenska je posunúť ťažisko vojenského paktu, ktorého sme členom, bližšie k nám. To znamená maximálne podporovať vytvorenie európskeho obranného systému. Diskusia, či to neoslabí transatlantické väzby, sú dnes predčasné. Vybudovanie systému bude trvať desaťročia.

Ak sa USA, NATO a EÚ usilujú o dobrú komunikáciu s Ruskom napríklad iniciatívou Partnerstvo za mier, potom niet dôvodu, aby sme sa o dobrú komunikáciu s veľkými štátmi na východ od nás neusilovali i my. Nechceme byť nárazní-

kovým štátom za novou oponou. Môžeme využívať komparatívnu výhodu, že máme s krajinami na východ od nás historicky relatívne (napríklad v porovnaní s Poľskom) nezaťažené vzťahy. V záujme Slovenska je budovanie malých partnerstiev za mier i na východ od nás. Príkladom je dohoda o vytvorení ukrajinsko-maďarsko-slovensko-rumunského práporu na riešenie kríz pri záplavách Tisy. Takáto politika bude verným odrazom našich dejín.

Slovensko a Európska únia

Záujmom Slovenska je vstúpiť do Európskej únie – veľkého projektu európskeho mieru. Pred desiatimi rokmi po porážke komunizmu sme boli akoby porazenou krajinou. Tento základný pocit neumožňoval pozrieť sa kriticky na západ od nás. Ekonomická prevaha Západu ostáva. Odvtedy však niektoré zmeny v Európe znižujú našu psychologickú nevýhodu. Dnes je víťazný zápas za ohrozenú demokraciu pre nás dôvodom na väčšie sebavedomie, naopak, v krajinách EÚ badať zväčšujúcu sa krízu rodiny. Jej prejavmi sú interrupcie, manipulácia s ľudskými embryami, legalizácia homosexuálnych manželstiev, legalizácia mäkkých drog, eutanázia. Dôsledkom je demografická kríza. Nedávno som náhodne otvoril dvojicu rôznych novín. V oboch boli články o nízkej pôrodnosti v Európe a hroziacom úbytku obyvateľov. Európan nedá na argumentáciu morálkou, ale, keďže je homo economicus, mohol by rozumieť argumentu, že nedobrá demografická vývoj spôsobí i ekonomický úpadok. Demografické problémy sa iba oddávajú prísťahovalectvom, ktoré je problémom samým osebe.

Pravdu povediac, demografické problémy má aj Slovensko, kríza rodiny však nie je na Slovensku taká ako na západ od nás. Nebolo by však v záujme Slovenska, keby nám v preko-

návaní krízy rodiny bránili predpisy, normy a zmluvy Európskej únie. V EÚ sa už dávno rozpútala ideologická vojna o hodnotových základoch Európy. Do amsterdamskej zmluvy sa v roku 1997 dostalo ustanovenie o rovnosti práv občanov „bez rozdielu sexuálnej orientácie“, čo má slúžiť ako predpolie na zápas o legalizáciu manželstiev homosexuálov. O tejto vojne zakladatelia EÚ Schuman, Monet, de Gasperi či Adenauer netušili. Myslím, že dnes by v kritike EÚ s nami súhlasili. V záujme Slovenska je stať sa súčasťou jednotného európskeho trhu a bojovať proti organizovanému zločinu, ale nie dať si vnucovať pravidlá, ktoré poškodzujú jeho zdravý vývoj a ktoré sa európski liberáli pokúšajú zakotviť ako platné v celej EÚ. Slovensko neovplyvní celoeurópske trendy, ale môže žiadať, aby sa v EÚ neprijímali také normy, ktoré by boli v rozpore s kultúrnymi a náboženskými tradíciami členských krajín. Otázky týkajúce sa kultúry a tradície v širšom zmysle, teda aj otázky politiky voči rodine, by vôbec nemali byť v kompetencii Únie. Túto požiadavku by sme mohli nazvať pravidlo kultúrnej autonómie pre členské krajiny. Aj to mohla byť cesta, ako odstrániť niektoré menej príťažlivé črty dnešnej EÚ. Preto je národno-štátnym záujmom Slovenska žiadať pravidlo kultúrnej autonómie. Práve preto, že Európska únia vznikala ako projekt mieru, nesmie sa stať miestom moderných ideologických vojen.

Primitívnym nacionalizmom zakrývané sebestvo nie je cestou pre Slovensko. Nie je ňou však ani úsilie urobiť zo Slovenska prívěsok demokratického Západu. Slovensko už niečo v demokracii dokázalo urobiť. Má právo povedať, čím v Európe je a čím chce byť. Kto to nepochopí, nebude viesť Slovensko v 21. storočí.

DOMINO FÓRUM, 42/2000

2001 – Európska odysea

Motto:

„Rozdelenie Európy na viaceré nezávislé štáty,
ktoré však spájajú podobné náboženstvá, jazyky či zvyklosti,
má veľmi blahodarné následky na slobodu ľudstva.“

Edward Gibbon: Úpadok a zánik Rímskej ríše

Tento rok uplynie 1550 rokov od bitky na Katalaunských poliach, jednej z najväčších vojenských zrážok staroveku. Rímsky vojvodca Aetius v nej zahnal na útek vládcu Hunov Attilu. Bolo to posledné vzopätie rímskej sily. O štvrtstoročie zbavili moci posledného západorímskeho cisára. Nastal skutočný rozpad čias. Vďaka nemu však mohla vzniknúť Európa, ako ju dnes poznáme.

Pri pohľade z vesmíru predstavuje Európa len výbežok obrovského euroázijskeho kontinentu. Geografická poloha nie je jej jednotiacim prvkom. Hranice Európy – moria, rieky a pohoria, o ktorých sa dnes učia deti v škole, kedysi neboli hranicami. Tým zaujímavejšia – najmä v období vstupovania Slovenska do EÚ – môže byť diskusia na tému, čo je teda jednotiacim prvkom Európy.

Európa nemusela byť

Keď pred dvetisíc rokmi prišiel na svet Ježiš Kristus, Európa ako duchovná entita neexistovala. Existovala Rímska ríša, na juh od nej piesky Sahary, na západe oceán, na seve-

re barbari v lesoch, na východe Parti. Stredozemné more nebolo hranicou svetov, ale stredom sveta. Rímska ríša nepotláčala identitu podmanených území, napriek tomu vykazovala znaky duchovnej jednoty. Architektúra stavieb na Forum Romanum v Ríme sa nelíšila od architektúry anticých chrámov v sýrskej Palmyre. Duchovná jednota impéria sa zachovala prijatím kresťanstva. Svätý Augustín – Riman-Afričan zo severoafrického mesta Hippo, pôsobil v duchovnej jednote so svojim učiteľom sv. Ambrózom, Rimanom-Európanom, milánskym biskupom. Medzi nimi a Európanmi – Germánmi spoza Rýna – bola obrovská ideová vzdialenosť.

Zánik ríše ešte nemusí znamenať zánik duchovnej jednoty jej teritória. V prípade Rímskej ríše to však bolo tak, a to bol predpoklad vzniku duchovnej jednoty teritória iného – dnešnej Európy. Nešlo o automatický proces. Šťastnejšia sestra Ríma, Byzantská ríša, ostala silným hráčom a v šiestom storočí bola cieľom Konštantínopolu obnova rímskeho impéria. Cisár Justinian žal v tomto smere úspechy, šlo však nakoniec iba o epizódu. Európa predsa len mala vzniknúť.

*Prvá európska integrácia
a prvé rozširovanie Európy*

Po zániku Rímskej ríše poskytovala Európa obraz dezintegrovaného sveta. Typ svetského vzdelanca, akými boli pred stáročiami Cicero, Seneca, Vergílius, Tacitus, Sokrates, Platón, Aristoteles a ďalší, takmer vymizol. Zrejmy bol úpadok architektúry, výtvarných umení i miestnej štátnej správy v germánskych kráľovstvách, ktoré vznikli na ruinách ríše. V Itálii založili kráľovstvo Ostrogóti, neskôr Langobardi, na Pyrenejskom polostrove Vizigóti, v časti dnešného Francúzska a Nemecka Frankovia. Tieto kráľovstvá samy osebe boli opäť vnútorne rozdelené. Germáni, predstavitelia

štátnej moci, boli kresťanmi, ale poväčšine patrili k Ariovej sekte, keďže biskup Wulfila, ktorý preložil roku 305 Bibliu do gótciny, bol arián. Naproti tomu pôvodné románske obyvateľstvo bolo katolícke. Spôsob spolužitia bol akousi segregáciou, platil napríklad zákaz vzájomných sobášov, vyskytovali sa konflikty s rímskym biskupom – pápež Ján I. zomrel v Theodorichovom väzení.

Kľúčovým okamihom bol rok 498, keď franský kráľ Chlodvik prijal katolícky krst. Spočiatku bol katolícky franský panovník osamotený medzi ariánskymi kráľovskými kolegami. V roku 587 došlo k udalosti, aká sa bežne nevidí. Vizigótsky kráľ Rekkared prestúpil spolu s biskupmi a šľachtou na katolícku vieru. Od roku 590 sa cestou dearianizácie vydali Langobardi v Itálii. Prechodom ku katolicizmu došlo v týchto kráľovstvách k zjednoteniu germánskej a románskej zložky a k vytváraniu jednotných národov. Zároveň sa tým vytvorilo jednotné duchovné a kultúrne prostredie vtedajšej Európy. Uskutočnila sa prvá európska integrácia. Zaujímavé bolo na nej to, že sa uskutočnila mierovou cestou. Vzťahy Frankov, Vizigótov a Langobardov charakterizovali vzájomné vojenské zápasy, ale do spoločného rozhodnutia obrátiť sa ku katolicizmu ich vládcov nikto násilím nenútil. V moderných časoch, keď sa stále zdôrazňuje, ako sa kresťanstvo šírilo ohňom a mečom, stojí za to zapamätať si tento fakt. Pozoruhodné bolo, že táto integrácia vytvárala duchovnú jednotu Európy bez centrálnej politickej moci. Táto vlastnosť charakterizuje Európu do dnešných čias – vrátane existencie EÚ v súčasnosti. Za jedinou výnimku možno pokladať ríšu Karola Veľkého, ktorý dal na niekoľko rokov tejto duchovnej jednote centrálny politický rámec. Jej rozpad však neznamená koniec jednotnej európskej civilizácie, ktorej rozmach pokračoval. V istej obmedzenej miere sa z tejto jednoty tešíme dodnes.

Čím väčšia bola okolo roku 500 prázdnota po zaniknutej civilizácii, tým s väčšou energiou ju začalo kresťanstvo ako jediná konštruktívna sila vyplňať novou európskou civilizáciou. Biskupské sídla sa stali základom miestnej štátnej správy a významne prispievali k obnoveniu poriadku, bezpečnosti a práva. Svätý Benedikt z Nursie založením kláštora na Monte Casino založil tradíciu kláštorov ako stredísk písomníctva, ochrancov literárneho dedičstva antiky, výtvarného umenia iluminácie i rozvoja poľnohospodárstva. S monumentálnou vznešenosťou k nám dolieha z tých čias gregoriánsky chorál. Znakom duchovnej jednoty bolo, že tieto javy pokračovali hranice jednotlivých európskych kráľovstiev. Boli to európske procesy.

Za prvou európskou integráciou nasledoval prvý proces rozširovania Európy. Pápež Gregor inicioval christianizáciu Anglosasov. K veľkým postavám Európy tých čias patrili misionári – Kolumban, Winfrid-Bonifác a ďalší. Suverénne národy zväčša prijímali kresťanstvo dobrovoľne, i keď sa vyskytli aj prípady, keď sa vnútilo kresťanstvo národom podrobeným vo vojne (politika Karola Veľkého). Na rozhraní tisícročí už boli účastníkmi duchovnej jednoty Európy slovanské i škandinávské národy.

Na začiatku Európy stáli na ruinách civilizácie bradatí vládcovia hladných kmeňov s mečom v ruke, ako s jedinou filozofiou a právom. Kresťanstvo pozdvihlo Európu z priepasťi, pričom Európa dlho balansovala na jej okraji. Roku 732 stáli Arabi v strede dnešného Francúzska. Po roku 1000 však Európa dospela ku kráse gotiky, k filozofii Tomáša Akvinského, pokornej priezračnosti Františka z Assisi, poézii Danteho, obrazom Leonarda da Vinci, sochám Michelangela, renesančným palácom, drámam Shakepearu, matematike Newtona a Leibniza, hudbe Bacha a Beethovena, k zámorským objavom, aby sa jej civilizácia stala vedúcou svetovou

civilizáciou v čase, keď po Byzancii neostalo ani stopy, a súper Európy, islamský svet, stagnoval. Napokon dala Európa svet aj Ameriku. Týmto procesom sa tiahne kresťanstvo ako červená niť a je to proces plný transcendentna, vášnivého vzopätia, idealizmu, obete a neustálej obnovy.

Duchovná dezintegrácia a reintegrácia?

Vznik protikresťanských filozofií v lone kresťanstva je jednou z prevratných udalostí druhého tisícročia. Človek-filozof preukázal svoju schopnosť rozumom konštruovať nové svety nezávislé od pravdivej ľudskej podstaty. Je fascinujúce stopovať späť tento proces k jeho koreňom. Siahá prinajmenšom k Humovi či Spinozovi a zrejme ešte ďalej, aby sa rozvinul v dobe Voltaira a Rousseaua a predbežne vyvrcholil u Marxa a temného génia Nietzscheho. Človek-filozof tiež preukázal schopnosť nedovidiť strašné následky pekne znejúcich konštrukcií. Propagátori Nietzscheho „vôle k moci“ a Marxovho triedneho boja nedovideli k Hitlerovi a Stalinovi. Európa sa opäť duchovne rozdelila. Sú Európania schopní vnímať tieto katastrofy ako dôsledok niekoľko sto rokov trvajúceho duchovného znovurozdelenia Európy? Asi nie, lebo alternatívne koncepcie vitálne striedajú masky a zvädzajú s kresťanskou koncepciou Európy nové zápasy na bojiskách s menami ako ochrana života (verzus interrupcie, eutanázia, legalizácia drog), ochrana rodiny (verzus manželstvá homosexuálov), dôstojnosť človeka (verzus klonovanie). Ich spoločný menovateľ sa volá tradičná (kresťanská európska) etika. Na rozdiel od nacistickej a komunistickej alternatívy, ktoré rozdeľovali Európu i geograficky, liberálna alternatíva prechádza naprieč všetkými krajinami. V tom pripomína rozdelenie starogermánskych európskych ríš spred 1500 rokov.

Oslovujú dnešných Európanov, vrátane ich elít, tieto paralely? Neplatia na Európanov dneška slová G. Sartoriho: „Dom je civilizovanejší ako jeho obyvatelia?“ Ak sa Európa nad svojou ranou históriou nezamýšľa, to ešte neznamená, že táto história zásadne netvaruje prítomnosť. Ak by rozhodnutie starých Frankov, Langobardov a Vizigótov nebolo udalosťou s dosahom cez tisícročia, aká by bola pravdepodobnosť, že po jeden a pol tisícročí, po ničivej druhej svetovej vojne, ktorá duchovne rozložila Európu, zídu sa kresťanskodemokratickí politici Francúzska, Nemecka, Beneluxu a Talianska, teda krajín, na území ktorých kedysi existovali ríše Frankov a Langobardov, a založia budúcu Európsku úniu – ďalší projekt duchovného zjednotenia bez existencie centrálnej moci? Aká by bola pravdepodobnosť, že tento zjednocovací proces sa bude rozširovať na sever a východ tak ako pred 1500 rokmi? Aká by bola pravdepodobnosť, že práve nástupnícke štáty po ríši Frankov a Langobardov budú tvoriť o jeden a pol tisícročia tzv. tvrdé jadro EÚ? Ako matematik tvrdím, že blízka nule.

Občas i dnešného Európana dostihne história a obnaží urputnosť duchovného zápasu. Roku 1998 navštívil Ján Pavol II. Francúzsko práve v čase tisíc päťstého výročia pokrstenia Chlodvíka. Aktuálna diskusia o autentických duchovných koreňoch Európy vydráždila francúzskych liberálov do takých útokov proti pápežovi, aké nemali obdobu počas desiatok jeho zahraničných ciest. Mimochodom, pápež je jedinou inštitúciou, ktorá sa usiluje o duchovné zjednotenie Európy tak dnes, ako aj pred 1500 rokmi. Ján Pavol II. pristupuje k dnešným Langobardom s podobnou húževnatosťou ako Gregor Veľký k tým zo šiesteho storočia.

Od kresťanstva a jeho etiky sa odvíjajú i národné kultúry Európy. Preto sa od konfliktu medzi kresťanskou a alternatívnou etikou odvíja i konflikt medzi tradičnou národnou

a alternatívnu kultúrou. Vo veľkomestách Západu predstavuje túto alternatívu napríklad amorfná zmes tradičnej národnej kultúry s kultúrou enkláv prisťahovalcov z Ázie a Afriky, ktorí sa nemienia integrovať do európskej spoločnosti. Na tento problém upozornil pred pár mesiacmi predseda frakcie CDU-CSU v Bundestagu Friedrich Merz, hovoril o potrebe nemeckej kultúry ako „Leitkultur“ – vedúcej kultúry v Nemecku. Za túto prirodzenú požiadavku (ktorá si však žiada presnejšie formulácie) ho liberáli napádali.

V čase, keď majú krajiny EÚ podobné ekonomické prostredie, sociálnu politiku, zahraničnú a obrannú politiku, stáva sa zápas medzi tradičnou kresťanskou etikou (a kultúrou) a jej alternatívami hlavnou otázkou európskeho vývoja. Tento zápas a integrácia v rámci európskych štruktúr sa navzájom ovplyvňujú. Na jednej strane výsledok tohto zápasu rozhodne o hodnotách, na ktorých bude EÚ postavené. Pri každej návšteve Bruselu zapochybujem, či hodnoty ako spoločná mena a princíp „pro choice“ zjednotia Európu tak, že i naši Liptáci či Oravci začnú považovať Brusel za svoje druhé hlavné mesto. Kresťanskému európanstvu a jeho kultúre by sa to mohlo podariť skôr. Na druhej strane, liberáli, momentálne víťazne pochodujúci, sa pokúšajú rozhodnúť zápas vo svoj prospech tak, že používajú úroveň európskych štruktúr, napríklad zmluvy o EÚ, rezolúcie Európskeho parlamentu alebo odporúčania Rady Európy, aby vnucovali svoje predstavy členským krajinám.

Treba poznamenať, že takýto postup orgánov EÚ je takpovediac ilegálny, pretože ani jedna zo zmlúv, na ktorých EÚ stojí, nedáva Únii kompetencie v etických otázkach. Ján Čarnogurský sformuloval už pred niekoľkými rokmi princíp zvrchovanosti národov v etických otázkach, ktorý rieši zápas medzi kresťanskou etikou a jej alternatívami tak, že žiada, aby doň európske štruktúry, vrátane EÚ, nezasahovali a aby

si tento zápas riešila každá krajina vo svojom vnútri sama. Tento princíp zabraňuje prenosu ideologických zápasov na európsku úroveň, a tým i vytváraniu nálad proti ďalšiemu zjednocovaniu a rozširovaniu EÚ. Potiaľ predstavuje integračný prvok.

Princíp etickej zvrchovanosti národov je morálne indiferečný. Hovorí, že tak ako nám nemôže niekto z európskej úrovne vnucovať partnerstvá homosexuálov, tak nemôže ani nútiť Holanďanov k zrušeniu eutanázie. To však neznamená, že presadzovatelia tohto princípu, ku ktorým sa rátam, veria, že je definitívnym rozhodnutím zápasu o hodnoty, aké Európu zjednotia. Verím, že i také veľké duchovné spoločenstvá, akým je obyvateľstvo celého kontinentu, môžu prežiť len na ideách, na akých vznikli, teda otázka prežitia Európy závisí od jej návratu ku kresťanskej etike. Národy sa však musia rozhodnúť dobrovoľne. Od čias Frankov, Vizigótov a Langobardov to patrí k európskej tradícii. Verím, že i v treťom tisícročí sa Frankovia, Vizigóti a Langobardi rozhodnú správne a duchovná jednota Európy ožije. Zatiaľ to tak síce nevyzerá, ale nevyzeralo to tak ani po zániku Rímskej ríše.

DOMINO FÓRUM, 4/2001

My a naši nepriatelia

Najprv si povedzme, kto sme my. Tým myslím nás milióny príslušníkov židovsko-kresťanskej euro-americkéj civilizácie. Väčšinou máme svetlejšiu pleť, ale nie nevyhnutne, väčšinou žijeme v Európe a v Amerike, tiež nie nevyhnutne. Niektorí z nás veria v Boha, niektorí nie, ale všetci poznáme jeho desatoro a uznávame, že má niečo do seba, i keď sa nám ho nedarí vždy dodržiavať. Všetci vieme, čo je to kostol, katolícky, protestantský alebo pravoslávny. Mnohí z nás sa dopúšťajú zločinov, ale asi ťažko by sa medzi nami našli osemnásť, ktorí by chceli nasmerovať štyri lietadlá proti budovám s cieľom zabiť tisíce nevinných mužov, žien, detí, starcov. Zhruba to isté sa dá povedať o mnohých generáciách našich prarodičov. Máme čosi v krvi.

A kto sú naši nepriatelia? Nie, nebojte sa, nemám na mysli moslimov. I keď to s nimi nebudeme mať ľahké a v najbližších rokoch pôjde okrem iného i o to, aby sa následky teroru voči USA nepremenili na konflikt medzi židovsko-kresťanskou a moslimskou civilizáciou.

V tejto chvíli je naším nepriateľom vlastná únava z neutíchajúcich násilných konfliktov na celej zemi. U niektorých ľudí vyvoláva iluzórne presvedčenie, že útok na USA spred týždňa možno považovať za logickú, predvídateľnú (a dokonca spravodlivú, i keď sa toto slovo hanbia vysloviť) odvetu za americkú zahraničnú politiku posledných desaťročí. Poznáte tie názory. Vraj si o to koledovali. Som vzdialený viere, že

Američania majú patent na rozum. Nie som si istý, či americká delegácia postupovala na mierových rokovaníach so Srbmi v Rambouillet začiatkom roku 1999 správne. Nevieam, či správne odhadujú situáciu v Macedónsku, kde by mali viac podporovať macedónsku vládu. Ponechávam si i do budúcnosti možnosť podrobovať kritike americké kroky. Viem však, že americká zahraničná politika siahla k vojenskej sile vždy iba pri obrane demokracie a zastavovaní totalitarizmu, a že nikdy nebolo primárnym cieľom použitia tejto sily zabiť čo najviac ľudí. Vždy bolo najprv násilie iných, až potom americký zásah.

Bez americkej zahraničnej politiky by dnes nebolo samostatného demokratického Slovenska. Už počujem námietky, že mŕtvym zbombardovaným Srbom, ktorí nepodporovali Miloševiča, môže byť jedno, či ich zabili chtiac, či nechtiac. Možno áno. Ale ich utrpenie nám nikdy nebolo ľahostajné. Naopak, autorom hesla „Koledovali si o to“ je ľahostajné, koľko tisícov ľudí prežilo pri amerických zásahoch preto, lebo Američania nikdy nemali taký cieľ, ako zabiť čo najviac ľudí. Je im ľahostajné, kto zo sporiacich sa strán má pravdu. Možno pravda podľa nich ani neexistuje. Možno trochu pravdy a vari aj šľachetnosti prisúdia Kim-Ir-senovi, Ho-Či-Minovi, Saddámovi Husajnovi, Červeným Khmérom, Kaddáfímu, Brežnevovi. Veď s nimi sa zrážala americká zahraničná politika. Takže bojovať so zbraňou v ruke nemá nikdy zmysel. Asi treba svet prenechať vyššie menovaným.

Ignorovať spomenuté, do očí bijúce rozdiely je zvláštnym prejavom pohrdania vlastnou civilizáciou. Toto pohrdanie je naším ďalším nepriateľom.

Pre minulé storočie bolo od začiatku typické neveriteľné koketovanie s filozofiou komunizmu, ktorá sa netajila tým, že civilizáciu obráti naruby na bojových poliach s názvami Triedny boj či Zrušenie súkromného vlastníctva.

Po vzniku Sovietskeho zväzu jeho západní sympatizanti plakali nad osudom vykorisťovaných robotníkov, ale o miliónoch umierajúcich v gulagoch nechceli nič počuť. Pohrdali svojou civilizáciou. Aj dnes sa v Európe črtajú nové zápasy o zachovanie civilizačných hodnôt. Dnes všetko zatienili teroristi neúctou k životu. Ale prejavom neúcty k vlastnej civilizácii je naša neúcta k životu nenarodených i k životu starých a chorých, naša neúcta k rodine.

Dnes však o tom nechcem hovoriť. Chcel som len povedať, že civilizácia, v ktorej žijeme a ktorej hodnoty užívame, tu nie je sama od seba, ani neprežije sama od seba. Stojí za to, aby sme o ňu zápasili. Jej výhody pre nás sú obrovské. Asi preto ich prehliadame.

DOMINO FÓRUM, 38/2001

Ďalšia utópia

Po páde komunistickej utópie, ktorá bojovala proti takým samozrejmostiam, akým je súkromné vlastníctvo, ešte prežíva jej ideová sesternica. Je to utópia s podivuhodným pohľadom na iné samozrejmosti, akými sú ochrana života ľudskej bytosti, jej dôstojnosť, rodina. Život tejto utópie súvisí aj s takou skvelou myšlienkou, akou je európska integrácia.

V Európe sa presadzuje koncepcia ľudských práv, ktorá opúšťa princípy prirodzeného zákona, a tie boli princípmi kresťanstva. Do istej miery je v súlade s kresťanskou tradíciou Európy, v iných ohľadoch je v rozpore s ňou. V rozpore s kresťanskou tradíciou nedotknuteľnosti života je prax interrupcií, bežná vo všetkých európskych štátoch s výnimkou Írska a Poľska, ako i eutanázia, ktorá sa stala realitou v Holandsku. Ďalší rozpor môže vzniknúť potenciálnou praxou klonovania ľudských bytostí. Britská Dolná snemovňa už prijala uznesenie povoľujúce isté pokusy v tejto oblasti. Výrazným odklonom od tradície v oblasti ochrany života a zdravia je aj legalizácia mäkkých drog v Holandsku.

Výrazný odklon nastáva od tradičného chápania rodiny ako základu spoločnosti. Nejde iba o legalizáciu partnerstiev homosexuálov v niektorých krajinách, ako zvyčajne redukujú tento problém niektorí slovenskí novinári. Ide aj o snahu postaviť legislatívne na jednu úroveň manželské a mimomanželské súžitie (rozumej muža a ženy) a tak zbaviť tradičnú rodinu zvláštnej právnej ochrany.

*Integrácia ako prostriedok šírenia
novej koncepcie ľudských práv i „práv“*

Ľavicovoliberalne sily, ktoré presadzovali novú koncepciu ľudských práv vo svojich krajinách, preniesli zápas o ňu na úroveň európskych integračných zoskupení – Rady Európy a Európskej únie. V Európskej únii hrá pri presadzovaní novej koncepcie prím Európsky parlament. Jeho základné dokumenty z oblasti ľudských práv z posledného obdobia sú Rezolúcia EP o rešpektovaní ľudských práv v EÚ z roku 2000 a Rezolúcia EP o situácii základných práv v EÚ z roku 2001. V Rezolúcii 2000 v bode 56 EP „vzýva členské štáty, aby zaručili... nezosobášeným párom... rovnaké práva, aké užívajú tradičné páry a rodiny, vrátane daňových zákonov, finančných práv a sociálnych práv“. Jednoducho, EP už neverí, že tradičná inštitúcia manželstva a na ňom postavená rodina je oporou spoločnosti a nemieni ho nijako chrániť. To je oveľa nebezpečnejší trend ako registrované partnerstvo homosexuálov. Podobné výzvy k zrovnoprávneniu manželského a mimomanželského súžitia obsahuje v bode 84 aj Rezolúcia 2001.

EP vystupuje aj ako obhajca interrupčnej politiky, pričom pre ňu používa pojem „reprodukčné práva“ a „reprodukčné zdravie“. V Rezolúcii 2000 v bode 54 pripomína členským štátom, že reprodukčné zdravie a práva sú predpokladom rovnosti muža a ženy.

Právnym základom pre politiku orgánov EÚ sú zmluvy o EÚ, dohodnuté hlavami členských štátov alebo ich vlád a ratifikované ich parlamentmi alebo odsúhlasené ich občanmi v referende. Z týchto zmlúv však nevyplýva nijaká povinnosť členských štátov plniť vízie EP z uvedených rezolúcií. Rovnako to nevyplýva ani zo smerníc, ktoré vypracováva Európska komisia a schvaľuje ich EP. Jednoducho medzi právnym sta-

vom a faktickou politikou býva istý rozdiel, a tak je to aj v prípade politiky EP, ktorá je nad rámec zmlúv o EÚ. Občas však konajú nad záväzný právny rámec EÚ aj iné orgány EÚ. Začiatkom minulého roka členka Európskej komisie Anna Diamantopoulou verejne kritizovala prezidenta USA Busha za rozhodnutie o zastavení financovania medzinárodných organizácií podporujúcich interrupcie. Je otázne, na základe čoho. Podľa zmluvy o založení Európskeho spoločenstva je člen komisie povinný vykonávať svoju funkciu vo všeobecnom záujme spoločenstva (Únie). Všeobecným záujmom môže byť len to, čo vyplýva zo zmlúv, a interrupčná politika to nie je.

Trend ľavicovoliberalných síl preniesť svoj zápas o utópiu na úroveň EÚ má svoje logické pokračovanie – z úrovne EÚ sa prenáša na úroveň kandidátskych krajín. Bod 74 Rezolúcie 2000: „EP vzýva k ochrane ľudských práv a rešpektovaniu menších (pričom dáva jasne najavo v celom dokumente, čo všetko sú ľudské práva a menšiny – pozn. V. P.) v kandidátskych krajinách... aby boli chápané ako priorita počas prebiehajúcich rokovaní s kandidátskymi krajinami a v prípade potreby ako podmienka na pokračovanie existujúcich finančných programov pre tieto krajiny.“ Pochopiteľne, podporovateľmi tohto trendu sú ľavicovoliberalne sily kandidátskych krajín. Na Slovensku sú propagátormi registrovaného partnerstva osôb rovnakého pohlavia bývalí členovia komunistickej strany, respektíve dnešní členovia bývalej komunistickej strany. Už počas diskusie o novele ústavy navrhli do jej textu známu formuláciu „bez rozdielu sexuálnej orientácie“ a zopakovali to pred pár týždňami pri prerokovaní Zákonníka práce, zákona o štátnej službe a zákona o verejnej službe. Po neschválení návrhu uviedol minister práce a sociálnych vecí, že časom tento návrh bude tak či tak prijatý, pretože to žiada EÚ. Názormi EÚ neustále argumentujú i predkladatelia zákona o registrovanom partnerstve homosexuálov.

EÚ občas pri tlaku na kandidátske krajiny úplne odkladá biele rukavičky, o čom svedčí incident s poľskou delegáciou na medzinárodnej konferencii Peking plus 5 v roku 2000 v New Yorku. Delegácia EÚ ako zvyčajne hlásala interrupčnú politiku, používajúc svoj špeciálny jazyk s pojmami ako „reprodukčné práva“. Poľská delegácia, vedená ministrom Jerzynom Kropiwnickým si dovoľila prejavíť iný názor. Delegácia EÚ si pozvala poľskú delegáciu „na koberec“, vyčítala jej vystúpenie, pričom uviedla, že „EÚ vie eliminovať tých, ktorí sa sami eliminujú“, a samozrejme naliehala, aby poľská delegácia podporila stanovisko EÚ. V poľskej delegácii to spôsobilo šok. O incidente informovala poľská tlač a nasledovala korešpondencia medzi ministrom Kropiwnickým a predsedníčkou EP Nicole Fontaneovou.

Zvrchovanosť v etických veciach

Európska únia vznikla ako projekt mieru a porozumenia. Ak sa stane miestom sporu medzi koncepciami ľudských práv, a z vyššie uvedeného plynie, že už ním je, potom nebude o porozumení ani reči. Naopak, EÚ bude vnímaná ako priestor ideologického nátlaku, čo vyvolá oprávnený odpor voči nej a sťaží integračný proces.

Ak sa raz chceme v EÚ dobre cítiť, potom riešením môže byť princíp, podľa ktorého odpovede na kultúrno-etické otázky, akými sú ochrana ľudského života a rodiny, zostanú v kompetencii členských štátov EÚ. Bolo by to uznanie zásady subsidiarity – čo je možné riešiť na nižšej úrovni, v tomto prípade na úrovni členského štátu, to sa tam aj riešiť má. KDH má, pravdaže, svoje jasné odpovede na etické otázky, ale samotný princíp zvrchovanosti je morálne neutrálny. Nehovorí, ako majú vyzeráť odpovede, hovorí iba, kto má odpovede dávať, a to, že to má byť Slovensko. Preto môže byť

princíp etickej zvrchovanosti prijateľný aj pre ľavicovoliberalne sily, ktoré dávajú na etické otázky opačné odpovede ako KDH. Deklaráciu o tejto etickej zvrchovanosti predkladá KDH na rokovanie Národnej rady SR.

V prípade jej schválenia môže byť deklarácia príspevkom Slovenska do celoeurópskej diskusie o budúcnosti EÚ. Absentovanie takejto diskusie na Slovensku je smutné. EÚ sa za posledné roky búrlivo vyvíja. Bude celkom iná v čase nášho vstupu, ako bola v čase, keď sme do nej podávali prihlášku. Akou však má byť, to Slovensko akosi nehovorí. Slovenské politické diskusie sa obmedzujú iba na vyhlásenia, čo všetko sme splnili, aby nás prijali. Pritom práve na diskusie o budúcnosti EÚ bol zriadený pre členské i kandidujúce štáty Konvent EÚ. Čo v ňom budeme hovoriť?

Ak niekto môže mať záujem na tom, aby princíp zvrchovanosti v etických otázkach neplatil, potom sú to tí, čo si želajú zánik štátnosti členských krajín. Rôzne odpovede na etické otázky sú zároveň rôznymi koncepciami základných ľudských a občianskych práv a slobôd. Ak listujeme v ústavách štátov, aj v slovenskej, nenachádzame tam ustanovenia o výške daní, vidíme však, že hneď za základnou definíciou štátu sa v nich nachádza jeho koncepcia ľudských práv a slobôd. Vlastná koncepcia ľudských práv a slobôd je atribútom štátnosti. Ak v EÚ nebude miesta pre viacero koncepcií ľudských práv (ktorých prienikom je prirodzene Všeobecná deklarácia ľudských práv), teda ak nebude platiť princíp zvrchovanosti v etických otázkach, znamená to, že EÚ nebude iba združením zvrchovaných štátov, ktoré si zmluvne dohodli opatrenia nevyhnutné pre voľný pohyb osôb a slobodný obchod. EÚ bude sama štátom. Čím v ňom bude Slovensko? Regiónom. Zatiaľ sa ešte vždy môže rozhodnúť, že ostane štátom.

Patafyzická diskusia o deklarácii

Už v lete 2001 informovalo KDH o zámere navrhnuť deklaráciu Národnej rady SR o zvrchovanosti členských štátov EÚ v kultúrno-etických otázkach. Uspeli sme a deklarácia bola schválená v januári 2002. Rozprava o nej trvala takmer celý deň po prvýkrát sa v slovenskom parlamente hovorilo o tom, ako by si Slovensko predstavovalo Európsku úniu. Doteraz sa hovorilo iba o tom, akí sme dobrí v plnení všetkých domácich úloh potrebných na prijatie. To, že EÚ sa mení kozmickou rýchlosťou z púhej dohody štátov na štát, že EÚ bude celkom iná v čase nášho prijatia, než bola v čase, keď sme do nej podali prihlášku, doteraz akosi nebolo mediálne zaujímavé. Ale veď to poznáme. Prehliadame nielen veci, ktoré sú veľmi malé a ničotné, ale obyčajne si nevšimneme ani veci, ktoré sú veľmi veľké a veľmi dôležité.

Diskusia v médiách sa vlastne rozpútala až po prijatí deklarácie. Celý text deklarácie (asi 250 slov) zverejnil iba týždenník Domino fórum. Väčšinu komentátorov, profesionálnych i tých amatérskych internetových, podozrievam, že ju nečítali. Sú však aj takí, ktorí ju aj čítali, aj zbytočne. Takže pre istotu zopakujem jadro deklarácie. Chceme, aby sa rozhodovalo v budúcej štruktúre EÚ o otázkach ochrany rodiny, ľudského života a ľudskej dôstojnosti na úrovni členských štátov, nie na úrovni Únie. Deklarácia teda nehovorí, či majú byť interrupcie legalizované alebo nie, či má byť povolená eutanázia, alebo nie, či sa dvaja muži môžu spolu oženiť, alebo nie, či má byť povolené terapeutické klonovanie ľudí,

alebo nie, či má byť povolená marihuana, alebo nie, či má byť manželstvo zákonmi zvýhodňované pred spolužitím druh a družka, alebo nie atď. Deklarácia však hovorí, že o týchto otázkach sa má rozhodovať v Bratislave, a nie v Bruseli. Niektorí by si mali vyššie uvedené vety prečítať ešte raz a prípadne i slabikovať. Samozrejme, že KDH je proti interrupciám, marihuane, sobášom osôb rovnakého pohlavia, ale deklarácia je o inom a neviem, v čom je jej princíp neprijateľný i pre slovenského ľavičiara. Je prijateľný pre prívrženca samosprávy, ale neprijateľný pre eurocentralistu, ktorý chce, aby sa trebárs proti vôli Slovenska rozhodovalo v Bruseli.

V diskusiách tento úplne normálny a snáď pochopiteľný princíp zanikal a zanikol i v článku Jany Žilčayovej Patafyzická deklarácia alebo Deklarácia národa slovenského v 3. tisícročí“. Vôbec sa na ňu nehnevám, naopak, ako autora deklarácie ma teší, keď je výsledok mojej práce stále zaujímavý. Bohužiaľ, autorka hreší proti logike, ako len vládze. Tak napríklad zotrvanie na svojom názore, označuje ako „patafyzickú“ črtu KDH. Hodnotiť túto vlastnosť ako negatívnu je pritom v rozpore so životnou praxou. S človekom, o ktorom je známe, že svoje názory stále mení a nestojí si za nimi, sa nikto nebaví ani päť minút. Veď načo?

Autorka venuje odsek slovu tolerancia. Máva ním ako obuškom a, samozrejme, pritom to slovo ničí. Aj slová sa dajú zničiť. Poznáte znehodnotenú slovo „súduh“. Stačí, keď, slovo nenáležite používate bez ohľadu na jeho zmysel. Veď deklarácia je o tom, aby EÚ tolerovala náš slovenský názor v istých otázkach. Prečo sa teda slovo tolerancia používa proti deklarácii? Ďalší hrobček na cintoríne slov..

Predmetom kritiky sa v článku stala Dôvodová správa k deklarácii, ktorou vraj KDH opäť netolerantne presadzuje svoj pohľad na etické otázky. Pritom je faktom, že v Dôvodovej správe som iba popísal rôzne názory, ktoré v Európe existujú na

etické otázky. Zámerne som sa vyhol ich deleniu na správne a nesprávne, označil som ich ako tradičné a netradičné. Čo vychádza z dvetisícročného kresťanstva, je tradičné, čo vzniklo pred pár desaťročiami, je netradičné. Čo je na tom označení zlé?

Autorka sa tiež bojí, že deklaráciou budeme argumentovať pri presadzovaní našich názorov na etické otázky. Ale veď tomu by chýbala elementárna logika. Budeme ňou argumentovať, keď niekto povie, počujte, treba schváliť to a to, chce to od nás Únia.

KDH kritizujú preto, lebo kritika KDH sa jednoducho „nosi“. Je taká doba a potrvá ešte desaťročia. Dá sa to však zničiť, lebo často je to celkom zábavné. Je zábavné sledovať slovenských akože pravičiarov, hlásajúcich verbálny antikomunizmus a potrebu modernej pravice, lebo KDH je nemoderné tým ich odporom voči interrupciám a homosexuálnym manželstvám... Je to komické, keď ich upozorníte, že zavedenie interrupcií a manželstiev homosexuálov na Západe si pripisujú k svojim úspechom socialistické alebo priamo komunistické strany (napr. vo Francúzsku), a že pravičiarci hlasujú proti. Je komické, keď nás za naše postoje obviňujú z „bolševizmu“ KDH je pritom jediná strana, ktorá vyrástla po roku 1989 z protikomunistického zápasu a nemá medzi sebou komunistov. Napokon, má v sebe hlbokú logiku, že práve KDH sa usiluje vymedziť aj voči Únii isté práva. Tak ako sme nepoklonkovali komunizmu, nemusíme mať komplex ani vo vzťahu k Únii.

Mnohí z týchto našich „moderných pravičiarov“ sú v skutočnosti modernými ľavičiarimi, len to o sebe nevedia. Želám im, aby to pochopili. Bude stačiť trochu si doplniť vzdelanie a byť poctiví.

Naša deklarácia nie je deklaráciou 3. tisícročia. Ale možno sa dotýka kľúčových otázok 21. storočia.

inZine, 20. 2. 2002

Krajina agnostikov

Motto:

Gandalf: „Múdre je uznať nutnosť, ak boli zvažované všetky ostatné cesty, hoci sa to môže zdať bláznovstvom tým, ktorí ľpejú na falošnej nádeji.“

J. R. R. Tolkien: Pán prsteňov

Nastala taká udalosť. Akési mesto zasiahla povodeň a voda z rieky sa začala pomaly, ale iste vylievať z koryta na hlavné námestie. „To je naozaj zlé,“ hovoria radní. „Mesto nesmie byť zaplavené a ani nebude!“ zvolá starosta a ako socha nehybne stojí po členky vo vode.

„Riešením by bolo, keby prestalo pršať a v horách sa prestal topiť sneh,“ dodáva starosta s nádejou. „Je jar a otepluje sa. Sneh sa bude topiť ešte viac. Myslím, že by stačilo na tomto úseku rozložiť vrecia s pieskom,“ opáči najmladší radný. Nikto ho však nepočúva. „V správach hlásia, že bude pršať celý týždeň a voda bude stúpať. Mizerné počasie, ale nesmieme sa unáhliť...“ hundrú starší. Keď sa už starostovi naberá voda do číziem, najmladší radný zvolá: „Navrhujem, aby sme ihneď všetci začali klásť na breh vrecia s pieskom!“ „Čo otravuješ? Tu sa deje nešťastie, a ty sa tu vyťahuješ!“ osopia sa naň ostatní. „Som ochotný počkať ešte tri dni a ak sa to počasie neumúdra, pôjdeme na to radikálne aj s vrecami,“ prehovorí starosta, potkne sa, spadne a voda ho odplaví. Najmladší sa vytratí, o chvíľu sa vráti s rodinou, s priateľmi a s vrecami. Vyhrnú si rukávy a kladú vrecia. Ostatní radní

si vyhrnú nohavice, lebo voda je už po kolená. A nadávajú. Už nie na povodeň a počasie, ale na najmladšieho radného, lebo vraj zneužíva nešťastie a robí si kampaň.

Táto mikropoviedka by sa dala nazvať Mestečko agnostikov. Agnostik má problémy s tým, že z A vyplýva B, nevie si vybrať z viacerých riešení. Nevie sa rozhodnúť ani vtedy, keď má iba jedno riešenie. Je podozrievavý, keď mu to niekto povie. Verí v bezbolestné riešenia i vtedy, keď sám žiadne nevidí. V slovenskej politike je agnostikov dosť. Dokonca väčšina, ako to naznačuje príklad zákona o zahraničných Maďaroch (ZZM) a kontrazákona z dielne KDH.

Najskôr argumenty

ZZM udeľuje občanom maďarskej národnosti v okolitých štátoch nárok na výhody a podpory, i finančné, z maďarského štátneho rozpočtu. Protí tomuto zákonu stojí viacero argumentov, zdôrazním dva z nich.

Po prvé, zákon zveruje veľkú časť agendy súvisiacej s vybavovaním žiadostí o maďarské preukazy verejnoprospešným organizáciám, ktoré vznikajú na území iných štátov. Tieto organizácie budú vybavovať aj poskytovanie podpôr, aj udeľovať odporúčania. Budú neoficiálnymi, nepomenovanými, ale faktickými orgánmi štátnej správy Maďarskej republiky v oblasti starostlivosti o krajanov na území iných štátov. ZZM jednoducho hovorí, že vzniknú a stanovuje ich úlohy – a ony už aj vznikajú a pôsobia. Na Slovensku je takou organizáciou Združenie pre spoločné ciele. Pôsobenie takýchto organizácií na Slovensku je však rovnako neprípustné, ako by bolo neprípustné, keby poľská polícia prenasledovala na našom území poľského kriminálnika, a to napriek tomu, že prenasledovanie kriminálnikov je v zásade dobrá vec. Oboje je totiž v rozpore s článkom 1 odsek 1 Ústavy SR: „Slovenská republika je zvr-

chovaný štát“. KDH preto pôsobenie podobných organizácií pokladá za odporujúce verejnému poriadku v najširšom význame tohto pojmu. Ak by azda ktosi namietal, že to je iba názor KDH, treba si všimnúť Správu Benátskej komisie, poradného orgánu Rady Európy, ktorá presne vymedzuje čo je prípustné a čo neprípustné v takýchto „krajanských“ zákonoch. Doslova za neprípustné považuje, ak „štát udelí správne, kvázi-oficiálne funkcie mimovládny zduženiam registrovaným v inom štáte“, pretože to „predstavuje nepriamo formu štátnej moci“.

Po druhé, dotyčné organizácie vykonávajú činnosť, ktorá spôsobuje nerovnosť medzi Slovákami a Maďarmi, čo je v rozpore s článkom 12 odsek 2 ústavy, ktorý hovorí o zákaze zvýhodňovania z dôvodu národnosti. Odsek 3 potom hovorí: „Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania...“. Predstavme si však dve zmiešané slovensko-maďarské rodiny v juhoslovenskom mestečku. Ak sa rozhodnú, že deti sa budú vzdelávať v jazyku slovenskom, nedostanú nič, ak v jazyku maďarskom, na každé dieťa dostanú ročne z Maďarska finančný príspevok. To sa hádam dá označiť za ovplyvňovanie, čo poviete? Preto KDH považuje činnosť podobných organizácií aj za odporujúcu ochrane práv a slobôd našich občanov. Na problém diskriminácie v súvislosti so ZZM opäť upozorňuje Benátska komisia. Jej správa hovorí: „Podľa názoru komisie napríklad zdôvodnenie poskytnutia výhod na vzdelávanie na základe čisto etnického kritéria bez ohľadu na charakter štúdia nie je celkom priamočiare.“

Ak je teda zrejmé, že pôsobenie istých organizácií je v rozpore s verejným poriadkom a s ochranou práv a slobôd v Slovenskej republike, potom treba siahnuť opäť po Ústave SR, ktorá garantuje právo na združovanie, ale, ako každá ústava, hovorí i o obmedzení tohto práva. Článok 29 odsek 3 Ústavy SR hovorí: „Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 (práv na

združovanie) možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to ... nevyhnutné ... na ochranu verejného poriadku ... alebo na ochranu práv a slobôd iných.“ A tým zákonom je práve návrh zákona o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky, ktorý predkladá KDH. Jeho obsahom je zrušenie organizácií, ktoré podľa zákona susedného štátu poskytujú na území SR výhody a podpory na základe etnickej príslušnosti. Nič iné návrh KDH neobsahuje. Vzhľadom na to, že zamýšľané účinky ZZM jednoznačne závisia od pôsobenia uvedených organizácií, ich zrušením sa fakticky rušia i všetky účinky ZZM na Slovensku. Avizované 90-percentné zdanenie príjmov fyzických osôb, získaných podľa ZZM, ako aj krátenie dotácií inštitúciám na Slovensku o príjem získaný podľa ZZM v zákone KDH nie sú, ani byť nemusia, pretože nebude čo zdaňovať a nebude prečo krátiť.

Absurdistan

Keď sa začiatkom roka rozprúdila diskusia okolo zákona o zahraničných Maďaroch, médiá široko a vcelku kompetentne informovali o jeho negatívach a neprijateľnosti. Citovali obsažne i Správu Benátskej komisie. Jednoznačne odmietavo, s výnimkou SMK, sa k zákonu vyjadrovali aj všetky politické strany. Nijaký slovenský intelektuál nevystúpil s vyhlásením, že ZZM je dobrá vec. Politici dokonca prejavovali i čosi ako odhodlanie zmeniť situáciu. Sám premiér kategoricky vyhlásil, že ZZM sa na Slovensku nebude uplatňovať. On sa však stále uplatňuje...

Tento stav možno zmeniť dvoma spôsobmi. Alebo sa v Maďarsku ZZM zruší či pozmení, alebo na Slovensku prijme opatrenia, ktoré ZZM eliminujú. Maďarská vláda jasne hovorí, že ZZM sa meniť nebude. Rozhľadenejším je teda jasné, že eliminovať ZZM znamená zrušiť horeuvedené organizácie.

Čo iné? Absurdné a nepekne bolo od vlády, že sa stále tváril, ako keby sme mali inú možnosť. Počúvať reči o rokovaníach s maďarskou stranou, ktoré kamsi povedú, dokazovali, že politika skutočne môže byť komédiou, akú by Shakespeare nenapísal.

Absurdné bolo i obviňovanie KDH z nacionalizmu a radikalizmu, keď ako jediná vládna strana dodržala elementárnu dôslednosť a z nesúhlasu so ZZM vyvodila jediné možné protopatrenie. Obvinili ho liberálne médiá, obvinili ho intelektuáli, obvinili ho politici. Pritom všetci vyjadrujú so ZZM nesúhlas a hovoria, že v SR sa nesmie a nebude uplatňovať. Keď sa ich spýtate, či veria, že táto maďarská vláda ZZM zmení, vykrúcajú sa. KDH však kritizujú za temný nacionalizmus. Sú to naši agnostici.

Mimochodom, vláda informovala na vyžiadanie parlamentu, že „v prípade, ak sa nedosiahne dohoda s maďarskou stranou a ďalej bude pretrvávajúť maďarská právna norma na území SR, vláda bude na júnovej schôdzi NR SR informovať o legislatívnych opatreniach prijatých na ich eliminovanie“. To, že eliminácia musí obsahovať zase iba to, čo je v zákone KDH, je zřejmé. Ak teda k tomu v júni dôjde, čo sa potom stane? Médiá skonštatujú, že KDH nebolo temné, alebo stemnie aj celá vláda? Ale ba! Tipnem si – KDH ostane temné a vláda bude okej.

Nacionalizmus naruby

Liberálni „priatelia“ KDH sa opäť snažia vytvárať imidž KDH ako strany, ktorá sa približuje k SNS. Také jednoduché to však nebude, pretože KDH nie je nacionalistické. Netrpí však ani nacionalizmom naruby. Slovenský protimaďarský nacionalizmus ostatného desaťročia bol už mnohokrát pomenovaný a opísaný. Existuje však i jav, ktorý nazvem nacionalizmom naruby. Ten ešte pomenovaný nebol. Ako sa naciona-

lizmus vyznačuje apriórnym protimaďarským postojom bez ohľadu na podstatu problému, tak sa nacionalizmus naruby stavia vždy bez ohľadu na podstatu problému na stranu slovenských Maďarov. Oba nacionalizmy majú dve spoločné črty.

Prvou je používanie extrémistického jazyka namiesto argumentácie. KDH hovorí o Správe Benátskej komisie a o článkoch ústavy, nacionalisti naruby (v tomto prípade niektorí politici SMK, niektorí slovenskí novinári a intelektuáli) hovoria frázy o klérofašizme, klerikalizme a národnom socializme. Argumentom sa vyhýbajú. Všimli ste si, že politici SMK k tejto téme odmietajú diskutovať v diskusných reláciách? Prečo? To sa ešte nikdy nestalo. No a slovenskí nacionalisti, tí hovoria: „Do tankov!“

Druhou podobnosťou oboch nacionalizmov je konfrontácia s európskymi princípmi. U protimaďarských nacionalistov je to známe dávno. Nacionalisti naruby (z radov Slovákov i Maďarov) bagatelizujú ZZM a hovoria, že je v poriadku. Ale Benátska komisia hovorí, že nie je, a aj Európska komisia hovorí, že nie je. Akí Európania sú vlastne títo nacionalisti naruby?

KDH sa desať rokov neľútostne zrážalo s protimaďarským nacionalizmom preto, aby slovenské zákony zaručovali príslušníkom maďarskej menšiny také práva, aké majú Slováci. Letopočty hlavných bitiek boli 1990, 1995 a 1999. V tých rokoch sa v NR SR hlasovalo o jazykovom zákone. KDH bolo jedinou parlamentnou stranou, ktorá hlasovala spolu s SMK vo všetkých troch prípadoch. Nedá sa to povedať o SDĽ a nedá sa to povedať ani o viacerých politikoch dnešnej SDKÚ. O HZDS a SNS ani nehovoriac. KDH to urobilo, lebo tak chápalo záujem tejto krajiny. Dnes KDH nerobí nič, čo by bolo v rozpore s jeho doterajším postojom. Ibaže sa zrazilo s nacionalizmom naruby. Opäť preto, lebo je to záujem tejto krajiny. Nie je také ťažké to pochopiť.

DOMINO FÓRUM, 10/2002

Euromarxistický škandál

Motto:

„Pilát poznamenal: Čo je pravda?“

Evanjelium podľa Jána

V marci 2002 schválil Európsky parlament pomerom hlasov 242 ku 240 Rezolúciu o ženách a fundamentalizme. Čítajúc tento dokument, spomínam na prvé týždne po novembri 1989. Bol som občanom krajiny, v ktorej padol komunistický experiment, pokúšajúci sa vytrhnúť krajinu z jej európskych koreňov. Hovorili sme, že chceme ísť naspäť do Európy. Po dvanástich rokoch cítim, že čosi sa začína meniť.

Fundamentalizmus je pre Európsky parlament nepriateľom, proti ktorému treba bojovať. Prvá otázka, ktorá zide na um nezasvätenému: Čo je to vlastne fundamentalizmus? A práve v tom je prvý háčik rezolúcie. Fundamentalizmus v nej nie je definovaný, správa sa ako Votrelec z filmu Ridleyho Scotta – nikdy tú obludu nevidíte zoči-voči v jasnom svetle. Z textu sa len dozvieme, že existuje fundamentalizmus ideologický, politický, náboženský, že pôvodne vznikol v Amerike dvadsiatych rokov, kde sa vzťahoval na kresťanstvo (nevedno, čo mali autori rezolúcie presne na mysli, možno súdny spor o Darwinovu evolučnú teóriu v štáte Tennessee). Tak ako ste Votrelca mohli sledovať vo filme viacmenej len prostredníctvom krvavých stôp, ktoré za sebou zanechával, tak aj rezolúcia nepriamo poukazuje na fundamentalizmus kritizovaním jeho vonkajších prejavov. A zrazu zistíte, že kritizované javy sú javmi v celkom obyčajnom kres-

ťanstve. Rezolúcia EP odsudzuje (áno, používa sa konkrétne slovo odsudzuje) „vedenia náboženských organizácií...“, ktoré podporujú... vylúčenie žien z vedúcich pozícií v náboženskej hierarchii“. Do tohto odsúdenia sa, samozrejme, zmestí pápež i všetci katolícki biskupi, lebo ženy sa do katolíckej hierarchie skutočne nedostanú – už len preto, lebo sa nemôžu stať kňazmi. Poslanci EP to vedia veľmi dobre, nič nové pod slnkom. Naši komunisti nútili cirkev, aby bojovala za mier podľa komunistických predstáv, títo západoeurópski marxisti zasa nútia cirkev, aby bojovala za práva žien, aké si predstavujú oni. Ale nekatolíci nech sa ešte netešia. Rezolúcia myslí i na nich.

Tým nepriateľom je kresťanstvo ako také. Alebo, aby sme boli presní, kresťanstvo, ktoré trvá na svojom. Ak by to bolo kresťanstvo koktavé a uhýbavé, môže dúfať v milosť. Nepriateľom je kresťanstvo, ktoré tvrdí, že to čo tvrdí, je pravda.

Trampoty s pravdou

EP podľa rezolúcie neverí v absolútne pravdy, najmä ak ich zvestujú náboženstvá. Rezolúcia hovorí: „...podobnosť fundamentalizmu (už vieme, čo pod tým myslia) s totalitnými politickými režimami sa preukázala, tradicionalisti sa pokladajú za vlastníkov pravdy a monopolizujú ju.“ Čo majú na mysli, je zrejmé. Ježiš Kristus povedal: „Som cesta, pravda a život.“ Kresťania tie slová považujú za zjavené Slovo Božie. Amen.

Tvrdenie rezolúcie je však lživé, lebo totalitné režimy sa nevyznačujú tým, že sú presvedčené o svojej pravde, ale tým, že nie sú ochotné konfrontovať svoje tvrdenia s realitou života. Vznikajúce rozpory medzi hlásanými tvrdeniami a životom zakrývajú nekonečnými klamstvami a násilím. Po druhé, je bezočivé, ak takúto podobnosť hľadajú autori rezolúcie – členovia západoeurópskych ľavicových (i komunistických)

strán, ktoré ešte nie tak dávno otvorene sympatizovali so Sovietskym zväzom.

Rezolúcia pripúšťa existenciu viacerých ideológií, ale pozor! „Protí redukcionistickým zjednodušeniam treba postaviť gradualistické a relativistické koncepcie.“ Som rád, že sa autori nehanbili použiť slovo relativizmus, aspoň netreba dokazovať, že sú relativistami. Pre komunistov bola relatívnou hodnota ľudského života, záležalo na tom, na ktorej strane triedneho boja sa nachádzate. Pre euromarxistov je relatívna samotná pravda. Aj s gradualistickým poňatím pravdy sme sa už kdesi stretli. Stačí otvoriť učebnicu *Základy marxisticko-leninskej filozofie* (kolektív sovietskych autorov, Pravda 1977) a čítame: „Pravda existuje, lebo (...) v našom (...) poznaní sa nachádza vždy niečo, čo ďalší (...) vývoj nevyvracia, ale len obohacuje. Zároveň je naše poznanie v každom momente relatívne, lebo skutočnosť odráža neúplne, a je teda pravdou len v určitých medziach.“ Áno, tí z EP sú naši starí dobrí známi, ako sme ich poznali za komunizmu. Dlhو sme si od nich neoddychli.

Problém spočíva v absolútnosti a finálnosti Kristových slov. Som cesta, pravda a život. Amen. Amen znamená koniec. Aké redukcionistické, aké zjednodušené. Už nijaká gradácia. Preto Kristus nemal v komunizme miesto. Zdá sa, že nemá miesta ani v gradualistickom EP. Ale prečo, keď komunizmus ukázal, že finálna Kristova pravda porazila gradualistické táranie?

EP sa pritom na náboženstvá nežne obracia – aby odmietli fundamentalizmus (myslí sa, aby popreli seba). Keďže asi nestrpí ani len pomyslenie na to, že Európa je tradične judeo-kresťanskou civilizáciou, EP sa obracia predovšetkým rovno na tri monoteistické náboženstvá – kresťanstvo, judaizmus a islam, „ktoré sú integrálnou súčasťou európskej kultúry“. Považovať islam za „integrálnu súčasť európskej kultúry“ je samozrejme hlúposť. Po páde kresťanskej Západorímskej ríše

islam vytlačil kresťanstvo zo severnej Afriky a z Blízkeho východu, aby tiahol cez Pyrenejský a Balkánsky polostrov na sever. V oboch prípadoch bol zatlačený späť do Afriky a Ázie. Konflikt trval tisíc rokov a južné hranice Európy sú hranicami onoho konfliktu medzi kresťanstvom a islamom. Prečo EP tvrdí takéto trápne veci? Sú slabí v dejepise? Skôr to bude tým, že keď neexistuje absolútna pravda, tak neexistuje ani absolútna lož.

Rodina a muži sú nepriateľmi žien

Rezolúcia hovorí: „Hoci mať dieťa musí byť čisto osobná záležitosť, reprodukčné práva žien sú často kontrolované rodinou, národnou legislatívou a náboženskými vodcami, pričom väčšina z tých, čo kontrolujú tieto reprodukčné práva žien, ...sú muži.“ Čiže hlas pápeža za ochranu nenarodeného života je nežiaduce zlo. Rodina, ktorá presvedčí ženu, aby si nechala svoje počaté dieťa a pomôže jej s jeho výchovou, to je tiež nežiaduce zlo. Nuž a kedy už len muži úprimne milovali ženy, však áno? Rodina a muži sú od nepamäti nepriateľmi žien a treba to zmeniť. Od čias, keď Fridrich Engels (pamätáte sa, to bol ten druhý s veľkou bradou) uverejnil svoje dielo O pôvode rodiny, súkromného vlastníctva a štátu, nič nové pod slnkom.

EP tiež v rezolúcii „ľutuje zasahovanie cirkví do verejného a politického života štátu, najmä ak takéto zasahovanie sleduje obmedzovanie ľudských práv a základných slobôd, napríklad v sexuálnej a reprodukčnej oblasti...“ Takýmto zasahovaním je teda hlas cirkví proti zabíjaniu nenarodených detí, proti klonovaniu, proti homosexuálnym partnerstvám, eutanázii. Ale veď ten hlas je bytostnou podstatou cirkví, je hlásaním desatora. Ak s tým prestanú, nebudú už kresťanskými cirkvami. Preložené do slovenčiny, EP hovorí cirkvám vlastne toto: „Ľutujeme, že ste.“

Nasleduje bezprecedentná výzva „všetkým veriacim, aby podporovali rovnaké práva pre ženy, vrátane práva kontrolovať svoje telo“ (čiže, milí veriaci, podporujte potraty) a „práva na svoj vlastný životný štýl“. (Čiže napríklad právo na sobáš ženy so ženou.) Upravte láskavo svoju vieru do prijateľnej podoby, bratia a sestry. Hovoria nám to oni, európski marxisti. Hovoria nám to niekoľko rokov po tom, čo skrachoval sovietsky marxistický experiment, ktorý priniesol toľko mŕtvych.

Nové náboženstvo

Nazvať prijatú rezolúciu prejavom sekularizmu by nebolo správne. Nie je únikom od klasických náboženstiev. Hlása nové náboženstvo, novú filozofiu, nový kódex etického správania. Toto sú niektoré články tejto viery:

1. O Bohu nemá zmysel hovoriť, lebo klasické náboženstvá beztak nezjavujú úplnú pravdu. Ak čosi také ako pravda existuje, nedá sa celá spoznať.

2. Náboženstvá a civilizácie sú si rovné. Označiť jedno za pravdivejšie, lepšie, prospešnejšie ako druhé je nemravné, aj keby reálny život hovoril čosi iné.

3. Všetky životné štýly sú si rovné. Je jedno, či žijete v manželstve s osobou rovnakého, alebo opačného pohlavia, je jedno, či žijete v manželstve, alebo v nemanželskom vzťahu, je jedno, či sa deti rodia v manželstve, alebo mimo neho. Označiť niektorý zo spôsobov života za lepší, vhodnejší, prospešnejší, je nemravné.

4. Nenarodený ľudský život nemá hodnotu.

5. Náboženstvá majú odstrániť zo svojho učenia všetko, čo je v rozpore s článkami 1 až 4.

Prejavom fundamentalizmu, ako tvrdí rezolúcia, je postaviť poslušnosť voči dogme nad zákony štátu a ľudské práva. Trik s ľudskými právami je jednoduchý. Ľudské práva si defi-

nujú autori rezolúcie sami. Tak napríklad právo na život od počatia neuznávajú. To, že niekto iný ho uznávať môže, ich nezaujíma. Pokiaľ ide o zákony štátu, kresťanstvo bolo vždy pripravené ísť s nimi do konfliktu, ak boli protikresťanské, či už to bolo v starom Ríme, kde sa odmietali klaňať božstvu cisára, alebo za komunizmu. Aj za Hitlera to tak bolo. Pius XI. vydal protinacistickú encykliku, a aj niektorí nemeckí biskupi protestovali proti porušovaniu ľudských práv. Prečo im dnes liberálni marxisti vyčítajú, že cirkev mala protestovať rozhodnejšie? To sú rôzne metre. Relativizmus je relativizmus.

Čo sa stalo s EÚ

EÚ zakladali pred polstoročím kresťanskí demokrati. Dnes začínajú ovládať prinajmenšom jednu jej významnú inštitúciu, Európsky parlament, euromarxisti. Organizácia, ktorá bola zriadená na spoluprácu, stáva sa prostriedkom na šírenie novej ideológie, nového náboženstva. Na zmenu stačilo päťdesiat rokov. Nové náboženstvo dnes dáva kresťanstvu nepokryte najavo, kto je tu pánom.

Šesť týždňov pred schválením rezolúcie EP schválil slovenský parlament Deklaráciu o zvrchovanosti v kultúrno-etických otázkach. V podstate bola ohradením sa voči expanzii nového kultúrneho euromarxizmu. Dnes v poľskom Sejme predložili podobný návrh deklarácie. Predložila ju opozičná strana Právo a spravodlivosť. Podpredseda KDÚ-ČSL Ján Kasal oznámil, že jeho strana zvažuje podanie podobnej deklarácie v českom parlamente. V Európe sa teda formuje i protimarxistická kultúrna kontrarevolúcia. Ideový konflikt je zrejme neodvratný.

DOMINO FÓRUM, 19/2002

Rovná daň a EÚ

V uplynulých dňoch médiá priniesli informáciu o spore medzi dvoma komisármi Európskej komisie v otázke výšky priamych daní v krajinách EÚ. Jeden z nich bol za znižovanie a argumentoval potrebou vytvorenia priaznivejšieho prostredia pre trh. Druhý bol proti a varoval pred snahami pripodobniť sa Spojeným štátom americkým. V diskusnej relácii STV O päť minút dvanásť (12. 5.), podpredsnička vlády pre európsku integráciu Mária Kadlečíková spomenula bližšie neurčených predstaviteľov EÚ, ktorí „nás upozorňujú, že máme už prinízke dane“.

Obe tieto epizódky sú zaujímavé najmä preto, že poukazujú na trend EÚ osvojovať si také kompetencie, ktoré jej podľa zmlúv o EÚ neprináležia. O harmonizácii nepriamych daní (daň z pridanej hodnoty, spotrebné dane) hovorí Kapitola 2 amsterdamského znenia zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. O výške priamych daní (daň z príjmu fyzických i právnických osôb, majetkové dane) rozhoduje podľa súčasného právneho stavu v EÚ každá členská krajina sama. Na základe oboch epizódok sa žiada dodať slovíčko „zatiaľ“. Diskusia o harmonizácii priamych daní, a teda o odovzdaní kompetencie rozhodovať o nich nie na úrovni členských štátov, ale na úrovni EÚ, už existuje. Postavme si otázku, aký výsledok tejto diskusie je v záujme Slovenska?

Súčasnú daň z príjmu v krajinách EÚ sú všelijaké, len nie rovné. Daň z príjmu právnických osôb je poväčšine vyššia ako

súčasných 25 % v SR, o navrhovaných 14 % z projektu rovnej dane KDĤ ani nehovoriac. Daň z príjmu fyzických osôb je takmer všade progresívna, v najvyšších pásmach presahuje 50 %. Rovnako je bežné dvojité zdanenie a zdaňovanie úrokov z vkladov, s ktorými nami navrhovaný projekt rovnej dane neráta. S rovnou daňou sa možno stretnúť skôr na východ od Slovenska, napr. v Rusku, Lotyšsku a Estónsku. Treba jasne povedať, že krajiny EÚ kráčajú v daňovej oblasti inou cestou, ako je cesta rovnej dane, ponúkaná KDĤ.

Prečo je to tak? Väčšina krajín EÚ dosiahla vysokú zamestnanosť a ekonomickú prosperitu v období obnovy po druhej svetovej vojne a odvtedy sa usiluje najmä o stabilizáciu tejto prosperity. Môže si dovoliť veľkorysú sociálnu politiku financovanú vysokými daňami. Slovensko zase potrebuje čo najviac faktorov motivujúcich podnikanie a zamestnávanie. Rovná daň je takým faktorom. Rovná daň tiež zvyšuje konkurencieschopnosť Slovenska v súťaži o umiestnenie zahraničných investícií. Rovná daň by nás zvýhodnila v porovnaní s krajinami s vysokými daňovými sadzbami. Priamo treba povedať, že ide nielen o konkurenčnú súťaž medzi kandidujúcimi krajinami EÚ navzájom, ale aj o súťaž medzi členskými a kandidujúcimi krajinami. Dobré to chápu práve tí v EÚ, ktorí chcú harmonizáciu. Záujem Slovenska a súčasných členských krajín EÚ teda nie je ten istý. Členské krajiny sú skôr za status quo, Slovensku by pomohla rovná daň.

Slovensku teda nemôže byť ľahostajná budúca architektúra EÚ. Naším národným záujmom, ktorý treba v diskusiách o budúcej EÚ presadzovať, nie je harmonizácia, ale, naopak, zvrchovanosť pri určovaní priamych daní. Klausova ODS v susedných Čechách tomu hovorí fiškálna zvrchovanosť. Slovensko a iné kandidujúce krajiny tak či tak budú ešte dlho zaostávať vo výške HDP, a teda i v životnej úrovni občanov za

súčasnými členskými štátmi EÚ. Harmonizácia však môže toto zaostávanie predĺžiť. Samozrejmým dôsledkom týchto úvah by malo byť odmietnutie úvah o európskej federácii. Vo federácii je úplné alebo čiastočné rozhodovanie o výške priamych daní samozrejmosťou.

SME, 28. 5. 2002

Pôjdeme do vojny?

„Výsledky vojen sú neisté.“

Cicero

Možný americký útok na Irak je v týchto mesiacoch zahraničnopolitickou témou číslo jeden. Nepatrím k tým, ktorí tvrdia, že vo vojne sú obe strany zlé. Sú i také vojny, v ktorých nie je ťažké povedať, kto je dobrý a kto je zlý.

Spojené štáty sú demokratickou krajinou, ktorej vďačíme za veľa i my. Vládca Iraku je tyranom svojho ľudu, občas ho po tisícoch zabíja jedovatým plynom, občas sa rozhodne pripojiť k svojej krajine vedľajšiu, občas zapaluje ropné polia a občas vraždí príslušníkov vlastnej rodiny. Podľa všetkého sa snaží získať nukleárne zbrane. Iste, nikto z ľudí nie je ani úplným anjelom, ani úplným diablom. V zásade však nemám problém povedať, že USA sú dobré a Saddám je zlý.

Musí však ísť dobrý so zlým vždy do vojny? Ak by to tak bolo, neboli by dejiny neprerušenu sériou krvavých vojen? Ved' vždy je niekto horší od druhého. Judeokresťanský pohľad vidí hriešnosť pozemského sveta, vidí, že zlo v ňom bude prítomné až do jeho konca. Preto neverí, že vojnou možno nastoliť Nový svetový poriadok, ktorý už nijaké vojny nepripustí. Vo vojne umierajú ľudia, preto sa do nej ide až vtedy, keď každá politika zlyhala. Do vojny sa ide vtedy, keď by naša nečinnosť znamenala popretie lásky k sebe samému, k svojim blízkym, k spoluobčanom alebo k tým, ktorým sme sa zaviazali pomôcť pri napadnutí. Kedy je čas na vojnu?

Čo na to svätý Augustín a Tomáš Akvinský?

Ak nechceme vymýšľať vymyslené, môžeme siahnúť trebárs po učení kresťanských filozofov oboch tisícročí. Spravodlivou vojnou sa už v 5. storočí zaoberal svätý Augustín, v 13. storočí Tomáš Akvinský a po nich ďalší. Ich názory sú zhrnuté v Katechizme katolíckej cirkvi, ktorý formuluje štyri podmienky, aké majú byť súčasne splnené, aby sa dalo hovoriť o oprávnenej obrane vojenskou silou.

1. Jednou z podmienok je, ak škoda spôsobená národu alebo spoločenstvu národov je trvalá, ťažká a istá. Saddám je ničomník, ale zatiaľ sa voči USA alebo voči Spoločenstvu národov nedopustil aktu agresie. Urobil to v roku 1990 voči Kuvajtu, preto bolo správne, že ho USA i so spojencami z Kuvajtu vyhnali. Možno bude mať nukleárne zbrane. Je isté, že ich použije? Určite to isté nie je. Ani sovietski komunisti ich nepoužili, pričom boli schopní zabíjať vlastných ľudí po miliónoch. Báli sa princípu mutual assured destruction – vzájomného istého zničenia. Nechceli zomrieť, a to nechce ani Saddám. Vie, že ak napadne USA, v Iraku neostane kameň na kameni. Občas sa uvádza paralela medzi súčasnou situáciou a Mníchovom 1938. Paralela nie je správna. V roku 1938 Hitler spôsobil Československu ťažkú, trvalú a istú škodu a spojenci sa s tým chybné zmierili. Saddám takúto škodu zatiaľ nespôsobuje. Podľa mňa teda nie je prvá podmienka spravodlivej vojny splnená.

2. Druhou podmienkou je, aby sa všetky ostatné prostriedky ukázali nepoužiteľné a neúčinné. Je pravda, že Husajn dlhodobo klame medzinárodné spoločenstvo a hrá nechutnú hru v otázke inšpektorov OSN. Splnenie tejto podmienky neviem posúdiť.

3. Tretia podmienka vyžaduje seriózne záruky na úspech. Áno, táto podmienka je splnená. USA sú schopné Irak dobyť

a Husajna odstrániť. Bude však na to treba nasadiť oveľa väčšiu silu ako v Afganistane.

4. Štvrtou podmienkou je, aby použitie zbraní nemalo za následok väčšie zlá a neporiadky, ako je zlo, ktoré sa má odstrániť. Nedávno som čítal postreh amerického konzervatívneho komentátora, vraj americkí konzervatívci spoľahlivo poukazujú na zlé nezamýšľané dôsledky dobre mienenej sociálnej zaopatrovacej politiky, ale nevedia rovnako dobre predvídať zlé nezamýšľané dôsledky dobre mienenej vojnovnej operácie. Dajme tomu, že USA napadnú Irak. Ako to zhorší vzťahy USA so štátmi Blízkeho východu, ktoré podporovali operáciu proti Iraku v roku 1991, ale všetky sú proti útoku v roku 2002? Nevznikne konflikt medzi arabskými štátmi a Izraelom, ktorý sa bude Saddám okamžite usilovať vtiahnúť do vojny? Čo bude s územnou integritou Iraku? Ako ožije problém Kurdov? Čo spôsobí afinita irackých šiítov k Iránu? Budú mať nejakú budúcnosť umiernení islamskí politici? Ako to ovplyvní pozíciu strategického amerického spojenca Mušarrafa? Na tieto otázky nie sú známe jasné odpovede. Splnenie štvrtej podmienky je otázne.

Summa summarum, zatiaľ zrejme o spravodlivej vojne voči Iraku nemožno hovoriť.

V afganskej kauze šlo o splnenie všetkých štyroch podmienok. Režim Talibanu bol priamym podporovateľom útočníka Usámu bin Ládina. Bin Ládin útočil na USA nielen 11. septembra 2001, ale i mnohokrát predtým. Bolo možné zastaviť ho iba násilím, na jeho elimináciu si USA diplomatickou ofenzívou zabezpečili medzinárodnú podporu aj v islamských krajinách. Situácia v Afganistane je stabilizovaná.

Aj americká elita je v otázke útoku na Irak rozdelená. Proti sa vyjadrili Brent Scowcroft, poradca pre otázky národnej bezpečnosti vo vláde Busha seniora, Lawrence Eagleburger, bývalý námestník ministra zahraničných vecí,

významný republikánsky kongresman Dick Armeý a ďalší. Takáto rozpoltenosť nie je dobrým znamením pre vojenský úspech. Prezident Bush však už vyslovil silné hrozby. Teraz je už riskantné aj zaútočiť, aj nezaútočiť. Možno sa doteraz úspešný prezident dopustil svojej prvej chyby.

A čo Slovensko?

Za ostatné tri roky sme sa už viackrát za dramatických okolností rozhodovali, či vyslať našich vojakov do miest konfliktu. Zúčastnili sme sa operácie KFOR v Kosove a pred pár mesiacmi sme schválili vyslanie jednotky do Afganistanu. Pôjdeme aj do Iraku? Zatiaľ nikto voči nám nevyvíja takúto diplomatickú ofenzívu, ale aspoň hypoteticky si takúto otázku musíme položiť.

Inteligentné štáty majú modelové odpovede pripravené dopredu. Majú pripravené stratégie, doktríny a zákony stanovujúce poslanie svojich ozbrojených síl. NR SR schválila v tomto období bezpečnostnú, obrannú a vojenskú stratégiu SR, ako i zákon o ozbrojených silách. Pri čítaní všetkých troch stratégií nenájdeme pasáže, z ktorých by priamo vyplývalo, že nukleárne zbrane v Saddámových rukách sú pre nás dôvodom na vyslanie našich jednotiek proti nemu. Zákon o ozbrojených silách hovorí o tom, za akým účelom môžu byť naše ozbrojené sily vyslané mimo územia SR. Je ich päť: humanitárna pomoc, vojenské cvičenie, mierová pozorovateľská misia, vojenská operácia a plnenie záväzku z medzinárodnej zmluvy o spoločnej obrane proti napadnutiu. Účasť na útoku iste nemožno nazvať humanitárnou pomocou, cvičením či mierovou misiou. V NATO ešte nie sme, teda záväzky nemáme. Ostáva vojenská operácia. Tú definuje zákon ako „činnosť vojenských jednotiek... pod velením medzinárodnej vojenskej organizácie...“ Zmienka o velení medzinárodnej

organizácie je dôležitá. Tou totiž môže byť len NATO, no zatiaľ nič nenasvedčuje tomu, že prípadný útok na Irak by mohol byť akciou NATO. S výnimkou Veľkej Británie totiž vyjadrujú významní európski členovia NATO nesúhlas s útokom proti Iraku. Na účasť Slovenska na útoku proti Iraku iba po boku USA mimo rámca NATO teda neexistuje zákonný podklad.

Rozhodovania politikov o vojne patria k tým najťažším. Problematike Iraku treba naďalej venovať veľkú pozornosť a treba skúmať, ako sa vyvíjajú okolnosti, na základe ktorých sa rozhoduje. Domnievam sa, že zatiaľ nenastal čas na vojnu. Vojna je totiž naozaj až to posledné.

DOMINO FÓRUM, 40/2002

Sme spoločenstvo Prsteňa

Tolkienov fantastický svet som objavil iba pred rokom. Páči sa mi poetickosť knihy i výpravnosť filmu, najviac ma však fascinujú niektoré jeho posolstvá. Vystupujú v ňom ľudia, hobiti, čarodejníci, trpaslíci, ale akosi všetci cítime, že všetko sú to ľudia. Vyzerajú a správajú sa tak. Nevymykajú sa z toho svojou nesmrteľnosťou dokonca ani elfovia. Napokon, aj ľudia sú z hľadiska kresťanského učenia vďaka svojej duši nesmrteľní.

U Tolkiena sa všetci neustále rozhodujú medzi dobrom a zlom. Všetci sú povolaní k dobru, aj tí najušľachtilejší však zápasia s pokušením a občas v zápase podľahnú, či je to človek Boromir, čarodejník Gandalf, hobit Bilbo, alebo elfka Galadriel. Toto je dvetisícročný kresťanský pohľad na človeka, taký spochybňovaný v modernom svete.

Okrem iného je to príbeh o ušľachtilých bojovníkoch s mečom. Kto by nechcel byť ako Aragorn? Ten, kto musí niesť Prsteň, však patrí k tým najslabším – hobit Frodo. Presne ako veria kresťania, že Boh si často vyberá na splnenie veľkých úloh práve tých zdanlivo slabých, u ktorých by sme to nikdy nepredpokladali.

Pán prsteňov je štúdia o moci a jej zhubnom vplyve na človeka. Prsteň je symbolom absolútnej moci. Absolútnu moc má iba Boh. Žiadny človek nie je stvorený na to, aby mal takúto moc. Ak uverí, že má mať takú moc, verí slovám zlého ducha: Budete ako Boh. Prsteň je moc sama osebe. Bytosti túžia po

ňom len pre moc samu. Posolstvo diela je: ak túžiš po moci len pre ňu samu, bude ťa to vnútorne rozkladať a stravovať. Veľmi aktuálne pre politiku v každom čase. Občas je naším poslaním nesnažiť sa byť tým, ktorý nesie Prsteň, ale iba jedným zo spoločnosti.

A teraz už len na okraj – Elfka Arwen, čiže Liv Tyler, je naozaj krásna. To musí verejne uznať aj kresťanský demokrat.

DOMINO FÓRUM, 4/2003

Ústavný zákon, EÚ a KDH

Už dva roky sa schádza Konvent Európskej únie pod vedením bývalého francúzskeho prezidenta Valéry Giscard d'Estainga s cieľom nájsť model budúceho fungovania Európskej únie. Otázky, na ktoré má Konvent odpovedať, sú: EÚ ako federácia, konfederácia alebo niečo medzi tým? Má mať EÚ ústavu? Má mať prezidenta? O čom sa má rozhodovať na úrovni EÚ a o čom na úrovni členských štátov? Možno povedať, že EÚ bola veľkorysá ku kandidátskym štátom, pretože do Konventu prizvali aj ich zástupcov. Aj Slovensko je v ňom od začiatku roku 2001 zastúpené, a to jedným zástupcom slovenskej vlády a dvomi zástupcami slovenského parlamentu. Je podivuhodné, že zvolením zástupcov vlády a parlamentu sa v podstate starosť vládnych orgánov o nich skončila. Dal im niekto mandát na to, aký model EÚ majú presadzovať? Konajú podľa inštrukcií slovenskej vlády alebo parlamentu? Nie. Pripomeňme si, o čom to vlastne rokujú? Nuž, o takej maličkosti, ako je zaniknutie alebo nezaniknutie samostatnej slovenskej štátnosti. Totiž, pri istej miere centralizácie už zrejme nebude možné hovoriť o členských štátoch, ale o štáte Európska únia.

Diskusia?

Istá nesmelá diskusia o budúcnosti EÚ existuje i na Slovensku. Dva roky už pôsobí i náš Národný konvent, v kto-

rom diskutujú zástupcovia politických strán, mimovládnych organizácií, cirkví, odborov atď. Je to diskusný klub a ani nemôže byť ničím viac. Naši zástupcovia v Konvente EÚ môžu (i keď nemusia) čerpať z jeho zasadnutí námety, čo majú vlastne presadzovať. Publicita Národného konventu a jeho zasadnutí je minimálna. Porovnajme to s búrlivými diskusiami o štátoprávnom usporiadaní bývalého Česko-Slovenska, ktoré prebiehali v každej slovenskej krčme od začiatku roku 1990 a neschádzali z médií. Diskusia viedla k prijatiu zásadného kompetenčného ústavného zákona už na jeseň 1990. Dnes? Nikoho to nezaujíma. Ale malo by!

Za ostatných pätnásť rokov prešla EÚ búrlivým vývojom, a to smerom k centralizácii a presúvaniu rozhodovania z úrovne členských štátov na úroveň EÚ. Po rímskej Zmluve o založení Európskeho spoločenstva z roku 1957 nasledovala maastrichtská Zmluva o Európskej únii v roku 1992 a ich „novely“ z Amsterdamu a Nice. Každá z nich prehlbovala spoluprácu medzi členskými štátmi a zároveň umenšovala ich suverénne rozhodovanie. Okrem presunu kompetencií obsahuje politika EÚ isté špecifické prvky vedúce k rozpusteniu štátnosti členských krajín. Pestuje sa napr. Európa regiónov. Vo voľbách do samosprávnych celkov alebo do Európskeho parlamentu majú právo voliť v danej členskej krajine i neobčania tejto krajiny, ak sú občanmi EÚ s trvalým pobytom v danej krajine. Dnešná EÚ už nie je tou, do ktorej sa Slovensko pred niekoľkými rokmi prihlásilo. Táto skutočnosť však nebudí pozornosť ani len médií, nieto radových občanov. Charakteristické bolo, keď pred časom prezident R. Schuster vyhlásil, že podporuje myšlienku európskej federácie, jeho výrok nevzbudil žiadnu pozornosť. Ako už vieme, hovoril o zániku samostatnej štátnosti.

Začiatkom roku 2001 schválila NR SR ústavným zákonom zmenu Ústavy SR. Článok 7. ods. 2 hovorí, že „Slovenská

republika môže medzinárodnými zmluvami ... preniesť výkon časti svojich právomocí na Európske spoločenstvá a Európsku úniu“. Nikomu nenapadlo, či netreba špecifikovať, o aké právomoci ide a či by nebolo vhodné určiť i také právomoci, ktorých výkon rozhodne nemožno preniesť na EÚ. Politika SR voči EÚ sa v zásade obmedzuje na opakované deklarovanie nevyhnutnosti vstupu do EÚ na požiadavku čo najrýchlejšieho vstupu do EÚ. Mediálnym rituálom sa stalo kladenie otázok, či ten či onen postoj, čin, výrok neskomplikuje vstup Slovenska do Únie. Bežným sa stalo vzájomné obviňovanie strán, že ich činy komplikujú prijatie SR do EÚ. Najvyšším tromfom pri presadzovaní čohokoľvek sa stalo tvrdenie: „Chce to od nás EÚ.“ Summa summarum, Slovensko nemá svoju predstavu o EÚ.

Iniciatíva KDH

Prvou slovenskou stranou, ktorá sa usiluje rozpútať diskusiu o slovenskej predstave EÚ, je KDH. Určite nie je prvou v postkomunistických krajinách. V Českej republike sa témy EÚ ako politickej témy zmocnila ODS a jej bývalý predseda Václav Klaus. KDH sa však k téme „eurorealizmu“ dostalo svojou vlastnou cestou. KDH vždy považovalo za neprijateľné zneužívanie pôdy EÚ liberálnymi ľavičiarimi – kultúrnymi marxistami na presadzovanie svojej neomarxistickej agendy – likvidácie tradičnej rodiny, manželstva, propagácie alternatívnych životných štýlov, homosexuálnych partnerstiev, abortov, feminizmu atď. Preto KDH presadilo v januári 2002 v NR SR prijatie Deklarácie NR SR o zvrchovanosti členských a kandidátskych krajín EÚ v kultúrno-etických otázkach. Kultúrno-etickými otázkami sa rozumeli otázky ochrany ľudského života, ochrany rodiny a manželstva a ochrany ľudskej dôstojnosti. Deklarácia nehovorí, ako treba na tieto otázky

odpovedať, ale kto má odpovedať, a síce nie Brusel, ale Slovensko. Posledná veta deklarácie však už vytvorila predpolie na diskusiu o širších kompetenčných otázkach. Hovorí, že „princíp subsidiarity by mal byť rešpektovaný pri rozdeľovaní kompetencií medzi EÚ a členskými štátmi vo všetkých oblastiach politiky, akými sú ekonomika, justícia a vnútorné záležitosti a spoločná zahraničná a bezpečnostná politika“.

Ďalším logickým krokom by malo byť vypracovanie a schválenie ústavného zákona, ktorý by určoval, akých kompetencií sa Slovensko nevzdá ani v EÚ. Jeho zmysel bude dvojaký. Po prvé, jeho schválenie bude tým aktom, ktorým si Slovensko ujasní, ako si predstavuje Európsku úniu. Ťažko si možno predstaviť inú formu ujasnenia okrem schválenia zákona. O ústavný zákon by malo ísť preto, aby nebolo možné túto predstavu každú chvíľu meniť. Po druhé, ústavný zákon by zaväzoval slovenských politikov chrániť záujem Slovenska na niektorých kompetenciách i pri všetkých budúcich rokovaniach o EÚ, pri tvorbe všetkých budúcich zmlúv o EÚ. Pri tvorbe zmlúv stále platí princíp konsenzu, čiže je potrebný súhlas všetkých. Ak sa bude na našich politikov vyvíjať tlak, bude dobré, ak sa budú môcť oprieť o silu ústavného zákona.

Obsah ústavného zákona

Aké kompetencie by mal zákon prisúdiť Slovensku i po vstupe do EÚ? Pochopiteľne, že v zákone si Slovensko už nebude môcť osobovať rozhodovanie o veciach, kde dnešné zmluvy o EÚ úrovni EÚ prisudzujú rozhodovanie. Doterajšiu centralizáciu už nezmeníme, je však možné zákonom zabrániť ďalšej centralizácii v budúcnosti.

Logicky, v súlade s vyššie uvedenou deklaráciou, by mal zákon prisúdiť Slovensku právo rozhodovať o kultúrno-etických otázkach. Mimochodom, pohľad na kultúrno-etické

otázky rovná sa pohľad na ľudské a občianske práva. Mať právo rozhodovať o nich znamená právo rozhodovať o vlastnej koncepcii ľudských a občianskych práv, a to je hlavný atribút štátnosti. Stačí si listovať v ústavách štátov. Hneď na začiatku obyčajne narazíme na stať o ľudských a občianskych právach.

V dnešných časoch, keď do priestoru západnej civilizácie prúdia davy migrantov z celého sveta a keď je reakciou ľavičky módnym multikulturalizmus, bolo by vhodné, keby mali členské štáty právo rozhodovať o ochrane svojej kultúry v najširšom zmysle slova.

V oblasti ekonomiky zmluvy o EÚ už dávnejšie rozhodli o harmonizácii nepriamych daní. Priame dane sú ešte v kompetencii členských štátov. Ústavný zákon by túto kompetenciu mal ponechať Slovensku. V členských štátoch EÚ sú tieto dane skôr vyššie a skôr progresívne. Ak by sme nemali právo o nich rozhodovať, môžeme zabudnúť na projekt rovnej dane. Rovnú daň pritom potrebujeme na zvýšenie svojej konkurencieschopnosti v súťaži o prílev kapitálu. Ďalšou kompetenciou by malo byť rozhodovanie o vlastnej mene. Európska komisia sa dala už minulý rok počuť, že by bolo potrebné harmonizovať aj priame dane.

Mena je významný činiteľ hospodárskej politiky. Napr. devalváciou možno významne ovplyvniť zahraničný obchod. Ďalšou kompetenciou by malo byť rozhodovanie o základných črtách dôchodkového a sociálneho zabezpečenia.

Slovensko si musí vždy ponechať svoju armádu. Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika, ktorej sa už nemôžeme vyhnúť, je jedna vec. Druhá vec je mať svoju armádu. Dnes to je samozrejmé, ale bude to také aj o desať rokov?

Rovnako je vhodné zabezpečiť si zvrchovanosť pri určovaní základných vlastností justičného systému, vid' spôsob trestného stíhania, štruktúra bezpečnostných zborov atď.

Riziká

Bude zaujímavé sledovať reakcie na návrh ústavného zákona. Už dnes sa objavuje kritika voči KDH, vraj KDH hovorí v súvislosti s EÚ áno aj nie. Ide samozrejme o nezmysel. KDH hovorí EÚ áno, ale upresňuje akej EÚ áno. EÚ je reálne existujúci projekt, ktorý preukázal životaschopnosť. Iné projekty Európy sú iba na papieri. KDH rešpektuje realitu a podporuje vstup do EÚ. Sledujúc problémy pri určovaní hodnôt, na ktorých má EÚ stáť, však vidíme rozpoltenosť. To, čo Európu spája, je jej kresťanská tradícia. Tú však EÚ nie je schopná prijať. Takáto štruktúra nemôže byť štátom. Preto musí štátom ostať Slovensko. Štátom bude, ak si ponechá uvedené kompetencie.

Návrh KDH budú kritizovať mnohí bývalí komunisti, ktorí boli naučení servilnosti voči Sovietskemu zväzu a nevedia si voči EÚ predstaviť iný vzťah ako servilný. Nepodporia ho ani mnohé menšiny, lebo im v tom bráni menšinový reflex primkynania sa k zahraničnej opore. Kto má sen o svojej krajine, nemal by mať problém.

DOMINO FÓRUM, 15//2003

Otázniky zo správ Medzi americkým impériom a Supereurópou?

Pozrel som si správy. V Kábule vybuchla bomba a zabila štyroch nemeckých vojakov. Nemecký minister obrany povedal, že za útokom je al-Kaida. Afganský prezident Karzaí vyhlásil, že odchod mierových síl z Afganistanu by bol pádom do pekla. V Iraku zabili ďalších amerických vojakov. Z Prištiny prišla správa, že štyristo Srbov sa rozhodlo opustiť Kosovo. Európska komisia skúma stav európskych pláží. S Američanmi sme šli do Kosova, Afganistanu aj Iraku. Sme totiž „Nová Európa“, ako povedal americký minister obrany Rumsfeld. Pláže sa nás netýkajú, ale Európska komisia áno. O pol roka budeme v EÚ. Spolu so „Starou Európou“, ako hovorí Rumsfeld, ktorá nie je s Amerikou práve zadobre. Takže je tu pre Slovensko veľa otáznikov.

Rumsfeld o Starej a Novej Európe

Rumsfeldov výrok o Starej a Novej Európe ponúkol obraz západnej Európy ako ideovo vyhasnutého sebeckého sveta neschopného zodpovedne reagovať na nové nebezpečné výzvy sveta a obraz nových východoeurópskych demokracií ako novej sviežej krvi, obraz krajín, ktoré sa oslobodili od jarma komunizmu, a preto si vedia vážiť slobodu (ktorú ohrozujú takí ako Saddám Husajn). Nevhodnosť Rumsfeldovho videnia (prinajmenšom v jeho druhej časti) si uvedomíme, keď začne-

me analyzovať Novú Európu, ktorá podporila americký útok na Irak. V Poľsku Leszek Miller a Alexander Kwaszniewski, na Slovensku Mikuláš Dzurinda, Rudolf Schuster, Eduard Kukan, v Maďarsku Péter Megyessi, v Rumunsku prezident Iliescu. Dzurinda je v tejto spoločnosti výnimkou, všetci ostatní sú predstavitelia bývalého komunistického režimu, počas ktorého sa správali voči Moskve rovnako ústretovo ako dnes voči Washingtonu. Ak si všimneme fakt, že vyslanie slovenskej jednotky do Iraku viac-menej prešlo vďaka hlasom časti HZDS, vidíme, že aj Vladimír Mečiar by sa rád ešte stal Novou Európu. Možno je Chirac so Schroderom Starou Európu, ale títo že by boli noví? Niečo tu nesedí. Vie to Rumsfeld? Možno nevie. Možno vie a vie i to, že sú navyknutí poslúchať. A možno pozná zásadu starých Rimanov „Rozdeľuj a panuj“. Summa summarum, to, že bývalí východoeurópski komunisti sú v priazni tradične antikomunistických amerických republikánov, je fakt. Interpretáciu tohto faktu si každý môže urobiť sám.

Kde sú, pán prezident?

Samozrejme, zbrane hromadného ničenia. Irak je dobytý už niekoľko mesiacov a nenašlo sa nič, čo by stálo za zmienku. Nenašlo sa to, čo sa označovalo za hlavný dôvod na vojnu. Treba zastaviť Hitlera, bolo heslom. Ale Saddám Husajn zjavne nebol Hitlerom ohrozujúcim svet. Saddám bol Saddámom, tyranom vlastného ľudu a okrem vlastného ľudu mohol ohroziť iba krajiny Blízkeho východu. Neohrozoval USA, ani Európu. Napriek tomu ho USA napadli. Takže to vlastne ani nebola vojna preventívna, ale predpreventívna (pre-preemptive, ak sa chcete pohrať vo svetovom jazyku). Slovensko tento krok odsúhlasilo. Urobilo tak s vedomím, že budú zomierať nevinné civilné obeť. Aj umierali. V mene

akého dobra? Zbavenia sveta veľkej hrozby? Táto hrozba nebola svetovou. Možno v mene nastolenia demokracie v Iraku? Ak áno, bolo to treba tak pomenovať. V takom prípade, samozrejme, vzniká otázka, či sa v Iraku dá nastoliť dlhodobý prijateľný demokratický režim? Bude to demokracia schopná prežitia bez prítomnosti amerických vojsk? Na to dá odpoveď až budúcnosť. Už po skončení vojny v Iraku pravidelne hynú americkí vojaci po útokoch atentátnikov. Po pár mesiacoch už možno skonštatovať, že po skončení vojny zahynulo v Iraku viac Američanov ako počas nej. Mimochodom, v USA a vo Veľkej Británii sa aspoň diskutuje o tom, že nenájdenie zbraní hromadného ničenia je, prepytujem, trapas. Prezident Bush sa musí k tomu vyjadrovať. V Británii sme svedkami sporu medzi vládou a BBC, samovraždy vládneho experta, demisie premiérovho poradcu a diskusií o Blairovom možnom páde. Na Slovensku sa k tomu nikto vyjadrovať nemusí. Na Slovensku sa minulosť, vrátane včerajšieho dňa, okamžite mení na čiernu dieru. Nijaký signál z nej nevyjde. Ťažko hľadať lepší dôkaz neintelektuálnosti slovenskej politiky. Pritom o chvíľu už bude musieť parlament rozhodovať o vyslaní policajnej jednotky do Bagdadu, ktorá by mala ochraňovať našu ambasádu. Ochraňovať po víťaznej vojne.

Konzervatívci, nekonzervatívci a impérium

Bushova zahraničná politika je, samozrejme, terčom kritiky jeho oponentov zľava – Demokratickej strany, celebrit hollywoodskeho typu, ako Martin Sheen či Susan Sarrandon, ľavicových intelektuálov typu Normana Mailera, liberálnych médií. Toto prostredie bolo za života sovietskeho komunizmu prinajmenšom zľahka komunistofilným. Existuje však i kritika sprava. Republikánska strana je dnes širokou názorovou koalíciou, v ktorej pôsobia i dosť vzdialené prúdy, od kresťan-

skej koalície po vyslovene liberálnych politikov ako senátor McCain. Veľmi silné postavenie v republikánskej Bushovej administratíve získali tzv. neokonzervatívci, ktorí konvertovali od liberalizmu mcgovernovského typu 60. a 70. rokov k republikánom. Zliberalizovanie republikánskej strany spôsobilo, že mnoho konzervatívnejších politikov, ale i intelektuálov sa začalo od republikánov odvracať a začalo hľadať inú, podľa nich skutočnú konzervatívnu alternatívu. Dôsledkom toho bola kandidatúra Rossa Perota v roku 1992 za prezidenta i odchod bývalého republikánskeho prezidentského kandidáta Pata Buchanana z republikánskej strany. Buchanan, bývalý poradca troch amerických prezidentov (Nixona, Forda a Reagana) je najznámejším politikom konzervatívneho prúdu mimo republikánskej strany. Títo konzervatívci už roky vyčítajú republikánom, najmä neokonzervatívcom, že ich zahraničná politika je politikou imperiálnou. Postavili sa tiež jasne proti útoku na Irak. Ak sa nedávno mohli zdať obvinenia z budovania impéria trochu prehnané, potom treba povedať, že útok na Irak s dodatočným hľadaním dôvodu dal konzervatívcom argumenty do rúk.

Vyvážený vzťah k USA

Pre Slovensko je dôležité nájsť k USA vyvážený vzťah. Na jednej strane je pre nás záležitosťou cti dodržiavať záväzky, ktoré pre nás vyplývajú voči USA (a ďalším) z členstva v NATO. Je dobré, že Slovensko sa tak už správa. Účasťou na operácii NATO v Afganistane sme sa postavili po boku USA potom, čo ich z územia Afganistanu napadli teroristi z al Kaidy. Pravícové krídlo americkej politiky má silný kresťanský náboj a v kultúrnej vojne medzi západnou kresťanskou civilizáciou a anticivilizačnou neomarxistickou kultúrou stojí jasne na strane kresťanskej civilizácie. Boj proti potratom a

ochrana rodiny v jej tradičnom poňatí sú v politike americkej pravice silno prítomné, i keď republikánsky kalifornský Terminátor nie je práve toho príkladom. Bolo by dobré, keby slovenská pravica udržiavala kontakty s touto zložkou americkej politiky.

Slovensko si však musí ponechať voľné ruky v rozhodovaní o tých otázkach vojny a mieru, ktoré sú nad rámec našich záväzkov v NATO. Takým bolo rozhodovanie o Iraku. Diskusia pred polroka bola charakteristická skôr tým, že zástancovia slovenskej účasti na vojne zbytočne zväzovali Slovensku ruky nepravdivými tvrdeniami, že neúčastou ohrozíme naše členstvo v NATO. Je vecou čistého svedomia krajiny nedopustiť, aby sme sa podieľali na vojne, v ktorej hynú nevinné civilné obeť, pričom deklarovaný dôvod na vojnu sa ukazuje ako iluzórny.

Nedať sa zatiahnuť do zbytočnej vojny by nemalo byť nedosiahnuteľné. Prinajmenšom nehrozí ďalšia preventívna vojna. Situácia v Iraku sa komplikuje tak, že to ohrozuje znovuzvolenie prezidenta Busha. Teda impérium možno až tak veľmi nehrozí. Výsledky vojen sú neisté, ako hovorí Cicero.

Vyvážený vzťah k EÚ

Iracká kríza mala niekoľko užitočných vedľajších následkov. Ukázala znížený prah citlivosti veľkých západoeurópskych krajín voči novým členským krajinám. Odmietavý postoj Nemecka a Francúzska voči vojne síce považujem za správny, ale spôsob, akým zahriakli budúcich východoeurópskych partnerov, ktorí podporili Ameriku, bol neprijateľný. Na Chiracov výrok o premeškanej príležitosti mlčať tak rýchlo nezabudneme. Diskusia o návrhu Ústavnej zmluvy EÚ ukazuje, že Francúzsko a Nemecko nám budú ponúkať ďalšie príležitosti mlčať.

Na EÚ sa možno pozerat' dvomi spôsobmi. Môžeme ju považovať za uskutočnenie myšlienky voľného pohybu osôb, tovaru, kapitálu a pracovnej sily, na ktorom sa dohodli európske štáty ako zmluvné strany. Uskutočnenie tejto myšlienky, a teda i členstvo v EÚ si želajú všetky politické strany na Slovensku. KDH k tomuto členstvu prispelo i cez funkciu hlavného vyjednávača, ktorým bol podpredseda KDH Ján Figel'.

Bohužiaľ, existuje však i „európska ideológia“, ktorá tvrdí, že EÚ musí smerovať k jednému európskemu štátu. Prečo to tak má byť, nie je zdôvodnené. Tejto koncepcii zodpovedá napr. presadzovanie Charty základných práv EÚ ako súčasť ústavnej zmluvy. Právo formulovať vlastné poňatie práv občanov je atribútom štátnosti. Členské krajiny EÚ sú demokratickými štátmi – signatármi medzinárodných dohôrov o ľudských právach. Neexistuje jediný pragmatický dôvod prijať chartu ako súčasť práva EÚ. Ideologických je viacero. Želajú si to prívrženci európskej ideológie, pretože tým sa EÚ približuje k superštátu a želá si to liberálna ľavica, lebo charta je výrazne ľavicový a liberálny dokument. Liberálna ľavica chce, aby sa i pôda Únie stala bojiskom kultúrnej vojny.

Proti charte by sa mali postaviť všetky politické strany Slovenska, ktoré si želajú, aby Slovensko zostalo štátom a aby neostalo iba regiónom v európskom superštáte, tobôž nie v superštáte ľavicovo-liberálnom. KDH takou stranou je. Odmietnutie charty, a teda i ústavnej zmluvy, a to i v referende, by bolo súčasťou vyváženej politiky voči Únii. Takúto politiku nebude ľahké uskutočňovať. Inak sa slová hovoria spoza rečníckeho pultu v Bratislave a inak európskym partnerom v zahraničí. Slovensko sa nemá v zahraničnej politike „presiliť“. Vyvážená politika je však možná i preto, že pre ňu nájdeme v Európe spojencov. To, čo hovorí KDH, hovoria mnohé vplyvné európske strany, napr. britská Konzervatívna strana, česká ODS i poľská strana Právo a spravodlivosť.

Prezident je symbol

Pre vyváženú politiku voči USA i EÚ sa môžu rozhodnúť nielen politici, ale i občania. Prvú možnosť budú mať už o pol roka, keď budú voliť slovenského prezidenta. Bez ohľadu na silu kompetencií slovenský prezident, a to nie vždy iba symbolicky, reprezentuje zahraničnú politiku štátu. Mnohí prezidentskí kandidáti sú už známi. Ich zahraničnopolitické postoje sú známe tiež. Známe je už i to, že za vyváženú politiku voči USA i EÚ vo vyššie uvedenom duchu je iba jeden z nich. Dokázal to svojimi vystúpeniami i hlasovaniami v parlamente. Je to František Mikloško.

DOMINO FÓRUM, 43/2003

Časť štvrtá

Dokumenty

Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o zvrchovanosti členských štátov Európskej únie a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach

Národná rada Slovenskej republiky,

potvrdzujúc identitu Slovenskej republiky ako krajiny patriacej svojou históriou, kultúrou a hodnotami k európskej civilizácii,

oceňujúc významný prínos Európskej únie k mierovému spolunažívaniu, vzájomnému porozumeniu, demokratickej spolupráci a prosperite európskych národov,

zdôrazňujúc úprimnú snahu Slovenskej republiky stať sa členskou krajinou Európskej únie,

hlásiac sa k rešpektovaniu a ochrane ľudských práv, obsiahnutých najmä vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a v Záverečnom akte helsinskej konferencie,

zároveň však hlásiac sa ku koreňom, tradičným hodnotám a etickým princípom európskej civilizácie, ktoré prispeli k duchovnej jednote Európy,

uvedomujúc si nebezpečenstvo spochybňovania a relativizovania týchto hodnôt a princípov,

súc presvedčená o potrebe zapojenia sa kandidátskych krajín do diskusie o budúcej podobe Európskej únie,

považuje za užitočné a potrebné rešpektovanie princípu zvrchovanosti členských štátov Európskej únie v kultúrno-etických otázkach,

ktorý spočíva v ponechaní rozhodovania o kultúrno-etických otázkach ochrany života a dôstojnosti ľudskej bytosti od počatia až po smrť, ochrany rodiny a inštitúcie manželstva ako základu spoločnosti, ako i rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, výchovy a vzdelávania, vo výlučnej právomoci členských štátov, rešpektovanej Európskou úniou.

Princíp zvrchovanosti členských štátov v kultúrno-etických otázkach vychádza z princípu subsidiarity, ktorý je osvedčenou zásadou rozdeľovania kompetencií medzi Európskou úniou a členskými štátmi, ktorý zabraňuje nedorozumeniam poškodzujúcim Európsku úniu a ktorý má byť rešpektovaný pri rozdeľovaní kompetencií medzi Európskou úniou a členskými štátmi vo všetkých oblastiach politiky, akými sú ekonomika, justícia a vnútorné záležitosti a spoločná zahraničná a bezpečnostná politika.

schválené v NR SR dňa 30. 1. 2002

Dôvodová správa k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o zvrchovanosti členských štátov Európskej únie a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach

Od svojej samostatnosti sa Slovenská republika usiluje o členstvo v Európskej únii. Spolu s ňou sa o členstvo usilujú i mnohé ďalšie krajiny strednej a východnej Európy, ktoré považujú členstvo v Európskej únii za potvrdenie prekonania dedičstva komunizmu za definitívne nastolenie demokracie. Slovensko a ostatné kandidátske krajiny sa vo svojom integračnom úsilí snažia predovšetkým o splnenie podmienok pre členstvo v Únii. Splnenie podmienok spočíva predovšetkým v rozsiahlych zmenách vo svojej národnej legislatíve, aby bola v súlade so zmluvami o Európskej únii a so smernicami EÚ, ktoré sú pre členské štáty záväzné. Kandidátske krajiny sa však veľmi málo venujú vyslovovaniu svojich vlastných predstáv o tom, ako by mala Európska únia, náš budúci väčší domov, vyzeráť.

Európska únia prešla v posledných desiatich rokoch búrlivým vývojom, ktorý pokračuje. Diskusia o ďalšom vývoji prebieha najmä v krajinách, ktoré sú už členmi EÚ. Diskusia sa týka stupňa integrácie, ktorý sa má dosiahnuť, a v tej súvislosti najmä o rozdelení kompetencií medzi členské štáty

a Európsku úniu. V tomto procese odovzdávania časti svojej zvrchovanosti Európskej únii postupujú členské štáty tak, aby neohrozili svoj štátny záujem. Žiadna z nich nechce odovzdať Únii toľko svojej suverenity, aby bol ohrozený jej záujem. Dôležitou časťou diskusie je hľadanie záruk, že členstvo v budúcej zmenenej Európskej únii neohrozí národnú identitu európskych národov. Tam, kde je obava z ohrozenia národnej identity a z jej rozplynutia v celku, tam vzniká i odpor proti integrácii.

Dejiny Európy v dvadsiatom storočí dokazujú, že otázky národnej identity sa dotýkajú ľudí viac ako iné otázky spoločenského života, vrátane otázok ekonomických. Súčasťou identity národov sú aj ich kultúrne a etické hodnoty, ich kultúrno-etický pohľad na ľudský život, na rodinu, v ktorej človek žije, na dôstojnosť ľudskej bytosti, na mieru spoločenskej ochrany, ktorú si vyžadujú. Európsky kultúrno-etický pohľad na hodnotu ľudského života, rodiny a ľudskej dôstojnosti prešiel v minulom storočí dramatickými zmenami. Tieto zmeny spôsobujú revolučný odklon od tradičných európskych kultúrno-etických hodnôt, ktoré sa sformovali pred mnohými stáročiami a boli základom európskej duchovnej jednoty. Revolučným odklonom od tradičného európskeho pohľadu na tieto hodnoty sa v minulom storočí vyznačoval nacistický a komunistický režim, ale ani po ich páde sa nepodarilo obnoviť univerzálny európsky pohľad na kultúrno-etické otázky.

Netradičné pohľady na niektoré kultúrno-etické otázky

Diskusia sa vedú o miere nedotknuteľnosti a ochrany ľudského života. Podľa tradičného etického pohľadu je ľudský život od počatia až po smrť nedotknuteľný. Z netradičného pohľadu sa pripúšťa tzv. právo ženy rozhodovať o ukončení svojho tehotenstva a tiež právo dobrovoľne ukončiť ľudský

život eutanáziou. V niektorých krajinách EÚ je umelé ukončenie tehotenstva bežnou praxou, v niektorých je viazané na preukázanie vážnych dôvodov, stav faktického zákazu však existuje len v Írsku. V kandidátskych krajinách EÚ je situácia podobná. Pred niekoľkými rokmi sa v Poľsku vrátili k tradičnému pohľadu na ochranu ľudského života od počatia a k takmer úplnému zákazu interrupcií. S ochranou ľudského života súvisí i ochrana jeho zdravia. Už desaťročia je hrozbou pre zdravie užívanie drog. Nedávno bolo preto v Európe akékoľvek distribuovanie a užívanie drog považované za neetické a v rozpore s princípom ochrany ľudského života. Dnes sa však vyskytujú už rôzne etické pohľady i na tento problém. V mnohých európskych krajinách sa diskutuje o legalizácii tzv. mäkkých drog, a dokonca v niektorých krajinách je už skutočnosťou. Za istých stanovených podmienok je napr. v Holandsku užívanie marihuany legálne. Legalizáciu mäkkých drog propagujú i niektoré politické strany na Slovensku.

V posledných desaťročiach sa začínajú dramaticky rozchádzať pohľady na rodinu, ktorá bola po stáročia, ba tisícročia stabilnou inštitúciou. Tradičný pohľad na rodinu spočíva v tom, že jej základnou jednotkou je zákonné manželstvo muža a ženy (a ich deti). Z tohto pohľadu sa rodina pokladá za hodnú i zvláštnej právnej ochrany. Rozvodovosť sa považuje za problém, ktorý treba riešiť. Iné typy súžitia sú menej vhodné na výchovu detí, budúcich dospelých sporiadaných občanov, ako to dokazujú aj štatistiky kriminálnych činov, oveľa vyššie percento predstavujú páchatelia, ktorí nevyrástli v tradičnej rodine. Netradičný model sa od tradičného odchyľuje v niekoľkých smeroch. Prvým odklonom je uznanie homosexuálneho správania ako rovnocenného s heterosexuálnym a následná snaha postaviť spolužitie dvoch osôb rovnakého pohlavia na rovnakú úroveň so spolužitím muža a ženy. Homosexuáli sa považujú za menšinu hodnú ochrany. Z právnej stránky táto snaha o zrov-

noprávnenie vedie k schváleniu tzv. registrovaného partnerstva homosexuálov. Už bolo uzákonené napr. v Holandsku, Francúzsku, Dánsku, Švédsku, Nórsku a v ďalších krajinách. Prívrženci tohto pohľadu zavádzajú pojem homofóbia ako označenie tradičného pohľadu na homosexualitu, ktorý spočíva v jej videní ako úchyľky, resp. poruchy. Pritom najnovšie zistenia ukazujú, že homosexualita je v mnohých prípadoch liečiteľná. Ešte významnejším odklonom, keďže sa dotýka podstatne väčšieho počtu ľudí, je úsilie postaviť manželstvo na úroveň nemanželského súžitia. Podľa toho by manželské i nemanželské páry mali mať rovnaké zákonné práva sociálne a práva finančného charakteru. Pri takomto videní nie je manželstvo a tradičná rodina hodná žiadnej jedinečnej právnej ochrany. Jedným z logických dôsledkov je, že rozvodovosť, prípadne rodenie detí mimo manželstva vlastne nie je negatívnym, ale morálne irelevantným javom.

Pokrok v lekárskej technike implikuje mnoho ďalších otázok, na ktoré sa dávajú odpovede, líšiace sa v etickom prístupe. Novým javom je možnosť klonovania, a to i ľudských bytostí. Tradičné chápanie dôstojnosti človeka vidí právo človeka prísť na svet ako dieťa muža a ženy splynutím ich pohlavných buniek. Pri takomto chápaní v spojení s tradičným princípom ochrany ľudského života od počatia je akékoľvek klonovanie ľudskej bytosti neprípustné už na úrovni pokusov. Netradičný pohľad pripúšťa takéto pokusy. Britský parlament schválil uznesenie o prípustnosti klonovania, podľa ktorého sa môžu klonovaním vytvárať ľudské embryá na výskumné účely.

Neodmysliteľnou súčasťou ideového zápasu za odklon od tradičného k netradičnému pohľadu na kultúrno-etické otázky je fakt, že tento zápas prebieha v kontexte zápasu za nové ľudské práva. Tie siahajú nad rámec známych a časom overených konvencií, akými sú Všeobecná deklarácia ľudských

práv, Záverečný akt helsinskej konferencie či Európsky dohovor o ľudských právach.

Kultúrno-etické otázky a európska integrácia

Trendom posledného desaťročia je presúvanie zápasu medzi rôznymi kultúrno-etickými pohľadmi z jednotlivých krajín na pôdu medzinárodných organizácií alebo integračných zoskupení, ako je OSN, Rada Európy alebo Európska únia. Výsledky tohto zápasu potom spätne ovplyvňujú situáciu v krajinách, ktoré sú členmi tohto zoskupenia. V minulom roku prijalo Parlamentné zhromaždenie Rady Európy Odporúčanie 1474, ktorým odporúča členským krajinám RE prijať v ich zákonodarstve registrované partnerstvo osôb rovnakého pohlavia.

Z hľadiska integračných ambícií SR je podstatná situácia na pôde Európskej únie a najmä otázka, aký pohľad na uvedené kultúrno-etické otázky si má Slovenská republika osvojiť, ak sa má stať členskou krajinou EÚ.

a) Zmluvy o Európskej únii

Pre členské krajiny sú záväzné zmluvy o Európskej únii dohodnuté hlavami členských krajín, resp. ich vlád, a ratifikované parlamentmi týchto krajín alebo schválené ich občanmi v referende. Do zmlúv o EÚ zápas medzi tradičným a netradičným pohľadom na kultúrno-etické otázky viac-menej nezasiahol. Výnimkou je článok 13 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (amsterdamské znenie), ktorý hovorí:

„Rada pri rešpektovaní ostatných ustanovení tejto zmluvy a v medziach právomocí, ktorými je poverené Spoločenstvo, môže na návrh Komisie a po konzultácii s Európskym parlamentom jednomyselným uznesením prijať opatrenie na boj

proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viery, invalidity, veku alebo sexuálnej orientácie.“

Zmienka o sexuálnej orientácii v čl. 13 sa stáva odrazovým mostíkom pre zástancov netradičného pohľadu na rodinu a homosexualitu v ďalšom politickom zápase, ale z jeho znenia nevyplývajú priamo žiadne povinnosti pre členské štáty meniť svoju legislatívu.

b) Dokumenty Európskeho parlamentu

Iniciatívnym orgánom Európskej únie je Európsky parlament, ktorý navrhuje a schvaľuje svoje vlastné dokumenty. Mnohé z nich obsahujú odporúčania pre členské štáty a kandidátske krajiny na zmeny ich národnej legislatívy. Tieto odporúčania nie sú záväzné a niekedy sa dostávajú nad rámec kompetencií, ktoré členské štáty odovzdali Únii, vzhľadom na rastúci vplyv Európskeho parlamentu však majú svoj politický význam a vytvárajú tlak na členské štáty a kandidátske krajiny. Možno konštatovať, že v otázkach rodiny a ochrany ľudského života sa časť Európskeho parlamentu vo svojich dokumentoch opakovane výrazne prikláňa k netradičnému kultúrno-etickému pohľadu a takýto pohľad odporúča členským a kandidátskym štátom. Ako príklad môžu poslúžiť Rezolúcia Európskeho parlamentu k rešpektovaniu ľudských práv v EÚ z roku 2000 (ďalej len Rezolúcia 2000) a Rezolúcia Európskeho parlamentu o ľudských právach v EÚ z roku 2001 (ďalej len Rezolúcia 2001).

Netradičný pohľad na ochranu života obsahujú tieto rezolúcie v rámci výziev k dodržiavaniu tzv. „reprodukčných práv“. Pod pojmom reprodukčné práva sa rozumie popri mnohých právach, kde niet sporu, i sporné tzv. právo na umelé prerušenie tehotenstva.

Rezolúcia 2000 hovorí v bode 54: Európsky parlament „pripomína členským štátom, že rovnosť medzi mužmi a ženami spočíva v úplnej kontrole ich sexuálneho zdravia a reprodukčného zdravia a práv, oslobodeného od akéhokoľvek donucovania, diskriminácie a násilia, a s prístupom k informáciám a službám, ktoré toto vyžaduje.

Snahe postaviť homosexuálnu orientáciu na rovnocennú úroveň s heterosexuálnou a, naopak, nesúhlas s takýmto zrovnoprávnením označovať za homofóbiu, a teda za jav, ktorý sa netoleruje podobne ako rasizmus, venuje Európsky parlament veľkú pozornosť. Citujme bod 79 Rezolúcie 2001:

Európsky parlament „odporúča členským štátom zahrnúť sexuálnu orientáciu do Dodatkového protokolu č. 12 k Európskej konvencii o ľudských právach ako jeden zo zakázaných dôvodov na diskrimináciu a rozšíriť smernice Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii smerom k zahrnutiu homofóbie späť so sexuálnou orientáciou.“

Európsky parlament tiež odporúča členským krajinám prijať zákon o registrovanom partnerstve osôb rovnakého pohlavia. Tiež opakovane odporúča, aby sa z každej právnej stránky, finančnej, sociálnej atď. postavilo manželstvo na rovnakú úroveň s nemanželským spôsobom súžitia. V časti „Životné štýly a typy spolužitia“ v bode 56 Rezolúcie 2000 sa píše:

Európsky parlament „vzýva členské štáty zaručiť rodinám s jedným rodičom, nezosobášeným párom a párom rovnakého pohlavia rovnaké práva, aké užívajú tradičné páry a rodiny, pokiaľ ide o daňové zákony, peňažné a sociálne práva.“

V nasledujúcom bode 57 sa uvádza:

Európsky parlament „konštatuje s uspokojením, že vo veľkom počte členských štátov rastie zákonné uznanie mimomanželského súžitia bez rozdielu pohlavia, vyzýva členské štáty, ak tak ešte neurobili, aby prijali v ich legislatíve uznanie registrovaných partnerstiev osôb rovnakého pohlavia a

priznali im rovnaké práva a povinnosti, aké existujú pre registrované partnerstvá mužov a žien...“.

Z tejto formulácie jednoznačne vyplýva, že párom rovnakého pohlavia sa má priznať i právo adoptovať a vychovávať deti. V Rezolúcii 2001 v časti Nemanželské vzťahy, v bode 84 sa uvádza:

Európsky parlament „odporúča členským štátom:

a) zmeniť ich legislatívu tak aby uznala nemanželské vzťahy medzi osobami rovnakého alebo opačného pohlavia a priznala im rovnaké práva...“

Nasledujúci bod 85 hovorí:

Európsky parlament „odporúča členským štátom zaviesť legislatívu, ktorá zakazuje diskrimináciu dlhodobu spolužijúcich a zabezpečí rovnakú právnu ochranu ako legálne zosobášeným párom.“

Európsky parlament popri formulovaní netradičného pohľadu na kultúrno-etické otázky zreteľne dáva najavo, že osvojenie si takého pohľadu očakáva i od kandidátskych štátov. V Rezolúcii 2000 v časti „Situácia ohľadne ľudských práv v kandidátskych krajinách“, v bode 74 sa uvádza:

Európsky parlament „vzýva na ochranu ľudských práv a rešpektovania menšín v kandidátskych krajinách, ...ktoré (ochrana a rešpektovanie) by mali byť chápané ako priorita počas prebiehajúcich rokovaní s kandidátskymi krajinami, a, ak to bude potrebné, chápané i ako striktná podmienka na pokračovanie finančných programov pre tieto krajiny.“

Následne v bode 77 sa uvádza:

Európsky parlament „potvrďuje, že Európska únia odmietne prijatie každej kandidátskej krajiny, ktorá v legislatíve alebo v praxi zlyhá v garantovaní rešpektovania ľudských práv.“

Pritom z kontextu je zrejmé, že ide o ľudské práva v poňatí Európskeho parlamentu.

*c) Prípád poľskej delegácie na konferencii
Peking plus 5*

Ako už bolo spomenuté, spomedzi kandidátskych krajín sa Poľsku výrazne priklonilo k tradičnému pohľadu na kultúrno-etické otázky a tým sa odklonilo od pohľadu, ktorý vládne v Európskej únii. Logickým dôsledkom boli ťažkosti vo vzťahu Poľska a EÚ. V roku 2000 sa konala v New Yorku medzinárodná konferencia Peking plus 5, ako konferencia nasledujúca po piatich rokoch od Medzinárodnej konferencie o ženách, konanej v roku 1995 v Pekingu. Delegácia Európskej únie vedená pani Kate Theorin zastávala na konferencii netradičný pohľad na kultúrno-etické otázky, používajúc termíny ako „reprodukčné práva“ zahrňujúce tzv. právo na potrat a „sexuálne práva“, ktorými sa myslí uznanie rovnosti homosexuálneho a heterosexuálneho vzťahu. Poľská delegácia, vedená ministrom Jerzy Kropiwnickým, si ponechala tradičný pohľad. Po prejavení tejto rôznosti názorov si pozvala delegácia EÚ poľskú delegáciu na stretnutie. Na stretnutí pani Theorin v prítomnosti predstaviteľov všetkých členských štátov EÚ slovné napadla poľskú delegáciu pre ich stanovisko a žiadala ju, aby podporila stanovisko Európskej únie, čo bolo pre poľskú delegáciu neprijateľné. Dohrou tohto incidentu bola korešpondencia medzi ministrom Jerzy Kropiwnickým a predsedníčkou Európskeho parlamentu Nicole Fontaneovou. Zástankyňou poľskej delegácie sa stala írsky poslankyňa Európskeho parlamentu Dana Rosemary Scallon, ktorá v tejto súvislosti napísala list predsedníčke Európskeho parlamentu Fontaneovej i predsedovi Európskej komisie Romanovi Prodimu.

*d) Kritika amerického prezidenta členkou Európskej
komisie*

Začiatkom roku 2001 prezident USA George W. Bush rozhodol o zastavení americkej finančnej pomoci medzinárodným organizáciám podporujúcim politiku umelého prerušenia tehotenstva. Za toto rozhodnutie ho verejne kritizovala členka Európskej komisie pre zamestnanosť a sociálne otázky Anna Diamantopoulou. V Zmluve o založení Európskeho spoločenstva, časť V, hlava I, oddiel 3, sa uvádza, že členovia Komisie vykonávajú svoje funkcie vo všeobecnom záujme Spoločenstva. Je zrejmé, že všeobecný záujem môže vyplývať len zo zmlúv o EÚ. Postup členky EK preto zachádza za rámec kompetencií člena EK.

Zvrchovanosť štátov v kultúrno-etických otázkach

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že diskusie, v ktorých sa hľadajú odpovede na kultúrno-etické otázky, sa prehľbujú, vzrastá ich politický význam. Je tiež zrejmé, že sa stávajú predmetom sporov na úrovni Európskej únie a priamo ovplyvňujú proces integrácie ďalších krajín do EÚ. Nemožno vylúčiť, že tieto diskusie a spory negatívne ovplyvnia integračný proces. Toto nebezpečenstvo možno eliminovať dodržiavaním osvedčeného princípu európskej integrácie – princípu subsidiarity. Niet žiadneho dôvodu domnievať sa, že členské štáty EÚ si nebudú vedieť odpovedať na kultúrno-etické otázky samy. Preto je vhodné ponechať im právomoc rozhodovať o týchto otázkach. Tento princíp možno nazývať princípom zvrchovanosti členských štátov EÚ v kultúrno-etických otázkach. Princíp je v súlade so súčasným znením zmlúv o Európskej únii, stavia sa však proti vyššie popísaným reálnym trendom zasahovania do týchto otázok z úrovne EÚ.

Partnerom Európskeho parlamentu v členských i kandidátskych krajinách sú národné parlamenty. Na Slovensku je jeho partnerom Národná rada Slovenskej republiky. Ak Slovenská republika osvojuje princíp zvrchovanosti v kultúrno-etických otázkach, potom vhodnou odpoveďou na tie iniciatívy Európskeho parlamentu je predkladaná politická deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky.

Ústavný zákon o zrušení niektorých rozhodnutí o amnestii (návrh)

PREAMBULA

Vychádzajúc z presvedčenia, že neoddeliteľnou súčasťou právneho štátu je konanie a rozhodovanie ústavných činiteľov, ktoré rešpektuje záujmy všetkých občanov, je založené na prirodzenej spravodlivosti a slušnosti, nevyvoláva podozrenie zo zneužívania verejných funkcií a právneho poriadku, berúc do úvahy Deklaráciu o ochrane všetkých osôb pred núteným zmiznutím, ktorá bola vyhlásená Rezolúciou Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov číslo 47/133 zo dňa 18. decembra 1992 a najmä čl. 18 ods. 1 tejto deklarácie, ktorý uvádza, že osoby podozrivé zo spáchania trestných činov, ktoré spočívajú v protiprávnom obmedzení osobnej slobody predstaviteľmi štátnej moci, alebo osobami, ktoré konajú v mene alebo v súčinnosti s predstaviteľmi štátnej moci, nemajú podliehať udeleniu amnestie alebo obdobnému inštitútu, ktorého použitie by malo za následok neprípustnosť trestného stíhania, sa Národná rada Slovenskej republiky uzniesla na tomto ústavnom zákone:

Čl. I

Zrušujú sa: článok V a článok VI rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998, uverejneného pod č. 55/1998 Z.z., rozhodnu-

tie o amnestii zo 7. júla 1998, uverejnené pod č. 214/1998 Z.z., rozhodnutie o amnestii z 8. decembra 1998, uverejnené pod č. 375/1998 Z.z..

Čl. II

Účinnosťou tohto ústavného zákona zanikajú účinky rozhodnutí všetkých štátnych orgánov, ktoré zabraňujú v trestnom stíhaní páchateľov skutkov spáchaných v súvislosti so zavraždením Ing. Michala Kováča, narodeného 5. decembra 1961, do cudziny 31. augusta 1995 a v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997. Tieto rozhodnutia sa súčasne zrušujú v rozsahu, v ktorom zabraňujú v trestnom stíhaní páchateľov skutkov spáchaných v súvislosti so zavraždením Ing. Michala Kováča, narodeného 5. decembra 1961, do cudziny 31. augusta 1995 a v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.

Čl. III

Tento ústavný zákon nadobúda účinnosť 1. júla 2002.

Zákon o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky a o zmene a doplnení ďalších zákonov

(návrh)

Národná rada Slovenskej republiky sa uzniesla na tomto zákone:

Čl. I

Zákon o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky

§ 1

(1) Pôsobenie právnických osôb, ktoré na území Slovenskej republiky organizujú, alebo napomáhajú pri organizovaní zabezpečovania výhod a podpôr podľa zákona susedného štátu, ktorý udeľuje výhody a podpory

a) fyzickým osobám na základe ich prihlásenia sa alebo prihlásenia sa ich rodinných príslušníkov k národnostnej menšine,

b) organizáciám na základe ich prihlásenia sa k plneniu cieľov spoločenstiev národnostnej menšiny, a ktorý upravuje činnosť týchto právnických osôb,

je v rozpore s verejným poriadkom a ochranou práv a slobôd občanov Slovenskej republiky 1) (ďalej len „verejný poriadok“).

(2) Právnické osoby uvedené v odseku 1 sa zrušujú a ich majetok prepadá v prospech Slovenskej republiky. Prepadnutý majetok, ktorý právnická osoba získala podľa zákona susedného štátu uvedeného v odseku 1, sa vracia susednému štátu.

Poznámka pod čiarou k odkazu 1 znie:

„1) Napríklad čl. 1 ods. 1, čl. 12 ods. 3 a čl.29 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.“

§ 2

Ak Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) získa poznatky o činnosti právnickej osoby na území Slovenskej republiky, ktorá je v rozpore s verejným poriadkom Slovenskej republiky, zruší alebo rozpustí takúto právnickú osobu (ďalej len „zruší“); ak je na jej zrušenie príslušný iný štátny orgán, ministerstvo dá podnet na jej zrušenie, ak taký nie je, navrhne súdu jej zrušenie. Orgán zrušujúci právnickú osobu vysloví prepadnutie majetku. Ak ministerstvo podá súdu návrh na prepadnutie majetku právnickej osoby v prospech Slovenskej republiky, zároveň podá súdu návrh na zablokovanie účtov takejto právnickej osoby.

§ 3

Súd rozhodne uznesením bezodkladne po podaní návrhu ministerstva podľa § 2 o zablokovaní účtov právnickej osoby, voči ktorej bol takýto návrh podaný.

§ 4

Rozhodnutie o zablokovaní účtov právnickej osoby, voči ktorej bol takýto návrh podaný, zanikne nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia súdu o návrhu na vyslovenie rozporu činnosti právnickej osoby s verejným poriadkom Slovenskej republiky.

§ 5

Súd rozhodne rozsudkom do 30 dní od podania návrhu podľa § 2 o zrušení právnickej osoby a prepadnutí jej majetku, ak jej činnosť je v rozpore s verejným poriadkom Slovenskej republiky.

§ 6

Súd zastaví konanie o návrhu podľa § 2, ak je právnická osoba zriadená Slovenskou republikou na základe zákona.

§ 7

Na konanie o návrhu podľa § 2 sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku 5) ak tento zákon neustanovuje inak.

Poznámka pod čiarou k odkazu 5 znie:

„5) Napríklad § 74, § 79, § 84, § 85, § 120 až 171, § 201 až 226.“

§ 8

Na konanie o vyslovenie rozporu činnosti právnickej osoby s verejným poriadkom Slovenskej republiky sú príslušné okresné sudy.

§ 9

Tvrdošti, ktoré sa vyskytnú pri vykonávaní tohto zákona, môže odstrániť v rozsahu svojej pôsobnosti minister vnútra Slovenskej republiky.

Čl. II

Zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov sa mení a dopĺňa takto:

V § 6 ods. 3 sa za slová „v dvoch vyhotoveniach“, vkladajú slová „vyhlásenie, že na území Slovenskej republiky neorganizuje a nenapomáha pri organizovaní zabezpečovania výhod a podpôr pre organizácie a fyzické osoby podľa zákona susedného štátu, ktorý udeľuje výhody a podpory fyzickým osobám na základe ich prihlásenia sa, alebo prihlásenia sa ich rodinných príslušníkov k národnostnej menšine, organizáciám na základe ich prihlásenia sa k plneniu cieľov spoločenstiev národnostnej menšiny“.

V § 8 ods.1 sa v písm. c) na konci bodka nahrádza čiarkou a vkladá nové písmeno d), ktoré znie: „d) organizuje alebo napomáha pri organizovaní zabezpečovania výhod a podpôr pre organizácie a fyzické osoby podľa zákona susedného štátu, ktorý udeľuje výhody a podpory fyzickým osobám na

základe ich prihlásenia sa, alebo prihlásenia sa ich rodinných príslušníkov k národnostnej menšine, organizáciám na základe ich prihlásenia sa k plneniu cieľov spoločenstiev národnostnej menšiny.“

Čl. III

Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení zákona č. 300/1990 Zb., zákona č. 513/1991 Zb. a zákona č. 62/1993 Z.z. sa mení a dopĺňa takto:

V § 4 sa za písmeno c) vkladá nové písmeno d), ktoré znie: „d) ktoré, organizujú, alebo napomáhajú pri organizovaní zabezpečovania výhod a podpôr pre organizácie a fyzické osoby podľa zákona susedného štátu, ktorý udeľuje výhody a podpory fyzickým osobám na základe ich prihlásenia sa, alebo prihlásenia sa ich rodinných príslušníkov k národnostnej menšine, organizáciám na základe ich prihlásenia sa k plneniu cieľov spoločenstiev národnostnej menšiny.“

Čl. IV

Zákon č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov sa mení a dopĺňa takto:

V § 30 sa za odsek 5 vkladá nový odsek 6, ktorý znie: „(6) Nezisková organizácia sa nemôže zúčastňovať na organizovaní, alebo napomáhaní zabezpečovania výhod a podpôr pre organizácie a fyzické osoby podľa zákona susedného štátu, ktorý udeľuje výhody a podpory fyzickým osobám na základe ich prihlásenia sa, alebo prihlásenia sa ich rodinných príslušníkov k národnostnej menšine, organizáciám na

základe ich prihlásenia sa k plneniu cieľov spoločenstiev národnostnej menšiny.“.

Čl. V

Účinnosť

Tento zákon nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia.

Dôvodová správa k Zákonu o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky

Všeobecná časť

A) Zákon o Maďaroch žijúcich v zahraničí

Dňa 19. júna prijala Maďarská republika Zákon č. LXII o Maďaroch žijúcich v zahraničí (ďalej ZMŽZ). V Preambule ZMŽZ sa ako dôvod jeho prijatia uvádza zodpovednosť Maďarskej republiky za Maďarov žijúcich za hranicami, cieľom zákona je pomáhať udržiavať a rozvíjať ich mnohostranné styky s Maďarskom, posilniť stabilizačnú úlohu Maďarska v stredoeurópskom regióne. Zákon sleduje záujem zabezpečiť príslušnosť v susedných štátoch žijúcich Maďarov k jednotnému maďarskému národu, záujem zabezpečiť ich vedomie národnej identity ako i ďalšie dôvody.

Pod účinnosť ZMŽZ spadajú osoby hlásiace sa k maďarskej národnosti, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi MR, majú trvalý pobyt v štáte susediacom s MR okrem Rakúska, nestratili maďarské štátne občianstvo zrieknutím sa ho a nemajú povolenie na trvalý pobyt v Maďarsku. Pod jeho účinnosť spadá aj osoba manželského partnera definovaného vyššie, i maloleté dieťa vychovávané v ich spoločnej domácnosti, a to i vtedy, ak nie sú maďarskej národnosti. (§ 1 ZMŽZ)

Účinnosť ZMŽZ sa vzťahuje i na vymedzené organizácie, a to i také, ktoré pôsobia na území štátov susediacich s MR a teda i na Slovensku. (§ 1 ZMŽZ).

Osoby spadajúce pod účinok ZMŽZ môžu na základe vlastníctva preukazu zahraničného Maďara využívať výhody a podpory na území Maďarskej republiky, resp. v bydlisku v susednom štáte. (§ 2 ZMŽZ)

ZMŽZ v časti II upravuje výhody a podpory, ktoré môžu využívať osoby spadajúce pod účinnosť ZMŽZ. V § 4 upravuje výhody z oblasti vzdelávania, kultúry a vedy, poskytované na území MR, ako sú právo využívať osvetové zariadenia, sprístupnenie kultúrnych pamiatok a hodnôt, navštevovanie knižníc, účasť na vedeckom výskume atď.

V § 5 ZMŽZ upravuje možnosť stať sa členom Maďarskej akadémie vied, v § 6 možnosť udelenia štátnych vyznamenaní, titulov, cien a diplomov v Maďarskej republike, v § 7 možnosť využívania sociálnej a zdravotnej starostlivosti na území MR, v § 8 možnosť využívania cestovných zliav na území MR, v § 9 a 10 vzdelávanie na území MR, v § 11 a 12 využívanie možnosti doškoľovania sa zahraničných maďarských pedagógov na území MR, v § 15 a 16 sa upravuje možnosť zamestnania sa na území Maďarskej republiky.

ZMŽZ však upravuje v širokom rozsahu i podporu a výhody poskytované v mieste bydliska na území štátu susediacom s MR. V § 13 ZMŽZ sa upravuje finančná podpora z rozpočtu MR pre školské zariadenia s vyučovacím jazykom maďarským v susednom štáte. Opatrenie s potenciálne najväčším účinkom na územie Slovenskej republiky je stanovené v § 14. Podľa neho rodič spadajúci pod účinok ZMŽZ, vychovávajúci neplnoleté deti, vzdelávajúce sa v maďarskom jazyku, má nárok na príspevok na vzdelávanie a učebné pomôcky.

V § 18 ZMŽZ upravuje finančnú podporu organizácií, pôsobiacich v susedných krajinách, ktoré napomáhajú splnenie cieľov maďarských spoločenstiev žijúcich v susedných krajinách.

V časti III ZMŽZ stanovuje poriadok konania na využívanie výhod a podpôr. V § 19 sa uvádza, že výhody a podpory

stanovené ZMŽZ sa poskytujú na základe „maďarského preukazu“, resp. „maďarského príbuzenského preukazu“. Osoby spadajúce pod účinnosť ZMŽZ môžu požiadať o vydanie „maďarského“, resp. „maďarského príbuzenského preukazu“ posudzujúci úrad, ktorý je centrálnym administratívnym orgánom zriadeným vládou MR.

V § 20 je stanovené, že posudzujúci úrad vydá preukaz vtedy, ak žiadateľ má odporúčanie vystavené odporúčacou organizáciou vystupujúcou v danom susednom štáte v zastúpení maďarského spoločenstva. Túto organizáciu prijme ako odporúčaciu vláda MR za predpokladu, že odporúčacia organizácia je schopná zastupovať celé maďarské národné spoločenstvo žijúce v danom susednom štáte a postarať sa o organizačné a personálne podmienky prijímania a posudzovania žiadostí o odporúčanie.

V § 21 sa zriaďuje evidenčný orgán disponujúci údajmi osôb požiadať o preukaz. Tieto údaje môže evidenčný orgán poskytnúť aj iným orgánom MR, okrem iného jej službám národnej bezpečnosti.

V § 23 sa uvádza, že osoba spadajúca pod účinnosť ZMŽZ môže požiadať o výhody poskytované na území MR po predložení preukazu.

Poriadok poskytovania podpory, ktorú možno dostať v susednom štáte, je upravený v § 25 ZMŽZ. Žiadosti o podpory sa podávajú v susednom štáte neziskovej organizácii, právoplatne založenej za týmto účelom – zahraničnej (z pohľadu MR) verejnoprospešnej organizácii. Žiadosť posúdi v Maďarsku pôsobiaca verejnoprospešná organizácia i na základe zahraničnej verejnoprospešnej organizácie. Maďarská organizácia poskytne žiadateľovi podpory na základe občianskoprávnej zmluvy.

ZMŽZ je jedným z mnohých zákonov, tzv. krajanských zákonov, ktoré prijímajú európske štáty (príbuzenské štáty) s úmyslom posilniť svoje väzby s krajanmi v zahraničí a posil-

niť ich národnú identitu, keďže žijú na území iného štátu (domovského štátu). ZMŽZ sa však viacerými vlastnosťami vymyká z bežného rámca takýchto zákonov. Po prijatí ZMŽZ požiadal rumunský predseda vlády A. Nastase poradný orgán Rady Európy – Benátsku komisiu o preskúmanie zlučiteľnosti ZMŽZ s európskymi štandardami a normami a zásadami medzinárodného práva. Komisia vypracovala Správu o preferenčnom zaobchádzaní s národnostnými menšinami príbuzenskými štátmi

B) Výňatky zo Správy Benátskej komisie

Územná zvrchovanosť štátov

Štáty požívajú úplnú zvrchovanosť, a preto jurisdikciu, nad svojím štátnym územím. Toto v sebe v zásade obsahuje jurisdikciu nad všetkými osobami, majetkom a aktivitami na ich území a v ich vnútrozemských vodách, výsoštnom mori a nad ovzduším nad ich štátnym územím. Žiaden iný štát alebo medzinárodná organizácia nemôže vykonávať na území štátu súdnu právomoc bez jeho súhlasu. Verejné medzinárodné právo však udeľuje štátom špecifické právomoci v súvislosti so zákonmi týkajúcimi sa ich veľvyslanectiev, lodí alebo štátnych príslušníkov žijúcich v zahraničí.

Z tejto zvrchovanej jurisdikcie vyplývajú legislatívne a správne akty (ako aj súdne): ich prirodzenými adresátmi sú preto relevantní obyvatelia a prirodzeným miestom uplatňovania je štátne územie.

V tomto kontexte vzniká prvá otázka: môže sa samotné prijatie legislatívy s exteritoriálnymi účinkami per se považovať za zasahovanie do vnútorných záležitostí iného dotknutého štátu alebo štátov, a preto za porušenie zásady územnej zvrchovanosti štátov?

Aby sme dali vyčerpujúcu odpoveď, je potrebné rozlišovať v súvislosti s významom „exteritoriality“ medzi účinkami legislatívy štátu na občanov cudzieho štátu v rámci územia tohoto štátu alebo v zahraničí, a medzi výkonom právomocí štátu mimo hraníc tohoto štátu.

Účinky legislatívy štátu na občanov cudzích štátov

Samotná skutočnosť, že adresátmi právneho predpisu sú občania cudzieho štátu, podľa nášho názoru nepredstavuje porušenie zásady územnej zvrchovanosti. Existuje celý rad príkladov legislatívnych aktov, ktoré považujú občianstvo cudzieho štátu, nie konkrétneho štátu ale všeobecne (napríklad v súkromnom medzinárodnom práve, v súvislosti s trestnoprávnou jurisdikciou štátu atď.), za „styčné body“. Všetky tieto akty sú v súlade so všeobecnými zásadami medzinárodného práva.

Štát môže legitímne vydávať zákony alebo právne predpisy týkajúce sa občanov cudzích štátov bez toho, aby sa predtým usiloval získať súhlas štátu, o ktorého občianstvo ide, pokiaľ účinky týchto zákonov alebo predpisov nastanú len v rámci jeho hraníc. Napríklad štát môže jednostranne rozhodnúť o udelení určitého počtu štipendií zaslúžilým zahraničným študentom, ktorí si želajú pokračovať v svojom štúdiu na univerzitách tohto štátu.

Keď zákon špecificky zameriava svoje účinky na občanov cudzieho štátu v cudzej krajine, jeho legitímnosť nie je taká priamočiara. V skutočnosti nie je predstaviteľné, aby sa domovský štát daných osôb nemal čo k veci vyjadrovať.

V niektorých oblastiach, ako sú vzdelávanie a kultúra, mnohé štáty vypracovali a vykonávajú opatrenia, ktoré sledujú zrejme kultúrne ciele. Väčšinou sa uznáva, prinajmenej medzi štátmi, ktoré majú priateľské vzťahy, že napr. štáty udeľujú štipendiá zahraničným študentom z ich príbuzen-

ských menšín na štúdium v ich príbuzenskom jazyku na vzdelávacích inštitúciách v zahraničí. Na druhej strane sú tieto inštitúcie často financované príbuzenskými štátmi. Podobne je bežné, že štáty podporujú štúdium svojho jazyka a kultúry tiež podporou poskytnutou zahraničným študentom bez ohľadu na ich národnostný pôvod.

V týchto oblastiach, ak existuje nejaká medzinárodná zvykosť, možno predpokladať súhlas domovského štátu a príbuzenský štát môže prijať jednostranné správne alebo legislatívne opatrenia. Ďalej, ak príbuzenský štát prijme jednostranné opatrenia na preferenčné zaobchádzanie so svojimi príbuzenskými menšinami v konkrétnom domovskom štáte, môže tento predpokladať súhlas daného príbuzenského štátu s podobnými opatreniami týkajúcimi sa jeho občanov.

Naopak, v oblastiach, ktoré nie sú pokryté zmluvami alebo medzinárodnými zvyklostami, musí byť súhlas domovského štátu, na ktorý má dosah opatrenie príbuzenského štátu, vyjadrený explicitne. Na ilustráciu jeden príklad, ak sa štát jednostranne rozhodne udeliť štipendiá zahraničným študentom zo svojich príbuzenských menšín bez ohľadu na väzbu medzi ich štúdiom a samotným príbuzenským štátom, možno to považovať za zasahovanie do vnútorných záležitostí daného domovského štátu (napr. do vzdelávacej politiky).

Výkon štátnych právomocí mimo štátnych hraníc

Pokiaľ neexistuje povoľovacie pravidlo svedčiace o opaku – medzinárodná zvykosť alebo dohovor – nemôže štát vykonávať svoje právomoci v akejkoľvek podobe na území druhých štátov.

Ak štát udelí správne, kvázi-oficiálne funkcie mimovládnyim združeniam registrovaným v inom štáte, predstavuje to nepriamo formu štátnej moci: ako také to nie je prípustné, pokiaľ to nie je špecificky povolené.

Toto udelenie sa javí najmä problematické, keď tieto funkcie nie sú povolené ani upravené podľa právneho poriadku domovského štátu. Za takýchto okolností by v skutočnosti dané združenia pri ich výkone nepodliehali žiadnej účinnej právnej kontrole: úrady domovského štátu by mali jurisdikciu, ale nemuseli by uznať základy týchto aktov z vyššie uvedených dôvodov, že tieto nie sú predvídané v tomto právnom systéme; príbuzenský štát, napriek tomu, že ustanovil základy na vydávanie týchto aktov, tam nemá jurisdikciu, keďže združenia sú registrované a pracujú v zahraničí. Toto platí o to viac vtedy, keď podmienky a obmedzenia výkonu tejto právomoci nie sú jasne vyhlásené v počiatočnom zákone.

Ak by príbuzenský štát vyžadoval akýkoľvek druh osvedčenia in situ, podľa nášho názoru by boli prirodzenými „aktérmi“ konzulárne úrady: ktoré sú náležito oprávnené domovským štátom v zhode s medzinárodným právom vykonávať úradné akty na jeho území. Tieto úradné akty musia byť bežnej povahy a konzulátom nemôžu byť zverené úlohy presahujúce úlohy všeobecne vykonávané a prípustné.

V tomto ohľade a v súvislosti s potrebou dostať dôkaz národnostného pôvodu cudzincov uchádzajúcich sa o prístup k výhodám poskytovaným príbuzenským menšinám vyjadrenou v rôznych skúmaných zákonoch, si myslíme, že je vhodnejšie (dokonca aj keď to medzinárodné právo nevyžaduje), aby príslušná legislatíva uvádzala presné kritéria, ktoré treba použiť pri posudzovaní národnostného pôvodu. To by vlastne zabránilo, aby konzuláty mali právo konať podľa vlastnej úvahy, ktorá by mohla prerásť do svojvôle. Keďže konzuláty sú vyňaté z každého hmotnoprávneho nielen formálneho súdneho preskúmania. V tejto súvislosti chceme poukázať, mutatis mutandis, na Rámcový dohovor, ktorý i keď zakotvuje zásadu slobodného výberu jednotlivca, pokiaľ ide o príslušnosť k menšine, nebráni štátom, aby požadovali spl-

nenie určitých kritérií, keď ide o udelenie privilégií osobám patriacim k tejto menšine. Inými slovami pre nárok na osobitné privilégiá je osobný výber jednotlivca potrebný ale nie postačujúci prvok.

Podobné úvahy sa týkajú aj združení príbuzenských menšín v zahraničí. Podľa nášho názoru nemožno úlohu týchto združení vylúčiť, ak od nich príbuzenské štáty žiadajú len informácie o presných, zákonom určených skutočnostiach, v prípade absencie ďalších podporných dokladov alebo materiálov alebo ak sú poverené len poskytovaním nezáväzného neformálneho odporúčania pre konzulárne úrady príbuzenského štátu. Napr. môžu poskytnúť vyhlásenie o okolnosti, že starý otec nejakej osoby bol občanom príbuzenského štátu v tom prípade, keď chýbajú akékoľvek formálne doklady.

Zásada pacta sunt servanda

Zmluvy treba rešpektovať a vykonávať v dobrej vôli. Keď je štát stranou dvojstranných zmlúv týkajúcich sa alebo obsahujúcich ustanovenia o ochrane menšín, musí náležito plniť všetky povinnosti v nej obsiahnuté vrátane úsilia o bilaterálne rozhovory s cieľom vyhodnotiť stav implementácie zmluvy a riešenia možného rozšírenia alebo upravenia práv udeľených danej menšine.

Ak by možné ťažkosti pri vedení týchto dvojstranných rozhovorov viedli k iným jednostranným formám zasahovania do vecí, kde to zmluva zabraňuje, bolo by to porušenie povinnosti vykonávať zmluvy v dobrej viere, prinajmenej ak by sa všetky existujúce postupy na riešenie sporu (vrátane žiadosti o zasiahnutie Vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny a Medzinárodného zmierovacieho a arbitrážneho súdu) nevyužili v dobrej viere a neukázali sa ako neúčinné.

Legislatíva alebo právne predpisy o preferenčnom zaobchádzaní s príbuzenskými menšinami by sa preto nemali dotýkať oblastí, kde to existujúce dvojstranné zmluvy preukázateľne zabraňujú. Samozrejme, okrem prípadu, keď daný domovský štát vo veci konzultoval a schválil to alebo implicitne – ale jednoznačne – to uznal tým, že nenamietal.

Podobné úvahy sú namieste aj v prípade, že daná oblasť nie je pokrytá špecifickými pravidlami existujúcej zmluvy.

Zásada priateľských susedských vzťahov

Rámec dvojstranných zmlúv spájajúci štáty strednej a východnej Európy vychádza zo zásady dobrého susedstva a tento považuje za hlavný účel samotných zmlúv.

Povinnosť štátov pracovať na dosahovaní priateľských medzištátnych vzťahov sa odvodzuje aj zo všeobecnejšej zásady; článok 2 Rámcového dohovoru podporuje zásady dobrého susedstva, priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi. Priateľské medzištátne vzťahy sa skutočne dnes jednomyselne považujú za predpoklad mieru a stability v Európe.

Štáty by sa rovnako mali zdržať prijímať jednostranné opatrenia, ktoré by predstavovali riziko ohrozenia ovzdušia spolupráce s ostatnými štátmi.

Skúmaná legislatíva sa dotýka z vyššie analyzovaných dôvodov citlivých oblastí. Jeden z jej vyššie skúmaných aspektov vyvoláva otázky, ktoré si zaslúžia bližšie preskúmanie: vydávanie dokladu príbuzenským štátom, ktorý dokazuje, že jeho držiteľ patrí k príbuzenskej menšine a najmä modality vydávania príslušných dokladov.

Tento doklad v jeho rôznych formách (pozri vyššie) zdôvodňovali štáty, ktoré ho zaviedli, ako prostriedok na zjednodušenie administratívnych krokov, ktoré musí jednotlivec urobiť, aby mal prístup k výhodám ustanoveným danou legislatívou.

Zastávame názor, že nakoľko tento dokument umožňuje ľahší prístup k týmto výhodám, môže sa ukázať ako užitočný. Lenže v niektorých krajinách má tento dokument charakteristiku preukazu totožnosti: obsahuje fotografiu svojho držiteľa a všetky osobné údaje. Odkazuje na národnostný pôvod držiteľa. Je veľmi pravdepodobné, že držitelia týchto dokumentov ich budú používať ako preukazy totožnosti prinajmenej na území príbuzenského štátu.

Tento doklad v takejto podobe preto vytvára politické puto medzi týmito cudzincami a ich príbuzenským štátom. Takéto puto sa stalo pochopiteľnou príčinou obáv domovských štátov, ktoré by mali konzultovať pred prijatím akéhokoľvek opatrenia na vytvorenie daných dokladov.

Myslíme, že na to, aby sa doklad používal len ako nástroj administratívneho zjednodušenia, mal by byť iba dôkazom oprávnenia na služby poskytované podľa konkrétneho zákona alebo právneho predpisu. Nemal by si klásť za cieľ vytvorenie politického puta medzi jeho držiteľom a príbuzenským štátom a nemal by nahrádzať doklad totožnosti vydávaný orgánmi domovského štátu.

*Rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd.
Zákaz diskriminácie.*

Štáty sú povinné rešpektovať medzinárodné dohody o ľudských právach, ktorých sú zmluvnými stranami. Podobne musia pri výkone svojich právomocí vždy rešpektovať ľudské práva a základné slobody. Medzi nimi aj zákaz diskriminácie ustanovený okrem iného Chartou OSN, Všeobecnou deklaráciou ľudských práv, Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach a Rámcovým dohovorom.

Najmä štáty, ktoré sú stranami Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej ako „Dohovor“ alebo ECHR) musia

zaručiť každému, kto spadá pod ich jurisdikciu, nediskriminačné požívanie práv v ňom zakotvených. Štát sa berie na zodpovednosť podľa článku 1 Dohovoru aj za jeho činy s exteriórnymi účinkami: všetky týmto dotknuté osoby, či už cudzinci alebo štátni príslušníci, môžu spadať do jurisdikcie tohto štátu.

Legislatíva a právne predpisy, ktoré sú predmetom tejto štúdie, si kladú za cieľ udelenie preferenčného zaobchádzania niektorým jednotlivcom, t.j. občanom cudzieho štátu so špecifickým národnostným pôvodom. Takto vytvárajú rozdiel v zaobchádzaní (medzi týmito jednotlivcami a občanmi príbuzenského štátu; medzi nimi a ostatnými občanmi domovského štátu; medzi nimi a cudzincami patriacimi k iným menšinám), čo môže vytvárať diskrimináciu – vychádzajúcu v podstate z etnických dôvodov – a byť vyššie popísaným porušením zásady nediskriminácie.

Diskriminácia sa musí uplatňovať v súvislosti s právom zaručeným Dohovorom. Nie všetky výhody poskytnuté posudzovanou legislatívou sa prinajmenej prima facie dotýkajú zaručených práv. Niektoré ustanovenia ECHR by mohli byť relevantné: in primis článok 2 Prvého protokolu; pravdepodobne článok 8 Dohovoru a článok 1 Prvého protokolu.

Judikatúra súdu v Štrasburgu ukazuje, že rozdielne zaobchádzanie s osobami v podobných situáciách nie je vždy zakázané: nie je to tak v prípade, keď sa dá rozdiel v zaobchádzaní objektívne a rozumne zdôvodniť aplikovateľným rozdielom v hodnotení. Existencia zdôvodnenia sa musí hodnotiť vo vzťahu k sledovaným cieľom (ktoré musia byť legitímne) a účinkami, ktoré dané opatrenie spôsobuje so zohľadnením všeobecných zásad prevládajúcich v demokratických spoločnostiach (musí existovať rozumný proporcionálny vzťah medzi sledovaným legitímnym cieľom a prostriedkami použitými na jeho dosiahnutie).

Článok 14 zakazuje diskrimináciu medzi jednotlivcami na základe ich osobného postavenia; obsahuje otvorený zoznam príkladov zakázaných dôvodov diskriminácie, medzi ktoré patrí jazyk, náboženstvo a národnostný pôvod. Pokiaľ ide o základ pre rozdiel v zaobchádzaní podľa dotknutých zákonov a právnych predpisov, podľa nášho názoru okolnosť, že časť obyvateľstva dostáva menej priaznivé zaobchádzanie na základe toho, že nepatrí ku konkrétnej etnickej skupine, nie je samo osebe diskriminačné ani neodporuje zásadám medzinárodného práva. Etnická adresnosť je naozaj bežná, napr. v zákonoch o občianstve. Uplatniteľnosť tohto kritéria bude, samozrejme, závisieť od sledovaného cieľa.

V tejto súvislosti považujeme za primerané, aby sa rozlišovalo v súvislosti s povahou výhod poskytovaných podľa danej legislatívy medzi tými, ktoré sa týkajú vzdelávania a kultúry a ostatnými.

Pokiaľ ide o prvé z nich, rozdielne zaobchádzanie, ktoré plodia, sa môže zdôvodniť legitímnym cieľom posilňovania kultúrnych väzieb cieľového obyvateľstva s obyvateľstvom príbuzenského štátu. Aby však bolo uprednostňovanie prijateľné, musia byť priznané výhody skutočne spojené s kultúrou štátu a úmerné. Podľa nášho názoru napr. zdôvodnenie poskytnutia výhod na vzdelávanie na základe čisto etnického kritéria bez ohľadu na charakter štúdia nie je celkom priamočiare.

V iných oblastiach okrem vzdelávania a kultúry sa môže preferenčné zaobchádzanie udeliť len vo výnimočných prípadoch, a keď sa preukáže, že sleduje skutočný cieľ zachovania väzieb s príbuzenským štátom a je úmerné tomuto cieľu (napríklad, keď sa uprednostňovanie týka prístupu k výhodám, ktoré sú v každom prípade dostupné iným občanom cudzieho štátu, ktorí nemajú národnostný pôvod príbuzenského štátu).

C) Dôvody na prijatie Zákona o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky – zákona odstraňujúceho účinky ZMŽZ na území SR

ZMŽZ upravuje vznik, pôsobenie a úlohy organizácií na území SR, ktoré budú organizovať výhody a podpory zo štátneho rozpočtu MR pre fyzické osoby a organizácie na základe prihlásenia sa k maďarskému etniku. Takéto organizácie na území SR skutočne aj vznikli a začali vykonávať činnosť popísanú v ZMŽZ. ZMŽZ pritom predpokladá, že tieto organizácie sú schopné zastupovať celé maďarské spoločenstvo na území SR a že administratívne sú schopné vybavovať všetky žiadosti o výhody a podpory v zmysle ZMŽZ. Pôsobenie týchto organizácií predstavuje udelenie správnych kvázioficiálnych funkcií Maďarskou republikou mimovládny zduženiam registrovaným v inom štáte, čo považuje Správa Benátskej komisie za neprípustné, pretože to predstavuje nepriamo formu výkonu štátnej moci na území iného štátu. Preto predkladatelia Zákona o zabezpečení zvrchovanosti SR považujú pôsobenie týchto organizácií za maskovanú snahu o vykonávanie štátnej správy Maďarskej republiky na území SR. Preto je pôsobenie týchto organizácií v rozpore s Čl. 1, ods. 1 Ústavy SR, ktorý hovorí: „Slovenská republika je zvrchovaný ... štát“ a teda i v rozpore s verejným poriadkom v SR.

Pôsobenie týchto organizácií tiež získavaním výhod a podpôr, a to i na území SR (podpora na vzdelávanie a učebné pomôcky pre maďarských rodičov detí vzdelávajúcich sa v maďarskom jazyku) je formou diskriminácie iných občanov a je formou ovplyvňovania rozhodovania sa občanov o svojej národnosti. Preto je v rozpore s Čl. 12, ods. 3 Ústavy SR, ktorý hovorí: „Každý má právo rozhodovať sa o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodova-

nia ...“. Preto je pôsobenie týchto organizácií v rozpore s ochranou práv a slobôd občanov.

Čl. 29, ods. 3 Ústavy SR hovorí, že výkon práva slobodne sa združovať možno obmedziť v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to nevyhnutné ... na ochranu verejného poriadku ... alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Z uvedených dôvodov predkladatelia navrhujú zrušenie právnických osôb, ktoré organizujú výhody a podpory pre organizácie a fyzické osoby, ktoré sa udeľujú na základe zákona susedného štátu a prihlásenia sa k národnostnej menšine v SR.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky a právnymi predpismi Slovenskej republiky. Návrh zákona nemá vplyv na zamestnanosť a životné prostredie.

Obsah

Úvod	005
Predhovor autora	007

Časť prvá

Slovensko v zápase s postkomunizmom	011
Boj o moc a tajná služba	012
Malá exkurzia do dejín absurdnosti	076
Mýtus o modernej európskej ľavici	082
Faktografia praktík postkomunizmu na Slovensku	085
Lamačková hranica	105
Čo teda máme robiť? (Dohodnite sa)	107
Už zase dovezli kapustu	109
Slovensko-slovenský slovník	111
Slovensko '95	113
O Slovákoch – Protislovákoch	121
Halové preteky	123
Špecialisti na umelý povrch	125
Námestie svätej Anny	127
Bozkávanie druhého konca palice	129
Zvuky roka 1996	132
Čaro starých textov	134
Vyrovnanie sa s komunizmom	139
Svetlo pravdy a Slovensko	145
Ústavný zákon a demokratická korekcia štátnosti	152

Mihotavý plameň	157
Pápež a dráma	159

Časť druhá

Kresťanskodemokratické hnutie

v politickom spektre	161
KDH v politickom spektre	162
Šlak ma ide trafiť, majstre	167
Identita ľudovej strany na Slovensku	170
Verím vo víťazstvo pravdy	174
O Slovenskej demokratickej koalícii a Čarnogurského hlasovaní	177
Prihováram sa za jednotu spravodlivosti	180
Aké Kresťanskodemokratické hnutie?	182
Stabilitu možno postaviť iba na realite	190
Myslieť na budúcnosť znamená sebaobetú	193
Desať rokov KDH a slovenská štátnosť	197
Témy pre slovenskú pravicu	200
Kto sú „Rusi“ na Slovensku	205
Držme sa pravdy	208
KDH 1996 – 2000. Zmena, kríza a nádej	211
Príbeh odchodu Jána Čarnogurského	239
Konzervatívne prúdy slovenskej politiky	247
Múmia sa vracia	256
Prekonať strnulosť v myslení	262
Tolerančná zmluva	264
Prejdime kus svojej cesty, priatelia	268

Časť tretia

Slovensko a Európa	273
Deň zúčtovania	274
Aké Slovensko? Poznámky k národno-štátnemu záujmu	281

2001 – Európska odysea	288
My a naši nepriatelia	296
Ďalšia utópia	299
Patafyzická diskusia o deklarácii	304
Krajina agnostikov	307
Euromarxistický škandál	313
Rovná daň a EÚ	319
Pôjdeme do vojny?	322
Sme spoločenstvo Prsteňa	327
Ústavný zákon, EÚ a KDĽ	329
Otázniky zo správ. Medzi americkým impériom a Supereurópou?	335
<i>Časť štvrtá</i>	
Dokumenty	343
Deklarácia NR SR o zvrchovanosti členských štátov EÚ a štátov kandidujúcich na členstvo v EÚ v kultúrno-etických otázkach	344
Dôvodová správa k Deklarácii NR SR o zvrchovanosti členských štátov EÚ a štátov kandidujúcich na členstvo v EÚ v kultúrno-etických otázkach	346
Ústavný zákon o zrušení niektorých rozhodnutí o amnestii (návrh)	357
Zákon o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky a o zmene a doplnení ďalších zákonov (návrh)	359
Dôvodová správa k Zákonu o zabezpečení zvrchovanosti Slovenskej republiky	365
Obsah	380

Vladimír Palko

BOJ O MOC
a tajná služba

Vydalo Vydavateľstvo Michala Vaška Prešov 2004

Výtvarné riešenie: Miroslav Cipár

Zodpovedná redaktorka: Gabriela Smolíková

Sadzba a tlač: Vydavateľstvo Michala Vaška Prešov 2004

ISBN